

RÉGI
MAGYAR KÖLTŐK TÁRA

VIII.

RÉGI
MAGYAR KÖLTŐK TÁRA.

KIADJA
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

NYOLCADIK KÖTET.

XVI. SZÁZADBELI MAGYAR KÖLTŐK MŰVEL.

HETEDIK KÖTET.

1566—1577.

BUDAPEST, 1950.
M. T. AKADÉMIA.

XVI. SZÁZADBELI
MAGYAR KÖLTŐK MŰVEL.

HETEDIK KÖTET.

1566—1577.

KÖZZÉTESZI

DÉZSI LAJOS

M. AKAD. R. TAG.

KORNFELD MÓRIC BÁRÓ TÁMOGATÁSÁVAL

KIADJA

A M. TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTÖRTÉNETI BIZOTTSÁGA.

BUDAPEST, 1950.

1 9 5 0

DUNÁNTÚL EGYETEMI NYOMDÁJA, PÉCSETT

ELŐSZÓ.

A Régi Magyar Költők Tárá-t a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából a Toldy Ferenc által előkészített anyagból Szilády Áron ak. tag 1877-ben indította meg. Ez időtől fogva harmincöt év alatt (1877—1912-ig) hét kötetet rendezett rendkívüli nagy gondal, becses jegyzetekkel és tanulmányokkal ellátva sajtó alá. Az utolsó, hetedik kötetnek jegyzetein dolgozott, midőn a halál (1922. márc. 19-én) kiszólitotta az élők sorából.

A „Jegyzetek” elkészült részének sajtó alá rendezésével, kiegészítésével és folytatásával a M. Tud. Akadémia I. osztálya engemet bizott meg s örömmel vállalkoztam rá, mivel e megbízásból sejteni lehetett, hogy az Akadémia e fontos és hiányt pótló vállalatát Szilády Áron halála után sem szünteti meg, hanem mihelyt anyagi helyzete némileg javul, folytatni fogja. Ezek a „Jegyzetek a Régi Magyar Költők Tára hetedik kötetéhez” 1926-ban meg is jelentek.

Dr. Császár Elemér egyetemi tanár, akad. r. tagtársunk annyira szívéen viselte e vállalat sorsát, hogy az Akadémia anyagi helyzetének e remélt javulását sem akarta megvárni, hanem az irodalom egy bőkezű Maecenásától (Báró Kornfeld Mórictól) összegyűjtötte egy kötet kiadási költségének legnagyobb részét. A Régi Magyar Költők Tára újból megindulása tehát elsősorban az ő és a nagylelkű Maecenás érdeme.

Midőn az Akadémia I. osztálya felszólitott e mű szerkesztésére, készséggel vállaltam a megbízást, mert a régi magyar költészet anyaga részint betűhú másolatban, részint fotografikus felvételben évek óta hever nálam s úgy ezekkel, mint a rájuk vonatkozó irodalommal egyetemi előadásaimban is többször foglalkoztam.

Az anyag beosztásában — mint ismeretes — Szilády Áron az időrendet követte, avval az eltéréssel azonban, hogy ha valamely írónak legkorábban készült műve beleesett egy kötet időszakába, annak összes később írt műveit is ugyanott adta ki, vagyis egy-egy író összes művei bármily hosszú idő alatt készültek is el, mind együtt jelentek meg. Ezt az eljárást mi is követni kívántuk.

A szoros időrendi közléstől dr. Császár Elemér tanácsára abban is eltértünk, hogy olyan művek kiadását, amelyek újabban vagy a

közelmúltban már másutt megjelentek (pl. *Pesti Gábor és Heltai meséi, Poncianus, Balassa Bálint versei, Válaszúti komédia, Szegedi Lőrinc drámája* stb.) későbbre halasztottuk. Görcsöni Ambrus Mátyás-krónikáját, mely valószínűen 1567–8-ban készült (V. ö. *Ir. Közl. 1896. 444 és 1917. évf. 23. l.*) helyesebb együtt közölni a Bogáti Fazekas Miklós készítette folytatással (*Az ötödik része Mátyás király dolgainak*. Kol. 1577.). Egy ilyen különyt telnék ki Görcsöni Ambrus, Bogáti Fazekas és Valkai András műveiből.

Végül azt az óhajtasunkat fejezzük ki, vajha a Régi Magyar Költők Tárá-nak egyes kötetei gyorsabb időközökben követhetnék egymást. A régi magyar költészet emlékei kéziratokban vagy ritka, sokszor unikum nyomtatványokban maradtak fent, amelyek különböző nyilvános és magánkönyvtárakban vannak szétszórva. Maradékságunk szomorú helyzete, szétdaraboltsága rendkívül megnehezíti az olyan művek használatát, amelyeknek legrégebb, esetleg egyetlen kiadása vagy legjobb kézirati szövege a megszállott területek magyar könyvtárában őriztetik. Ugyanezt mondhatjuk a Bécsben, Boroszlóban, a British Museumban, Hallében, Lipcsében, Wolfenbüttelben és más külföldi könyvtárban őrzött régi magyar költészeti emlékekről.

Szeged, 1928. aug. 23.

Dézi Lajos.

HARTYÁNI IMRE.

1566 előtt.

LI. PSALMUS MÁS NÓTÁRA.

Háborúsága Dávid királynak egykoron nagy vala,
Midőn bünéről Nátán próféta megfeddötte vala,
Keservös szível sírván Istennek így könyörög vala:

„Atya Úr Isten, könyörülj rajtam te nagy jóvoltodért,
Sok bűneimet bocsásd meg nekem irgalmasságodért; 5
Ne hagyj, Úr Isten, kérlek, elvesz[n]em az te szent nevedért.

Rút vagyok, Uram, sok bűneimmel mind ez világ előtt,
De még ennél is én rútabb vagyok istenséged előtt,
Mert fellyölhaladt én álnokságom az én fejem fölött.

Szent templomodat megszeplősítém és megfertéztetém, 10
Paráznaságban és gyilkosságban én magamot ejtém,
Szemeid előtt soha, Úr Isten, el nem rejtezhetem.

Ime, Úr Isten, mind talpig vagyok az bűnben előtted,
Mint tiszta vérben befertéztetvén, úgy állok előtted, 15
Mint az nyárfalevél, én úgy reszketek féltemben előtted.

Anyám mikoron az ő méhébe engemet fogada,
Nagy siralomval és fájdalomval ez világra hozta,
Bűnben fogada, róla reám is az bűn elárada.

Nincs hová lennem, nincs hová fognom elveszett fejemet,
Féli, rettegi elbúsult lelkem az én Istenemet, 20
Valljon s mikoron mossa el rólam az én bűneimet.

Im eleibe támasztom neki az én bűneimet,
Lássa ő maga az én szent atyám halálos sebemet,
Kösse be nekem orvosságával keserves szívemet.

- 25 Indítson erre téged, Úr Isten, igaz fogadásod,
Jákób atyánkra szállott isteni örök áldomásod,
Hogy dicséртessék most és örökké szent irgalmasságod.
- Mely igen tiszta lennék, Úr Isten, ha megmosogatnál,
Bizony az napnál, holdnál, csillagnál, szebb lennék az hónál,
50 Senki nálamnál fejérb nem lenne, ha megtisztítanál.
- Rólad, Úr Isten, ily feledéken többé én nem lennék,
Kegyelmes atyám, ha te kedvedben ezután lehetnék,
Jó példaadó az bűnöseknek, kedves szolgád lennék.
- 35 Örömet nekem mikor mondanál és megvigasztalnál
És kegyelmedben hogy ha mind végig engem megtartanál,
Oly nagy felszóval szép dicséretet éntőlem hallanál.
- Hogyha kívánnád áldozatomat: minden jószágot
Meg nem tartanám, sem kímelleném tőled én marhámot,
De tudom, Uram, hogy csak kívánod igaz vallásomat.
- 40 Hallgasd meg azért fohászadását az te híveidnek,
Kik most énvélem sírván, óhajtván együtt könyörögnek,
Hatalmat venni ne hagyj mi rajtunk az mi bűneinknek.
- Végezd el, Uram, magas kőfalát az te egyházadnak,
Adjad kezekhez már az országot áldott fiaidnak,
45 Bizodalomval, nagy reménséggel kit régulta várnak."
- Szent Dávid király az ő lelkében így könyörög vala,
Az Isten előtt mikor bűnéről vallást tészzen vala,
Ötveneggyedik dicséretiben ezt beírta vala.

ISTVÁN DEÁK.

1566 előtt.

LVII. PSALMUS. MISERERE MEI DEUS MISERERE MEI.

A Cyrus éneke nótájára.

Irgalmazz, Úr Isten, immáran énnekem,
Irgalmazz, Úr Isten, immáran énnekem,
Mert tebenned nyugszik, Uram, az én szívem
És tebenned nyugszik, Uram, az én szívem.

- Szárnyad alá vetem az én reménségem,
Míg el múlnak tőlem az én ellenségim
És míg eltávoznak tőlem én bűneim,
Csak tebenned leszen, Uram, én örömem.
- 5
- Tehozzád kiáltok, hatalmas Úr Isten!
Mert nincsen énvélem ki most jól tehessen,
10 Én ellenségimtől engem megmenthessen
És én dolgaiban ki jóra vihessen.
- Velem, én szent atyám, nagy sok jókat töttél,
Mert mennyből énnekem őrizőt küldöttél,
15 Én ellenségimtől engem megmentőtél
És az én szívemből öreget szőrzöttél.
- Az hatalmas Isten nagy hatalmasságát,
Énhozzám bocsátá ő nagy igazságát
És megmondhatatlan nagy hatalmasságát,
Hozzám megjelenté nagy jóakaróját.
- 20
- Nekem ellenségim mind azok valának,
Fene oroslának mind megrontatának,
És te velem lévén, ők nem árthatának,
Mert elvötted, Uram, erejét azoknak.
- De ennekföltre emberek közül is,
25 Énreám támadtak sokan ő közül is,
Hamisságot szölk ellenem azok is,
De nem árthatának énnekem azok is.
- Ezeknek ő nyilok és az ő fegyverek
De semmi nem egyéb, hanem az ő nyelvök;
30 Vermet ástak nekem és ők belé estek,
Csalárdságok miatt önnönmagok vesztek.
- Azért, Uram, téged én felmagasztallak,
Te dicsőségedben hatalmasnak mondlak,
35 Mind ez világ előtt irgalmasnak vallak
És jóakarónak én tégedet hílak.
- Késsz most az én szívem néked énekelni,
Késsz most jóvoltodért nagy hálát adni
És mindenek előtt tégedet vallani,
40 Szent nevedet neked örökké dicsérni.

Kelj fel azért mostan, én nagy dicsőségem,
Légy mindenben nekem most is segítségem,
Erőtlenségemben légy én erősségem
És veszedelmemben légy ótalmam nekem.

45

Én felmagasztalom irgalmasságodat
És mindenkor vallom te igazságodat,
Mind ez egész földön irgalmasságodat,
Mindenkor hirdetem az te jóvoltodat.

50

Szent Dávid próféta az ő levelében,
Ő Zsoltárkönyvének ötvenhat részében,
Könyörög Istennek keserűségében,
Ellensége előtt való rettegésben.

55

Egyetemben véle az mi szükségünkben,
Nyomorult voltunkban ez földön laktunkban,
Dicsérjük az Istent ő dicsőségében,
A szent angyalokkal énekeljünk mennyben.

[SZEGEDI] LAJOS.

1566 előtt.

AZON I. PSALMUS, MELYBEN DÁVID MINEKUTÁNA VÉTKEZŐTT VOLNA,
AZ ISTENTŐL BÜNEINEK BOCSÁNATJÁT KÉRI. 2 REG. 11.

Légy irgalmas, Úr Isten, minékünk,
Mert ellened álnoktul vétkeztünk,
De tebenned vagyon remétségünk,
Mit haragra bűnvel ingerlöttünk.

5

Vedd el rólunk méltó haragodat,
Mutasd hozzánk irgalmas voltodat,
Hogy esmerjük ebből jóvoltodat,
Vedd el rólunk ekképpen átkodat.

10

Derékképen [te] megtisztíts minket,
Mosd el rólunk fertelmességünket;
Az elvesztett szép öltözetünket
Reánk adván, vedd hozzád lelkünket.

Undokságát fajtalanságunknak,
Gonoszságink előttünk forognak,
Mind jól látjuk sok álnokságinkat;
Kik előtted szünetlen vádolnak.

15

Voltaképpen ellened vétkeztünk,
Látásodra gonoszt cselekedtünk,
Igaz vagy te, nem kelj kételkednünk,
Győződelmes vagy, mikor ítéltetünk.

20

Igazága te ítéletednek
Ebből tetsznek, hogy bételjesednek,
Azért akik tégedet ítélnék,
Kegyetlenek töled meggyőzetnek.

Csak bűn az mi gyarló természetünk,
Álnokságban mert mi születettünk;
Veszedelmes itt a mi életünk,
Elkárhozunk, ha meg nem térendünk.

25

Vétkeinkről fordíts el színedet
És töröld el a mi bűneinket,
Ne akarjad látni mindezeket,
Kikkel sokszor megbántunk tégedet.

30

Siess belénk új szívet adnia,
Szent lelkedvel megújítania,
Tiszta hitvel ajándékoznia,
Add örökké színedet látnia.

35

TESINI [IMRE].

1566 előtt.

XXX. PSALMUS RÖVIDEDBEN.

Tebenned bizom, én Istenem,
Igazságod szerint ne hagyj vesznem,
Szégyent vallanom ne hagyj nekem,
Én Istenem!

Én vagyok, jaj nagy bűnös ember,
Ellened bűnöm számtalan ezer,
Előtted szüntelen bekever
És úgy gyötör.

5

Siess hajtani füleidet,
Gyorsan hallgasd meg könyörgésemet,
Tebenned hogy megtarts engemet,
Életemet.

Istenem, Uram, légy szabadítóm,
Tehozzád, Uramhoz én folyamom,
Megszabadítasz, jól tudom:
Benned bízom.

Igen nagy örömem te vagy nekem,
Nagy bátorságom, én Istenem!
Szent nevedért vagy e mentségem,
Nagy örömem.

Nem hagysz engem, Uram, a törbe
Béesnem, kit titkon énelömbe
Útamban megvettek az lesben
Életemben.

Istenem, Uram, kérlek téged,
Vedd hozzád immár én lelkemet,
Mert megváltottál engemet,
Életömet.

Szégyenség orcánkon nagy legyen,
Szidalom minket bekenjen,
Dicsőség, Uram, tiéd legyen,
Amen legyen.

TSEH.

1566 előtt.

TEMPORE DEDUCTIONIS FUNERIS.

Tudjuk, Uram Isten, hogy mind meg kell halnunk,
De hisszük, hogy örök életre ismét mind feltámadunk,
Mert te vagy életünk, te benned halálunk,
Te vagy feltámadásunk.

Soha szem nem látta, fül es nem hallotta,
Embereknek szive gondolatja azt meg nem gondolhatja,
Mely nagy dicsőséget az Ur Isten szerzett
Az ütöt szeretőknek.

Eltörli az Isten könnyhullatásinkat
És eltávoztatja mitőlünk mi keserőségünket,
Mert bánat nem leszen, fájdalom sem leszen,
Csak nagy dicsőség leszen.

Holott uralkodik az atya Ur Isten,
Az ű áldott dücső szent fiával az mi urunk Krisztussal,
Szentlélek Istennel mind egy hatalomban
Mind örökkön örökké.

A VÁRADI ÉNEKESKÖNYV

(1566.)

NÉVTELEN SZERZŐKTŐL IRT ÉNEKEI.

1.

AZ UTOLSÓ ITÉLETRŐL.

Kérlek és intlek mostan tégedet,
Az nagy Istennek szent személyére teremtett ember!
Hogy viselj gondot üdvességedről, örök életedről,
Mert eljő az nap, mely nap ez világ tűz miatt min megég.

Mely nagy félelem akkoron leszen,
Mikor a Krisztus az ítéletre eljövendő leszen,
Hogy mindeneket meghányjon, vessen, igazán ítéljen:
Eljő bizonyly az Isten fia szép fényes fölyhőben.

Először pedig a szent angyalok
Az nagy szép szavó hangos trombitát égben felriasztják,
Kiknek szavára minden halottak hamar feltámadnak,
Mert eljő az nap — —

Nem kelly akkoron senki aranya,
Sem szép ruhája, sem gazdagsága, mert föld megrothasztja,
Csak bódog leszen, aki most megtér, Krisztus Urunk mondja,
Eljő bizonyly — —

Ezt nyilván higgyed, hogy ez így leszen,
Mihelt az ígét te megértended és Istent hallgatod,
Szent Dávid által, szent János által Isten szavát hallod,
Mert eljő etc.

Előhozhatnak számtartó könyvek,
Kikből az Isten mindent megítél mindenek láttára;
Az titokdolgok megjelentetnek, bizony nyilván lesznek:
Eljő bizonynal etc.

25 Ott mit feleljek, én bűnös ember?
Kihez folyamjam és esedezzem az én büneimért?
Hol még az jó is retteg és lappag Krisztus urunk előtt,
Mert eljő az nap etc.

50 Ó te felséges, hatalmas nagy úr,
Ki mindeneknek csak te vagy ura, királyok királya,
Kérünk most téged, hogy üdvözítsed szegény bűnösöket:
Eljő bizonynal az Isten fia etc.

35 Emlékezzél meg, kegyelmes Isten!
Hogy énérettem emberré lőttél, szörnyüként szenvedtél;
Nagy fáradságot, keserűséget énértem felvöttél,
Mert eljő etc.

40 Kérlek én téged, ne vess el tőled
Az véghetetlen, örökkévaló, nagy keserű kénra,
Kérlek, ne legyen hiában értem az te szent halálad:
Eljő bizonynal etc.

Csak fohászokodom, én édes Uram!
Mint Istenemhez, kegyes atyámhoz, édes megváltómhoz,
Hogy légy kegyelmes szegény juhodhoz, megtérült bűnöshöz,
Mert eljő az nap etc.

45 Nám megbocsátál Magdalénának,
Undok, fertelmes, gonosz bűnösnek, tehozzád térének
És megbocsátád bűnös tolvajnak halála idején:
Eljő bizonynal etc.

50 Allass engemet az jók közibe
És válassz el-ki gonoszok közül, Felséges Úr Isten!
Hogy láss engemet jobb kezed felől, én édes Istenem!
Mert eljő az nap etc.

55 Siralmas leszen nyilván meghiggyed,
Számálhatatlan sok embereknek ítéletnek napja,
De nagy vigasság és öröm leszen akkor a híveknek:
Eljő bizonynal etc.

Ennekokáért intlek tégedet,
Isten képére ékesítettett őh emberi állat!
Siess és viselj igen nagy gondot ítélet napjáról,
Mert eljő az nap etc. 60

Ne vedd csufiságra és süketségére
Az nagy Istennek fenyegetését, áldott szent ígését,
Melyet neked most sok jámbor ember biznyságul hirdet:
Eljő bizonynal az Isten fia szép fényes folyhóban.

2.

Ez éneknek nótája a *Mi kegyes Atyánk, kit vallunk.*

Senki ne bízzék jó szerencséjében,
Senki ne féljen nyomorúságában,
Mert jól rendölte az emberek dolgát
Az nagy Úr Isten.

5 Senkinek ne legyen oly jó biztatója,
Hogy az holnapi napot egészségben várja,
Mert az mi dolgunk olyan mint forgószelel,
Az írás azt mondja.

10 Csak kell minekünk szüntelen vigyáznunk
És az Istennek szívből könyöregnünk,
Mint megmondotta szent Pál jó doktorunk,
Azt kell mívelnünk.

15 Sok példák vannak, de én mind elhagyom
És az hallgatót ebben nem foglalom,
Mert olyan dolgok történnek naponként,
Ember, ne csodáljad.

20 Az egy ígefát Krisztus megátkozá,
Legottan láták őtet, hogy megasza,
Csodálkozának, hertelen hogy volna,
Mert az Isten dolga.

Szép dolgot innét keresztyén tanulhat
És Isten dolgán ű csodálkozhatik,
Mely hamar mondja mindenek legyenek,
Ottan meglesznek.

25 Az vércórságos asszonyi állapot
Mit urunk Krisztus hamar meggyógyítá,
Hatalmasságát nyilván megmutatá:
Szent Lukács írta.

30 Idvösségünkről csak gondot viseljünk,
Az Krisztus által idvösségöt nyerünk,
Mert megígérte és megadja nekünk,
Ő fiainak.

35 Ő szent fiának, mi idvözítünknek
Ő szent fiának, mi idvözítünknek
És egyetemben szentlélek Istennek,
Mi jó ótalmonknak.

3.

DE MISERIIS HUMANIS QUERIMONIA FIT.

Ad notam: *Dicséretes példát mondok nektek asszonyi állapotok.*

Istenünkhöz fohászkodván Könyörögjünk, esedezvén, Panaszunkat nagy óhajtván Beszéljük elő nagy sírván.	Könyörülj te népeiden! 20 Állj bosszút ellenségiden!
5 Mert ez világban életünkben Vagyunk csak nyomorúságban, Az pogányok birtokában, Im majdan esünk markodban.	Engedjed az te jóvoltodat, Láthassuk nagy hatalmadat, Mindenütt az te nevedet, Hirdethessük jótétedet.
10 Lakó földünkből imáran Elkergettek már mindnyájan, Szüleinket a fogságban El-bevítették országokban.	25 Szent igédnek tanítását, Ne vedd el prédikálását, Hirdetted gazdagságát, Szent fiadnak igazságát.
Kétségben is sokan estek, Ezt látván elijedtenek, 15 A te szent tudományodnak Sokan ellene mondtak.	30 Nevelj minket az életben, Nevednek esmeretiben, Ne hagyj minket az vakságban, Az előbbi tévelygésben.
Míg felejtesz el, Úr Isten? Láss immár hozzánk, nagy [Isten!	De adj igaz tanítókat, Kik az te akaratodat, 35 Hirdessék nagy jó kedvedet, Bűnösökhez szerelmedet.

Enni nagy sok bánatinkban, 45 Ezért örök tisztességgel,
Vigasztalj meg szíveinkben,
Csendességet mi lelkünkben,
40 Adj mind egész életünkben. Tartozunk hálá[a]dással,
Azokáért nagy felszóval,
Dicsérünk egy akarattal.

Tanulgassuk szent igédet,
Hallhassuk kegyességedet, 50 Hatalmas atya Úr Isten,
Ígéből akaratodat,
Érthessük te jó kedvedet. Megváltó fiú Úr Isten,
Az vigasztaló Úr Isten,
Legyen állapotban egy Isten

4.

KRISZTUS FELTÁMADA.

Legyen nagy vigasságunk, Mert Krisztus igazságunk És ő az mi váltságunk, Csak ő örök életünk.	25 Halál[á]val testének, Szabadulást népének, Nyere ő fiainak, Az ő benne bizóknak. Azért — — — —
5 Azért azt kívánja tőlünk, Teljes hittel hogy benne biz- [zunk.	30 — — — —
Haragját szent atyjának, Elviselé átkának, Azért lönk országának, 10 Örökési jóvának. Azért azt kíván — — — —	Az mi nagy szükségünkért, Örök üdvösségünkért, Szent atyjánál létünkért, Feltámadá életünkért.
Ördögnek már rabjai, Nem vagyunk kötelesei, 15 De Istennek fiai, Vagyunk örökös társai. Azért — — — —	35 Azért — — — — Nagy szerelme népéhez, Ebből tetszik mindenhez, Halálával atyjához 40 Hogy készít ország[á]hoz. Azért az — — — —
Atyjának haragjátul, 20 Az törvének átkátul, Megmenté az haláltul, Ördögnek fogságátul. Azért — — — —	45 Halálában ha bizunk, Szent országában leszünk (így) Azért az — — — —

Szabadulásunk azért
Lőn vére hullásáért;
Örök életünk esmét
50 Lőn feltámadásáért.
Azért azt — — —
— — — —

Mi es már új életben
Mind testünkben, lelkünkben
55 Öltözzünk ez világban,
Higyjünk mi megváltónkban
(Azért azt — —)

5.

PSALMUS XXXI. IN TE DOMINE SPE[RAVI].

Én Istenem, benned bízom,
Hogy meg ne szégyenültessem;
Örökké én csak azt kértem,
Hogy el ne tévelyedhessem.

Légy énnekem oltamazóm,
Úr Isten, légy én megmentőm,
15 Mert nincsen több erősségem,
Te légy azért bátorságom.

5 Mert csak te vagy meny-
[országgra,
Ki vezérlesz igazságra;
Én lelkömet minden jóra,
Vidd, Úr Isten, szabadságra.

Immár hiszem, hogy az törből,
Kimentesz e nyavalyából,
Lelkünknek nagy fájdalmából,
20 Ments meg ez keserőségből.

10 Hajts énhozzám füleidet,
Ne fordíts el szemeidet;
Láthassam kegyességedet,
Hozzám való kegyelmedet.

Mert szívemben az Úr Istent,
Ótet vallom ótalmamnak,
Lelkem gondviselőjének,
Hiszöm teljes életünknek.

25 Azért, Uram, benned bízom,
Soha el nem tévölödöm;
Leszen örök dicsőségöm,
Soha meg sem szégyenödöm.
Ámen.

6.

CANTIO PULCHRA.

Hallgasd meg, Úr Isten, mi beszédünket,
Szent fiadért mi könyörgésünket,
Hogy csak te vezérljed az mi lelkünket,
5 Megjobbítsad az mi életünket,
Hogy vehessük az te szent ígédet
És vallhassuk te istenségedet.

Siralmason most tehozzád kiáltonk,
Mindenkoron teneked könyörgönk,
Vedd el haragodat immár mirólunk,
10 Ne bírassék pogántól országunk,
Csendesedjék vérontás közöttünk,
Távoztassék fertelmesség tőlünk.

Ha irgalmazál lelkünkben minekönk,
Ne hagyj testünkben is hogy elveszönk;
Szent ígédet adád most minekönk,
15 Nagy vakságot kivövel közölünk,
Ezzel kedvedet mutatád nekünk,
Hogy nagy gondod volna itt mirólunk.

Emlékezzél azért szent egyházadról,
Szent fiadnak vére hullásáról,
20 Régi atyánknak ígéretedről,
Velek való kegyelmességedről,
Örökkévaló fogadásodról,
Szentegyházad megmaradásáról.

Ne nézzed, Úr Isten, mi gyarlóságinkat,
25 Vedd el rólunk most az pogánokat,
Fordítsad rejájok te haragodat,
Hogy ne rontsák te szent egyházadat,
Hogy láthassuk az te hatalmadat,
30 Örökkévaló irgalmasságodat.

Igaz vagy, Úr Isten, ígéretedben,
Mint ígérted az te szent ígédben,
Hogy meghallgatsz minket mü kérésünkben
És el nem hagysz az mü szükségünkben,
Csak mü higgyünk az te szent ígédben
35 És dicsérjünk a mi életünkben.

Azért felszerkenjünk mü életünkben,
Ne csak kérjük Istent szükségünkben,
De megjobboldjunk az mü erkölcsünkben,
40 Akaratját hallgassuk éltünkben,
Hogy dicsérjük Istent felségében,
Így hallgat meg minket szükségünkben.

7.

SZÉP DICSERET.

Atya Úr Isten, menbeli teremtőnk,
Az Krisztus által jóakaró urunk,
Lelki és testi gonosztól védelmőnk
És oltalmazónk.

5 Kinek jó kedve műreánk áradott,
Az fiú által megnyilatkoztatott,
Kit most műnekünk igazán hirdetnek
Ú igéjéből.

10 Gerjeszd fel azért az te szent lelkedvel,
Az mi szívünket tápláljad igéddel,
Oltalmazhassuk dicsőséged ezzel
Minden üdőben.

15 És vedd el rólunk az mű bűneinket
És könnyebbítsed szörnyű ostorodat,
Ne tekints nekünk nagy bűnös voltunkat,
Alnokságinkat.

20 Mert mű fejenként mű kicsenségünkben,
Bűnben fogantunk anyáknak méhében,
Azkik nyomorgunk ez keserves völgybe,
Adám testében.

Ha megtekinted az mű bűneinket
És fizetsz nekünk alnokságink szerint,
Ki viselheti ennek el súlságát,
Iszonyu voltát.

25 Igaz vagy azért, Ábrahámnak ura,
Keresztyéneknek kegyelmes oltalma;
Ne büntess minket az te haragodban,
Ígáságodban.

30 Hála tenéked, kegyes atya Isten,
Dicséret neked áldott fiú Isten,
Tisztesség neköd szentlélek Úr Isten
Most és örökké.

8.

PRAECATIO PIA.

Hajts meg, Úr Isten, kegyes füleidet
Keresztyéneknek ú imádságokra,
Fogadjad, kérünk, nagy kenyerégeket
Te szolgálidnak.

Az mennyországból nézz alá, Úr Isten!
Te szent igédnek add világosságát
És távoztasd el az mi szöveinkből
Tévelgeéseket. 5

Kegyességéből bocsásd meg bűnünket,
Oldozz meg minket bűnnek köteléből,
Könyerőlj rajtunk és helyheztess minket
Ótalmad alá. 10

Tenálad neköl pokol az mi helünk,
Tenálad neköl kárhozatra megyünk;
Kérünk, légy velünk, hogy viseltessőnk
Az mennyországra. 15

Te Jézus Krisztus, igaz világosság,
Élet, út, öröm, jó és nagy kegyesség,
Ki az halálból a te szent véreddel
Minket megváltál. 20

Olts be elménkbe, kérünk, szerelmedet,
A mi szövéünkben te adj igaz hitet,
Öregbits bennönk az atyafiúi
Szent szeretetet.

A szent léleknek adjad ajándékát,
Igaz vallást engedd bátorságát;
Az mi testünknek vedd el undokságát
Te szent igéddel. 25

Az csalárd ördög legyen távol tőlünk,
Kinek erejét te mind elrontottad,
De mennyországból legyen mi mellettünk
Te segítséged. 30

35 Dicsősség legyen az örök atyának,
Dicsősség legyen neked ű fiának,
Ki szent lélekkel uralkodol mostan
És mind örökké.

9.

DE POPULI ISRAELITICI NUMERATIONE.

Mi urunk Jézus Krisztusnak
Szerelmes atyja, űr Isten!
Kérünk, szűnjék meg immáran
Ez világon nagy haragod,
5 Mint szent Dávid idejében. 35 „Az hét egész esztendeig
Akarod-é hogy büntessék
Országod az nagy éhséggel,
Avagy hogy három hólnapig
Ellenséged kez(é)ben légy?

Ki szent ígretöd ellen
Elküldé Joáb hercegöt,
Hogy megszámlálná országát,
Számát venné a zsidóknak,
10 Ki ezt mondá az Dávidnak: 40 „Avagy hogy harmad napiglan
Dőghalál legyön földedben
És az Istennek angyala
Csapdossa az te népedet?
Lássad azért, mint akarsz
[most?]

„Az felséges nagy űr Isten
Magsokasítá népedet;
Miért akarod ezt, Uram?
Bizony megbüntet az Isten!”
15 De Dávid ezt nem gondolá. 45 Monda az szent Dávid király:
„Mindenfelől rajtam halál,
De jobb énneköm hogy essem
Az nagy Istennek kezében,
Honnem mint embör kezében.

Elmene azért a hercög
Nagy búval és nagy bánattal,
Kezdé az népet számlálni:
Megharagúék az Isten
20 És megveré az zsidókat. 50 „Mert ű természeti szerént
Ígen irgalmas, kegyelmes.”
Hogy ez mondást elvégezé,
Az Isten a zsidóságban
Mindjárást dőghalált szörze.

Monda az szent Dávid király:
„Bizon én igen vétkeztem,
Bocsássad meg, nagy űr Isten,
Szegény szolgáltnak büneit,
25 Mert én vétkeztem ellenöd.” 55 És csak egy nemzetség közül
Hetvenezören halának;
Elbocsáttaték az angyal
Jeruzsálem városára,
Hogy ott is halált szörzene.

Ime az felséges Isten
Hozzá bocsáta prófétát:
„Azt mondja néköd az Isten:
Ez háromban tégy választást,
30 Valamelliket kívánod: 60 De mihelt az haragus angyal
Űket üldöznie kezdé,
Könyörüle az nagy Isten
És ezt mondá az angyalnak:
„Elég! hagyj békét űnekik!”

Szent Dávid látá az angyalt
Az ég alatt és föld fölött,
Ű kezében egy éles tört;
Monda Dávid az Istennek:
65 „Én vagyok az, ki vétkeztem. 80 Azért most mi emlékeztünk
Régen tött kegyösségedrül,
Mert most is ugyanazon vagy,
Nem kisebb az te hatalmad,
Hallgasd meg könyörgésünket!

„Forduljon rejám haragod,
És az én házam népére!”
Monda űneki az angyal:
„Megkegyelmezett az Isten,
70 Semmit ne félj, Dávid király!” 85 űr Isten, ki meghosszabbítád
Ezekiásnak életit,
Hosszabbíts meg, kérünk
[tégöd,
Minekünk is életünket,
Hogy bününkből megtérhes-
[sünk.

Kérünk mi es, nagy űr Isten!
Szent, erős Isten, irgalmas,
Halhatatlan, üdvezítő
És nagytűrhető űr Isten!
75 Szűnjék meg az te haragod! 90 Halálos bünben ne essünk,
Büneinket sirathassuk;
Hogy teveled uralkodjunk,
Krisztus Jézussal örüljünk.
Mind örökken és örökké.

10.

NÉVTELEN: CANTIO PULCHRA & OPTIMA.

Emlékezzél, űr Isten, híveidről,
Kik kiáltunk tehozzád szükségönkben,
Viselj gondot nyomoruságunkról,
Örökkévaló szent egyházadról.

Adjad nekünk mindenkor életönkben
Az kenyeret, mely vagyson szent ígídben,
Kirül szóltál szent János könyvében,
Mellyel élünk örökké életönkben. 5

Ne hagyj minket, űr Isten, szomjuhozunk,
Az élő víz adassék most minekünk,
Mely víz után soha nem szomjuhozunk,
Mert tebenned örökké örvendezünk. 10

Azkik hallják, űr Isten, te nevedet,
Itt megértik mindenek te kedvedet,
Szent íadért kegyelmességödet,
Ha csak közlöd velök örökségödet. 15

2*

Adjad nekünk mostan szent lelkedet,
Ne hallgassuk heába szent igédet,
De tiszteljük örökké szent nevedet
És dicsérjük örökké felségödöt.

Dicsértessék az atya Úr Isten,
Ő igéje az fiú Úr Isten,
Egyetemben szent lélek Úr Isten,
Szent háromság egy bizony örök Isten.

11.

NÉVTELEN : CANTIO NON INELEGANS.

Dicsirlek téged, menybeli Isten, én édös teremtem!
Hála teneked, mert én tetüled igen sok jót vöttem,
De kérlek téged, adjad jó végre, mit én most kezdettem.

Oly igen nagy volt, Uram, énhozzám te jó akaratod,
Mint régtől fogván ez mai napig velem volt jóvotod;
Tudom, mostan is nem hagy engemet szent irgalmasságod.

Megfogyatkoztam én ez világi minden szükségimben,
Nagy büneimért elkeseredtem ez földön laktomban,
De kérlek téged, édös Istenem, hogy légy segítségem.

Nem kell énnéköm egyéb segítség az te szent nevednél,
Ki hatalmasb vagy mind ez világi nagy fejedelmeknél,
Erősbé tehetsz engem, Úr Isten, én ellenségimnél.

Vallyon s kicsoda állhat ellene te akaratodnak?
Ki tarthatja meg ő nagy ereit az te jobb karodnak?
Mellyel megrontád minden hatalmát az kegyetlenőknek.

Semmi késértet nem árthat neköm nagy veszedelmömre,
Csak te légy velem, édes Istenem, én segítségemre
És te viseljéd minden gondomat az én életemre.

Megörzöd vala a te népedet régen ó tervénben,
Elvesztéd érte Farahó királt az verős tengörben,
Nem hagyod vala megnyomorodni semmi szükségekben.

Lám régenten is téged hallgattak mind az szent proféták,
Nagy erős hitvel téged vallottak mind az patriarkhák,
Igiretödöt, segítségédet látták a szent atyák.

Elbizá magát az Olofernes hatalmasságában,
Te feltámasztál egy özvegy asszont az Betuliában,
Am főjét vévé az özvegy Judit ünne sátorában.

Kérünk, Úr Isten, tekénts mi reánk ill nagy szükségünkben,
Jusson eszedben jó Magyarország az te jó kedve(d)ben
És ne hagyj minket megnyomorodnunk semmi szükségünkben.

Sok jó adassék mennyben és földön a fejedelmeknek,
Kik nagy örömet veszik igiét az mi Istenünknek
És igyekeznek gondját viselni a keresztyéneknek.

DÓCI ILONA.

1567

KÖNYÖRGÉS.

Dicsérlek tégedet, én édes Istenem, nagy kegyelmességédért
És énhozzám való az te szent fiadnak nagy irgalmasságáért.

Óh mely édességes és mely örvendetes, Uram, az te szent lelked,
Bocsásd énreám is, hadd vigasztaljon meg te nagy kegyelmes-
[séged.

Csak tebenned, Uram, mindörökké bíztam, soha meg nem
[csalattam. 5

Most is, én Istenem, mint erős kövfallhoz tereád támaszkodtam.

Ha peniglen, Uram, te is elhagyandasz az én nagy szükségemben.
Ingyen majd elfogyok és semmié leszek nagy keserűségemben.

Imhol ez mai nap az életemet szent kezében ajánlom,
Mint édes atyámtul minden szükségemet szent fiadért én várom. 10

Jusson jól eszedben, kegyelmes Istenem, régen mi atyáinkkal,
Mely kegyelmességet sokszor cselekedtél szegény nyomorul-
[takkal.

Légy meghallgatója én könyörgésemnek, édes Uram, Istenem!
Vigasztalj meg engem az te szent lelkeddel, hadd örüljen én
[lelkem!

15 Ó mely keseredett és mely nyomorodott, Istenem, az én szívem!
Mert elfogyatkozott, tülem eltávozott jaj már az én életem!

Nézzenek énreám az te szent szemeid és ne hagyj el engemet,
Ennyi sok bánatot végy ki én szívemből, vigasztalj meg engemet.

20 Az te jóvoltodért és én hozzám való nagy kegyelmességédért,
Végzetlen hálát adok én teneked nagy irgalmasságodért.

Azki ez éneket rendelé versekben, gondolkodik magában,
Mert nincs bizodalma senkihöz ez földön sok nyomoruságában.

Az ezeröttszázban és az hatvanhétben, pinkösdnek elmúltában,
Az kegyes Istenhöz ő gondolatjában vagyon hálaadásban.

BORNEMISZA MIKLÓS.

1568.

HISTÓRIA MIKÉPPEN AZ SZENT ELEÁZÁR PAP ANTIOCHUS KIRÁLY ALATT
AZ ISTENNEK TÖRVÉNYÉNEK MEGTARTÁSÁÉRT MÁRTYROMSÁGOT SZEN-
VEDETT AZ Ő FELESÉGÉVEL ÉS HÉT FIAIVAL EGYETEMBEN, AZMINT
MEG VAGYON IRVÁN MACHAB: 6. ÉS 7. RÉSZÉBEN. ÉNEKBE SZÖRÖZ-
TETETT BORNEMISZA MIKLÓS ÁLTAL.

Nota: *Nagy bánatban Dávid etc.*

Majdan nektek mondok jeles nagy csudát,
Az szent Bibliából szép históriát,
Eleázár papnak szörnyű halálát,
Hét szép fiainak igaz vallását.

5 Antiochus király Egiptomban,
Uralkodik vala királyságában,
Dicsekedik vala gazdagságában
Izraël népére sok törésében.

10 Roppant nagy sereggel fölkészült vala,
Izraël országát rabolja vala,
Jeruzsálemben ű hogy bement vala,
Salamon templomát dúlatja vala.

Tön nagy pusztaságot az szent templomba,
Oltárit letöré, igen dulatá,
Istennek templomát igen csufolá,
Az Izraël népét igen káromlá.

15

Igen sok prédáit örüli vala,
Ily nagy tékozlástul kevély lött vala,
Ostorul hogy Isten bocsátta vala
Izraël népére, nem véli vala.

20

Rettenetesképen ezt hagyja vala,
Izraël népére parancsol vala,
Decretumába is kiadta vala,
Hogy Isten törvényét elhették vala.

Ily éktelenségre mind hajtja vala,
Sokféle kínokkal kínozza vala,
Jupiter Istennek áldoztat vala,
Moyses törvényét káromlja vala.

25

Vala nagy zöndülés ez az nép között,
Sívás és nagy rívás Izraël között,
Istenhez óhajtás az zsidók között,
Nagy rettenetesség minden népek közt.

30

Magzatját egy asszony fölvitte vala,
Isten templomában fölvitte vala,
Az templomban körülmetélte vala,
Moyses törvényét így tartja vala.

35

Ezt az király hogy meghallotta vala,
Mindkettőt lófarkon ott hordoztatá,
Az váras küfalán kivették vala,
Rettenetességét jelenti vala.

40

Lám a zsidók hogy ezt meglátták vala,
Barlangban elfutván lakoznak vala,
Istennek innepét szentelik vala,
Törvének hagyását betöltik vala.

Ezt az Antiochus megtudta vala,
Hogy fenyegetése nem fogott volna,

45

Egy magas hegyre ott el-fölment vala,
Mindenek láttára székben ült vala.

50 Az Izraél népét sok tartományból
Eleiben hozatá sok városokból,
Parancsolá nekik nagy haragjából,
Disznóhúst ennének akaratjából.

55 Szép vén emberek ott állanak vala,
Ily parancsolattul rettegnek vala,
Mert Istentül nekik megtiltva vala,
Disznóhúst enniek nem szabad vala.

60 Az szent Eleázár ezek közt vala,
Ki minden éltében nagy jámbor vala,
Isten törvényének tudója vala,
Izraél népének ez papja vala.

Reá Antiochus szemét fordítá,
Az disznóhússal út igen kinálá,
Haraggal, szép szóval ötet onszolá,
Illyen beszédekkel végre szólítá:

65 „Igen kérlek, hogy az én tanácsomat,
Vegyed és fogadjad én intésemet,
Kiből vénségednek tiszta virágát,
Nyerjed életednek megmaradását.

70 „Sietséggel azért az disznóhúsban,
Egyél, te vén jámbor, az áldozatban,
Hogy különb kínoknak rád szánt sokasága,
Tereád ne szálljon nagy sok ostora.”

75 Erre az vén jámbor így felelt vala,
Nagy bizván királynak ezt mondta vala,
Ily fertelmes étket azért utálna,
Istennek törvényét holtig tartaná.

80 „Tiszta eledellel élni én szoktam,
Régi atyainktul azmint tanultam,
Azért tisztaságban magam tartottam,
Ily éktelenségtől én megtiltattam.

„Soha az ég alatt többet nem vallok,
Egy igaz Istennél többet nem hiszek,
Kinek törvényében holtig maradok,
Kiről igaz vallást örökké teszek.

85 „Én az örök Istent mindenkor félttem,
Azért haragodtul én nem rettegtem,
Te nagy fogságodtul én nem ijedtem,
Kegytlenséggeddel én nem gondoltam.”

Pogán király ez szót mikoron hallá,
Istennek emberét igen káromlá;
90 Az ő szolgálainak erősen hagyá,
Hogy megkötnézék, erősen mondá.

Temérdek kötellel, erős láncokkal,
Oszlophoz kötözék nagy erősséggel,
Istennek ű papját nagy vereséggel,
95 Ruháját levonván, verék vesszőkkel.

Ez kínban az égre el-fölnéz vala,
Sok kén-, nyavalyával nem gondol vala,
Istennek kedvéért szenvedí vala,
100 Kinek ű lelkét is ajánlja vala.

Már semmi épség testében nem vala,
Ő két oldalából vér kifoly vala,
Tagait már róla szaggatták vala,
Kire keservesen reá néz vala.

Fölszóval Istennek hálát ad vala,
105 Az türest Istentül lenni hiszi vala,
Az oszlopról végre levették vala,
Azért merő vérben feküszik vala.

Istennek vitéze ez az pap vala,
Mert semmi kénjában nem röttög vala,
110 Az poroszlók immár elestek vala,
Kéznani immáran elunták vala.

Lám a poroszlók is az szent jámboron,
Megkönyörülének mint vén emberen,

- 115 Az husban hogy ennék, kéri erősen,
Ne veszne immáran kegyetlen kínban.
- Illyen kérésekkel nem használnak,
Az poroszlók semmit nem használnak,
Azért a királytul ők intetének.
120 Tüzzel az vén jámbort hogy megégetnék.
- Ott az szegény jámbort kapák hertelen,
Tüzzben ott beveték igen szertelen,
Szemeit a tüzzben el-főlemelvén,
Ekképen kiálta, ezeket mondván:
- 125 „Régi szent atyáknak ki vagy Istene,
Az nagy Ábrahámnak igaz Istene,
Izsáknak, Jákóbnak igaz Istene,
Vedd hozzád lelkemet, hívek Istene!”
- Vigan az Istennek lelkét ajánlá,
130 Világi életét ezért elhagyá;
Istennek törvényét holtiglan tartá;
Ekképen ő lelkét Istenhez bocsátá.
- Mindezeket király hogy látta vala,
Nagy haraggal mégis csak dül-ful vala,
135 Mert az ördög útét furdallja vala,
Ily kegyetlenségre ingerli vala.
- Ez szent jámbornak hét szép fia vala,
Kiket királynak beárultak vala,
Ezeket az király meghatta vala,
140 Eleiben hoznák, parancsolta vala.
- Igen hamar őket királyhoz hozák,
Anyjokkal egyemben nagy gyorsan hozák,
Király előtt őket mind megállaták,
Kiket király látván, elcsudálkozik.
- 145 Vigan az királyra ők néznek vala,
Semmi rettegés szüvökben nem vala;
Solomona anyjoknak neve vala,
Kit nagy félelemmel tisztelnek vala.

- Solomona asszony hét szép fiával,
Király előtt vagyon szép seregével,
150 Király csudálkozik oly szép termettel,
Íjak hogy volnának ily ékességgel.
- Csudálatos szépek ezek valának,
Rózsa-, liliomnál szebbek valának,
155 Isten törvényére oktattak valának,
Atyjokkal, anyjokkal szépek valának.
- Vala az királynak oly nagy csudája,
Ő nagy szépségeken oly nagy csudája,
Nagy bátor voltokon álmélkodása,
Végre illyen szóval nekik szólt vala:
160
- „Mindennek felőtte kérlek titeket,
Íjak, hogy ti mostan én beszédemet,
Fogadjátok nekem jó intésemet,
Hogy meg ne haljatok, én kérésemet.
- „Mindnyájan ezennel az disznóhúsban,
165 Egyetek előttem ti az étekben,
Hogy ti atyátoknak hamis törvényén,
Mind meg ne haljatok hamis vallásán.
- „Az én intésemet ha fogadjátok,
Kegyetlen kínoktul megszabadultok,
170 Temérdeki kénccsel ajándékozlak
És én országomban mind úrrá teszlek.”
- Tétete eleikbe sok szerszámokat,
Kikkel kénoztatná ő szép tagjokat,
175 Fogókkal szaggatná minden testeket,
Kerékkal töretné az ü csontjokat.
- Rettenetes kinzó sok szerszámokat,
Előhozattata vasfazekakat,
Égő serpenyőket és vas szegeket,
Kikkel ijesztené a szép ifjakat.
180
- „Ezzel — úgymond — nektek ifjuságtokat,
Elvesztem én az ti életeteket,

Ha nem fogadjátok én tanácsomat,
Én nem vejendítek ígéretemet."

185 Sietvén nagy bizvást ezt mondták vala:
„Te kegyetlen király, Isten ostora,
Nagy kegyetlenségnek te találója
És az hamisságnak te találója!

190 „Örök Isten nekünk nagy bizodalmunk,
Kegyetlenségedtől azért nem félünk,
Mert sok gonoszságnak atyjának látunk,
Azért az Istenért mi mind meghalunk."

195 Látá király ű nagy keménségeket,
Gyorsan fogattatá az szép ifjakat,
Poroszlónak adá az öregbiket,
Mert iréglyi vala ű beszédek.

200 Oly kegyetlenül űt kénozzák vala,
Ennek Machabaeus ű neve vala;
Ő gyenge kezeit megkötték vala,
Kegyetlen veréssel megverték vala.

Ott az több öcsei ezt látják vala,
Ő édes anyja is reá néz vala,
Erős kénokkal hogy kínozzák vala,
Atyafiainak ezt mondja vala:

205 „Nagy sok kínaimat im jól látjátok,
Azért az Istenhöz fölkiáltsatok,
Istenért mindnyájan ti meghaljatok,
Kegyetlen királynak ne engedjete."

210 Az kegyetlen király az szót hogy hallá,
Poroszlónak gyorsan ű parancsolá,
Merőn megnyuznájak erősen hagyá,
Égő vas fazékban vetnék be, mondja.

215 Gyorsan az poroszló ebben eljárja,
Az nagy kínzást immár elunta vala,
Szép szóval az ifjat úgy kéri vala,
Disznóhúsban ennék, azt mondja vala.

Reá ott az ifjú szemeit veté,
Az kegyetlenségből Isten kimenté,
Az égő láng űtet hamar elnyelé,
Istenhez ű lelkét ottan ereszté. 220

Azt atyafiai édes anyjokkal,
Halálát hogy látták édes beszéddel,
Egymást vigasztalják nagy szeretettel,
Hogy együttthalnának bizodalommal.

Pagán király ezt is hogy megholta vala, 225
Legottan másikat előhozatá,
Anyának előtte igen fogdosá,
Ű akaratjára venni akará.

Hamar Isten lelke ezt is megszállá,
Az kénra jó kedvvel hamar indula, 230
Királynak kérését ű megutálá,
Istennek törvényét holtiglan tartá.

Igen dül-ful vala király magában,
Ifjat kötözteté nagy haragjában,
Tetétül mind talpig nagy búsultában, 235
Bőrét levonyatá kegyetlenségben.

Csoda kegyetlenül őt kénoztatá,
Párdus nevő vadat előhozatá,
Az testét hogy azzal leszaggattatná
És az szép ifjúnak vérét itatná. 240

Ez ifjúnak neve szent Aner vala,
Az párdus vad őtet csak büzli vala,
Maga oly kegyetlen állat ez vala,
Hogy minden állatot elszaggat vala.

Dihöskodik király, ezt hogy meghallá, 245
Annál inkább Aner örül az kénban,
Istennek törvényét tartja magában,
Királynak így szóla ő nagy kínjába:

„Ennekem testemet levonyathatod,
Örök életemet meg nem tarthatod. 250

Kegyetlenségeddel még meg nem kaphatod,
Mert ebből életre megyek, azt tudod.

255 „Sanyaru kinokkal te gyötrettetel,
Király mert pokolra, higgyed, vettetel,
Örökön öröké oda hagyatol,
Kegyetlenségedért odavettetel.”

260 Csakhamar ő lelkét Istennek ajánlá,
Király megholt, látá, azt parancsolá,
Harmadikat kénra hoznák, azt hagyá,
Kinek király ilyen szókat ott szóla:

„Rettenjél meg immár ily nagy kénoktul,
Sanyaru halálnak ű rútságátul,
Erős kínzásoknak nagy sok kénjátul,
Te két bátyáidnak rút haláloktul.”

265 Így felele Macher ott az királynak:
„Tudod, király, egy volt nekünk tanítónk,
Atyátul, anyátul egytül származtunk,
Isten törvényére mi tanítottunk.

270 „Parancsolj azért te most szolgálidnak,
Érjék végét immár mi életünknek;
Az halálra látod mi készek vagyunk,
Isten törvényében holtig maradunk!”

275 Tüle király ilyen szókat hogy halla,
Más kénzó szerszámot hamar hozata,
Térdeit, kezeit elvagdaltatá
És úgy az kerékre ütet hányatá.

280 Vérenek soksága mind elfolt vala,
Immáran halála közel áll vala,
Kegyetlen királynak így szólott vala,
Nagy erős beszéddel ezt mondta vala:

„Mi örök Istenért ily nagy kénokat,
Szenvedtünk kegyetlen sok csapásokat;
Kegyetlenségednek találásáért,
Örökül örökké kénzatol azért.”

285 Parancsolá király az hóhéroknek,
Mert találák Macher immár megholtnak,
Negyedikét hoznák kénra ifjaknak,
Judást azért kapák, hozák királynak.

290 Ezt is nagy kénokkal kénzani kezdték,
Nyelvét gyökerestül mert el-kivonyák,
Egy nagy fához ütet hamar kötözék,
Tagai ő neki úgy szaggattaték.

295 Rettenetesen üt kénozták vala,
Orcája immáran fekete vala,
Az kerékre ottan fölvetették vala,
Honnan az királynak azt mondta vala:

„Nekünk idvösségünk Istentül vagyon
És föltámadásunk csak tüle vagyon,
De te támadásod örök kén leszen,
Örökü örökké halálod leszen.”

Igen hamar király az ötödiket,
Előhozattatá szép Achas ifjat,
Égő vas fazékban vetteté ütet,
Kegyetlen kénokkal gyötreté ötet.

305 Csakhamar az ifjú szóla királynak:
„Te kegyetlen király, te nemzetednek,
Vele egyetemben maradékidnak,
Gyötrelmet hatsz neked és fiaidnak.”

310 Ottan ez világbul el-kimúlt vala,
Király hatodikat hozatta vala;
Ennek Areth neve, szép ifjú vala,
Eszendővel kisebb többinél vala.

Legottan az király kezde így szólni:
„Rettenetes kénatul megszabadulni,
No akarsz-é, Areth, most úrrá lenni,
Parancsolatimat ne szánd fogadni.”

315 Areth nagy haraggal szóla királynak:
„Együtt nevekedtünk” — monda királynak —

„Egy édes anyátul mi mind származtunk,
Azért az Istenért mi mind meghalunk.”

320

Vala az királynak oly nagy bosszúja,
Kénokkal ifjakat meg nem bírhatja,
Azért nagy haraggal azt parancsolá,
Oszlophoz kötöznék, erősen hagyá.

325

Már az szegény ifjat kötözik vala,
Környüle nagy tüzet raktanak vala;
De hogy az láng immár nem éri vala,
Égő vas fazékban vetették vala.

330

Belőle nagy bú vér el-kifoly vala,
Égő vas fazékban tajtékozik vala,
Az ifjat az tajték elnyeli vala,
Azért illyenképen ű kiált vala:

335

„Óh áldott viadal, kivel most vívok,
Óh áldott szenvedés, kit most szenvedek,
Mert minden kinoknak győzője vagyok,
Rettenetes kénnek tűróje vagyok.

340

„Rettenetesb kénzást, király, te találj,
Keréknél, fogónál, tűznél te találj,
Mert ezeket immár látod meggyőzni,
Istennek nevéért semmivé lenni.”

345

Nagyhamar az kínban el-kimúlt vala,
De még egy szép öcse öneki vala,
Szent Jákób öneki az neve vala,
Sok szép fiak közül ez maradt vala.

350

Ezt az király meglátta vala,
Szíve rajta esék, szőlította vala,
Mert szépségén ű csudálkozik vala,
És kezénél fogva vele szól vala:

„Minemű nagy kinnal te bátyáidat,
Én megölettetem te nemzetidet,
Rettenjél meg immár, fogadd én szómat,
Országomban űr lész, higgyed meg szómat.”

Illyen szókkal király őt inti vala,
Gyermeknek anyját is úgy kéri vala:
„Ime te méhednek sok magva vala,
Kibül csak ez ifjú maradott vala!”

355

„Szánjad azért immár ennek halálát,
Ez te szép fiadnak ő veszedelmét;
Tanácsot adj neki, hogy ő halálát,
Ne lássad szemekkel sanyaruságát.”

360

Szépen szóla asszony ű szép fiának:

„Könyörülj én rajtam — úgymond fiának —
Az te vén atyádnak ű halálának,
Ne légy felejtője kénvallásának.

„Az ennen méhembem én hordoztalak,
Kilenc holnapiglan én viseltelek,
Három esztendeig tejjel tartalak,
Mind ez maji napig fölnevelélek.

365

„Ingyen majd Istennel eggyütt vígadunk,
Te hat bátyáiddal mind eggyütt leszünk,
Isten országában örökké élünk,
Az te vén atyáddal eggyütt örvendünk.

370

„Ne félj azért mostan, fiam, királytul,
Kegyetlen kénoknak dihösségétül,
Kegyetlen fogóknak szaggatásátul
És az égő tűznek mérges lángjátul.

375

„Légy követője te hat bátyáidnak,
És te vén atyádnak ű törvényének,
Isten mondásának és hagyásának,
Ne légy tagadója ű szent szavának.”

380

Az gyermek anyjának szavát hogy hallá,
Királynak zsidóul azt mondta vala,
Keze oldoztatnék, azt kéri vala,
Kezeit az király megoldoztatá.

Végre hogy kezeit neki megoldák,
Az ifjú a kénra hamar futamék,

385

Égő serpenyében hamar szököllék,
Honnan az királynak ily szó adaték:

390 „Dihösködjél immár, kegyetlen király!
Istennek haragja mert te vagy, király!
Minden gonoszságnak feje vagy, király!
Sok kegyetlenségnek oka vagy, király!

395 Ezt a király mikor hallotta vala,
Haraggal magában ű dül-ful vala,
Az ifjat inkább kénzatja vala,
Ű nyelvecskáját kivonyatta vala.

400 Mind ennyi sok kénját anyja hogy látta,
Fiához járula, neki szól vala,
Kinjában az fejét ő törli vala,
Isten országára úgy inti vala.

Az gyermek szájából vér kifoly vala
És már minden tagja neki vér vala,
Az ő kezeit mert elvágta vala,
Nagy lángas tűzben bevetették vala.

405 Lám az tűzből mégis fölkiált vala,
Istenhöz föl szóval ezt mondja vala:
„Seregek Istene, Izraél ura!
Vedd hozzád lelkemet te országodba.”

410 Tön ilyen óhajtást az Űr Istenhöz,
Lelkét kibocsátá ű az Istenhöz,
Bátyjával, anyjával mene Istenhöz,
Örök vígasságra élni Istenhöz.

415 Igen hamar király ű szép anyját is,
Mégkötözteté Solomona asszont is,
Kegyetlen kínokkal kénzatá ezt is,
Szép fiai után bocsátá ezt is.

420 Sanyaru kénokkal asszont kénzatá,
Ű két emleit kiszaggatták vala,
Égő vasfogókkal szaggatták vala,
Lelkét az Istenhöz bocsátta vala.

Sidó nemből valók ezek valának,
Istennek vitézi mind űk valának,
Sereggel Istenért mind szenvedének,
Az örök életre így vitének.

Immár meghallátok szent Eleázárt, 425
Ű hét szép fiait, szép feleségét,
Istennek nevéért kénszenvedését,
Antiochus alatt való halálát.

Mártirommá ezek mindnyájan lönek, 430
Isten törvényében mind holtig lönek,
Örök példát nekünk ezek hagyának,
Nyomorúságban kik vigasztalának.

Ime ezt az királt Isten zsidókra, 435
Ostorul ereszté mind fiaira,
Hogy bünből térnének akaratjára,
Mindnyájan hallgatnánk ű szent szavára.

Azért tanuljuk meg: Isten ostora, 440
Mikor rajtunk vagyon ű nagy haragja,
Bünből serkenjünk föl akaratjára,
Térjünk és járuljunk ő szent szavára.

Mint szent Eleázár, mi is kövessük;
Testünket, vérünket azért ne szánjuk;
Istennek szent nevét holtiglan féljük,
Kiről igaz vallást holtiglan tegyünk.

Egy kevéssé hogyha mi gyötröttetünk, 445
Bününkért Istentül elhagyattatunk,
Azért mi kétségben ottan ne essünk,
Irgalmasságában holtiglan bizzunk.

Nem hagy azért minket az pogán kézben, 450
Örökké elvesznünk az igaz hitben,
Noha gyötrettetünk itt ez világban,
Ismég hozzánk fordul kegyelmességben.

Elveszni Dánielt nem hadtad vala,
Az oroszánlikban őrizted vala, 3*

Senacherib királt megverted vala,
Száznyolcvanezert népében vesztettél vala.

Ellenségít immár te seregednek,
Szégyeníts meg immár az te népednek,
Irgalmas Istene légy híveidnek,
Diadalmát ronts meg ellenséginknek.

Aki ez éneket szöri versekben,
Nevét el-beírá versek fejében,
Az ezerötszázban és hatvannyolcban,
Istennek hívein keserőségben.

VÉGE.

NIKOLSBURGI NÉVTELEN.

1568.

IGEN SZÉP HISTÓRIA AZ KENYÉR MEZEJÉN KENESY PÁLNAK
ÉS BÁTHORY ISTVÁNNAK AZ TÖRÖKÖKKEL MEGVÍVÁSÁRUL.

Sok históriákat már mi magyaráltunk,
Derék szent írásból énekeket írtunk,
Régi magyarokról de semmit nem értünk
És vitézségekről azért mostan szóljunk,
Az mostaniaknak hogy arrul példát adjunk.

Az ezer és négyszáznyolcvan esztendőben,
Az Mátyás királynak az ő idejében,
Sok jámbor vitézek voltak seregekben,
Kikkel vitézkedett ő minden ígyében
És győzedelmet vett nagy sok ellenségben.

Török császár ellen, német császár ellen,
Lengyel király ellen és cseh király ellen,
Egyszersmind hada volt neki ezek ellen,
Szüntelen hada volt az törökök ellen,
Isten segítette őtet mindezek ellen.

Sok pogány törökök az Vég Szendöröben
Gyülekeznek vala naponként seregben,
Az Mátyás királynak es esék fölében,
Azért elizene hamar az végekben:
Igen vigyáznának az törökök ellen.

Báthory István vala akkor vajdaságban,
Kenizy Pál vala az Vég Tömesvárbán,
Ezeknek meghagyá parancsolatjában,
Mindenkor lennének oly nagy vigyázásban,
Jó Magyarországnak nagy oltalmazásban.

Mindketten vigyáznak és igen készölnek,
Jámbor vitézeket seregekben gyötnek,
Törökök azonban az Dunán külteznek,
Ali bég előtttek, Erdély felé mennek
És hatvanezeren szám szerint felölnek.

Vitéz Báthory István az Kenizy Pálnak
Untalan özene mint jó hiv társának,
Hogy ha az törökök Erdélyben jutnának,
Őket hátul venné, egyszersmind vinának,
Hogy az törökökben el ne szaladhatnának.

Vitéz Kenizy Pál utánok indula,
Nagy tául utánok seregével vala;
Vakmerő az török, hátul nem fél vala,
Csak az Erdélyiségre igen siet vala,
Az Erdély határát immár elérte vala.

Sehol semmi népet elől nem lát vala,
Azért bátorsággal rablani indula,
Oly nagy szörnyőséggel éget, rabol vala,
Gyulafejrvárat meghaladta vala,
Számptalan sok rabot öszvehajtott vala.

Immár az rablásbul hátratértek vala,
Utánok az vajda seregével vala,
Viadalnak helyét arányazza vala,
Vitéz Kenizy Pált igen várja vala,
Kenyir mezejére törökök juttak vala.

Vajda jövetelét meghallották vala,
Közöl ő utánok Szász-Sebesben vala,
Azért az törökök megállottak vala,
Vajdát viadalra készen várják vala:
Vajda es eljött, ahogy megvirradott vala.

Kenyér mezejéről ha kik tudakoznak,
Nagyobb mezőt annál Erdélyben nem látnak,
Kenyér bőségével ottan jól lakhatnak,
Falunak, mezőnek onnét nevet adtak,
60 Kernyől mindenfelől ott nagy sok hegyek vannak.

Közöttök jobb felől foly az Maros veze
És bal felől vagyon az nagy Haczok hegye;
Valaki Erdélyből el ide kijönne,
Avagy Tömösvárból Erdélybe bemenne,
65 Jobb felől az Haczok, bal felől az Maros lenne.

Hogy ide az vajda seregével juta,
Az ő seregében három nemzet vala,
Szászok és oláhok, magyarok valának,
Gyaloggal együtt ott székely valának,
70 Mindnyájan azonnal nagy szépen megállának.

Három óráiglan leszállván valának,
Egy félmérföldnyire egymástul valának,
Hogy ők mindkétfelől szembe állhatnának,
Seregüket szépen megállathatnának
75 És nagy roppanással szembe ők vihatnának.

Vajda seregének ott megparancsolá,
Istent szíve szerént hogy minden imádná,
Az Úrvacsoráját mindennek adatá,
Vitéz módra állván étete, itata,
80 Hogy fáradságát azzal minden elmulatná.

Egyik az másiknak ottan hitet ada,
Egyik az másikat szépen megcsókolá,
Hitire egymásnak minden fölfogadá,
Hogy az viadalban halálíg nem hadná,
85 Helyén megmaradna, még hadnagy parancsolná.

Azután az vajda seregét szólátá,
Nagy sok beszéddel őket bátorítá,
Bátor István vala, bátor szívvél mondá:
„Kérlek, meghalljátok, vitézek!” — ezt mondá —
90 „Az Úr Isten hozott minket ide” — azt mondá.

„Sokan ez világban nyilván azt aléjták,
Mi vitézségönket azkik kárhoztatják,
Sokan törökökkel ígyünket nem tudják,
Nem nagy tisztességes hadnak ezt aléjták,
95 Kitől Isten őket megója, azt imádják.

„Én pedig azt mondom, hogy nagy becsöletes,
Az mi vitézségünk igen kellemetes,
Keresztínek előtt igen dicséretes,
Kik között Istennek ígéje becsöletes,
100 Az Úr Isten előtt es igen kellemetes.

„Sokan ez világon császárokért vénak,
Erőtlen, halandó királyokért vénak;
Kik csak es világi hasznáért megvínak,
Mulandó, veszendő örökségért vénak,
105 Az igaz hit nélkül nagy bolondól meghalnak.

„Mi pedig mindnyájan szent vitézek vagyunk,
Az Jézus Krisztusért azkik viaskodunk;
Hitünkért, házunkért pogányokkal víjonk,
Mi feleségünkért, magzatunkért víjonk,
110 Testünknek, vérünknek oltalmáért megvíjünk.

„Sokan ez világban szerzetben öltöznek,
Nagy kemény életet éltekben viselnek;
Nagy sokat bötelnék, földágyon fekösznek,
Egész életükben ekképpen törődnek,
115 De mihozzánk képest igen keveset nyernek.

„Egy szempillantásban mi mind többet nyerünk
És örökkévaló nyereséget veszünk,
Meghígyétek, drágább nekönk egy csepp vérönk,
Krisztus szerelmeért melyet itt kiontjok
120 És az mi házunkért mind halálíglan víünk.

„Hogynem mint azoknak nagy sok bötélések,
Ágy nélkül és földben való heverések,
Azkik azt tettetik, hogy ők szerzetesek
És az klastromokban nagy békeségesek,
125 Mert nincsen senkitől nekik semmi félelmek.

„Az apostoloknak példájokra nézzünk,
Az mártíromokat is mi megtekéntsük,
Mi nem drágább nekünk az mi testünk, virünk,
Sőt inkább azokkal egyemben meghaljunk,
130 Az Krisztus Jézusért nagy jó kedvvel szenvedjünk.

„Soholt nem onthatjuk jobb helyen vérönket,
Mintha itt követjök mi idvösségönket,
Vir önk hullásával mutatjuk hitünket
És szemben megvéjük hitlen törököket,
135 Akik csak káromlják mindenkor Istenünket.

„Sokan ez országban ezzel nem gondolnak,
Azkik az Istennel keveset gondolnak,
Házoknak romlásán semmit nem gondolnak,
Mert veszedelemben soha ők nem voltak,
140 Annak az végéről ők nem is gondolkodtanak.

„Igen kevés volna ez világi romlás,
Fegyver miatt való világból kimulás,
Hanem következik lölki örök romlás,
A mi Istenüinktől, hitünktől szakadás,
145 Édes gyermekinktől, házinktól elválasztás.

„Látjátok, vitézek, ti az pogányokat,
Miképpen megkezdik ezeket rontani,
De az semmi volna, édes magzatinkat
És az szerelmes házastársainkat,
150 Az örök halálra kötölözik azokat.

„Ingyen csak általlom nektek említeni,
Miképen megkezdik ezeket rontani,
Az jövendő éjjel mind megrútítani,
Gyenge szép szözeket is megszeplősíteni,
155 Jámbor asszonyokat is megundokétani.

„Az szörnyü halálnál nagyobb kezd ez lenni.
Nagy késebségünkre nekünk ez kezd lenni,
Hogyha itt ezekért meg nem merünk halni,
Szemünk előtt hagyjuk őket így elvinni,
160 Örök gyalázatra és kárhozatra vinni.

„Avagy nem halljátok-í az ő sírásokat
És az mi nőpünknek nagy jajgatásokat,
Az kis gyermekeknek sívalkodásokat
És az sok raboknak nagy kiáltásokat,
165 Kiknek megkötötték kezeket és nyakokat.

„Nagy hosszú csincséren renddel vonsszák őket,
Nem emelhetik fel Istenhez kezeket,
Hogy megjelentenek ő könyörgéseket,
Mind fejenként kérnek, vitizek, titeket,
170 Érték ne szánjátok ontani véreteket.

„Én vitéz társaim, osztán meglássátok,
Hogy nem csak Istenért és országért vítok,
Hanem magatokért immár nyilván vítok,
Hogy ti nyereséggel inkább járhattok,
175 Hogynem pogányoknak ennél többet adjatok.

„Mihelt trombitának szavát meghalljátok,
Oly igen erősen mindnyájan víjatok,
Mely igen erősen soha nem vittatok,
Oly igen erősen szemben ötkézzetek,
180 Mely igen erősen soha nem ötkézzetek.

„Hitlen pogányoknak ő sokaságoktul,
Meg ne rettenjetez hatalmasságoktul,
Ótalmat várjátok Úr Jézus Krisztustul,
Az atya Istennek egyetlen fiátul,
185 Ki megváltott minket az örök kárhozattul.

„Tudjátok, mely gyakran kevesen voltatok,
Azért pogányokkal ti szemben vittatok,
Soha azok előtt háta nem adtatok,
Kevesen sokakat inkább levágtatok,
190 Mert az Úr Istenben tiszta szívvel bíztatok.

Tiszta szívő vitéznek sisakja, páncserja,
Kinek az Úr Isten mindenek bizodalma,
Pogányok sokságát semminek alétja
És ő fegyvereket semminek ő tartja,
195 Meztelen mellét tiszta szével borítja.

200 „Minden szent órában én biztonnal várom,
Jelen léssen velőnk az én vitéz társom,
Vitéz Kenezy Pál, azt biztonnal hallom
És idein korán segítségét várom,
Velek sok vitézek jelénvoltát meglátom.

205 „Az Jézus Krisztusért kérlek in titeket,
Ki soha nem hagyott ilyen hadban minket,
Őroesen vágjátok pogány törököket
És ne kiméeljétek az ti véreteket,
Tudjátok vérével ő is megváltott minket.

210 „Hogyha kedig lenne, kit Isten ne adja,
Hogy az pogány előtt táborunk futamnék,
Mint lenne mi dolgunk, minden úgy gondolja,
Jobb lenne halálunk, hogy nem mint rabságunk,
Számptalan nagy kínonk, holtunk, nagy pirongásunk.

215 „Azért az Krisztusban bizván ötkezzetek,
Én vitiz társaim, semmit ne féljétek,
Undok pogány népet földre levágjátok,
Az szegény rabokat megszabadítsátok,
Kiknek sirásokat ily közel halljátok.

220 „Somma szerént mondom, oly szével viatok,
Hogy az törököket vagy mind levágjátok,
Vagy tisztességtekre inkább meghaljátok,
Hogy nem mint örökké pironkodjátok,
Miképpen azelőtt ti mind meghallottátok.

225 „Mindenütt veletek léssen Báthor István,
Sok pogányok között együttviaskodván,
Atyja nyomdokának követője léssen,
Hogy avagy veletek győzedelmet vészen,
Avagy menyországban Isten vendége léssen.“

230 Csak elég mondhatta az vajda ezeket,
Mind felkiáltának lám ott az vitézek:
„Örömet megvíjunk!“ — vajdának mondának,
Trombitát fújának és elindulának:
„Semmit nem engedjök az undok pogánynak.“

Látván ezt a vajda, semmit nem halasztta,
Szárnyul mindkétfelől seregét állatá,
Az fegyvereseket közöpett marasztá,
Az álló sereget hátul megállatta,
Huszárokat szárnyul mindkétfelől bocsátá. 235

Az jobb szárnya vala mind az Maros vezég,
Az bal szárnya vala mind az Haczok hegyég,
Kit olyan névvel azért neveztének,
Hogy nehezen sugva reá hágnak, mennek,
Sőt fel nem hághatnak, de sugva hátramennék. 240

Szászok az vajdának ott nagyon szólának,
Elől elbocsátaná őket viadalnak,
Tisztességét adnak az ő hazájoknak,
Hogy az ellenséggel előszer vínának,
Akik lakozói az kolcsos városoknak. 245

Vajda megengedé az jámbor szászoknak,
Hogy elől mennének ők az viadalnak,
Másod rendet adá az gyors oláhoknak,
Az utolsó rendet vitéz magyaroknak,
Szikelyekkel egyött hogy erősen vínának. 250

Elől a törökök sereget állának
És az szegény rabok hátok megött vannak,
Mindkétfelől zászlók oly igen lobognak,
Trombitákat fújnak, oly igen kiáltnak,
Nagy vakmerőképpen egymásra indulnak. 255

Egyik török sereg jobb kéz felől mene,
Maros vize felől szászokra öklele,
Szászok vitéz módra szembe öklelének,
Maros vize partján erősen vévának,
Mindkétfelől sokan ott hamar hullának. 260

Szászok törökökkel egyaránt valának
És az viadalban egyenlők valának,
Más török sereget míglen bocsátának,
Kiknek ők kevesen meg nem állhatának,
Azért Maros partján nagy sokan elhullának. 265

270 Kik sebesek lőnek, nem szaladhatnak,
Az Maros vizének ők szoríttatának,
Szegeinek az vízben nagy sokan hullának,
Oláhok seregében azok is állának,
Kik hátat adának és elszaladának.

275 Azokkal egyetemben ismék harcolának,
Pogány törökkel meg szemben vívának,
Nagy sokat őbennek földre levágának,
Sokat az Marosba ők beborótának,
Pogány törököknek nagy szép kölcsent adának.

280 Mikor jobb kéz felől ekképpen vínának,
Szikelyek másfelől, kik balra valának,
Nagy sok vírontással hátrátolatának,
Nagy sok pogány ellen ők nem állhatának,
Az fegyvereseknek közebben beállának.

285 Szászok és oláhok, kik jobbra valának,
Sokat pogányokban ők elhullatának,
Sokan őbennek is ott levágatának,
Jöllehet pogányok többben meghalának,
Az Maros vizének vírral folyni adának.

290 Mikor mindkétfelől így nyomorgattatnának,
Az fegyveresek is ám megindulának,
Az vajda előttük lovát megsarkalá,
Az földre leesék vajda alatt lova:
Gonosz szerencsének azt minden magyarázá.

295 Vajdát igen kéri, hogy hátraállanak,
Az Szász-Sebes mellett inkább állanának,
Avagy ottan közel hegy mellé állanának,
Ily ellenség után akkor ne vívának,
Hogy pogányok ellen inkább megmaradnának.

300 Felele az vajda, nekik ezt mondá:
„Én vitéz társaim, mindentek megtudja,
Valaki Istenért fegyvert kivonja,
Nem lehet, hogy legyen gonosz szerencséje,
Mi nem az vitéznek az ló az ő Istene.

„Tudom én ez lónak nyilván ő szokását,
Jövendő sebekből való irtózását,
Kikről viadalban nem óhatja magát,
De Istenben vetem én bizodalمامat,
Veletek megtartja magamot és lovamot.” 305

Azonban nagy sebbel reájok rohana,
Fáradt vitézeket igen bátoritá
És az pogányokat rendről rendre vágá,
Ali bék ezt látá és oly igen báná,
Nagy török seregét azért özveállatá. 310

Hogy az sokasággal vajdát környülvegye,
Népével egyetemben ottan megeméssze,
Viadal azonban kétfelől megszöne,
Tódulván sietnek mindnyájan középre,
Hogy ők rohannának vajda seregére. 315

Nagy erősen vínak, mindkétfelől hullnak,
Mert erős vitézek mindkétfelől vannak,
Sok viadaljokban kik előbb voitanak,
Fejedelmek mellett hadban forgottanak,
De sok az pogányság, ellene nem állhatának. 320

Immár az vajdára hat seb esett vala,
Lovát is alatta általverték vala,
Nagy veszedelemben mind népével vala,
Nagy sok holttestekkel környikezve vala,
Vitéz Kenizy Pál azonban jutott vala. 325

Az hegy tetejéről hátul hogy ezt látá,
Zászlóját bocsátá, trombitát fuatá
És nagy kiáltással reájok rohana,
Kétfelől nagy két tör ő ódalán vala,
Mint sívó orosz lány őket idestova hányja. 330

Valamellen megyen, nagy vérontást téssen,
Felsővel kiáltván nagy biztatást téssen,
Hogy az pogányoknak veszedelmek léssen:
„Jobban csak, vitézek, majdan vége léssen,
Hígygyétek azt Istent, mindvégék velönk léssen.” 335

Szavát mindkétfelől lám elhallják vala
 És az pogányokat inkább vágják vala,
 Pogányokon renddel általmegyén vala,
 Az Báthory Istvánt úgy keresi vala,
 Felsőzval kiáltván és im ezt mondja vala:

340

„Hol vagy Báthory István, vitézek vitéze?
 Hol vagy tisztaságnak szép nemes tököre?
 Hol vagy igaz hitnek oltalma, őrzője,
 Tökéletességnek egyetlen tököre?
 Hol vagy, felelj nekem, Úr Istennek vitéze!

345

„Kenesy Pál vagyok, ki téged kereslek,
 Ha élsz, haláliglan, meghiggyed, nem hagylak,
 Pogányok közül de kiszabadítlak.
 Hol vagy? Felelj nekem! Óh hogy nem láthatlak!
 Átkozott pogányok! Bizony majd mind levágtak!”

350

Megösmerte vala immáron az vajda,
 Hogy az Kenesy Pál érkezett volna,
 Abból hogy pogányok elcsendesedtek vala
 És hogy az szavát is meghallotta vala,
 Az holttestek között felele, im ezt mondá:

355

„Ihon vagyok, élek én és vitéz társam,
 Hitönket, házunkat meg is oltalmazom,
 Jóllehet magamot már csak alég bírom,
 Magyarország mellett holt(o)mat nem szánom:
 Az Úr Isten hoz(o)tt téged, vitéz társom!”

360

Vitéz Kenesy Pál ezt csak alég hallá
 Az sok csapás miatt, de mégis azt mondá:
 „Legyen az Istennek örökké nagy hála!
 Ne félj, velünk vagy az Isten oltalma:
 Mienk leszen majdan az hadnak diadalma.”

365

Azonban nagy sebbel az felé indula,
 Mely felől pogányság nagy söröben vala,
 Két vajdát népével környölvették vala
 És kezen közeiben immár tartják vala,
 Nagyhamar azokat mind lecsapkodta vala.

370

Az vajdát népével ott megszabadétá,
 Az több pogányokra seregét indítá
 És széllel ő benne sokat levágata,
 Sokat ömaga is benne lekaszála,
 Az pogány ezt látván, futamék, hátat ada.

375

Az Hacok hegyére kezének hágdosni,
 Lovokrul leszökvén tétova bujdosni,
 Az ő táborokat es vesztében hagyni,
 Sok rabot, marhákat es ott felejteni,
 Után az vitézek kezdék széllel kergetni.

380

Mely igen pogányok ő előtték futnak,
 Annál inkább ezek mind utánok vannak,
 Az mezőn ő benne sokat levágának
 És az nagy hegyeken sokat hullatának,
 Akiket ő benne érének, kaphatának.

385

Az erős köveken kik felhágnak vala,
 Az láboknál fogva alárántják vala,
 Gyorsan mind szablyára őket hányják vala;
 Azkik az hegyekre felszaladtanak vala,
 Másnap az parasztság vadászván vágják vala.

390

Sokan, kik elbujtak, sebben megholtanak,
 Ava gy éhség miatt, szomjúval megholtak,
 Az hegyen kit kaptak, minden(t) levágtanak,
 Azokban keveset ők megtartottanak,
 Hanem csak azmellék főembernek láttanak.

395

Ali bék ruháját, nyelvét változtatá,
 Mintha magyar volna, magát úgy mutatá
 És egy pásztor által az hegyre szalada;
 Pásztor kunyhójában az éjjel hálása,
 Lovára felöle regvel pásztornak monda:

400

„Menj el azért, pásztor, mondd meg az vajdának,
 Hogy ez éjjel szalást adtál Ali bégnek!”
 Azonban jó lovát fordítá, futamék
 És azmint lehete, nagyhamar ellépék,
 Egyedül ömaga Erdilyből kibujdosék.

405

Hogy az pogányokat így megverték vala,
 Az pogány táborra ráfutáltak vala,
 Nagy sok marhát, prédát onnan hordnak vala,
 Nagy sok kazdakságot találtak vala,
 410 Élésnek sokságát benne találtak vala.

Az szegény rabokat mind megszabadíták,
 Tirdet, fejet hajtván, söveget hányának,
 Vitézek lábait szegények csókolják
 És a kezeket is együtt megcsókolák,
 415 Az nagy Úr Istennek nagy hálát adják.

Mikor viadalnak végét érték volna
 És az derekára hátrajöttek volna,
 Vitéz Kenesy Pál vajdával ott vala,
 Mind az vitézekkel nagy örömben vala,
 420 Láták, hogy már az éj elközelgett volna.

Az magyar táborra hátra nem menének,
 Az holttestek között letelepedének,
 Renddel asztalokat azokon vetének
 És renddel azokon ők mind leölének,
 425 Kik nagy sörösséggel egy mélföldég fekőszének.

A szegény rabok is letelepedének,
 Nagy sok itelt, italt elejekben tőnek,
 Mindnyájan bőséggel megelégedének,
 Vitézek jó kedvet jó bortul vevének
 430 És az hadnagyokrukról krónikát éneklének.

Azután mindnyájan el-felszökdesének,
 Nagy szép huszártáncot mindnyájan kezdenek
 És nagy kéáltással ők szökni kezdenek,
 Hegyeket, völgyeket azzal betöltének,
 435 Nagy sok nevetséget, vigasságot szerzenek.

Mindenék valamit olyat művel vala,
 Kivel vitézek(et) nevelteti vala,
 Vitéz Kenesy Pált táncra hitták vala
 Ő is nagy jó kedvvel arra felkölt vala
 440 És nagy csodaképpen táncolni kezdett vala.

Egy megholt törököt földrül fölfalt vala,
 Kéz neköl az földrül felragadta vala
 Az vitézek előtt és úgy táncol vala,
 Senki nem neveti, de csudálja vala,
 445 Ötet Herculesnek azért jelentik vala.

Mind az egész éjjel ők nem nyughatának,
 Örömmel miatta nem is alhatának;
 Gyulafejrvárban más napon jutának,
 Igen nagy örömmel befogadtatának,
 450 Holttestet temetni nagy sokat bocsátának.

Ez parancsolatot ezután adának,
 Az mellé költséget nagy bőven adának,
 Kiből egy kápolnát hogy ők rakatnának,
 Temetése lenne ott Báthory Istvánnak,
 455 Hol Istennek hálát esztendőnként adnának.

Pogányok holttestét rakásokban rakák,
 Kiknek ő csontjokat ez napig is látják;
 Csak az mezőn is benne harmincezret vágta,
 Az többet hegyeken, völgyeken levágták,
 460 Kiknek ő testeket széllel mind odahagyták.

Nyolcezer holt volt meg szegény keresztényben,
 Kétezeren holtak ugyan az Marosban,
 Az szegény szászokban és az oláhokban,
 Kiknek holttesteket mind kivonták vala,
 465 Pogányok holttestét hagyták halak gyomrában.

Mátyás király akkor jó Buda várában,
 Oly nagy gondja neki az Erdélyről vala,
 Azonban egy éjjel követ jutott vala,
 Az győzedelemről jó hért mondott vala,
 470 Kin az Úr Istennek nagy hálát adott vala.

Az egész Budában és Magyarországon
 Mindenütt valának nagy hálaadásban,
 Bizván az Istennek irgalmasságában,
 Pogányokon való hatalmasságában,
 475 Ki az vitézekkel jelen volt viadalban.

Ezeröttszáz után és az hatvannyolcban,
Ez éneket szerzék az jó Morvaságban,
Boldogasszony havában Nekky Purg h várában
Jó Magyarországrul való gondolatban,
Kinek csak gallíra sincsen immár nyakunkban.

HUNYADI FERENC.

1569.

HISTORIA DE OBSIDIONE DECENNALI ANTIQVISSIMAE ET EXCELSISSIMAE
VRBIS TROIANAE ATQUE RUINA MEMORABILI ETC.

AZ RÉGI ÉS HÍRES NEVES TRÓJA VÁRASÁNAK TIZ ESZTENDEIG TARTÓ
MEGSZÁLLÁSÁRÓL ÉS RETTENETES VESZEDELMÉRŐL.

Az Mátyás király históriájának nótájára.

Históriák immár nagy sokak vóltak,
Jeles bölcsek azmelyekről írtnak;
Emberök közt hadakozások vóltak,
Sok krónikák melyeket megmutatnak.

5 Mind gonoszok s mind jók sokan vesztenek,
Ellenségétől azkik meggyőzettek,
Fő városok többől kitörettenek,
Régi bölcsek melyekről emléköztek.

10 Jer, halljuk meg mi es szörnyű romlását,
Szép Trójának kegyetlen viadalját,
Görögországnak nagy szörnyű haragját,
Két jeles császárnak felindulását.

15 Trója város Simois víz foltában,
Helyheztetett vala az Phrigiában,
Priamus királynak birodalmában;
Jeles vitézek laknak az országban.

20 Jeles királyok környüle laktanak,
Trójaiak nékiek nem hódoltanak,
Kiért az királyok úgy bosszonkodtak,
Trója ellen nagygyakorta zúgódtak.

Két császárok kiváltképpen valának,
Az nagy Ázsiában azkik lakának,
Sok tartományok nékik hódolának,
Jeles fejedelmek adót adának.

Priamusra úgy bosszonkodnak vala, 25
Az két császár mert atyafias vala,
Eggyiknek is adót ő nem ad vala,
Csak az Phrigiának parancsol vala.

Ez vala bizonytal az eggyik oka,
Az Trójának lön az is romlására, 30
De még ezzel ők nem gondolnak vala,
Országában nyugonni hatták vala.

Az királynak ott egy fia születék,
Azki erős Hectornak nevezteték,
Nem sok üdö mulva felneveködék, 35
Két esztendős korba Hector érkezék.

Az királyné asszony nehézkesüle,
Az Hecuba esmét egy fiat szüle,
Azmely éjjel gyermek született vala,
Az Hecuba ily álmod látott vala: 40

Almában nékie úgy tetszett vala,
Hogy ő éjjel egy üszöget szült volna,
Ki miatt az Trója felgyuladt volna,
Fundamentomából kiégett volna.

Ez vala jele Trója romlásának, 45
Ekképen lön születése Parisnak,
Jelensége vala latorságának,
Fejére telék atyjának, anyjának.

Nagyhirtelen azért felserkent vala,
Priamus királynak megmondta vala, 50
Az király is elálmélkodott vala,
Trója veszedelmének mondja vala.

Gyorson bölcseket hívattatta vala,
Az gyermekről úgy kérdezkedik vala, 4+

55 Az bölcsek királynak ezt mondták vala:
„Felséged meghallja” — így szoltak vala.

60 „Te felséged nekünk kegyelmes legyen,
De az gyermek veszedelmedre leszen,
Egész Trójának romlására leszen,
Egész Ázsia haragjában leszen.”

„De vitesd el, ölesd meg az gyermeket,
Mert bizonynal, ha meg nem ölik ötöt,
Trójának romlására tartod ötöt,
Elveszted érette tinnen fejedet.”

65 Király ezen oly igen megbúsúla
És nagygyorsan gyermeket fogattatá,
Szolgáinak erősen parancsolá,
Hogy megölnék, nekik erősen hagyá.

70 Az királynak szolgálai elmenének,
Egy erdőben mikoron érkezének,
Egy szegény embert az erdőn lelének,
Az gyermekkel hozzája elmenének.

75 „Vedd el — úgymond — te ember, az gyermeket
És feltartsad mint tinnen gyermekedet,
Mert ez árva és elvetették ötöt;
Higgyed, hogy végre úrrá teszen téged.”

80 Ezen az ember oly igen örüle,
Kis gyermeket gubájába betévé,
Kis házába az gyermeket bevévé,
Kecskeféjével esztendeig éltette.

Az király ezt bizonynal hiszi vala,
Hogy az Trója békességben maradna,
Mert az gyermek már megöletett volna,
Ki veszedelmeknek oka lött volna.

85 Immár ebben nagy sok üdö tölte vala,
Az gyermekeske telnekedett vala.
Alexandernek ötöt híják vala,
Nagy bölcs eszes az játékokban vala.

Apró gyermekekkel hogy játszik vala,
Mindeniket fellyülhaladja vala,
Az gyermekén úgy csodálkoznak vala,
Mert nagyobbakat az földhöz ver vala.

90 Az gyermekek királlyá teszik vala,
Városokra sereggel mennek vala,
Városbelieket kihíják vala,
Sok gyermekeket ők meggyőztek vala.

95 Végre dolga annyira jutott vala,
Tizenhét esztendőbe jutott vala,
Nagy szép fegyvereket szereznek vala,
Mindenekkel ők tusakodnak vala.

100 Jeles úrfiakat kihínak vala,
Táborokkal összeütköznek vala,
Az két hadnagy külön megvínak vala,
Sok úrfiakat földre lever vala.

105 Nagy szép seregeket készített vala,
Dobok, trombitájok nékiek vala,
Az Trójába végre bementek vala,
Szép veres zászlójok nékiek vala.

110 Királynak eggyetlen egy fia vala,
Kit erős Hectornak neveztek vala,
Ő fiáról elfeledkezett vala,
Melyet régen megölni küldtek vala.

115 Alexander ezt hogy hallotta volna,
Hogy királynak egy vitéz fia vala,
Vitéz módra nékie izent vala,
Két főhadnagyot hozzá küldte vala.

„Király fia, hallottam te híredet,
Tés, tudom, hallottad az én nevemet,
Mert sok vitéz már én miam elveszett,
Hadd lássam meg az te győzedelmedet.

120 „Fogjon fegyvert ellenem minden néped,
Megfutamik előttem te sereged,

Fegyveremmel én megvívok teveled.
Meglátom, ha igaz te híred, neved."

125

Hector ezt hallván, lovára fordulván,
Aranyas buzgányát felvötte vala,
Egy fényes tört oldalára vött vala,
Seregével mezőre kiindula.

130

Immár Alexander el-kiment vala,
Az szép mezőn tábort jártatott vala,
Hector seregét alig várja vala,
Mert semminek azokat véli vala.

135

Trójaiak sokan kimentek vala,
Az viadalt nézni akarják vala,
Vitéz módra Hector lovát nyargalá,
Ő táborát nagy szépen leszállítá.

140

Alexander jó lovára fordula,
Vitéz Hectornak ellene indula,
Éles törét Hector rántotta vala,
Alexanderrel ügyeközik vala.

145

Hectornak igen erős karja vala,
Mikor Alexanderhöz ő csap vala,
Alexander fel nem veheti vala,
De Hector az törrel felveszi vala.

150

Fényes törrel hozzája gyakott vala,
Alexandert úgy taszította vala,
Jó lováról ottan lefordult vala,
Éles törrel Hector hozzá csap vala.

155

Alexander tört elejtötte vala,
Mert az Hector hozzája csapott vala,
Hector előtt megfutamodott vala,
Sebek miatt elnehezedik vala.

Erős Hector sisakját kapta vala,
Fejét derekától elveszi vala,
Alexander néki ezt mondja vala:
Váljék karon el, ha ő meg nem bírja.

Vitéz Hector éles törét hagyítá,
Alexandert gyorsan derekon kapá,
Alexanderrel addig küzdött vala,
Az pázsithoz ötet sújtotta vala.

160

Immár orrán az vér kimegyen vala,
Az táborból oly igen nézik vala,
Alexandert erősen szánják vala,
Mert az Hector arcúl csapdossa vala.

Trombitákat hamar megfuallának,
Az hadnagyok népestől indulának,
Az Hectorra egyszersmind rohanának,
Az Hectorral nagy harcot indítának.

165

Éles törrel Hector igen forgódék,
Hadnagyokba sok tőle megöleték,
Ő tábora végre megsivalkodék,
Oly nagy roppogással megindítaték.

170

Rettenetes nagy rikoltás indula,
A két tábor mihelt öszveroppona,
Alexander serege mind elhulla,
Ünnenmaga elvenen marada

175

Vitéz Hector Alexandert fogatá,
Örök rabságra Trójába hozatá,
Alexandernek atyja még él vala,
Ki ő fián igen bánkódik vala.

180

Priamus Hectort behívatta vala,
Alexandert is ám felhozták vala;
Priamus tőle kérdezkedik vala,
„Micsoda nemből való?" kérdi vala.

Alexander néki így felelt vala:
„Felséged meghallja" — ekképpen szólla,
„Szegény nemből való vagyok", azt mondá,
„Szegény atyám én esetem nem tudja.

185

„Mert bizonynal senki nem hitte volna,
Hogy engemet ily szerencse találna,

190

De izend meg, uram, édes atyámnak,
Mutasd meg néki okát fogságomnak."

195 Az ő szaván király megkeseredék
És nagy gyorsan az atyja hívataték,
Király tőle erősen kérdezkedék,
Kitől ő néki ilyen szó adaték:

200 „Egykorban én erdőre mentem vala,
Apró fákat ott szedegetek vala,
Főlegények énhozzám jöttek vala,
Ez gyermeket akkoron adták vala.

„Felségednek én nyilván megmondhatom,
Esztendejét is bizonynal jól tudom,
Husz esztendősnek Alexandert mondom,
Mert kecsketéjjel tartottam, jól tudom."

205 Az király ezt legottan elesmeré,
Aranyas bársonba felöltözteté,
Vitéz fiát Parisnak nevezteté,
Egész ország népével tisztelteté.

210 Nagy sok üdök immár elmultak vala,
Ifju Paris szépen felserdült vala,
Trója vára erősen épül vala,
Kit régen görögök megtörtek vala.

215 Laomedon király hogy uralkodnék,
Görögektől az Trója megszállaték,
Laomedon király levágattaték,
Hesiona rabságra vitetteték.

220 Ezzel görögök gonoszúl élének,
Ez szép szűznek tisztességet nem tőnek,
Nem gondolák nagy hatalmát öccsének,
Rettenetes erejét vitézinek.

Az trójaiak oly tanácsot tartának,
Egy főembert követül bocsátának,
Köszönetet mondjon görög uraknak,
Hesionát váltsa meg Priamusnak.

Antenorral követek elérének, 225
Thelamonnak nagy szépen könyörgének,
Embertelenséget görögök tőnek,
Mert trójaiak csak meg nem öletének,

Könyörgének nagy sok fő-főuraknak,
Castornak, Polluxnak, Nestor királynak, 230
Semi helye nem lön imádságoknak,
Trója felé csak alig szaladának.

Priamus ezen igen bosszonkodék,
Egész Phrigia rajta háborodék, 235
Rajta király nagy sokat gondolkodék,
Mi bosszút rajtok tenne? — kérdezkedék.

Két főcsászár Görögországba vala,
Kik nagy tartományokat bírnak vala:
Agamemnon eggyiknek neve vala,
Nagyobbik Atridesnek híják vala. 240

Menelaus második császár vala,
Ő jegyese a szép Helena vala,
Küssebbik Atridesnek híják vala,
Lacedémon városba lakik vala.

A szép Paris eszes, bölcs ifjú vala, 245
Az Helenát igen kedveli vala,
Mint elhozná, szüve mind arra vala,
Végre ily módot benne gondolt vala.

Három szép sereget készített vala,
Veres, fejér és tiszta kék ez vala; 250
Követnek ő magát tétette vala,
Tengerre hajókat készített vala.

Az hajókban nagy szépen beszállának,
Spárta tartomány felé indulának,
Végre az tengeren általjutának, 255
Lacedémon városban indulának.

Követ módra népét szerzette vala,
Császár vára előtt megállott vala,

- 260 Arany almákkal játszadoznak vala,
Nagy kazdagságokat csudálják vala.
- Menelaus mihelt meglátta vala,
Nagy drága ruhákban öltözött vala,
A szép népet el-behívta vala,
Ifjú Parisnak kezét fogta vala.
- 265 Császár ötet meg sem esmerete vala,
Követségét elhalasztotta vala,
Mert nagy gondja akkor érkezett vala,
Nagyobbik Atrides hívatta vala.
- Afrikában nagy birodalmok vala,
Atyjoktól maradott jószágok vala,
Egymással osztolni akarnak vala,
Azért Micenébe úgy siet vala.
- 275 Minden népét véle elvitte vala,
Családságtól mert császár nem fél vala,
Ifjú Parist városban hagyta vala,
Egy néhány hadnaggyal ott vigad vala.
- 280 Görögöknek akkor ünnepek vala,
Az legények mind öszvegyültek vala,
Város mellett egy kis kápolna vala,
Helenával ott imádkoznak vala.
- Az városból mind el-kiindulának,
Ily álnak tanácsot ők gondolának,
Leányok közt férfiak nem valának,
Vitézektől mind elragadtatának.
- 285 Trójaiak hamar kapukat megnyiták,
Tisztességgel őket mind bebocsáták,
Ifjú Parist lováról leszállíták,
Leányokat palotában felhozzák.
- 290 Ebből indíttaték nagy veszedelme,
Az szép Trójának nagyszörnyű romlása,
Kit az bölcsek királynak mondták vala:
Így telék be álom magyarázása.

MÁSODIK RÉSZ AZ HISTÓRIÁNAK.

- Azonközbe császár népét készíté,
Hazafelé nyereséggel ereszté,
Város népe ez dolgot megizené,
Menelausnak lön keserúsége. 295
- Oly erősen siet el haza menni,
Trombitáit kezdi igen fútatni,
Város felé kezde ő közelgetni,
Nagy szép palotájában el-beméne. 300
- Ő jegyesét mihelt ott nem találá,
Búsultában ő ruháját szaggatá,
Nagy bánatnak őmagát császár adá,
Agamemnonhoz követét bocsátá.
- Agamemnon ezt hogy hallotta vala, 305
Paris dolgán igen elbúsult vala,
Haragjában ő ezt izente vala:
„Ezt el ne törd, öcsém!” — azt mondja vala.
- Az nagy Ázsiának indits erejét,
Országomnak felveszem minden népét, 310
Elindítom az egész ország népét,
Koronás királyoknak minden népét.
- Vendég országoknak im majd izenek,
Királyoknak leveleket iratok,
Egész Görögországnak parancsolok, 315
Ez világon mind zsoldot kiáltatok.
- Menelaus nagy haragjában vala,
Főkirályok úgy vigasztalják vala,
Az nagy Ázsiának izentek vala,
Minden népét felkészítették vala. 320
- Trombitákat hamar megfúallának,
Rettenetes nagy néppel indulának,
Az tengerre hajókat faragának,
Ezer hajókat hamar állatának.

325 Ország hadnagya az Patroclus vala,
Negyvennégyezer néppel indult vala,
Császár népe háromszázezer vala,
Sok vendég király népe mind ott vala.

330 Ulisses vitéz is népet indíta,
Ötvenháromezer gyalogja vala
És lovagja negyvenhétezer vala,
Trombitása százhusz nékie vala.

335 Az Thessaliából egy vitéz vala,
Kinek mása ez világon nem vala,
Kegyetlen Achillesnek híják vala,
Ötvenezer emberrel készült vala.

340 Tantalus is erősen siet vala,
Fegyvereseket hamar válogata,
Császár mellé népeivel indula,
Százhuszezer száma népének vala.

Agamemnon császár végre eljuta,
Nagy sok számtalan ezer néppel vala,
Harmadfélzázezer lovagja vala,
Gyalog vitézinek száma nem vala.

345 Sok hercegek és királyok valának,
Fő-főtartományokból indulának,
Trója ellen sok néppel támadának,
Kin trójai urak megbúsulának.

350 Oly nagyhamar népet válogatának,
Az tornyokba nyilasokat küldenék,
Az Azsia ellen felkészülének,
Az bástyákba sok fegyverest szerzének.

355 Kerítése Trójának erős vala,
Harminchat singni szélessége vala,
Magassága kilencven singni vala,
Fejér márványkőből felrakva vala.

Ő tornyai számtalanok valának,
Kik nagy magasan felrakva valának,

Ezek mellett renddel bástyák valának,
Sebes számszeregyek ezekben vadnak. 360

Király háza tizenkét kőből vala,
Huszonhárom ölni hosszasa vala,
Tiszta kristály vala padimontoma,
Kétszáz singni vala ő magassága.

365 Csak mellette Hector mulatóhelye,
Onichyus kőből négy oszlop benne,
Az egész város meglátszik belőle,
Kinek négy mélyföldön ő kerülete.

370 Sok jó vitéz az nagy Trójában vala,
Kikhez Priamus király bizik vala,
Hadnagyon ezeknek az Hector vala,
Ő szép hadát igen készíti vala.

375 Számtalan ellenség ellenek vala,
Gallyákban, hajókban állanak vala,
Kit Protesilaus igazgat vala,
Hétezer magával kiszállott vala.

Nagy sok hajók már közelgetnek vala,
Hector is az várból népet hoz vala,
Egy szép vitéz véle el-kijött vala,
Kit minden nemzetek csudálnak vala. 380

Király udvarában el-felnőtt vala,
Neptunus fiának mondatik vala,
Serénysége mindennél híres vala,
Szépségeért Cignusnak híják vala.

385 Erős Hector százezer néppel vala,
Ifjú Cignus lovára fordult vala;
Görög haddal hogy szembe juttak vala,
Rettenetes vérontás indult vala.

390 Mindenfelől számtalanon hullának;
Sok jeles vitézek levágotának;
Jeles lovak az harcon meghalának,
Az szép mezők vérrel beborulának.

- Népe közül Cignus kitetszik vala,
Ékes magassága nékie vala,
395 Szép aranyas paizsa úgy fénlík vala,
Görög tábort szörnyen szaggatja vala.
- Egy hadnaggyal úgy tusakodik vala,
Kit Protesilausnak hínak vala,
Az erős Achilles meglátta vala,
400 Új viadalt Cignussal kezdett vala.
- Nagyhirtelen dárdát ragadtak vala,
Szörnyüképpen öszvementenek vala,
De eggyik is meg nem nyerhette vala,
Kin Achilles elálmétkodott vala.
- Gyorsasággal jó lovait nóditá,
405 Erős láncsát kezébe megrándítá,
Hamarsággal az Cignusra fordítá,
Kivel akkor magát csak meggyalázá.
- Erős Cignus sebességgel ví vala,
410 Achilles paizsát találta vala,
Szép dárdája rajta általment vala,
Páncéllát is megszakasztotta vala.
- Fegyver derekában megállott vala:
Az Achilles ezen megíjedt vala,
415 Cignus vitéznek hátat vetett vala,
Az sűrő hajók felé indult vala.
- Sebes számszeregyet ragadta vala,
420 Ilju Cignust véle úgy lötte vala,
Paizsát, páncéllát meghatta vala,
Ágyékában az nyíl megállott vala.
- A szép Cignus ezzel leesett vala,
Halálnak ő fejét bocsátta vala,
Keservesen Hectorra kiáltja vala,
Végre ez világból el-kimúlt vala.
- 425 Tenger partján egy kis halmocska vala,
Phrigiai erő ott víu vala,

- Erős Hector népét biztatja vala,
Görög tábort szörnyen szaggatja vala.
- Az Protesilaus ezt látja vala,
430 Másod harcot Hectorral kezdett vala,
Erős Hector dárdát ragadta vala,
Szörnyüképpen öszveütköztek vala.
- Rettenetesképpen öszvejutának,
Ütközeten egymásnak nem ártának,
435 Szembe köztök viadalt indítának,
Vitéz módra mindketten forgódának.
- Az szerencse Hectorra szolgált vala,
Mert szablyával hozzája csapott vala,
Paizsát, sisakját meghatta vala,
440 Köldökejég ketté szakadott vala.
- Ez főhadnagy azért hogy megholt vala,
Mind az egész tábor siratja vala,
Nestornak királynak ott egy fia vala,
Antilochus mindenütt híres vala.
- Nagy rút szókkal Hectorra illette vala,
445 Trója árulójának mondja vala,
Mert Protesilaus rokona vala,
De az Hector el nem szenvedte vala.
- Jóllehet hogy immár útában vala,
450 Erős népét Trójába viszi vala,
De Antilochusra megbúsult vala,
Tábor előtt ellene indult vala.
- Erős harcot mindketten kezdtek vala,
De Hectorra vitézi erő vala,
455 Könnyű lován melléje ugrott vala,
Éles törrel általütötte vala.
- Nagy sok népet egyedül megölt vala,
Az véres tört kezében viszi vala,
Népeivel Trójába bement vala,
460 Sívás és jajgatás táborba vala.

Az görögök hogy elereszték vala,
Immáron az nap alányugodt vala,
Császárokkal igen búsulnak vala,
Végre az nagy tábor megszállott vala.

465 Az Trójának szép sík mezeje vala,
Szinte ellenben az tenger foly vala,
Xantus folyóvíz általfolyja vala,
Kapu előtt Simois víz foly vala.

470 Az görögök szépen tábort járanak,
Trója ellenébe ők megszállanak,
Trója vidékére ők rohanának,
Szegény népbe nagy sokat elrablának.

475 Nagy sok kincset ők akkor találának,
Minden tartományokat elrablának,
Sok urakat ők akkor levágának,
Trójaiak akkor nagy kárt vallának.

480 Immár ez világon elszéledt vala,
Trója szállását minden tudja vala,
Egész Európa Tróját szánja vala,
Az Ázsia haddal ellene vala.

Trójaiak mind özvegyütetének,
Országokkal ők együtt végezének,
Mindenfelé sereget ők szerzének,
Két hadnagyot közöttök emelének.

485 Merészséggel egykor el-kiütének,
Az görögök ellenek felkelének,
Trójaiakba sokat leverének,
Vitéz Sarpedonnal azkik jövének.

490 Az Sarpedon népét visszatéríté,
Trója kapuján őket el-bevivé;
Jó vitézit (az) király előinté,
Szép beszéddel nékiek ezt felelé:

„Ne féljetez, vitézek, mindaddig is,
Senki ne rettegjen közületek is,

Holnapi nap kiküldem az Hectort is
És viatok nagybízvást másodsor is. 495

„Ha látandom, hogy tüteket megbírnak
Az görögök és ha ők megszorítanak,
Eleikben az nyilasok indulnak,
Szörnyű lövést tábor ellen indítanak.” 500

Az Priamus nékik ekképpen szólla;
Egész Trója önéki fejet hajta,
Azonközben az hajnál is eljuta,
Nagy üvöltés, trombitálás indula.

Görög tábor immár megindult vala,
Százhuszezer ember szép szerrel vala, 505
Trója népe is szépen kiindula,
Az kapunál göröggel szembe juta.

Az hadnagyok szép szerrel indulának,
Az nép előtt görögökre jutának, 510
Az görögök ottan megfutamának,
Az két tábor hogy özveroppanának.

Vitéz Hector jó lovát sarkantyúzá,
Görögök után az népet indítá,
Első seregnek felét levágatá,
Nyerességgel Trójában beindula. 515

Az Trójaiak igen örülnek vala,
Görögökben sokat levágtak vala,
Nyerességgel előszer jártak vala,
Isteneknek hálákat adtak vala. 520

A császárok igen megbúsulának,
Nép veszedelmén igen bánkódának,
Az ország hadnagy(á)nak ők szállának,
Trója városára hogy rohannának.

Az hadnagyok jó lovakat nyargalák, 525
Egész tábort az ostromnak indíták,
Az császárok Diomedest szólíták
És önéki erősen parancsolák:

530 „Diomedes, meglásd, hogy kárt ne valljunk,
Holnapi nap Trójában beszáguldjunk,
Trójaiakban nagy sokat levágjunk,
Istenünknek osztán hálákat adjunk.”

535 „Az hadnagyok nagy szép renddel álljanak,
Az nép előtt erősen harcoljanak,
Gyakor helyen az táborhoz lássanak,
Vitéz módra mind elől forogjanak.”

540 Diomedes ezeket hogy meghallá,
Hadnagyoknak császár szavát megmondá,
Az erős Achilles dárdáját kapá,
Trombitáit gyorsan megfualtatá.

Aranyas zászlókkal megindulának,
Az Trója kapujára rohanának,
Tornyokba nyilasok készen valának,
Görögekre nagy sok nyilat szórának.

545 Azonközbe Trója népe indula,
Az Sarpedon előtték száguld vala,
Az kaput mindjárt lebocsátták vala,
Görögökre ismét rohantak vala.

550 Főhadnagyok igen búsultak vala,
Görög népet rájok indítják vala,
Trójaiak erősen víttak vala,
Görögökbe sok kopját törtek vala.

555 Noha Trójából sokan indulának,
De az görögektől megtollyatának,
Sarpedon mellett sokan meghalának,
Simois vizébe sokan ugrának.

560 Sok szép aranyas paizsok ott forognak,
Simois sebes vizétől hányatnak,
Jeles urak az nagy vízben forognak,
Üres sisakok víz fenekén vadnak.

Az nyilasok várasból kijutának,
Görögekkel hogy szembe indulának,

Sok népeket nyíllal elhullatának,
Fáradt népek Trójában szaladának.

565 Immár ebben két esztendő tölt vala,
Hogy görögek az Tróját viák vala,
Az egész világban mind híre vala,
Mert egész Ázsia ellene vala.

570 Thráciában egy király lakik vala,
Rhesus neve, jó vitéz ember vala,
Nagy szép hadát elindította vala,
Trója segítségére indult vala.

575 Tiszta fejr lovakkal készül vala,
Szép fejr sátora nékie vala,
Csudálatos szép készülettel vala,
Minden országok azt csudálják vala.

580 Nagy sok bölcsek ily jövendőt mondának,
Rhesus király népéről így szólának:
„Ha az lovak Xanthus vizében isznak,
Az görögek Trójának nem árthatnak.”

Rhesus király szép táborát jártatá,
Mert immár az nap alányugodt vala,
Trójai kapukat felvonták vala,
Hector híre nélkül kin szállott vala.

585 Jó lovait már megnyugották vala,
Ünnen szolgái elárulták vala,
Vitéz Diomedes felkészült vala,
Erős Ulissest mellé vötte vala.

590 Nagyhirtelen rájok rohantak vala,
Jó lovait itatni viszik vala,
Rhesus táborát körülvötték vala,
Mert árultatástól ő nem fél vala.

595 Az két hadnagy húszezer néppel vala,
Rhesus táborát körülvették vala,
Ő szép sátorába megölték vala,
Szép lovait mind elrablották vala.

Trójaiak ezt hogy hallották vala,
Trombitákat megfuallották vala,
Görög táborra indultanak vala,
Egész hajnalig vélek vittak vala.

600

Görögekbe azon éjjel veszének,
Trójaiak igen emberkedének,
Huszonháromezeren elesének,
Hector népe miá leveretének.

605

Piros hajnál már elközelget vala,
Vérontástól Hector megállott vala,
Rhesus testét szépen temette vala,
Görögekre nagy hadat készít vala.

610

Az Patroclus ország hadnagya vala,
Az Hectorra úgy boszonkodik vala,
Mert sok hajóit megégette vala,
Mikor tenger partjára kiszáll vala.

615

Oly örömet trójai hadát várja,
Tábor népe az ostromnak indula,
Az trójai had is hamar eljuta,
Görögekre nagy sebesen rohana.

620

Két vitézek mihelt szembe jutának,
Fő-főurak mind felfelé állanak,
Az trombiták mindenfelől harsognak,
Két erős hadnagyok víni akarnak.

625

Egész Azsia népe nézi vala,
Vitéz Hectornak dárdája nem vala,
Az erős kopjától nem retteg vala,
Patroclusnak ellene indult vala.

Szertelenül egymáshoz kezdtek vala,
Patroclus dárdával forgódik vala,
Buzgányával Hector úgy csapta vala,
Kezében az dárda eltörött vala.

630

Vitéz Hector lováról lefordula,
Egész tábor népe reá néz vala,

Szablyával Patroclust úgy csapta vala,
Derekáig ketté szakadott vala.

Ez lön vége Patroclus hatalmának,
Szörnyű halála ily nemes hadnagynak,
Mert nem bírta meg tüzét haragjának,
Nem gondolá nagy hatalmát Hectornak.

635

Hector Patroclus testét megfosztatá,
Achilles szablyáját róla leodá,
Paizsát, sisakját róla levoná,
Kevély Patrocluson ily boszút álla.

640

HARMADIK RÉSZÉ TRÓJA ÉNEKÉNEK.

Már ötödik esztendő eljő vala,
Sok vitézek immár elvesztek vala,
Szerecsének felkészültenek vala,
Trója segítségére mennek vala.

Egy hadnagyot köztek emeltek vala,
Fekete Memnonnak ezt hiák vala,
Szép táborát elkészítette vala,
Harminckétezer néppel indult vala.

645

Trója alá mikoron juttak vala,
Az ostromhoz immár készülnek vala,
Trója várába szépen bement vala,
Trójának bátorságot hozott vala.

650

Szerecsén had Trójába jutott vala,
Az Sarpedon lovát nyargalja vala;
Trója hadát görögre viszi vala,
Achilles is népét biztatja vala.

655

Az Achilles oly nagy hatalmas vala,
Mikor az Trója népe kiüt vala,
Tollas Achillest mihelt látják vala,
Egész tábor megfutamodik vala.

660

Erős Hector is szinte olyan vala,
Hogy görögek népet megtoltyák vala,
Az Trójából mihelt kiindul vala,
Tollas görögek megfutamnak vala.

665 Nagyhirtelen ostromnak indulának,
Szép zászlókat erősen lobogtatnak,
Nagy sok helyen az bástyák romladoznak,
Faragott kövek kőfalról lehullnak.

670 Rettenetes nagy rikoltás indula,
Város népe sebesen kirohana,
Az két tábor erős harcot indíta,
Az trójaiakban nagy sok elhulla.

Az Achilles úgy serénkedik vala,
Az nép előtt erősen viú vala,
675 Éles tőre kezében fénlík vala,
Könyökéről piros vér lefoly vala.

Trójaiak mihelt meglátják vala,
Ő előtte megfutamodnak vala,
Egész az mező megvéresült vala,
680 Szegény trójaiak hullanak vala.

Immár benne nyolcezer veszett vala,
Görögek őket terengetik vala,
Szörnyüképpen elfáradtanak vala,
Sarpedon előttük forgódik vala.

685 Ez Sarpedon nagy magas ember vala,
Erős Achilles bajra hitta vala,
Vitézi módra kopját kapott vala,
Achillessel ő szembe öklelt vala.

Vitéz Sarpedon magát lebocsátá,
690 Mert Achilles az balkarját találá,
Mégis népét Trója felé indítá,
Görög tábor eleiket megállá.

Vitéz Hector ezen igen búsula,
Busultában jó lovára fordula,
695 Nyilasokat, dárdásokat indíta,
Nagy haraggal görögekre szágulda.

Erős Hectort az görögek megláták,
Meg nem várak, ottan elfutamának,

Trójaiak nagy haddal indulának,
Nyugodt népek utánok rohanának. 700

Rettenetes kegyetlen had indula,
Aiax vitéz köztök forgódik vala,
Diomedes népét biztatja vala,
Jó vitéz Ulisses úgy víú vala.

Trójaiak görögeket megtolyák, 705
Szinte császár sátorához szoriták,
Az császárok ezen elbúsulának,
Nagyhirtelen lovokra fordulának.

Azonközbe nagy segítségek juta,
Mert Görögországból egy vitéz juta, 710
Neoptolemusnak kit hínak vala,
Vitéz Achillesnek ez fia vala,

Kétszázezer néppel eljutott vala,
Trójaiakkal szembe talált vala,
Menelaus megbizakodott vala, 715
Vitéz Hectorral ügyekezik vala.

Éles törét Menelaus ragadá,
Az Hectorhoz annyira csapott vala,
Hector fegyvere ketté szakadt vala,
Tollas buzgányát ő ragadta vala. 720

Népe előtt császárt leverte vala,
Sisakját fejébe rontotta vala,
Az hadnagyok császárt ragadták vala,
Gyorsasággal sátorba vitték vala.

Iszonyú vérontás táborban vala, 725
Mind szegényt, bódogot levágnak vala,
Egész görög tábor felrohant vala,
Tüztől az hajókat örüzik vala

Trója népét már meg nem bírják vala,
Mert az erős Hector ott forog vala, 730
Mind az egész tábor megfutamt vala,
Végre erős Aiax eljutott vala.

735 Két erős láncsája kezében vala,
Az nép között szörnyen csapkodik vala,
Görögeket felszóval inti vala,
Mind az egész hadat biztatja vala.

740 Jóllehet ez jó vitéz ember vala,
Mert számtalan népet igazgat vala,
De az Hector ötet meggyőzte vala,
Tábor előtt megfutamtatta vala.

Nagyhirtelen lóról lefordult vala,
Sok fekete hajót felgyútott vala,
Trójáért meghalni nem szánja vala,
Ő hadnagyságát így viseli vala.

745 Egész tábor népe megrettent vala,
Fáradt Hector Trójába betért vala.
Aeneással népét kin hatta vala,
Görög előtt megfutamodtak vala.

750 Trója népe kezde ismét hullani,
Görögek kezdenek erősen vinni,
Szerecsén had kezde lassan indulni
És ellenség ellen megfegyverkezni.

755 Trójaiakat úgy megtölték vala,
Mert az erős hadnagy köztök nem vala,
Már sehova ők nem mehetnek vala,
Mindenfelől sok ellenségek vala.

760 Sok vitéz görögek erősen vinnak,
Szerecsének végre kiindulának,
Vasas kapukat hamar megnyitának,
Erős kiáltással kirohanának.

Görögekkel mihelt szembe jutának,
Szörnyű harcot övélek indítának,
Szerecsénekbe sokat levágának,
Fáradt népe Trójába bejutának.

765 Két egész óráig mind vittak vala,
Immár az nap is alányugodt vala,

Jeles urak levágattanak vala,
Szerecsének megfutamodtak vala.

Szerecsének csak kevesen valának,
Görögek hetvenezeren valának, 770
Tábor népe tenger partján állának,
Isteneknek erősen imádkoznak.

Végre görögek őket úgy megtolyák,
Az erős kapuig őket mind vágák,
Trójaiak szerecséneket láták, 775
Az királynak ezt hamar hírré adák.

Görögek az népet elbirták vala,
Örömekbe halmokat raknak vala,
Egész táborostromnak vitték vala,
Sebességgel az kőfalt rontják vala. 780

Mind az egész tábor felindult vala,
Trójának kőfala romladoz vala,
Az nyilasok tornyokat hágják vala,
Rettenetes sikoltás indul vala.

Nagy erős faltörőket vonsznak vala, 785
Egynéhány ezer nép mellette vala,
Az nagy erős kőfal megromlott vala,
Az külső kerítést megvötték vala.

Rikoltással esmét felrohanának,
Második kerítésre indulának, 790
Számptalanon akkoron meghalának,
Jeles hadnagyok földre vágatának.

Az sötét éj reájok jutott vala,
Mindenfelől erősen hullnak vala,
De végre az várást megvötték vala, 795
Sok drága bástyákat lerontnak vala.

Szerecsének széllel futosnak vala,
Vitéz Memnon őket vezérli vala,
Hadnagyokkal erősen viú vala,
Görögek az várást ellépték vala. 800

Kapun állókat igen vágják vala,
Az hadnagyok elől forgódnak vala,
Várasbeliek sivalkodnak vala,
Végre Hector lovára fordult vala.

Eles törét haragjába ragadá,
Hangos trombitáit megfualtatá,
Rikoltással ő vitézit indítá,
Görögeket városból mind kivágá.

810 Iszonyú rikoltás közöttök vala,
Az görögek szörnyen vágatnak vala,
Az nagy várból őket kivágták vala,
Sokat benne elrablottanak vala.

815 Szerecsének mind öszvegyültek vala,
Trójai hadnak úgy örülnek vala,
Nagy bátorsággal indultanak vala,
Görögekkel nagy harcot kezdtek vala.

820 Bosszújokat szerecsének megállák,
Első seregnek jobb részét levágák,
Egész éjfélikorig őket vágák,
Görögeket táborba futamtaták.

Priamusnak egy szép leánya vala,
Szép Cassandrának hívattatik vala,
Egy király fiának ígérte vala,
Migdonides chorébus neve vala.

825 Nyolcezer magával felkészült vala,
Atyja segítségére indul vala,
Mind az két had megcsendesedett vala,
Migdonides Trójába bement vala.

830 Azonban ám más segítségek juta,
Scythiai erő mert elindula,
Százhatvanezer fegyveres indula,
Amazoneseknek hívatnak vala.

Ez vitézek asszonnépek valának,
Egy királyné asszont ők választának,

Penthesileával elindulának,
Trója segítségére kíváncsoznak. 835

Már Trójának tetejét látják vala,
Piros márvánkövét csudálják vala,
Mely nagy bölcseséggel felrakták vala,
Görög tábor ellenbe látszik vala. 840

Nagy szép lassan a sereg megyen vala,
Penthesilea igazgatja vala,
Sűrű dárdás és nyilas köztök vala,
Szép kerek paizsok nékiek vala.

Trójaiak igen búsultak vala,
Mert több ellenség jő, azt vélik vala,
Az erős Hectorral készülnek vala,
Az fegyveres ember gyűlön gyűl vala. 845

Azonközbe ily dolog esett vala,
Kéért szerecsének elvesztek vala,
Memnon Achillest bajra hitta vala,
Achilles követnek így felel vala: 850

„Mondd meg — úgymond — az fekete Memnonnak,
Ha népét inditom az Ázsiának,
Úgy léssen dolga mint eggyik latrának,
Megmutatom okát én haragomnak. 855

„Másson azért Memnon meg ne késérsed,
Az én haragomat fel ne gerjesszed,
Haragomban néped elvesz, meghiggyed,
Azért intlek, magad eszedbe vegyed. 860

„Mert ha én most erős dárdámot kapom,
Te testedbe dárdámot megforgatom,
Temagadot koncról koncra vagdalom,
Dárdámot belőled így kifordítom.”

Rövid szóval azért így felelt vala,
Vitéz Memnon ezt hogy hallotta vala,
Szörnyüképpen ezen elbúsult vala,
Mert vitézek előtt szégyenli vala, 865

870 Haragjában jó lovára fordula,
Már a scythiai had is eljuta,
Trója népe eleikbe indula,
Mert ellenségek jö, azt tudják vala.

875 Erős Hector éles törét kirántá,
Amazonoknak eleit megállá,
Penthesilea néki kezét nyujtá,
Éles törét hüvelyébe fordítá.

880 Nagy tisztességgel Hector cselekedék,
Egész tábor rajta elálmélkodék,
Amazon nép Trójába beviteték,
Tisztességgel az fáradt nép tartaték.

Azonközbe Memnon hadát indítá,
Nagy haraggal görögekre nódítá,
Túl másfelől Achilles is indula,
Roppogással az két had szembe juta.

885 Vitéz Memnon erősen víu vala,
Nagy felszóval népét biztatja vala,
Kaszás népe néki kétezer vala,
Memnon ezeket lesbe hatta vala.

890 Az görögek kegyetlenül vivának,
Szerecsénekbe sokat levágának,
Szerecsének végre megtollyatának,
Simois vize partjáig futának.

895 Esmét szegények visszafordulának,
Görögekben sokat elhullatának,
Az görögek akkor megtollyatának,
Az Sigeum hegy felé indulának.

900 Az kaszások eleikbe állának,
Hadnagyokba sokat elhullatának,
Görög vérrel mezők megrakodának,
Az görögek táborba futamának.

Három egész óráig vittak vala,
Szerecsének megfáradtanak vala,

Egész tábor ellenek felkölt vala,
Végre szegények megfutamtak vala.

905 Szerecsén nép szörnyen vágatik vala,
Memnon őket mégis biztatja vala,
De teljességgel elfáradtak vala,
Simois viz felé eredtek vala.

910 Ulisses népe eleit megállá,
Nagy sok görög őket közbe szorítá,
Az erős Achilles dárdáját kapá,
Görög hadat szerecsénre indítá.

915 Ömagokat mégis kivágták vala,
És egyfelől kiszaladtanak vala,
Kapu felé szegények futnak vala,
Futó népet görögek vágják vala.

920 Teljességgel elfáradtanak vala,
Karjokat már nem emelhetik vala,
Memnonra Achilles haragos vala,
Az nép között általütette vala.

Szegény Memnon az égre fohászkodék,
Fáradt népén mégis elkeseredék,
Kegyetlen Achillestől leváгатék,
Ez világból legottan el-kimülék.

925 Ez világtól ő ott megmenekedék,
Szerecsén nép földre mind leváгатék,
Senki közülök meg nem menekedék,
Ily szörnyű romlás közöttök történék.

930 Hazájokba ők el nem mehetének,
Nemzetségeknek csak nagy bút szerzének,
Atyjok, anyjok távoly keseredének,
Országbeliek igen kesergének.

935 Görög urak nagy örömbe valának,
Nagy sok népet ostromnak indítának,
Város körül töltéseket hányának,
Az árokba boronákat nyútának.

Harmadnapig csak meg sem nyugovának,
Hogy bemelessenek, azon valának,
Kegyetlen vérontásokat tartának,
Az törésen nagy sokan behágának.

940

Az tornyokat erősen rontják vala,
Vaskosokat kőfalra vonsznak vala,
Sűrű dárdás, gyalog ellepte vala,
Már az törést szabadon hágják vala.

945

Sokszor az városba beütnek vala,
Aranyas zászlókat felvisznek vala,
Kemény vérontással kivágják vala,
Sarpédon az népet biztatja vala.

Végre kegyetlenb had köztök indula,
Mirmidonesek serege eljuta,
Az had előtt Achilles forog vala,
Sikoltással városra üttek vala.

950

Már az Trója hada megfutamt vala,
Főhadnagyok elbágyadtanak vala,
Fejek ótalmára gondolnak vala,
Görögek az várust ellepték vala.

955

Szertelen nagy város ez Trója vala,
Három igen nagy völgyen fekszik vala,
Az ellenség benne elszéledt vala,
Mind szegény s mind kazdag fegyvert fog vala.

960

Sivás, rivás, nagy rikoltás indula,
Végre Hector felfegyverkezett vala,
Népe veszedelmén elbúsult vala,
Minden népét ostromnak viszi vala.

965

Penthesilea is népét indítá,
Kerek paizsát nagyhamar ragadá,
Szép seregét az görögre nódítá,
Éles törét nagyhirtelen kirántá.

Túl másfelől Hector népe indula,
Az kapunál göröggel szembe juta,

970

Rettenetes harcot vélek indíta,
Hector előtt az nép leomol vala.

Erős Hector igen megbúsult vala,
Az ő Istenére megesküdt vala,
Trójába népével be nem indulna,
Míg Memnon királyért bosszút állana.

975

Nagy sietve az ő népét biztatá,
Görögeket Hector megfutamtatá,
Az kapuig rettenetesen vágá,
Az nagy Trójából őket kivágatá.

980

Nagy kegyetlen sötétség rájuk juta,
Mert az hódnak fénye elveszett vala,
Egy cseppet is immár nem látnak vala,
Hector népe Trójába betért vala.

Holttesteket városba megszámlálák,
Két héán negyvenezernek találák,
Az Memnonért bosszújokat megállák,
Holttesteket mind az földbe takarák.

985

TRÓJA ÉNEKÉNEK NEGYEDIK RÉSZÉ.

Az görögek immár elunták vala
Trója hadát, mert sokan vesznek vala,
Kilenc vitézt választottanak vala,
Kiket Hector ellen készítenek vala.

990

Ezekre sorsot vetettnenek vala,
Vitéz Aixra a sors esett vala;
Az Ajaxot felkészítették vala,
Vitéz Hectort bajra kihítták vala.

995

Erős Hector tőle meg sem ijede,
Ajax ellen nagy szépen felkészüle,
Egy szép festett jó lovára felüle,
Egész Trója ő utána kiméne.

1000

Egész Azsia hada nézi vala,
Egy nagy elefánton Ajax ül vala,

Mindkét felől trombitát fúttak vala,
Erős Hector Ajax ellen indula.

1005 Egész ország népe csudálja vala,
Ajax az Hectorhoz úgy csapott vala,
Éles tőri ketté szakadott vala,
Erős Hector buzgánt raggadott vala.

1010 Vitéz Hector igen megbúsult vala,
Ajax ellen erősen viú vala,
Ajax vitéz Hectorhoz vágott vala,
Hector lova farát levágta vala.

1015 Erős Hectornak már lova nem vala,
Az elefánt hozzá igen kap vala,
Tollas buzgánt megperditette vala,
Elefánthoz buzgánnyal csapott vala.

1020 Elefánt homlokát úgy ütötte vala,
Buzgánnak három tolla törett vala,
Ágya veleibe el-bément vala,
Az elefánt ezzel mégszédült vala.

Erős Ajax elefántról leesék,
Az Hectorral többet nem viaskodék,
Hector előtt Ajax térdére esék,
Kin az Hector szüve ottan megesék.

1025 Erős Ajax igen megfáradt vala,
Minden teste sebekkel rakva vala,
Mégis haragjában felugrott vala,
Új viadalt Hectorral kezdett vala.

1030 Vitéz Hector ezen felgerjedt vala,
Az Ajaxnak karját ragadta vala,
Buzgányával földre leverte vala,
Nyakánál fogva őt vondozza vala,

1035 Egész görög tábor reá néz vala,
Hector ez vitézt megölheti vala,
Ajax vitézt igen megszánta vala,
Kegyelmes hadnagynak kiáltják vala.

Erős Hector az Ajaxot ott hagyá,
Az Trójának szép hadát beindítá,
Achilles az Ajaxot fogattatá,
Az táborba mindjárt behozatá.

1040

Sok jeles urak azután veszének,
Jó vitézek az harcon elesének,
Főhadnagyk Hector miá veszének,
Király az görögök így végezének:

Soha addig Trója meg nem vétetik,
Még nem eggyik vitéz meggyőzöttetik,
Hector vagy Achilles levágattatik,
Trója vagy az tábor osztán elbomlik.

1045

Az császárok erről így végezének,
Hogy Trójába követeket küldjenek,
Trójaiak seregeket küldjenek,
Vitézek a mezőn megütkezzenek.

1050

Az hadnagyk Hectornak megizenék,
Hogy Achilles ő reá szándékoznék,
Egész Trója erről így végezének,
Hogy erős Hectorral mind kimennének.

1055

Egész Trója Hector előtt sír vala,
Mert ily vitéz halálát szánja vala,
Hector nékiek ekképpen felelt vala:
„Urak, meghalljátok” — ekképpen szóla.

1060

„Nyilván látom Trója nagy kárvallását,
Tollas görögöknek szörnyű haragját;
Nem szántam, láttátok, vérem hullását,
Néha görögöknek is kárvallását.

„Ha Achilles vitézzel szembe jutok,
Erőm szerént harcot véle indítok,
De az ütközeten ha én meghalok,
Antenor léssen tü bizodalmatok.”

1065

Nagy szép szóval erős Hector ezt mondá,
Azonközbe görög had is indula,

1070

Roppogással Trója felé tart vala,
Achilles vitéz igazgatja vala.

Fő-lőurak mind felfegyverkezének,
Háromszázezeren felkészülének,
1075 Az szép mezőn mind leseket vetének,
Fáradt népek hogy megsegíttetnének.

Az hadnagyok görög népet indíták,
Ez szép sereget ostromnak indíták,
Rettenetes zörgéssel kiindíták,
1080 Külön az leseket helyekre oszták.

Onnat belől egy szép nép készen vala,
Amazoneseket rendelik vala,
Penthesilea nekik így szól vala:
„Vitézék legyetek” — kiáltja vala.

1085 Rettenetes nagy haddal indulának,
Az főnyilasok mind előállának,
Két táborok hogy öszveroppanának,
Jeles urak földre leváगतának.

Az görög hadnagyok csudálják vala,
1090 Penthesilea úgy forgódik vala,
Hadnagyokra jó lován száguld vala,
Sokat benne ez asszony elgyőz vala.

Diomedes jó vitéz ember vala,
Ez asszony tőle meg nem ijedt vala,
1095 Éles törrel igen forgódik vala,
Penthesileát meg nem győzte vala.

Egész piros hajnalig vittak vala,
Sok jeles vitézek meghóltak vala,
Asszonyokba két negyven veszett vala,
1100 Görög népbe háromezer holt vala.

Szép fényes nap mikor el-feljött vala,
Az Achilles népét indítja vala,
Amazonok megfutamodtak vala,
Számptalan nép mert ellenek jött vala.

Rettenetes had ő köztök indula,
1105 Amazonok igen hullanak vala,
Gyorsan közülök tizezer elhulla,
Kapu felé szegények futnak vala,

Amazonesek úgy fáradtak vala,
Kerék paizst már fel nem bírják vala,
1110 Az Achilles őket kergeti vala,
Szegényeket igen szaggatja vala.

Vitéz Hectornak hogy ezt megjelenték,
A szép népnek veszedelme történek,
Gyors paripájára gyorsan felugrék,
1115 Egész Trója ostromnak indítotték.

Vasas kapukat hamar megnyitának,
Trójaiak görögekre jutának,
Hector előtt ottan megfutamának,
1120 Fáradt népek akkor megnyugóvának.

Trójaiak százezeren valának,
Az görögek táborba futamának,
Rettenetesképen ők lehullának,
Amazonesekért leváगतának.

Tizezeren asszonyokba veszének,
1125 Görögekbe értek sokan veszének,
Százkilencezeren megöletének,
Derék erő császárhoz sietének.

Az császárok igen ijedtek vala,
Mert az erős Hector ott forog vala,
1130 Mégis fegyvereket ragadák vala,
Szembe Trója hadával vínak vala.

Görög népet Hector megkeserülé,
Locrus sziget királyát megismeré,
Priamus rokona eszébe vevé,
1135 Trójába minden népét betérité.

Azonközbe görögek izenének,
Követ által királynak könyörgének,

1140 Egy hólnapi frigyét köztök tennének,
Szegény testeket hogy eltemettették.

Módjok szerint nagy sok fákat hordának,
Mindkétfelől nagy tüzeket rakának,
Minden holttestek bele hányatának,
Nagy sírással földbe takartatának.

1145 Ó kegyetlen, goromba vakmerőség!
Ó természet ellen való dühösség!
Tetőled származik minden versenség,
Tetőled támad minden kegyetlenség!

1150 Az görögök mikoron áldozának,
Nagy szép két fejr galambot látának,
Eleikbe nagy szépen leszállának,
Egy sólyomtól mind megbolygattatának.

1155 Mind az kettőt a sólyom elragadá,
Nagy áitatason mellyeszti vala,
Azonközbe egy sas eljutott vala,
Mind prédástól sólymot megötte vala.

1160 Amazonesek ott mulatnak vala,
Mindenfelől ez dolgot látják vala,
Győzedelem jelének tartják vala,
Görögökre egy nyilat lönek vala.

Kilenc ifjak eggyütt leültek vala,
Nyájassággal enni készülnek vala,
Kik mind egy atyától származtak vala,
Az egyik az nyil általment vala.

1165 Nagyhirtelen asztaltól felugrának,
A frigy alatt mindjárt öszvekapának,
Az táborból többen-többen jutának,
Amazonesekre feltámadának.

1170 Háromszázat közülök levágának,
Elevenen kilencet megnyuzának,
Maradék Trójába szaladának,
Penthesileának panaszkodnak.

Penthesilea igen búsult vala,
Noha ők a frigyét megszőgték vala,
Nagy vakmerőn trombitát fútat vala,
Görögökre rend nélkül siet vala.

1175

Az görögök ily álnokságot tőnek,
Három táborokat gyorsan szerzének,
Nagy sok helyen mind leseket vetének,
Derék erő eleikben menének.

1180

Számtalan sok görög megindult vala,
Amazonok rájuk rohantak vala,
Az két tábor hogy öszvejutott vala,
Rettenetes kiáltás indult vala.

Amazonok népe rend nélkül vala,
Azmint lehet, mégis forgódik vala;
Éles tör kezekbe úgy félik vala,
Görögökkel sebesen viu vala.

1185

Egész délig velek mind vittak vala,
Sok görögök földre vágattak vala;
Végre egész tábort megtolták vala,
Mind az két had igen fáradott vala.

1190

Azonba egyfelől előrohana,
Száztizezer ember szép szerrel vala;
Hátul amazonokat vágják vala,
Számtalan sok megsebesedett vala.

1195

Némelyek hátra is fordulnak vala,
De másfelől s még levágnak vala;
Mindenfelől sok veszedelmek vala,
Számtalan sok már benne megholt vala.

1200

Eggyik szárnyát a seregnek megbonták,
Trója felé szegények futamának;
Ellenségek lesből kirohanának,
Fáradt népnek eleikbe állának.

Az erős Achilles ott forog vala,
Fáradt népet erősen vágja vala,

1205

Keze miá másfélszáz veszett vala,
Fegyveréről az vér lecsorog vala.

1210 Erős hadat immáron kezdtek vala,
Szörnyen amazonok hullanak vala;
Azonközbe több ellenségek juta,
Chalcedonból új nép érkezett vala.

1215 Szörnyüképpen ők harcolni kezdének,
Ezek miá számtalanon veszének;
Egyfelé szegények eleredének,
Harmad lesből eleikbe menének.

1220 Rettenetes háborúság indula,
Csak huszonötezer benne marada;
Xantus vizéig őket vágták vala,
Mind lovok s mind magok elbágyadt vala.

Sivás, rivás ő közöttök nagy vala,
Jeles lovak halva feküsznek vala,
Némelyek az mezőkön futnak vala,
Amazonok szörnyen vágatnak vala.

1225 Az Achilles erősen viú vala,
Penthesileára nagy bosszús vala,
Az nép között elelegyedett vala,
Torkát dárdával általverte vala.

1230 Penthesilea azért így járt vala,
Mindjárt lováról lehanyatlott vala,
Tollas Achilles fejét vötte vala,
Fáradt népének felmutatta vala.

1235 Ezen szegények igen ijedének,
Csak kilencezerezen rabbá esének,
Derék népek fattig megöletének,
Ily nagy romlások akkor történének.

1240 Trójaiak ez dolgot hogy megérték,
Hogy ily szörnyű veszedelem történék;
Az frigy ellen ők is úgy végezének,
Piros hajnákor hogy ők is kimennének.

Csendességbe azon éjjel lennének,
Reggel bátron vélek szembe mennének,
Hütök ellen urak cselekedének,
Azt nem tudják, hogy vérrel füzetnének.

Piros hajnál hogy elközelget vala, 1245
Trójaiak igen készülnek vala;
Sarpedon jó lovát nyargalja vala,
Aeneas királyt mellé vötte vala.

Az szép hajnál immár reájok juta,
Az trombiták mindenütt zengnek vala. 1250
Erős kapukat lebecsálták vala,
Szörnyű zörgéssel kiindultak vala.

Görögök is rendet állottak vala,
Kétszázezeren felkészültek vala,
Trójai haddal szembe vittak vala, 1255
Kemény viadalt vélek kezdtek vala.

Az két szárnya mikor öszevejött vala,
Sok görögök földre lehullnak vala,
Címeres sisakok romolnak vala,
Egész öt óráiglan vittak vala. 1260

Az görögök keményen vinak vala,
Seregenként megfutamodnak vala,
De végre az népet megtolták vala,
Rheteum hegy felé futamnak vala.

Futófélben sokat levágtak vala, 1265
Trója hada meg szembe fordult vala;
Mygdonides népe mind meghölt vala,
Az Sarpedon elöl forgódik vala.

Fő-főurak ezt elvégezték vala,
Sarpedonra megdühödtenek vala, 1270
Ő felőle így szándékoznak vala,
Hogy megölnék, azt tanácslották vala.

Nagyhirtelen reájok üttek vala,
Az táborból több népet hoztak vala,

- 1275 Trója népe megfutamodott vala,
Erős Achilles mert igen jó vala.
- Kegyetlen zurzavar közöttök vala,
Sarpedon az nép előtt viu vala,
Seregéből kiszorították vala,
1280 Szörnyüképpen közöttök csapdos vala.
- Egész görög tábor környüle vala,
Csak egyedül köztök tántorog vala,
Seregéből szegények nézik vala,
De hozzája már nem férhetnek vala.
- 1285 Erős Achilles fegyverét kirántá,
Vitéz Sarpedont legottan levágá,
Trója seregére népét indítá,
Dárdájába ő fejét felmutatá.
- Trójaiakra hamar rohanának,
1290 Szertelen sokat benne levágának,
Aeneas királyra ök indulának,
Nagy sokat vitézibe levágának.
- Diomedes jó vitéz ember vala,
Aeneas királlyal bajt kezdett vala,
1295 Egész egy óráig véle vitt vala,
Trója népébe kevés maradt vala.
- Mint az juhok elszéledtenek vala,
Hegyeken, völgyeken budosnak vala,
Az görögök nagy szörnyen vágják vala,
1300 Aeneas is igen sebesült vala.
- Atyák, anyák köfalra felmenének,
Isteneknek nagy sírván esedeznek;
Édes magzatjok előttük fetrengnek,
Priamus királlyal elkeseredtek.
- 1305 Hector az királyhoz belépett vala,
Mind atyjával öszve elbúsult vala,
Keservesen tábor felé néz vala,
Végre magát halálra vette vala.

- Soha még nagyobb had nem történt vala,
Még egyszer is ily nagy harc nem lött vala,
1310 Trójaiak így el nem fottak vala,
Minden nemzetek levágattak vala.
- Priamus Hectort nem bocsátja vala,
Mert halálát erősen szánja vala;
Búsult Hector trombitát fútat vala,
1315 Egész város piacra futott vala.
- Szép dárdáját kezébe kapta vala,
Serény ifjakat mind kivitte vala,
Kapun állók kaput megnyittak vala,
1320 Térdet, fejet Hectornak hajtnak vala.
- Oroszlán módra Hector megyen vala,
Aranyas sisakját felvötte vala,
Nehéz tőri oldalán fénlük vala,
Rikoltással tábor felé tart vala.
- Erős Hector mikor kijutott vala,
1325 Aeneas királyt már meggyőzték vala,
Hegyes törrel ötet öldekli vala,
Diomedes kegyetlenkedik vala.
- Egy magas hegy az tenger felé vala,
Trója népét mindaddig üzték vala,
1330 Szegény fáradt nép elmaradoz vala,
Ottan görögök fejét veszik vala.
- Immár az nap nagy sok nép vezett vala,
Hetvenhárom ezren hóltak vala,
Az görögök kiket levágtak vala,
1335 Nyereséggel mindnyájan jártak vala.
- Trójaiak elszéledtenek vala;
Sereg előtt hogy Hectort látják vala:
Görögökre szembe fordultak vala,
Dárdájokkal őket öldeklük vala,
1340
- Erős Hector mihelt eljutott vala,
Egész sereg tőle megrémült vala,

Táboroktól nagy messze vának vala,
Az tenger partjára futamtak vala.

1345 Immár az nap el-alányugodt vala,
Mégis görög népeket úzik vala,
Mind fejenként megesküdtenek vala,
Nagy haraggal utánok mennek vala.

1350 Tenger szélire mikor juttak vala,
Ellenséget megszorították vala,
Görögeket nagy szörnyen vágják vala,
Priamus Trójából el-kinéz vala,

1355 Görögekkel szörnyüképpen vívának,
Az főhadnagyok földre vágatának,
Számatalan sok görögek elhullának,
Egész virradtig meg nem nyugóvának.

1360 Trója alatt sok harcok történének:
De soha több görögek nem veszének,
Mint akkoron széllal megöletének,
Népestől, hajóstól megtöretének.

Nagy veszedelmeket ők hogy megláták,
Hazájokba térni jobbnak gondolák,
De az fejedelmek őket lenyomák,
Illyenmódon hadat megtartóztaták.

1365 Főkirályok akkor felkészülének,
Az Hectorról közöttök végezének,
Achillessel ellene készülének,
Az Trójába követeket küldének.

1370 Várbeliek is mind öszvegyülének,
Ez dologról közöttök végezének,
Erős fegyvereseket készítenek,
Nagy zörgéssel kapuhoz eredének.

1375 Oly nagy bátron az Hector megyen vala,
Ő halálát semminek véli vala,
Nagy erős fegyvere kezében vala,
Veszedelmet görög népnek hoz vala,

Egész Trója utána kiment vala,
Mert Hector halálát igen szánják vala,
Egyfelől az Ázsia hada vala,
Másfelől trójaiak nézik vala.

1380

Az Achillest görögek elkészíték,
Egész talpig merő vasba öltözték,
Egy nagy dárda ő kezében adaték,
Végre az trombita megfualtaték.

Két vitézek hogy szembe juttak vala,
Erős Hector lovát izgatja vala,
Tollas Achillest úgy találja vala,
Com(b)jában az dárda általment vala.

1385

Kegyetlen Achilles elájult vala,
Szabadon Hector levághatja vala,
De Achilles vitézt megszánta vala,
Népét Trójába indította vala.

1390

Mert még régen ezen megesküdt vala,
Hogy ha Achilles vitézt megbírhathja,
Tábor előtt ötet meghaladhatja,
Elevenen népének visszaadja.

1395

Nagyhirtelen lóról lefordult vala,
Szép szóval Achillest biztatja vala,
Karjával fogva felemelte vala,
Görögeknek ekképpen küldte vala.

1400

Erős vérontást azelőtt tett vala,
Mikor Sarpedonért kijöttek vala,
Kétszáz ezer ember akkor holt vala,
Azért Hector rajtok könyörül vala.

ÖTÖDIK RÉSZE: HECTORNAK ÉS ACHILLESNEK
SZÖRNYŰ HALÁLA.

Hallottunk már szörnyű vérontásokat,
Görögekkel történt erős harcokat,
Amazonoknak szörnyű halálokat,
Kikért ő férjek nem szánák holtokat.

1405

- 1410 Scythiába mikor hallották vala,
Hogy ő házastársok elveszett vala,
Nagy haraggal felindultanak vala,
Harmadfél százezeren jönnek vala.
- Erős készülettel ők jönnek vala,
Sűrű dárda, számszeregy köztök vala,
1415 Kétélű szablyájok lándzsájok vala,
Jobbkéz felől éles szekerce vala.
- Az had között számtalan nyilas vala,
Zászlójok és dobok nagy sűrőn vala,
Rettenetes minden nemzetnek vala,
1420 Kin görögök is megijedtek vala.
- Számtalan nép még táborokban vala,
Kin mindenek elcsudálkoznak vala,
De ezektől úgy megrémültek vala,
1425 Mert kegyetlenségeket hallják vala.
- Vitéz Mériont szólították vala,
Az nagy Európába izentek vala,
Főkirályok sok népet adtak vala,
Egész Áfrikát is bejárta vala.
- Oly nagy gyorsan népet készíti vala,
1430 Iszonyú sokaság elindult vala,
Trója ellen nagy népet viszen vala,
Minden tartományokat rabol vala.
- Az tengeren hogy általköltek vala,
Az két császár eleikbe ment vala,
1435 Ómagok is elcsudálkoztak vala,
Mert szemekkel be nem léphetik vala.
- Scythiaiak is eljuttak vala,
Trójaiak ezen örülnek vala,
Paeoneseknek neveztetnek vala,
1440 A szép mezőn letelepődtek vala.
- Egy hólnapig az nép megnyugodt vala,
Végezett nap már előjutott vala,

- Trombiták, dobok megzendültek vala,
Egész tábor görögre indul vala.
- Scythiaiak megindultak vala, 1445
Mind fejenként felfegyverkeztek vala,
Sebességgel rájuk rohantak vala,
Szörnyű harcot egymással kezdtek vala.
- Az görögök számtalanon valának,
Négyszázezeren rájuk rohanának, 1450
Egész délig velek igen vívának,
Végre az görögök megfutának.
- Sebességgel utánok nyutozának,
Futó görögbe sokat levágának, 1455
Egész az táborig mind vágatának,
Az görögök meg visszafordulának.
- Az két tábor elegeledett vala,
Szörnyű zörgés, roppogás köztök vala,
Nyugodt népek is megindultak vala,
Rettenetesen egymást vágják vala. 1460
- Számtalanon rájuk rohantak vala,
Scythiaiakat megtolták vala,
Egész az kapuig mind vágják vala,
Esmét görögökre fordultak vala.
- Negyvenezer benne elveszett vala, 1465
Mert egész napnyugadtig vittak vala,
Scythiaiak elfáradtak vala,
Segítségük sohonnan nem jó vala.
- Trója népe igen megijedt vala,
Hogy veszedelmeket meglátta vala, 1470
Scythiaiakat úgy szánják vala,
Priamusnak ezt hírré tölték vala.
- Scythiaiakat úgy vágják vala,
Tizenhárom zászlót elnyertek vala,
Keservesen Trójára néznek vala, 1475
Trója hada végre kiindult vala.

1480 Erős Hectort sereg elétt hogy láták,
Fáradt népek meg szembe fordulának,
Trójai vitézek sivalkodának,
Nagy rettenetesen öszvecsapának.

Vitéz Hector dárdával viu vala,
Előtte az görög leomol vala,
Thoas királyt akkor elfogta vala,
Neoptolemus sebbe esett vala.

1485 Mind sötét estvéig velek vívának,
Egynehány ezret benne levágának,
Az görögek táborba szaladának,
Trójaiak városba fordulának.

1490 Görögek ismét megbizakodának,
Az scythiaiak megfutának,
Az Sigeum hegyig mind vágatának,
Onnat görögek visszafordulának.

1495 Scythiaiak vissza nem térének,
Hazájokba szegények elmenének,
Görögektől igen megveretének,
Az nagy viadalnak véget vetének.

1500 Tíz egész esztendő már eljő vala,
Görögek vinni nem akarnak vala,
Sok jeles vitézek meghóltak vala,
Hectornak halála közelget vala.

Az királynak egy kicsin fia vala,
Ifju Troilusnak azt híják vala,
Szép lovára egyszer el-felült vala,
Hector módjára ő is kiment vala.

1505 Achilles is szépen megépült vala,
Nagy erős dárdáját felvötte vala,
Jó lovára akkor felfordult vala,
Trója kapuja körül száguld vala.

1510 Egész Myrmidon népe véle vala,
Vitéz módra lovon száguldnak vala;

Az nagy szép tavasz elkezdett vala,
Troilus is Trójából kijő vala.

Az kapun ki alig mehetett vala,
Az görögek ám megésmérték vala,
Az Achilles lovát nyargalja vala,
1515 Szegény gyermeket általverte vala.

Erős dárdáját benne hatta vala,
Porba az ő vére lecsorog vala,
Lova féke mégis kezében vala,
1520 Szegény ez világból el-kimúlt vala.

Trójaiak mihelt eszekbe vévék,
Az erős Hectornak ezt megjelenték,
Achillesre igen megboszonkodék,
Háládatlanságáról emlékezék.

Halljuk meg Hectornak szörnyü halálát,
1525 Lássuk szerencsének forgandó vóltát,
Innet minden vitéz vehet szép példát,
Módjával igazgassa állapotját.

Hector az Trójának ótalma vala,
Emberek között győzhetetlen vala,
1530 Hazájának nemes ótalma vala,
Vén atyjának ékes címere vala.

Búsultában magát meg nem bírhatá,
Édes öccsén elkeseredett vala,
Senki intésével nem gondolt vala,
1535 Gorombául görögekre fut vala.

Vén Priamus erősen félti vala,
Mert annál több reménsége nem vala,
Minden gondolatja Hectorról vala,
1540 Ily jelenség álmában történt vala.

Priamus álmában ezt látta vala,
Hát egy görög az koronát elkapta,
Szeme láttára ketté szakasztotta,
Az piacon tűzbe megolvasztotta.

- 1545 Fiát Hectort álmában híja vala,
Király előtt szárnyán felrepült vala,
Az ég alatt nagy szépen repöz vala,
Ez álom királynak fejére szálla.
- 1550 Álom miatt erősen retteg vala,
De semmiképpen véle nem gondola,
Atyja ellen lovára fordult vala,
Paizzsal, szablyával kiindult vala.
- 1555 Az Achilles megfutamodott vala,
Mérgecs nyilait felragadta vala,
Tatár íját kezébe kapta vala,
Hector előtt ő elrejtett vala.
- 1560 Erős Hector igen megbúsult vala,
Szörnyüképpen göröggel viú vala,
Görög nép előtte leomol vala,
Az Ulisses ellene indult vala.
- Dárdájával Ulisses viú vala,
Éles törrel Hector leverte vala,
Hólt-elevenen őt elhatta vala,
Nestor vitézt földre levágta vala.
- 1565 Achillesre oly igen búsul vala,
De Hector előtt elrejtett vala,
Egész Trója göröggel viú vala,
Az császárok igen rettegnék vala.
- 1570 Szörnyüképpen övelek vínak vala,
Myrmidonesek serege elhulla,
Maradéka tábor felé indula,
Hector az Achillest keresi vala.
- 1575 Egy kis hajléknál elrejtett vala,
Mérgecs nyilat iába tötte vala,
Két nyilával Hectorhoz úgy lött vala,
Torkán az mérgecs nyíl általment vala.
- Szegény Hectort az rút mérgecs elhatá,
Magát mindjást hálnia bocsátá,

- Az erős Achilles szablyáját rántá,
Hector ellen nagyhirtelen indula. 1580
- Búsult Hector mégis fegyverét fogá,
Achilles sisakját véle úgy csapá,
Felső fele ketté szakadott vala,
Achilles fejébe behatott vala.
- Achilles ezen igen ijedt vala, 1585
Hector előtt megfutamodott vala,
Szegény Hectort mérgecs elhatta vala,
Ez világból vitéz így kimúlt vala.
- Achilles ezt eszébe vette vala,
Testét lóról letaszította vala, 1590
Szegény hólttestet általverte vala,
Kocsi után mindjást kötötte vala.
- Egész az táborban megkiáltatá,
Az hólttestnek lábait megfúratá,
Kegyetlenül tétova hurcoltatá, 1595
Az ebeknek mezőre kivonatá.
- Ezen trójaiak keseredének,
Pénzen görögöktől frigyét vévének,
Priamussal Achilleshez menének,
Hogy Hector testeért könyöregnének. 1600
- Nagy sok kincset Trójából hoztak vala,
Achilles előtt térdre estek vala,
Nagy rút szemmel rájuk tekintett vala,
Az királynak ekképpen felelt vala:
- „Király, tavaly nem ezt műveled vala, 1605
Én népemet arcúl vereted vala;
Siralmas nékem Patroclus halála
És sebeimnek keserves fájdalma.
- „Im ezennel veled is azt művelem,
Néped előtt szinte azt cselekedem, 1610
Tollas buzgánnyal fejedet elrontom,
Egész táborodat földre vágatom.”

- 1615 Fő-főnépek úgy könyörögnek vala,
Aiax vitéz végre felállott vala,
Mert Hectorról megemlékezött vala,
Ki irgalmasságot véle tött vala:
- „Hallgatója légy, uram, beszédeknek,
Add meg Hectort ő siralmas népének,
Szabadságot adj ily nemes vitéznek,
1620 Gondold régi veszedelmét fejednek.
- „Nyilván Hector senkit meg nem ölt volna,
Csak nékie békessége lött volna,
Mindenökhöz ő kegyelmes lött volna,
Senkit akaratjával nem bántott volna.”
- 1625 Ezen beszéden Achilles keseredék,
Hector teste pénzen megadattaték,
Tisztességgel Trójába bevitették,
Siralmas ruhába felöltöztették.
- 1630 Régieknek ilyen szokások vala,
Holttestet tűzben megégetik vala,
Porát korsócskába csinálják vala,
Emlékezetre azt megtartják vala.
- 1635 Trójaiak Hector meg nem égeték,
Drága balsamummal testét megkenék,
Egy kicsin bóltocskába helyezették,
Ezüst ágyba emlékezetre tevék.
- 1640 Látni ötet mindennek szabad vala,
Atyák, anyák sirva bemennek vala,
Óhajtással ötet csókolják vala,
Az holttesttől meg nem válhatnak vala.
- Abrázatja Hectornak magas vala,
Tiszta aranyból kiöttötték vala,
Termetében csontos és vastag vala,
Nagy szép fodor haja és kemény vala.
- 1645 Nagy öreg kék szeme és fényes vala,
Tekénteti kegyelmességgel vala,

- Szava járása pelypen esik vala,
Huszonkilenc esztendőbe jut vala.
- 1650 Öltöző szerszáma előtte vala,
Ő dárdája tizenkét singni vala,
Tiszta aranyas ő paizsa vala,
Három veres oroslán rajta vala.
- 1655 Életében drága erkölcsü vala,
Bosszúságot senkinek nem szólt vala,
Kicsintől fogva nagyig szánják vala,
Még az ellenség is ohajtja vala.
- 1660 Az császárok igen örülnek vala,
Mert főellenségek már meghölt vala,
Achilles királlyal vigadnak vala,
De ám ez is Hectorért meghölt vala.
- Priamus Parist szólította vala,
Azki az nagy Trójában még él vala,
Ki miatt a szörnyű had indult vala,
Atyja neki ekképpen szólott vala:
- 1665 „Látod, fiam Paris, veszedelmünket,
Trójabelieknek nagy eseteket,
Atyádfiainak elveszéseket,
Görögeknek kegyetlenkedéseket.
- 1670 „Ha Achilles köztök uralkodandik,
Egy ostromon népünk mind levágatik,
Egy hólnapig Trója vára elromlik,
Fundamentumából kitöröttetik.
- 1675 „Azért lásd meg, vedd eszedben ezeket,
Vesd halálra most az tennen fejedet,
Kösd fel mindjárt te éles fegyveredet,
Vitéz bátyádért ne szánjad testedet.
- 1680 „Tudod, fiam, bátyád mint cselekedék,
Te érőtted ő vére kiontaték,
Ez nagy veszedelem érted történék,
Ily nagy sok nép éretted levágaték.

„Azért mint ő nem kéméllette magát,
Te se szánjad karodnak fáradságát,
Vedd kezedbe te mérges nyilaidat,
Alld meg Achillesen az te bosszúdat.

1685

„Im ezennel elég leszen ótalmad,
Nem leszen ebből semmi kárvallásod,
Életedre urak viselnek gondot,
Ezzel leszen csak kevés fáradságod.”

1690

Egy szép sereget nagyhamar szerzének,
Jeles főurakat mellé vetének,
Trójaiak mindnyájan készülének,
Isteneknek erősen könyörgének.

1695

Az görögök igen vigadnak vala,
Hector halálán úgy örülnek vala,
Város mellett egy kis kápolna vala,
Achilles áldozni oda indula.

1700

Az táborból immár kilépett vala,
Kápolnába Paris is bement vala,
Status megett magát megvonta vala,
Achilles is elközéltett vala.

1705

Templomban hogy Parist meglátta vala,
Görög nyelven őtet megszidta vala,
Mérges nyíllal Paris hozzá lőtt vala,
Szívében az nyilvas megállott vala.

Vitéz nem állhata, földre borula,
Paris látá, éles törét ragadá,
Fejét derekától hamar elvágá,
Vitéz bátyjáért bosszúját megállá.

1710

Gyorsan ezt megmondá édes atyjának,
Hogy halálát megtorlotta bátyjának,
Görögök kápolnába indulának,
Mert hadnagy dolgába semmit nem tudnak.

Kápolnába mihelt bejöttek vala,
Achilles testét ott találták vala,

Császároknak megjelentették vala,
Mind az egész tábor megbúsult vala.

1715

Nagy sirással Achillest eltemeték,
Az egész tábortúl mind jajgattaték,
Minden fegyvere előhozattaték,
Az nagy tábor előtt letétették.

1720

Ő paizsa oly igen nehéz vala,
Hét ökör bőrrel borították vala,
Ég forgását rajta megírták vala,
Tollas buzgányát fel nem bírják vala.

Két hadnagyok előállottak vala,
Vitéz Ajax egyiknek neve vala,
De második az bölcs Ulisses vala,
Kik ez fegyvert igen kívánják vala.

1725

Jöllehet az Ajax jó vitéz vala,
Kinek mássa az táborba nem vala,
De mégis Ulissesnek adták vala,
Mert bölcseségével elnyerte vala.

1730

Ezen Ajax oly igen búsult vala,
Mert az fegyver őneki nem bírt vala,
Egész tábor őtet mind nézi vala,
Fegyverével magát megölte vala.

1735

Immár mind az két fél elúnta vala,
Semmi vége viadalnak nem vala,
Ország hadnagyait emelték vala,
Végostromhoz mindenik készül vala.

1740

Azon éjjel az népet elkészíték,
Egész görög tábor mind felviteték,
Szép hajnálba az nép elindítotték,
Neoptolemus lovára felugrék.

Trójaiak mind felfegyverkezének,
Sok nyilasok tornyokba felmenének,
Az görögök mind ostromnak jövének,
Várból rájuk nagy sok nyilat lövének.

1745

1750 Halállal eggyik is nem gondol vala,
Nagy vakmerőn az törést hágják vala,
Egymást az kőfalról lehányják vala,
Rettenetes sivás közöttük vala.

1755 Eggyik felől végre töltést hányának,
Mind fát, földet, követ öszvehordának,
Lajtorjákön bástyákba behágának,
Trójaiak benne levágtának.

1760 Oly nagy erős viadal köztök vala,
Két egész hétig meg nem állott vala,
Végostromot tenni akarnak vala,
Azért halálokat nem szánják vala.

Rikoltással várba felrohanának,
Görögek bástyákból kivágtának,
Trójaiak közé kik akadtanak,
Koncra koncra legottan hányattanak.

1765 Köztök az vér annyira áradt vala,
Hogy az embert megtántorítja vala,
Azmely árok holttesttel rakva vala,
Sűrűn rájuk az nyilat szórják vala.

1770 Az hadnagyok nagy károkat megláták,
Népet az ostromról visszafordíták,
Az főkirályokat öszvehivaták,
Hadnagyságokat kezekbe ajánlák.

1775 Hazájokat köztök sokan ohajták,
Kegyetlen királyok megtartóztatják,
Minden kegyelmességeket ajánlják,
De az fáradt népet meg nem tarthatják.

1780 Minden bölcsek Trója hadát csudálták,
Görögek keserűségét siratták;
Krónikájokba mindenek beírták,
Vitézeknek halálát ohajtották.

Ha az földnek szeme, szája lett volna,
Fáradt nemzeteken könyörült volna,

Gyomrában némelyeket megmentett volna,
Elepedett népet táplálta volna.

1785 Urak és királyok elkeserődtek,
Tíz egész esztendeig ott vesződtek,
Kegyetlen sebekkel immár eltöltek,
Keserű gond miá már előszültek.

1790 Semmi reménségek senkinek nincsen,
Hogy édes hazájába elmehessen,
Régi ismerőjével beszélhessen,
Elpusztult földjére visszatérhessen.

1795 Nám győzhetetlen volt Trója kőfala,
Vért kíván volt Priamus koronája,
Nám rettenetes volt Hector haragja,
Forgó szélnél sebesebb forgódása.

Trójabeliek is elfáradtanak,
Fáradt népek nyugodalmat kívánnak,
Eleget szolgáltak ők hazájoknak,
Jó vitézek már mind levágtanak. 1800

Nagy sokáig mind vesztegségbe lönek,
Trójaiak is kimenni nem mérnek,
Fáradt görögek is elepedtenek,
Hazatérni nagysokan igyekeznek.

1805 Sokat írnak Trója elromlásáról,
Ily két jeles hadnak eloszlásáról,
Nagysokan írnak bizonyon Trójáról,
Lőtt volna romlása árúltatásból.

1810 Erős Hector mikoron megholt volna,
Király magát két úrra bízta volna,
Ezek az Tróját elárulták volna,
Négyszázezer embert elvittek volna.

1815 Historiájokba sokan beírták,
Görögeknek álnokságát csudálják,
Várbelieket miképpen megcsalták,
Hallgassuk meg veszedelmének okát.

1820 Példa lehet Trója minden embernek,
Felettébb ne higgyen vak szerencsének,
Határt vetett Isten ő életének,
Ellene nem állhat végezésének.

Csudálatos vala Trója ereje,
Kit emberi erő meg nem vehete,
Számptalan sok nép alatta elvesze,
Jer, lássuk meg, mint történék veszése.

HATODIK RÉSZÉ AZ HISTÓRIÁNAK.

1825 Siralmas veszését Trója várának,
Sokan csudálják módját romlásának,
Gorombaságokat az nagy uraknak,
Illyen rendét írják pusztulásoknak:

1830 Főcsászárok igen búsulnak vala,
Hogy Ázsia hada elromlott vala,
Vitézségek semmit nem használt vala,
Több-több veszedelmek érkeznek vala.

1835 Ravaszsgot hirtelen gondolának,
Számptalan sok boronákat hordának,
Egy igen nagy falovat faragának,
Nyolc hólnapig mind ezen bajlódának.

1840 Az négy lába mind kereken áll vala,
Ályajtókat rajta csináltak vala,
Ezer embert belé szerettek vala,
Az eggyik császár is velek ott vala.

Nagy okosság Agamemnonba vala,
Egy kis szigetben elrejtett vala,
Tenedos szigetnek ezt híják vala,
Trója várától csak egy mélyföld vala.

1845 Császár mindenfelé elizent vala,
Micenébe levelet küldött vala,
Ujobb népet mellé hozatott vala,
Nyolcvannégyezeren érkeztek vala.

Illyen csalárdságot gondoltak vala,
Az nagy falovat ők ott hatták vala,
1850 Trójaiak igen örülnek vala,
Mert elmentek, ők mind azt vélik vala.

Sőt az görögek közt egy ember vala,
Alnok Sinonnak hívattatik vala,
1855 Görögek kezét hátrakötték vala,
Egy sáros töcskába ott hatták vala.

Csuda nagy vakmerőség benne vala,
Azért urak ötöt ott hatták vala,
Illyen jelt görögeknek mondott vala,
1860 Hogy az népet meg ne csalatkoztassa:

„Valahogy az várast ha megcsalhatom,
Ez nagy lovat velek bevonathatom,
Éjjel az ajtaját nekik megnyitom,
Titkon a sok népet mind kibocsátom.

„Sok számptalan embert levágtattatok,
Az magas kapura én el-felhágok,
Egy égő üszöget nektek mutatok,
1865 Mihelt látjátok, ottan induljatok.”

Hasonlatosképpen ez történt vala,
Trójaiak várból kijöttek vala,
1870 Egész Trója örömmre fordult vala,
Isteneknek hálákat adnak vala.

Urak az nagy lovat csudálják vala,
Csudálatosképpen formája vala,
Trója hadát rajta megírták vala,
1875 Királyok személye mind rajta vala.

Nagy véres dárdákat találnak vala,
És némelyek ezen úgy sírnak vala,
Üres sisakokat felvesznek vala,
1880 Törött paizsokat találnak vala.

Igen keservesen mind sírnak vala,
Kiknek magzatjok ott elveszett vala;

Erős Hectort úgy emlegetik vala,
Ki sokszor az népet megmenti vala.

1885 Achillesel itt ez helyen megvíva,
Itt erős Ajaxot meggyőzte vala;
Itt az Achillesnek sátora vala;
Itt Penthesileát levágták vala.

1890 De itt a császárok sátora vala;
Imitt az két had összeöklelt vala;
Itt szerezéneket levágták vala;
Imitt Patroclus leváगतott vala.

1895 Itt a Rhesus király tábora vala,
Kit az Diomedes mind elpusztíta;
Itt az mező vérrel beborult vala;
Itt scythiaiak meghóltak vala.

1900 Némelyek közülök kijönek vala,
Az lónak nagy vóltát csudálják vala;
Lovagok, gyalogok ellépték vala,
Kin görögek szörnyen rettegnek vala.

Urak és hadnagyok összevgyülének,
Hogy az várba vigyék, úgy végezőnének,
Ebben Laocoon papnak hírt tőnek,
Nem állhat ellene bolondult népnek.

1905 „Söt bolondok vattok” — nagyon kiáltá,
„Trójaiak, nincs eszetek!” — azt mondá;
Erős dárdáját hirtelen ragadá,
Az ló oldalába dárdát elrontá.

1910 „Jer gyújtuk fel, lássuk, mi vége leszen,
Mert rajtunk bizony csalárdságot teszen,
Ezzel görög nép rajtunk erőt veszen,
Meglátjátok, veszedelmünkre leszen.”

1915 Köznépnek is mind azt kiáltják vala,
Hogy tengerbe vetnék, azt mondják vala,
De az urak megbolondultak vala,
Hogy bevigyék, azt parancsolják vala.

Apró gyermekek ott futosnak vala,
Az mezőkön széllel játszodnak vala,
Egy embert az nádasba letek vala,
Az pásztorok onnat kivonták vala.

1920

Kiáltással az gyermekek ragadák,
Kezét, lábát mindenfelől megkapák,
Az Trója várába el-behurcolák,
Priamus várába kötözve hozák.

Az Priamus ötet biztatja vala,
Szabadon bocsássák, meghatta vala;
Kiről nékik Sinon ezt mondta vala:
— Az nagy lóról ötet kérdezik vala —

1925

„Bizonyára valamit néktek szólok,
Trójaiak, mindent igazat mondok,
De nincs görögeknek semmi hatalmak
És ezután léssen nyugodalmotok.

1930

„Ez nagy lovat ök arra faragtaták,
Mínerva tisztességére csinálák,
Hogy valakik ez nagy lovat meglátnák,
Trója viadalját ök előhoznák.

1935

„De semmi csalárdság, bizony higgyétek,
Sohúl nincsen semmi veszedelmetek,
Ez lovat meglátják tú nemzetségtek,
Kik Trójába ezután nevekődnek.”

1940

Urak előtt ekképpen szóllott vala,
Egész Tróját ezzel megcsalta vala;
Urak erről így tanácskoztak vala,
Hogy bevinnék, azt parancsolják vala.

Az egész város környülvötte vala,
Sok kötölet az lóra kötték vala,
Lábaira láncot fojtották vala,
Énekszóval Trójába vonszák vala.

1945

Az nagy erős kapun be nem fért vala,
Erről az urak így végeztek vala,

1950

Kerítésben lerontottanak vala,
Azért az városba így vitték vala.

Még az templum mellé eljutott vala,
Egész Trója népe mind hallja vala,
1955 Négyszer az fegyveres megzördült vala,
Fegyverek zengését meghallják vala.

Teljességgel elbolondultak vala,
Örömekbe semmit nem félnek vala;
Az nagy lovat városba vitték vala,
1960 Egy templum mellé helyezették vala.

Az nagy urak igen vigadnak vala.
Fő-főurak elrészegültek vala,
A Sinonnak megkegyelmeztek vala,
Az városba szabadon járhat vala.

Borral és álommal eltöltek vala,
1965 Senki ő közülök ébren nem vala,
Alnok Sinon lajtorját hozott vala,
Görögeket kiszállította vala.

Az hóldvilág nagy szépen feljött vala,
1970 Agamemnon népei jönnek vala,
Város népe elnehezedett vala,
Semmit ez dologba nem tudnak vala.

Kapun állókra titkon találának,
Aluó helyekben levágtának,
1975 Minden kapukat nékik kinyitának,
Fegyvereseket belé állatának.

Alnok Sinon köfalon állott vala,
Egy üszöget el-felmutatott vala,
Az görögek elérkeztenek vala,
1980 Az nagy városba mind bejöttek vala.

Az széles piacra jutottak vala.
Részegőknek fejeket szedték vala,
Számptalan embert már megöltek vala,
Urak ebben semmit nem tudnak vala.

Egész várost immár befogták vala, 1985
Minden utcákat felgyutották vala,
Szegény népek úgy rivalkodnak vala,
Útcákról utcákra futosnak vala.

Trója hadnagya az Aeneas vala,
Azon éjjel ily álmodt látott vala, 1990
Még holt Hector eleibe ment vala,
Keservesen ő előtte sír vala.

De néki nem ollyannak tetszik vala,
Mint az, ki régen hadakozik vala,
Ő népeit megszabadítja vala, 1995
Aiaxot, Patroclust elgyőzte vala.

Nagy rút ábrázatúnak tetszik vala,
Ő szép haját az vér elfolta vala,
Szép orcája igen rút poros vala,
2000 Szép szeméit az vér beötte vala.

Aeneas azt álmába látta vala,
Nagy szép szóval megszólította vala:
„Trója reménsége, hol késel vala,
Néped veszedelmét nem nézed vala?”

„Mert teljességgel elfáradtunk vala, 2005
Szűvönk szakadva téged váronk vala,
Uram Hector, de te hól késel vala?
Nagy kívánva téged óhajtunk vala.

„És a te szép orcád nem ilyen vala,
Az te tekinteted szép ékes vala, 2010
Erős derekad győzhetetlen vala,
Uram, tőlünk hová távoztál vala?”

Semmi kérdésére nem felelt vala,
Csak ezeket nékie mondta vala;
Keservesen felfohászokodott vala, 2015
És az magas égre tekintett vala:

„Jaj, jaj, fuss el, te Vénusnak szép fia,
Mert ám nyitva az Trójának kapuja;

2020 Az ellenség a szegény népet vágja,
Sinon az fővárokat gyutogatja."

Ezeket Aeneasnak mondta vala,
Az nagy segestyébe befutott vala,
Aldozó szerszámokat hozott vala,
Egy lángoló üszög kezében vala.

2025 Mihelt ezeket néki mondta vala,
Ottan előle elenyiszett vala,
Mind az egész város szörnyen ég vala,
Szegény népek igen vágatnak vala.

2030 Sok fővárok többől kiégtek vala,
Jeles épületek romolnak vala,
Rettenetes nagy jajgatás ott vala,
Trójaiak szörnyen vágatnak vala.

2035 Fővárokat erősen viák vala,
Jeles urak levágattanak vala,
Százharminchárom vár még éppen vala,
Király vára piros márvánkő vala.

2040 Ez szép várat erősen viák vala,
Kis ajtókat fejszével vágják vala,
Várból őket nagy szörnyen lövik vala,
De több-több nép ő helyekbe jó vala.

Végre az Aeneas felserkent vala,
Az ablakon el-kitekintett vala,
Rettenetes jajgatást hallott vala,
Házhéjára gyorsan fellutott vala.

2045 Éles törét hamar kezébe kapá,
Jó legényit várból aláindítá,
Gyermekestül Panthust elöltalálá,
Aeneasnak keservesen azt mondá:

2050 „Bizony eljött már utolsó üdeje,
Trója várának szörnyű veszedelme;
Nám igaz volt bölcseknek jövendülése,
Im mit mielt uraknak eszessége?

„Ez nagy lovat az városba behozák,
Gonosz Sinont az urak elbocsáták,
Az kapu környékét is elrontaták,
Alnok Sinont szabadon elbocsáták.

2055 „Sinon ez éjjel lajtorát hozott vólt;
Az nagy lóba igen sok fegyveres vólt,
Sinon ezeket mind kibocsátotta vólt,
Az több népek csak lesbe állanak vólt.”

2060 Az hadnagynak Panthus ezt mondta vala,
Az tenger partja felé indul vala,
Kis gyermekét kezében viszi vala,
Az köznépek igen vágatnak vala.

2065 Népeivel hadnagy elindult vala,
Főembereket előltalált vala,
Fő-főurak nagy haddal jönnek vala,
Aeneas királynak örülnek vala.

2070 Vitéz Migdonides az eggyik vala,
Második az Ripheus velek vala,
Hypanis és Dymas közöttök vala,
Szép táborral elindultanak vala.

2075 Az écaika tétova jártak vala,
Számptalan göröget levágták vala,
Hadnagyokkal szembe öklelnék vala,
Höldvilágon széllal harcolnak vala.

2080 Egy fő görög hadnagyot láttak vala,
Erős Androgeusnak híják vala,
Androgeus őket biztatja vala,
„Gyutsátok az várost!” kiáltja vala.

Hármezer ember mellette vala,
Trójaiak rájuk rohantak vala,
Androgeus népét levágták vala.

2085 Trójai sisakot mind elhagyíták,
Görögek öltözetit felragadák,

Nagy roppant sereggel elindulának,
Görög ruhába sokat levágának.

2090 Az királynak egy szép leánya vala,
Az templumban egyedül lakik vala,
Az görögek reá rohantak vala,
Hajával fogva őt vondozzák vala.

2095 Az templumon nagy szép bástyák valának,
Nyilasokkal ezek rakva valának,
Ő álmokból hirtelen felugrának,
Görögekre nagy sok nyilat szórának.

2100 Az Cassandrát mihelt meglátta vala,
Mygdonides ezen megbusult vala,
Mert jegybéli mátkája néki vala,
Halálra görögek ellen fut vala.

Trójaiak ötet úgy lötték vala,
Mert görög vitéznek alitják vala,
Szörnyű halállal ottan meghólt vala,
Ripheus is melléje esett vala.

2105 Csak Aeneas benne maradott vala,
Priamus vára felé indult vala,
Minden népe utána megyen vala,
Király várát görögek rontják vala.

2110 Számtalan sok nép körülvötte vala,
Dárdások, nyilasok hullanak vala,
Mindkét felől nagysokan vesznek vala,
Rettenetes zajgás közöttök vala.

2115 Az erős kapukat berontják vala,
Vaskosokkal gyorsan forgódnak vala,
Faltörőket görögek hoznak vala,
Számtalan nép mellettük elhull vala.

2120 Sebességgel a tűz gerjedez vala,
Kivől, belől egyaránt égnek vala;
Trójaiak várból kijönek vala,
Rettenetes vérontást kezdnek vala.

Dob, trombita nagy erősen zúg vala,
Mind lovag s mind gyalog szörnyen vész vala;
Urak és királyok meghalnak vala,
Jeles lovak az lángban égnek vala.

Várbeliek mikor kiütnek vala, 2125
Sokszor az görög nép hátat ad vala,
Rettenetesképpen lehúlnak vala,
A sok hőlttesteknek száma nem vala.

Az széles piacig vágatnak vala,
Sokan az nagy lóba felhágnek vala, 2130
Szégyenekre ott elrejteznek vala,
Végre mind lovastól megégnek vala.

Várbeliek végre megtolyatának,
Nagy sok vérontással bevágatának, 2135
Jeles főnépek akkor meghalának,
Csak kevesen várba beszaladának.

Rettenetesen harcolni kezdenek,
Az kapu közt nagy vérontást tevének,
Végre az görögek erőt vévének, 2140
Sokan a szép várba beférkezének.

Fő-főurak ezen rémültek vala,
Jó vitézek kétségbeestek vala,
Az külső kerítést megvöttek vala,
Sok jó vitéz akkor elveszett vala.

Ez nagy romlást Paris meglátta vala, 2145
Éles törét kezébe kapta vala,
Láncájával közöttök harcol vala,
Tollas görögeket hulatja vala.

Trója népét szépen biztatja vala,
Görög tábort szörnyen vágatja vala; 2150
Várból ellenséget kivágták vala,
Számtalan sok akkor elveszett vala.

A Neoptolemus jó vitéz vala,
Erős Achillesnek ez fia vala,

- 2155 Paris miá megsebesedett vala,
Ki közöttök ország hadnagya vala.
- Végre egy jó vitéz érkezett vala,
Az Görögországban nagy híres vala,
Erős Philoctetesnek hiák vala,
2160 Hercules nyilait hordozza vala.
- Szörnyüképpen nyíllal forgódik vala,
Trója népét erősen veszti vala,
Sok jó vitézt immár meggyőzte vala,
Az Parisnak mellyét találta vala.
- 2165 Nagy erős méreggel megkenve vala,
Paris ezzel ottan elesett vala,
Méreg miatt eldagadozott vala,
Ezzel életének vége lőtt vala.
- Nagy erős viadalt esmét tartának,
2170 Várbeliek esmét megtolyatának,
Számptalanon benne levágtának,
Priamus házáig mind vágtának.
- Nyilasok, dárdások megindulának,
Tornyokból, bástyákból alászállának,
2175 Rettenetes viadalt indítának,
Számptalan göröget földre vágának.
- Azsiái erő igen nagy vala,
Egy helyébe százan állanak vala,
Trója hadát azért megtölték vala,
2180 Mind szegént, gazdagot levágták vala.
- Az erős férfiak elfogytak vala,
Az nagy várban ritkán tetszenek vala,
Az ellenség ellenek vív vala,
Belső várat végre megvötték vala.
- 2185 Minden népek elfáradtanak vala,
Sebes nyilak elfogyatkoztak vala;
Az vár tetejére felhágnak vala,
Márvánkövekkel népet vesztek vala.

- Az szép palotákat úgy rontják vala,
Ezüst rudakat lebecsátanak vala,
2190 Házfedeleket felfeszítnek vala,
Nagy erővel rájuk taszítják vala.
- Csákányokkal börtöket vágják vala,
Az görög táborra taszítják vala;
De az várat ugyan megvötték vala,
2195 Az főhadnagyk mind ellepték vala.
- Ezen az Priamus úgy ijedt vala,
Gyermekestől az óltárhoz ment vala,
Istenekek ott imádkozik vala,
Kicsin fia előtte futos vala. 2200
- Kegyetlen Neoptolomus eljuta,
Politesnek üstökét kapta vala,
Éles törrel hozzája kezdett vala,
Atyja előtt négy részre vágta vala.
- Atyja ezen elkeseredett vala, 2205
Öve megett egy kicsi hanzsár vala,
Gyermekeért hozzá hagyított vala,
Vén Priamus erősen szánja vala.
- Vén ereje semmit nem tehet vala,
Az vitéz mellett csak megpendült vala,
2210 Kegyetlen Neoptolomus indula,
Az vén embert üstökön kapta vala.
- Fiának vérébe levonta vala,
Kegyelmet fejének igen kér vala,
Neoptolomus fejét vötte vala,
2215 Ez világból ekképen kimúlt vala.
- Trója vitézi mind ott vesztek vala,
De holt görögöknek száma nem vala;
Számptalan sok prédát ott leltek vala;
2220 A szép tornyok földre romlottak vala.
- Aeneas király ezt hogy látta vala,
Vén Anchisest vállára vötte vala,

Kicsin fiát kezében viszi vala,
Szép Creusa ötet követi vala.

2225

Egész a sokaság reá néz vala,
Az láng előtte kétfelé vált vala,
Mint egy szekérúton el-kiment vala,
Az Siciia felé indult vala.

2230

Trója várai szörnyen égnek vala,
Az trombiták mindenütt zengnek vala,
Jeles épületek romolnak vala,
Drága szerszámok tűzben égnek vala.

2235

Fő-fővárok már leromlottak vala,
Az Helena halálát látja vala,
Főcsászárnak haragját nézi vala,
Azért róla ekképen gondolt vala:

2240

Egy főember az király után vala,
Erős Deyphobusnak híák vala,
Szép Helena hozzája bement vala,
Fegyverét mellőle ellopta vala.

2245

Vár folyosójára felfutott vala,
Egy égő szövétnek kezében vala,
Ellenséget akképen hía vala,
Mindjárt az szép várat megvötték vala.

2250

Az főcsászár hogy érkezett vala,
Deyphobus várába felment vala,
Palota ajtaját betörték vala,
Deyphobust ágyába lették vala.

Fegyver nélkül nép közé elegyedék,
Nagyhirtelen az vitéz sebben esék;
Ellenségtől ottan megfogattaték,
Rettenetes nagy kín rajta téteték.

2255

Két kezei többől kivágotának,
Két lábai békóba nyomatának;
Az nagy várból véle alászállának,
Szolgáival nagy harcot indítának.

Nagy kénjába őket átkozza vala,
Orrát ajakastól elvágják vala,
Ő szemeit ottan kitölték vala,
Ily eretnekséget mielték vala

2260

Trója vára többől kiégett vala,
Jeles urak benne elvesztek vala,
Minden utcák elpusztultanak vala,
Város népét mind elrablották vala.

Szegény atyák, anyák úgy sírnak vala,
Erőtlen kezek hátrakötve vala,
Jó vitézek levágattanak vala,
Számptalan sok rabot elfogtak vala.

2265

Mondhatatlan sok kincset leltek vala,
Az tengerre úgy indultanak vala,
Szép Helenát vélek elvitték vala,
Az tengeren sokat budostak vala.

2270

Trójaiak azért így jártak vala,
Az lator Paris miá vesztek vala;
Egész ország környül elpusztult vala,
Az szép várnak csak híre maradt vala.

2275

Menelaus nagy sok néppel jött vala,
Tizezer emberrel haza ment vala,
Számptalan sok holttest ott égett vala,
Nyólc egész nap az láng meg nem szűnt vala.

2280

Az Trójának szép utcái valának,
Kik negyedfélszáznak számláltatának,
Ez szép utcák fattig mind kiromlának,
Ő népei nagy rabságra jutának.

Senki Trójából el nem szalad vala,
Csak két vitéz nagy néppel eljött vala,
Az erős Antenor az egyik vala,
Ki Padua városát rakatta vala.

2285

Második az Aeneas király vala,
Kitől az oloszok származtak vala,

2290

Ezek Trójából kiszaladtak vala,
A több sokaság mind ott veszett vala.

2295 E lön azért a görögnek haragja,
Szép Trójának rettenetes romlása,
Egy hitván asszony miá pusztulása,
Kinek reánk csak az hire marada.

2500 Másfélezer és az hatvankilencben,
Mikoron írának ennyi üdőben,
Az Trójáról szóló emlékezetben,
Sok Krónikákból írák ezt versekben.

FINIS.

UJLAKI PÉTER.

1569 előtt.

III. PSALMUS. DÁVID KIRÁLY ÉNEKE.

Uram Isten, miért bocsáttál énreám
Ellenséget, kik támadtanak reám,
Kik miatt sokfelől háborgattatom,
Szidalommal tőlek én gyaláztatom.

5 Igen mondják, hogy az Isten elhagyott,
Sok bünömért megostorozott,
Segétséget éntőlem igen megvont,
Nem tekintik hátok megett a sokat.

10 Jól tudod te csak egyedül, Úr Isten,
Te vagy nekem ótalmam csak mindeneken;
Dicsőségem te vagy, irgalmas Isten,
Életemet te emeled mennyekben.

15 Leborulván Istenhez kiáltottam,
Mikoron nyomorúságomat láttam
És meghallgatott engemet legottan,
Az ő székiből hallgatott meg engem.

20 Azt vélték akkor az én ellenségim,
Hogy immáron teljességgel elvesztem:
Maga akkor édes álmodtam
És isméglen nagy vígan felköltem.

Korosként vélem az hatalmas Isten,
Nem félek, hogy ellenség környölvégyen,
Dühössége rajtam kitellyes légyen,
Nem félek, hogy Isten ellen düheskődjen.

Immár, Uram, jelents te hatalmodat, 25
Ellenségim ellen való voltodat,
Távoztasd el én tőlem azokat,
Ne állhassák ki rajtam bosszújokat.

Panaszlásomat immár most hallgasd meg,
Mint hogy egyébkor is csak te törted meg, 30
Kik ok nélkül háborgattanak engem,
És azoknak fogokat te törd meg.

Ezenképpen most is kezedben vadnak,
Kik engemet szüntelen háborgatnak 35
És engemet csak csufnak alétanak,
Azért ne hagyj, hogy ők elveszessenek.

Tudod, Uram, hatalmad vagy arra,
Szabadságot hogy adhatsz, ki kívánja,
Engedelmességét ha ki mutatja; 40
Zabolázod, kinek erős a szája.

Ezek pedig mind fejenként bolondok,
Kik magokban az ő bizodalnok,
Isten kívül mert nincs sohul támasszok
És mint a por, hamar elvésznek azok.

Ragaszkodván én tehozzád uramhoz, 45
Megsegítesz, azt bizonyjal jól tudom,
Csakhogy tőled én el ne tántorodjam,
Nem tekinted az én fertelmes voltom.

Mint sokképpen szoktad szabadítani,
Kik akarnak csak tebenned bizni 50
És azokat szoktad ajándékozni,
Kik hozzád akartak fohászkozni.

Dicsértessél én mennyei Istenem,
Én urammal, Krisztussal egyetemben,

55 Szent lélekkel az örök dicsőségben,
Egy állatban kí vagy nagy véghetetlen.

Szent Dávid könyörgése így vala,
Mikor az ellenség üldözi vala
60 És ezekben nekünk példát mutata,
Hogy eképpen ki-ki magát biztatná.

TEMESVÁRI ISTVÁN DEÁK.

1569.

HISTÓRIÁS ÉNEK AZ JELES GYŐZEDELEMRŐL, MINT VERTE MEG MÁTYÁS KIRÁLY
ÚDEJÉBEN BÁTHORI ISTVÁN, ERDÉLI VAJDA, A KIRÁLY HADÁVAL ÉS AZ ERDÉLI
ÉS MAGYARORSZÁGI HADÁVAL AZ ALI BÉKET HATVANEZER TÖRÖKKEL ERDÉLBE
A KENYÉRMEZŐJÉN, MIKOR IRNÁNAK 1. 4. 79. SZENT KÁLMÁN NAPJÁN.

Az Círusnak nótájára.

Jó Magyarországnak múltja napjáról
És ő benne való hatalmas urakról,
Tudom, hallottatok gyakran királyokról:
De im én is szólok két urakról.

5 Azért hallgassátok, im én megbeszélem:
Jó Báthori István a kenyér mezőjén
Az ő szomszédjával, jó Kinizsi Pállal,
Mely jó szerencsével vitt meg Alibékkal.

10 Hogy írának ezernégyszáz és nyolcvanban
Az Úr Jézus Krisztus születése után,
Jó Báthori István az Erdélyországban
Vajda vala akkor oly nagy jámborságban.

15 Ugyanazon üdö folyásában vala
Vitéz Kinizsi Pál az vég Temesvárba,
Király után vala ott az ispánságban,
Híre vala néki sok tartományban.

20 Ezen esztendőben Szenderő várában,
Számptalan sok török gyűlni kezdett vala:
De ez gyűlésének oka hogy mi volna,
Sem magyar, sem egyébféle nem tudja vala.

De hogy lassan-lassan ennek az ő híre
Nevekedni kezdte, a királyhoz ére:
Ottan Mátyás király alföldre izene,
A Kinizsi Pálnak hagyá, készen lönné.

Azon követektől az Erdélyországnak 25
Főkapitányának, Báthori Istvánnak,
Király parancsolá, mint hív szolgájának,
Hogy mind éjjel-nappal erősen vigyázna.

Nyughatatlan király ez hírnek hallásán
Jó Báthori Istvánt a Kinizsi Pállal 30
Inti és oktatja sok követek által,
Hogy készen lönnének minden bátorságban.

„Mert a török — úgymond — nagy sok néppel **vagyon**,
Rövid üdö mulván jó Magyarországon,
Dulást, rablást akar tönni városinkon, 35
Kiknek tü ellene álljatok jó móddal.

»Gyakor helyen néktek ő közetek legyen,
Egy kém haz(a) jöjen, másik ottan menjen,
Kik meglássák török szándékokat mi legyen,
Hogy álnokságtól a nép ne röttegjen.“ 40

Az két jeles urak a király beszédét,
Mihelyen meghallák az ő izenését,
Mindenfelé ottan küldének kimeket,
Kik megkímlejnëek jól a törökeket.

Mindketten az urak nagy szép seregeket, 45
Kezdének azonban gyűteni sok népet,
Kikkel az rablástól ő birodalmokat,
Megtarthatnák éppen a szegény községet.

Ime azonközben kimek megjutának,
Az Erdélyországban Báthori Istvánnak 50
És vég Temesvárban jó Kinizsi Pálnak
Megbeszélék török szándéka mi volna.

„Most — úgymond — Alibék ékes seregével
Által kezdett kelni Dunán ő népével

55 Az Erdélyországnak nagy veszedelmére
Hatvanezer néppel indult sietséggel.«

Ez hír már mindkét úr tudára vala,
Jó Báthori István az Erdélyországban
60 Oly nagy sietségben ő tartományában
Zsoldot kiáltata az Erdélyországban.

A kéncses Erdélynek ő tartományában
Székel, magyar, szász, oláh lakik abban,
Kikből oly nagy szép hadat jó Báthori István
A törökek ellen nagy hamar támaszta.

65 Bövséges éléssel taborát megtölteté
És hadi szörszámmal megerősítetté,
Ellenség jövését semminek nem vélé,
Az szegény községet nagy rablástól félté.

70 Imé azonközben tévék néki hírré,
Az ő birtokára hogy Alibék jöne,
Oly nagy számú néppel Erdélyre sietne,
Ingyen majd Erdélnek határára érne.

75 Azért gyorsasággal és nagy bátor szüvel
Török eleibe vajda ő népével
Indula táborból, sietséggel megyen,
Mert hallja, hogy török jöne sebességgel.

80 Azonközben pedig az vég Temesvárnak
Az ő ispánjának jó Kinizsi Pálnak
Izene Báthori, mint jó szomszédjának,
Oltalmára jöne az Erdélyországnak.

„Siess — úgymond — kérlek, mint szomszédomat,
Szomorú rabságtól én birodalmomat,
Oltalmazzuk mű tartományunkat,
Földre mind levágjuk itt a pogánokat.

85 „Imé beindultak most a mű földünkben,
A mű ellenségünk oly nagy kövélységben,
Kiket az Úr Isten ad a mű kezünkben
És leverí őket itt a mű földünkben.

„Én innét népemmel oly nagy sietséggel,
Eleikbe megyek én minden örömmel,
90 Kérlek, te is indulj utánok népeddel,
Közbe vegyük őket a mű seregünkkel.

„Erre igen kérlek, hogy nagy gondod legyen,
A mű viadalmunk ilyen módon legyen:
A pogán ellenség mi közzünkben essék,
95 Hogy mű seregünktől így ő megröppenjen.

„Ezt ha művelendjük, én bizonynal hiszem,
Hogy a diadalom mű kezünkben leszen;
Ez fertelmes népben haza egy sem megyen,
100 Koporsójok nékik a mű földünk leszen.”

Vitéz Kinizsi Pál, hogy e dolgot érté,
Az ő szép seregét ottan elkészíté;
Ezt Alibék ingyen eszébe sem vövé,
Hátul hogy ellenség volna, azt nem vélé.

105 Azért az Kinizsi népe távolly földén
Igen szép sereggel török után megyen;
Azonközben török az Erdély földén
Égetést, dúlást és nagy rablást teszen.

Röppenetességgel a szép városokat,
Dúlják és égetik mind az szép falukat,
Nagy bizvást rabolják a bennevalókat,
110 Mert nem látnak soholt ellenek állókat.

Gyulafejérvárig mind felgyargalának,
Mindent eldúlának és elpusztítanak;
Nagy sok nyereséggel hogy megrakkodának,
115 Legottan nagy bizvást visszafordulának.

Jó Báthori István az ő seregével
Hától ő utánok megyen merészséggel:
De nem akar élni vakmerőséggel,
120 Azért Kinizsi Pál[t] várja ő népével.

Azonközben török egy falura ére,
Mely a mező középén áll: Kényérre,

Melytől neveztetik Kenyérmezőnek,
Ott lőn szállások mind a törökeknek.

125 Egy egész mélföldet mező szélessége tart,
Kit jobbkéz felől az Marosnak vize mos
És balkéz felől vagy magas hegye
És igen szép sik mezőnek földje.

130 Itt megérté török, hogy Báthori volna,
Igen szép sereggel csak közel hallgatna
Egy szép váraskában, kinek neve vala
Szászsebes, hazzájuk két mélföldni volna.

135 Azért ezt végeze Alibék urakkal,
Hogy el ne mennének mindjárt prédával,
Hanem ők előszer Báthori Istvánnal
Megvínának szömbe ott a magyarokkal.

140 Ugyanezen dolgot jó Báthori István
Megértötte vala az ő kimnek által,
Azért mind a két fél ott közakarattal,
Reggel a mezőre szállának nagy haddal.

A mezőn egymástól nem távolly ülének,
Három óráiglan a táborokban lőnek,
Ott egymás erejét elnézék, szömlélék,
Az ő seregeket szépen elrendelék.

145 Seregekben vajda rendelvén ő népét,
Mindennek meghagyá, hogy az Isten nevét,
Térden állván minden kérné segítségét,
Hogy a pogán kézből mentené ki népét.

150 Sőt azt is meghagyá vajda ő népének,
Hogy minden valami keveset önnének,
Kivel ő testeket erősíthetnéjek,
Hogy vígabban onthatnák ellenség vérének.

155 Étél után ottan mindnyájan az hősek
Egymással nagy vígan ám megesküének,
Hogy ők mind halálíg egymás mellett lesznek,
Egymást megapolván, megerősödének.

Ottan vajda népét előve szólítá,
Kiknek nagy felszóval ilyenmódon szóla:
„Szerető vitézim! Készüljetez hozzá
És nagy bátorsággal menjünk pogánokra.” 160

„Nagy sok népek — úgymond — vadnak ez világon,
Kik gyakorta másért vának igen bátron,
Más jószága mellett, nevet ez világon
Keresnek magoknak azok minden módon.

„Mű nem másért vívunk, hanem műmagunkért, 165
A mű országunknak megmaradásáért,
Ídes gyermekünkért és feleségünkért,
Atyánkfiáért és mű marháinkért.

„Im látjátok, az nép mely igen kövélyen
A mű jószágunkkal megrakodva mégyen, 170
Számptalan sok népet az rabságra viszen,
Nagy kegyetlenséget nemzetünken teszen.

„Nemcsak külső népek az ő jószágokkal
Vitetnek tőlek minden marhájokkal:
De a mű gyermekünk ő ídes anyokkal, 175
Rabságra vitetnek minden marháinkkal.

„Szüzek, szép leányok, szép kisedet gyermekek,
Vélek egyetembe szép tisztet szömléyek,
Kiket, ha engedünk, békével elvisznek,
Nagy keserűségben mind halálíg élnek. 180

„Mű atyánkfiat a pogán törökek
Nem halálra viszik, bizonytal hígyyétek,
Mert talám könnyebben azt elszenvedhetnék:
De halálíg való rabságra vitetnek.

„Keserűség miatt meg nem beszélhetem, 185
Mely keserűséget a szegény szüzeken
És azokkal együtt az asszonnépeken
Ez jövendő éjjel tesznek szegényeken.

„De hogy ez ne legyen, készüljetez hozzá!
Ne hagyjuk ezeket élnie hólnapra, 190

Hanem mű szablyánk koncról koncra hányja,
Még ma ez mezőben mind fottig levágja.

195 „Ő sokaságokat tő ne gondoljátok,
Mert sokkal kevésen vinya tő tudtok,
Ellenségnek soha hátat nem adtatok,
Gyakran törökeknek nyakokon jártatok.

200 „Nagy bátor szüvetek lám tűnétek vagyon,
A mellett erők győzhetetlen vagyon;
Bizzatok Krisztusban, minden fegyvert fogjon,
Az jelt mikor hallja, ottan előálljon!

„Csak egy óra múlva, bizonynal higgyétek,
Am az nagy Kinizsi Pállal az vitézek,
Segítségre jönnek mellénk szép seregek:
Azért mű ellenünk nem állhatnak ezek.

205 „Azért magatokban ezt eltekéljétek,
Hogy mind halálíglan e fertelmes népet
Egyaránt vágjátok, pogán törökeket:
Istennek adjátok a tő neveteket.

210 „Bizonynal higgyétek, hogy én jelen leszek,
Minden ügyetekben hogy én jelen leszek,
Vagy ez nap veletek győzedelmet veszek,
Avagy az Krisztusnak vendége én leszek.”

215 Hogy e beszédet vajda elvégezé,
Az egész nép őtet, hogy jelt adna, kéré,
Minden vitéz úrnak hívségét jelenté,
Az vajda beszédét a sereg dicsiré.

220 Azért gyorsasággal az vajda ő népét
Elrendelé szépen és bölcsen ő seregét,
Négyfelé választá ott ő minden népét,
Hogy könnyebben megölhatná ellenségét.

Miért hogy négyféle nép vala táborban,
Magyar, székely, szász és oláh vala abban;
Jobbkéz felől vajda szászokat állatá,
Az Maros folyása felől őket hagyá.

Melléjek szászoknak oláhokat adá, 225
Az önne seregét közübben állatá;
Balfelől melléje a székelt állatá,
Hától igen erős álló sereg vala.

Másfelől törökek az ő seregeket,
Ők is kiszéleszték minden erejüket: 230
De a préda környül sok fegyvereseket,
Rendeltenek vala nagy szép seregeket.

Immár hogy mind a két fél elkészült volna,
Egyberohanának nagy sívalkodással;
Dobok és trombiták zöngnek roppogással, 235
Nagy erősen víni kezdenek egymással.

Alibéknek egyik serege indula,
Oly nagy rikóltással jobbkézre szakada,
Ottan ő lovokat téríték szászokra:
Jutának mindkét fél az Maros partjára. 240

Ott nagy emberséget a szászok tévének,
Mert sokat pogánban gyorsan leverének,
Az víz mellett erős viadalt tévének,
De törökek mellé ám sokan jövének.

Kiknek rohanásokat az jámbor szászok, 245
Miért hogy kevesebb vala az ő számok,
El nem szenvedhették, az ő hadok
Ottan hátat ada: lön nyomorúságok.

Sokan ő közülek ott leváगतának,
Az ellenség miatt sokan meghalának 250
És miért hogy hátra ők nem futhatának,
Az Maros vízében sokan burulának.

A többi pediglen, kik szaladhatának,
Az oláhok közé nagy gyorsan futának,
Kikkel együtt pogánokra arcól állának, 255
Nagy vakmerőséggel reájok rohanának.

Ott az oláhok, szászok törökekben
Csak gyorsan nagy sokat keverének vérben;

- 260 Sokat ő közülek ott mind levágának,
Am beugratának lovakkal üzésben.
- Azonközben pedig, hogy ezek itt vínak,
Balkézfelől a székely is igen forgódik;
Az hadnak két szárnya erősen harcolnak,
Mindkét félben sokan akkor hullának.
- 265 Mikor hadnak szárnya ellenség sokságát,
Meg nem állhatná az ő ostromlását:
Ottan a közepire viszi vala magát,
Hogy bizvást vágthatná ott a pogánokat.
- 270 Harcon mindkét félben sokan elhullának,
Törökek szászokban sokat levágának
És az oláhokban sokan meghalának,
Mind vérré vált vala vize az Marosnak.
- A fegyveres népet vajda azonközben,
Amely őmagával áll vala közébben,
275 Am előbb indítá török eleiben,
Itt halld meg, mely dolog lön egy történetbe:
- Fegyveres nép előtt vajda áll vala,
Rohanni törökre egyszersmind akara,
280 Ő jó lovát ottan megsarkantyuzza,
Lovastól egyszersmind földre esett vala.
- Mihelt az vitézek ezt eszekbe vevék,
Pokol szerencsének jelének itélék,
Hogy visszatérnének, vajdát arra inték,
Avagy hogy az hegyre felfutnának, kérék.
- 285 Báthori felkelvén, nekik felele:
„Gonosz szerencsének ezt senki ne vélje,
Mert ki hadakozik Istennek nevébe,
Semmi gonosszára nem lehet éltében.
- 290 „A dolgon, vitézek, meg ne röttenjete,
Az Isten művelünk leszen, meghiggyétek,
Mostan bátor szüvel engem kövessetek,
Amit éntölem láttok, azt tegyétek.”

- Miglen ezt mondá, oly nagy sietséggel,
Rohana törökre ottan merészséggel,
295 Bátorítá népét, hogy az ellenséggel,
Erösen vínának véle törökekkel.
- Az ő rohanását török serege,
El nem szenvedheté Alibéknek népe,
De nagy gyorsasággal ottan visszatére.
Az béknek hírével hogy ez dolog lönne: 300
- Bék négy szép sereget egyszersmind indíta,
Kivel vajda népét földre lerontaná;
Derék viadaltól az hadnagy két szárnya
Am ottan megszünék, had középre szálla.
- Az egész sokaság mind középre futa, 305
Röttenetességgel egymással ott viva;
Hat sebekkel akkor István vajda
Lovával egyemben megsebbetett vala.
- Itt az magyarokat török közbenfogá,
Azért az viadal itt igen nagy vala, 310
Pogán törökekben számtalan meghala,
Kiknek ő helyekben meg más sereg álla.
- Azonközben pedig hogy itt harcolnának
És mind a két félben sokan hullanának:
Nagy sok jó vitézek a Kinizsi Pállal
Vég Temesvár felől jönnek gyorsasággal. 315
- Az jó Kinizsi Pál nagy szép seregekkel
Erdélybe beére alföldi hősekkel;
Mihelyen meglátá, hogy az ellenséggel
Jó Báthori István vína merészséggel: 320
- Jézust kiáltata, törökre indula,
Oly nagy sebességgel reájok rohana;
Hától törökeket kegyetlenül vágja,
Számatalan törökeket gyorsan lehullata.
- Török őmagában már elhitte vala, 325
Hogy a magyarokat ő ott mind levágja

És az győzedelem önála maradna,
De mihelyen hától Kinizsi Pált látá:

330 Alibék azontól ott megröttent vala,
Mert jó vitézségét Pálnak tudja vala;
Ottan töröknek serege megbomla
És az ő sok számok küssebbedik vala.

335 A Kinizsi Pál vala itt szintén olyan,
Mint sivó, ordító, kegyetlen oroszlán,
Valahová téröl: hátat ad a pogán;
Két éles tör vala néki az oldalán.

340 Igen serény vala ő minden dolgában,
Telhetetlen pogán vér ontásban,
Oly nagy rikóltással ő vala az hadban,
Hogy megröttének pogánok táborban.

Legottan Kinizsi Pál eszébe vövé,
Hogy a diadalom lönne keresztyéneké,
Kezde szágóldani István vajda felé,
Ellenség előtte állá ott kétfelé.

345 Vajda seregéhez hogy már jutott vala,
Felsővel kiálta és ekképpen szóla:
„Szerető szomszédom, jó Báthori István,
Felelj meg énnékem, vagyok Kinizsi Pál!”

350 „Ez a Kinizsi: Elgyőze; azvagy jelents meg énnékem:
Valahol te most vagy, jelents meg énnékem,
Ez a Kinizsi, kinek a te élted,
Nagy vigasságára vólt mindenkor élted.”

355 Inkább ellenségnek eltágulásából,
Hogynem Kinizsinek ő kiáltásából,
Vajda eszébe vövé harcolásból,
Hogy Kinizsi jelen vólna viadalban.

360 Noha sok sebekkel elbágyodt vala,
Mindazáltal testek közül így szól vala:
„Szerető szomszédom, imhol vagyok!” monda:
Ottan vajda mellé Kinizsi indula.

Vajda környül töröket leveré,
Az néppel vajdát haláltól megmenté,
Nagy szép intésekkel népét erősíté,
Arcól törökekre megtéríté.

Veszedelmet török hogy kétfelől érté, 365
Ottan ő seregét az hegyre téríté,
Hogy megmaradhatna hegyen, ő azt véle
És a prédás tábort ottan ellefejté.

Futnak nagy erősen törökek az hegyre,
Utánok magyarok vágják őket földre; 370
Vitéz magyaroknak az Isten téríte
Ékes diadalmat kazdag nyereséggel.

Mind egész nap őket erősen kergeték,
Hegyen, völgyen, erdön, sikon igen ölék,
Mindenféle pogánt ők el-kiszéleszték, 375
Ekképpen magyarok pogánt ott megverék.

Sok számtalan török csak a hegyen vesze,
Egész harmadnapig kiket a föld népe
Tétova kergete, gyakor helyen öle,
Sokat budosásban éhség megemészte. 380

Csak kevesed bennek elfogtanak vala,
Kikre törökek közt nagy tekintet vala,
Kiknek satzolások sokat teszen vala:
A többbit mind földre ők levágták vala.

Alibék ruháját változtatja vala, 385
Egy pásztorhoz hegyben gyorsan bement vala,
Annak kutyájában az éjjel hált vala,
Reggel jó lovára ő felfordult vala.

Monda a pásztornek: „Menj el gyorsasággal,
Báthori Istvánnak és Kinizsi Pállal 390
Mondd meg, hogy ez éjjel te gazdája vóltál,
Vitéz Alibéknek te jól gazdálkodtál!”

Ottan az Alibék onnét elszágólda,
Haláltól, fogságtól ő megszabadula,

395 A Törökországban őmaga beszágulda,
Mezítelen elszaladván befuta,
De minden ereje Erdélyben marada.

Mihelt törökeket magyarok levágák,
Ottan jó lovokat táborra fordíták,
400 A török táborát azontól eldúllák,
Kazdag nyereséggel ott megrakodának.

Mindjárt az foglyokat ott ők elódozák,
Nagy rabságtól őket is megszabadíták,
Kikkel egyetemben Istennek nagy hálát
405 Adának vitézek, egymásnak vigadnak.

Azután mindnyájan vitézek gyűlének,
Az harcnak helyére ottan ők mennének;
Urak vitézekkel igen örülének,
Elvégezzék, hogy ott vacsorát önnének.

410 Mert már estve vala a táborban,
Nem mehetnek vala onnét napvilágban,
Azért a testeken oly nagy vigassággal
Asztalt terítetté vitéz Kinizsi Pál.

Ellenségnek teste sűrön fekszik vala,
415 Mind az egész mezőn oly nagy gyakor vala,
Hogy egyik holttesttől elhághattál volna
Másikra tizenhat futamatni földén.

Ott azért ételhöz vitézek mindnyájan
Letelepedének nagy hálaadással;
420 Ellenség testeken ülnek vigassággal,
Újítják testeket étellel, itallal.

Öremekben hősek isznak az jó borban,
Nagy szép énekeket ő lakodalmokban
Mondnak és beszélnek eleünk az hadban
425 Miként ellenséggel víttak viadalban.

Hősek jobban-jobban az jó borban innia
Kezdének, fegyverben szép táncokat jární,
Egyszersmind hangosan igen kiáltani,
Kezdek a méhsert szépen betölteni.

Nagy szépen az hősek lakozván vigadnak, 430
Külenb-külenb játékot köztek indítanak,
Nagy fegyveres táncot mezőben ők járnak,
Élteket Istentől kérik az uraknak.

Vitéz Kinizsi Pált az hősek ott kérék,
Hogy ő is táncolna urakkal ők inték; 435
Mégfogadá vitéz uraknak kérését,
Ottan ő előtték Kinizsi felugrék.

Egy nagy török testét azontúl ragadá,
Az ő fogaival földről felharapá,
Vitéz kezeivel csak hozzá sem nyula, 440
Avval egy szép táncot urak előtt jára.

Kik ez dolgot láták, erősen csodálák,
Erős Herculeshöz Kinizsit hasonlák;
Némelyek Sámsonhoz hasonlanák, mondák,
445 Dicsirék vitézek, látván az ő dolgát.

Örömeiben hősek az egész étszaka
Csak egy mákszömnét is nem aludtak vala;
Reggel seregével két ur indult vala,
Gyulafejérvárban vígan mentek vala.

Onnét ők küldének másnap nagy sok népet, 450
Kik megszámlálnák társoknak testeket
És eltemetnéjek mind egyiglen őket,
Vadak-, madaraknak hagynák törökeket.

Népek oda jutván megszámlálták vala,
Magyart törökektől külön rakták vala, 455
Magyarok hadából nyolcezer nép hala,
Pogánból mezőben harmincezer vala.

Anélkül az hegyen, völgyen és erdőben
Számptalan sok török vesze kergetésben;
Lelének azután az Maros vizében 460
Kétezer oláhot szásszal egyetemben.

Akik magyaroknak pártjokon valának,
Azoknak népektől sirek ássatának

465 És a föld köbelében behomlittatának,
Ellenség testeket hagyák az vadaknak.

Jó Báthori István és az Kinizsi Pál
Ekképpen vívának meg a pogánokkal
Böv Kenyér mezején az Erdélyországban
Az Bőjtelő hónap tizenötöd napján.

470 Ezekután vajda egy szép kápolnácskát
Ütközetnek helyén csináltatott vala,
Önnen költségével építtetett vala,
Kit emléközetre ő utána hagyta.

475 Budában királynak ez hogy hírével lön,
Nagy dicsireteket király Istennek tön,
Hogy ki diadalmat pogán törökeken
Gyakran magyaroknak ad ellenségeken.

480 Ekképpen az Isten a mű eleünket,
Ígazgatta régen mű nemzetségünket,
Csak bizzunk őbenne, most is bir műnket,
Megrontja bizonylyal mű ellenségünket.

485 Támasszon az Isten most is oly urakat,
Kik által megrontsa mind a pogánokat
És megszabadítsa ő benne bizókat,
Kezünkbe megadja a mű országunkat.

Ezeket versekben aki berendelte,
Temesvári István deák az ő neve,
Hogy Telegden laknék schola-mesterségben
Ezerötszázhatvankilenc esztendőben.

FINIS.

LÉVAI NÉVTELEN.

1570.

HISTORIA CONTINENS VERISSIMAM EXCIDII TROIANI CAUSAM, IPSVM VIDELICET HELENAE RAPTUM PER PARIDEM TROIANUM, CUM FINALI UTRIUSQUE EXITU: NON ITA PRIDEM IDIOMATE HUNGARICO PER ANONYMUM QUENDAM EX SCRIPTIS POETAE NASONIS, CAUSA VOLUPTATIS IN RYTHMOS DILIGENTER COACTA.

Prima pars.

Szólok szerelem dolgáról néktek
És tűzének nagy lángjáról beszélek,
Kit hogy megértsetek, titeket kérlek,
Régi lött dolgot jelentek, higgyétek.

Ovidius írja Párisnak dolgát, 5
Mint megcsalta az görög szép Ilonát,
Kéért elvesztette egész országát,
Az görögök mint elrontották Tróját.

Páris az Priámusnak fia vala, 10
Kivel mikor az anyja terhes vala,
Almában az asszony ezt látta vala,
Hogy egy lángozó üszöget szült volna.

Ez lün a bölcsenek errül értelmek,
Hogy az asszony azmely gyermeket szülne, 15
Országának veszedelmére lenne,
Trója birodalma az miatt veszne.

Hagyá király, hogy az fiát megölnék,
Mihelt ez világra születtenék: 20
De az anyja nagy okval cselekedék,
Mert gyermek tüle megőrizteték.

Adá gyermeket asszony pásztoroknak,
Adá hegyekben őriző pásztoroknak,
Hogy nevelnék az gyermeket, tartanák,
De meghagyá, hogy ők ezt eltitkónák.

Páris immár hogy húsz esztendő volna, 25
Peleus király Görögországban vala,
Feleségül Testit (így!) elvette vala,
Vendégségben sokakat elhitt vala.

30 Közöttök három istenasszony ott vala,
Az egyiknek neve szép Juno vala,
Az másiknak Pallás Minerva vala,
Szerelemnek asszonya Vénus vala.

35 Erix istenasszony úgy boszongodik,
Hogy lakodalomban el nem hívatik,
Azért ezen oly igen gondolkodik,
Hogy boszuját állhassa, igyekezik.

40 Hamar egy arany almát, szépet, szerze,
Kire oly betűket szépet, mettete:
„Azki legszebb köztetek, az ezt vegye”,
Kit az menyegzős nép közé vettete.

Három istenasszony almát meglátá,
Juno szebbnek magát alítja;
Az alma övé: Minerva kiáltja,
Vénus szebbnek ezeknél magát mondja.

45 Alma miatt lakodalom megbomlék,
Erix asszontól háború szerzeték,
Asszonyok közt egyenetlenség esék,
Jupiternek hamar hírré adaték.

50 Hamar azért Jupiterhez menének,
Hogy Jupitertől megítéltetnének,
Azkit mondana ü közülők szebbnek,
Az többi almát annak engednék.

55 De Jupiter reá gondolá,
Eggyiknek is véteni nem akara,
Párist azért ünékik megmutatá,
Követségül szép tanust vélek ada.

60 Páris egy barlangban aluszik vala,
Ida havasnak oldalában vala;
Neptunus álmában megjelent vala,
Jupiter akaratját érte vala.

Felserkene Páris, álma halada,
Istenasszonyok személyét meglátá,

Azmiért jöttek, azt ü megmondá,
Azért asszonyoknak lün ily válasza:

„Igaz itéletet én tiköztetek 65
Semmiképpen addig én nem tehetek,
Hanem meztelen levetkezzetek,
Hogy nyilván megláttassék személytek.”

Jöllehet szégyenlik, de engedének,
Az almáért mindent megkésértének, 70
Azért ük hamar el-levetkezének,
Eggyen-eggyen eleiben menének.

Juno elől az barlangban béméne,
Az Párisnak ily nagy dolgot ígére,
Ha ünéki szépségét megítélné, 75
Hogy mindennél üt kazdagbá tenné:

„Mondjad, Páris, hogy ezeknél szebb vagyok,
Ez világnak kéncset mind neked adom,
Gazdagságot tenéked sokat adok,
Ez világi jókat mindeneket adok.” 80

Páris erre csak keveset felele:
Hogy kiménne, az Pallást béküldené;
Azért Pallás hogy eleiben juta,
Minerva ennél nagyobbbat ígére:

„Mondjad, Páris, hogy ezeknél szebb vagyok, 85
Hatalmat én neked oly nagyot adok,
Erősséget és vitézséget adok,
Mind ez világon győzedelmet adok.”

Páris erre csak keveset felele:
Hogy kiménne és Vénust béküldené; 90
Azért Vénus testét hogy megszemlélé,
Páris szívében hozzá felgerjede:

„Mondjad, Páris, hogy ezeknél szebb vagyok,
Szép házastársot én neked adok,
Látod szépségemet azmint én vagyok, 95
Nálamnál sokkal szebb lész, azkit adok.

„Ez világon, higgyed, hogy szebb nem leszen
Annál, azki társod tenéked leszen,
100 Ennélamnál is, azt higgyed, szebb leszen,
Enoné feledvén tenálad leszen.”

Ez Enoné ü felesége vala,
Kit az hegyen nimfák meglátta (így) vala,
De hogy Vénus testét meglátta vala,
Enonét mingyarást elfelejtette vala.

105 Gerjedez erősen Páris szívében;
Nem tud mit mivelni nagy örömeben,
Az almát azért kéré ü kezében,
Adá Vénusnak ő nagy örültében.

Ily választ tön az istenasszonyoknak:
110 „Menjetek el! Almát adám Vénusnak,
Mert jó látám szépségét szép asszonnak,
Azért szolgáljatok ti az Vénusnak.”

Az két istenasszony igen haragvék,
115 Juno Jupiternek így boszonkodék:
„Felesége vagyok az Jupiternek
És huga vagyok az nagy istennek;

„Semmi böcsületem nem lön előttök,
De megállom boszúmat ti rajtatok,
Soha éppen nem marad ü országok,
120 Nemsokára megromol szép Trójájok.”

Jupiter ütet nagy szép szóval kéri,
Ne budosnék, bánkódnék, azon inti;
Minden segítségét néki igiri,
Bosszúját nemsokára hogy betölti.

Secunda pars.

125 Páris Vénus asszont szorgalmaztatja,
Gyakran fogadását szemére hányja,
Azmit fogadott hogy ünéki megadná,
Az szép személt ünéki megmutatná.

Vénusnak erre oly nagy gondja vala,
130 Mint nagy fogadását ü megállhassa;

Széles világot mind bójárta vala,
Ilonánál szebbet nem látott vala.

Ez Ilona egy király társa vala,
Meneláus urának neve vala,
135 Görögök közt az eggyik király vala,
Az országnak felit ü bírja vala.

Sok számtalan kécse királynak vala,
Gazdagsággal ü büelkedik vala,
Országában békességben él vala,
140 Törvényében népét megtartja vala.

Felesége az királynak szép vala,
Ennek neve az szép Ilona vala,
Tindaris királynak leánya vala,
Ennek mása az országban nem vala.

Gyenge teste, termeti Ilonának,
145 Szép két szeme fekete az asszonnak;
Szemöldöke fekete homlokának,
Orcája kerekded, pirosak vadnak.

Füle kicsin és szép kerekded vala,
Homlokában erek meglátsznak vala,
150 Az vér szép ereken szépen foly vala,
Felment homloka nagy szép ékes vala.

Szája kicsin, ajaka piros vala,
Kesken dereka középszörű vala,
155 Aranyszínű szép hosszú haja vala,
Magassága szép középszerű vala.

Foga szájában nem rút ritka vala,
Karja, keze oly nagy szép gyöngö vala,
Szeme és ajaka mosolyog vala,
160 Édes és bölcs beszéd önála vala.

Ruhája testéhez csinálva vala,
Sok szépséggel ékesített vala,
Minden öltözeti tündöklök vala,
Tekinteti nagy kedves, kegyes vala,

- 165 Jó erkölcsben ötet nevelték vala,
Semmi vétek benne nem látszik vala;
Kinek ez világban mása nem vala,
Szépségét ez világ csudálja vala.
- 170 Sokszor szép Ilonát kéretik vala,
Ezeren egykor hozzá mentek vala,
Sok úr és királyfiak látják vala,
Szépsége miatt görjendeznek vala.
- 175 Végre adák Menelaus királynak,
Ki nem igen tetszék szép Ilonának,
Mert termete nem szép vala királynak,
Ki lén gonoszára szép Ilonának.
- 180 Vénus istenasszony Párist szólítá,
Szép Ilonát öneki megmutatá,
Az módjára ötet reá tanítá,
Mint hozzá férhessen, igen oktató.
- Páris Pelopontusban elkészüle,
Hamarsággal hajókon eleredé,
Menelaussal ösmeretet szerze,
Erős barátságot az kettő köte.
- 185 Vagyon erre Párisnak oly nagy gondja,
Mint Ilonát szemével megláthassa;
De első úta neki nem szolgálá,
Másodúttal Páris viszont indula.
- 190 Nagy sok drága ajándékokat szerze,
Kiket az hajókban Páris beszerze,
Ismét az tengeren ő eleredé,
Menelaus házához hogy beére:
- 195 Csudálkozik Menelaus hogy látá,
Páris gyakor jüvését ő gondolá,
Nagy jóakaratra király alitá,
Ajándékát Páris neki mutatá.
- Ajándéka Párisnak nagy szép vala,
Ilonának mást külön hozott vala,

- Ki önálok oly igen kedves vala,
Ajándék szépségét csudálják vala. 200
- Vélé király ezt nagy atyafiságnak,
Azért köztök erős hitet adának,
Hogy ők holtig egymásnak szolgálának,
Erős hittel mindketten fogadának.
- Itt meglün jó szerencséje Párisnak, 205
Mert lün esméretiben Ilonának,
Ki nagy hálát ada az szép Vénusnak,
De lásd hamar álnokságát Párisnak.
- Csudálkozik Ilonának termetén,
Gerjendez erősen az ő szépségén, 210
Nem kell sem enni, sem innia reá nézvén,
Csak reászemlél egymás mellett ülvén.
- Pohárával szép Ilonát kínálja,
Magát neki minden szóba ajánlja,
Ezt Ilona immár jól látja vala, 215
Páris szerelmét csak csudálja vala.
- Csuda nagy szerelme gerjed Párisnak,
Szép Ilonát kívánja ő magának,
Gyakorta int szemével Ilonának,
Kit Ilona nem jelent ő urának. 220
- Páris dolgán oly igen csudálkozik,
Cselekedetin igen álmétkodik,
De szívében nagy sokat gondolkodik,
Mellette ül Párisnak, szépen nyugszik.
- Az egy útában vele nem tractálhata, 225
Páris Ilonával ott nem szólhata,
Hanem titkon levelet neki írta,
Mely levélnek az summája így vala:
- „Téged köszönt az Priámusnak fia,
Lidiabeli gyenge szép Ilona, 230
Levélnek válaszát ő sem várja,
Csak temagad szerelmét ő óhajtja.

235 Mint szólhatok, akarmint én tagadjam,
Szerlemnek tüzet miért titkolnám,
Hogyha láttad, miattad megfáradtam,
Magam teéretted halni bocsáttam.

240 Ha azt kívánod, hogy neked megvalljam,
Az szerelmet hogy én el ne tagadjam.
Mert az tüzet én el nem titkolhatom,
Szerlemem már el nem fedezhetem.

245 Szerelmedben szép Ilona gyötrődtem,
Éjjel-nappal miattad gerjendezem,
Ugyan ég bennem hozzád én szerlemem,
Ki miatt nekem immár el kell vesznem.

245 Ne véljed, Ilona, hogy enmagamtul,
Legyen az szerelem bujaságomtul,
Avagy hejábavaló gondolattul,
Mert ez adatott nekem szép Vénustól.

250 Mikor anyám énvelem terhes vala,
Alma miatt atyám ölni akara,
De anyám engem egy juhásznak ada,
Az hegyekben titkon el-feltartata.

255 Az hegyekbe Neptunus hozzám jöve,
Három istenasszony hozzám eljőve,
Jupiter szavával engemet inte,
Hogy tülem ezek közt kész ítélet lenne.

260 Sokat ezek nekem ígérnek vala,
Nálam azok nem sokat érnek vala,
De szép Vénus hogy téged ígért vala,
Azért szebbnek Vénust ítéltem vala.

Azonközben szép Trójába bemenék,
Atyám, anyám eleiben hogy juték,
Ígaz jegyekből ösmeretem esék,
Mint király fiának tisztesség adaték.

265 Nagy örömben rajtam az Trója esék,
Sok szép leány nekem örvendez vala,

De hogy szépségedet hallottam vala,
Csak egyedül nekem kellesz vala.

Sőt még mikor én ágyamban aludtam,
Csak teveled, szép Ilona, álmodtam; 270
Hogyha messzelétedben én így voltam,
Vallyon mit tött, szépségedet hogy láttam?

Azért soha többet én nem tűrhetek,
Hanem sok hajókat hamar szerzetek,
Az tengeren hamar hozzád eredeck. 275
Hozzád hogy tengeren júni akarnék,

Atyám, anyám engemet tiltanak vala,
Hogy el ne indulnék, úgy kérnek vala,
Egy szép hugom, ki az Cassándra vala,
Monda: „Elmégy, de tüzet hozsz te vissza!” 280

Abban nekem bizony igazat monda,
Mert szépséged tüze már velem vala,
Immár az szerelem bennem ég vala,
Hogy szép személyeden gerjendez vala

Mikor házatokhoz én értem volna, 285
Szeretettel urad fogadott volna,
Minden gazdagságát mutogatja vala,
Ki énnékem semmire nem kell vala.

Vala nekem csak erre kívánságom,
Személyedet látni igen kívánom, 290
Mert vagyon nekem ily gazdag országom,
Mint uradnak, vagyon jobb birodalmom.

Színedet, szépségedet hogy meglátam,
Én szívemben mindjára elálmélkodám,
Szépségeden igen megcsudálkozám, 295
Hasonlót mert soha hozzád nem láttam.

Mind hamis volt, azok felőled szóltak,
Termetedet azok nekem mondták,
Mert soha igazán meg nem mondhatták,
Szépségedet soha meg nem írhatták. 300

Az Vénusnak szép testét hogy meglátám,
Mindeneknél szebbnek én azt alítám,
Azért akkor ütet szebbnek itélem,
Azelőtt szépségedet hogy nem láttam.

305 Hogyha vélek akkor ott voltál volna,
Én az almát neked ítéltem volna,
Vénus ott csak hiában fáradt volna,
Mint az többi üresen elment volna.

310 Mert felőled sok hireket hallottam,
Kit én magam szememvel megláttam,
Szebbet te személyednél nem találtam,
Azmint én ezt szép Vénustul hallottam.

315 Az játékban én örömet ott volnék,
Mezitelen kit ti Spártában teszten,
De ha én ott ilyen személt láthatnék,
Hogy melynek szívem szerént örülnék:

320 Halálomat, higgyed, inkább nem szánám,
Minekelőtte tetűled megválnám,
Ha szinte személyedet visszaadnám,
Először testedvel veled vigadnám.

Vagy az hogy én teveled elalunnám
És szép orcáidot megcsókolgatnám,
Házasságnak örömét megmutatnám,
Szükségedért az halált én nem szánom.

325 Adjad szerelmében magad Párisnak,
Ne mondj ellent az ű kívánságának,
Higgyed, nem lesz gonosz te vig kedvednek,
Hítit is megállja az szép Ilonának.

330 Tudod, mindent érted hátravettem,
Tisztességet, sok kéncset én nem vöttem,
Az Vénust teérted szebbnek itéltem,
Kérlek, azért immár engedj énnekem!

Azt se gondold, hogy hitván helyre viszlek,
Szép Trójában nagy sok szépségek lesznek,

Menyek és leányok nagy sokan lesznek,
Sok vitélő firfiak velünk léznek. 335

Akkor elfeledkézel te házadról,
Görögök közt az te laktad földedről;
Te atyádról, anyádról, nemzetidről,
Mindennémű házad ékességéről. 340

Nemzetimet es vallom ilyen nagynak,
Földemet is mondom ilyen zsirosnak,
Azminémű vagy Menelausnak,
Semmiben nem alitom ütet jobbnak.

Magamat is mondom olyan embernek,
Mint te urad, alitom jobb vitéznek,
Kit csak hagyok megítélnétek nektek,
Ha igazán ti minket megítéltek. 345

Csak azt bánom, szerelmes szép Ilona,
Hogy ily személt rút Menelaus tartja,
Éjjel-nappal te vagy neki házában,
Az rút ember az szép testet rútitja. 350

Óh mely nehéz, higgyed, bizony énnekem,
Hogy teveled eggyütt eszem és iszom,
De nem szabad nekem veled lefekünöm,
Így ostoroz az én nagy kívánságom. 355

Ezt bizonynal higgyed, nekem halálom,
Mikor urad ölelget én előttem,
Te pedig nagy boszút teszesz énrajtam,
Mikor uradat csókolod én előttem. 360

Akkor keserítéd én vig szívemet,
Elfordítom onnat én szemeimet;
Fohászokodás körül fog mind engemet,
Megháborítja az én vig kedvemet.

Látod, Szerelmem, fohászokodásomat,
Noha mosolygód titkon bánatomat,
Mert gyötröd ezzel én vig voltomat,
Ilona, ne öregbits én kinomat! 365

370 Gyakran igyekeztem kívánságomat,
Borral enhíteni buaságomat,
De egyik tűz gerjesztette másikat,
Ezképpen kinzottam én magamat.

375 Immár azt sem tudom, hogy mit miveljek,
Mert szerelmed miatt igen gerjedek,
Melyet néha örömezt eltitkolnék,
Kit ha szívemben elcsendesíthetnék.

380 Akar én mit szóljak, ha te jól tudod,
Szerelemnek tüzét te nyilván tudod,
Keserves bánatimat mind jól látod,
Szép Ilona, szívemet háborítod!

Sokszor másnak szerelméről szólottam,
De csak rólad akkor én gondolkodtam,
Sokszor részeggé töttem én magamat,
Hogy bizvásban kívánságom mondhasam.

385 Az Etrának, az te jó szolgálidnak,
Cemenének, az te jó tanácsodnak,
Te házadban való hív dajkáidnak,
Gyakorta szoltam rúlad én azoknak.

390 Emlékeztem az én kívánságomról,
Hozzád való eltitkolt szerelmemről,
Kiktől nem lőtt több válaszom azoktól:
„Nem félsz-é szólnia, Páris, azokról?”

395 Vajha fegyverrel tehozzád férhetnék,
Bizony érted mindent megkésértenék,
Nagy sok kénccet érted nem kémellenék,
Munkát, fáradságot mind elszenvednék.

400 Immár ha érted ennit türtem,
Csak azon kérlek, engedd meg énnekem,
Lábaidon lehessen én két kezem,
Legyen benned én nagy gyönyörűségem.

Ezt magamban szintén eltökélttem,
Hogy házamhoz soha nem lesz térésem,

Ha itt leszen is nekem temetségem,
Szépséged nélkül nem akarok lennem.

405 Sokat szólnék, beszélénék teneked,
Hogyha lehetnék együtt csak teveled,
Kérlek, te ágyadra az Párist vegyed,
Meg ne utáld, kérlek, jobb léssen neked.

410 Talám szégyenled ezt megkésértened,
Avagy nem mered te azt megmivelned,
Kit az Vénus neked hagyott mivelned?
Ne félj semmit, Vénus megőriz téged!

415 Tudod az istenek ezt mind örülik,
Eféle csalárdságot mint szeretik,
Jupitertől es gyakran megesik:
Szerelméjért hogy másképpen változik.

Hogy Vénusnak hamis ne legyen szava,
Azmint nékem ű igéreti tartja,
Engedj kívánságomnak, szép Ilona,
Így lehetsz Vénusnak kedves leánya!

Nám jó módod vagyon most neked abban,
Hogy te urad mostan nincs honn házadban,
Ki meghatta neked ezt elmentében:
Gazdálkodjál szép Párisnak, azt hatta.

425 Soha nem volt elmenésben jobb módja,
Mint most engem hogy helyében itt hagyja;
Nem tudod-é, urad mit parancsola?
Légy engedelmes annak, azmit hagyja!

430 Csudálkozom te rajtad, szép Ilona,
Nem fog rajtad urad parancsolatja,
Sem nem indít időnek állapotja,
Mindent mivelhetünk, most vagyon módja.

435 Azt bánom, hogy te csak egyedül fekszel,
Gazda nélkül özvegyágyban gyötrődöl,
Időt mulatsz hejába az szép testtel,
Csak egyedül fekszel az hosszú éjjel.

440 Én is én ágyamban egyedül hállok,
Szerem miatt oly nagy tűzben vagyok,
Azért én neked jó tanácsot adok:
Ne muljanak héjába az jó idők!

Háljunk együtt, az egy ágyra feküdjünk,
Akkor léssen nekünk nagy vigasságunk,
Kedvesb leszen az napnál az mi éjünk,
Ott bételik minden jó kívánságunk.

445 Akkor neked, Ilona, kedves lésszek,
Mindeneknél én nagy szerelmesb lésszek,
Hogyha hozzám jünél, egyedül tenéked,
Enmagam, ha monddod, ágyadra mégyek.

450 Meg nem mondhatom, mint léssz asszonságba,
Ha jössz velem az szép gazdag Trójába:
Te léssz ott szép királné asszonságba,
Nagy sokan lesznek neked udvarlásban.

455 Attul se félj, hogy hadat indítnának,
Az görögök érted feltámadnának,
Mert több vitézi vadnak Ázsiának,
Kik az görögöknek ellene állnak.

460 Menelaus sem jobb vitéz nálamnál,
Hector bátyám pedig jobb énnálamnál,
Ki sok vitézeknek mert ellene áll,
Számptalan vitézt az Trójában látnál.

Ez is neked dicséretedre leszen,
Kiből mindörökké nagy hied leszen,
Ha ez világ érted mind hadban megyen,
Sok vérontás te szépségedért leszen.

465 Azért, szép Ilona, intlek tégedet,
Fogadd meg, kérlek, az én beszédemet,
Ne fojts meg bennem az én szerelmemet,
Ne vond meg tülem az te személyedet.

470 Siess hamar felkészülni nagy szépen,
Gazdagságod minden teveled legyen,
Te személyed az én hajómban üljön,
Velem egyetemben immár induljon.»

Tertia pars.

Responsio Helenae ad Paridem.

»Immár értem, Páris, te leveledet,
Eláltatta szép szód gyenge szívemet,
Arra engesztelte már én szememet,
Levélírára bírta én kezemet.

475

Nem türhetem, Páris, hogy nem írnek,
Mert az nekem dicsiretnek tetüék,
Hogy kívánságodnak ebből engedék,
Egynéhán szóval azért választ tevék.

480

Honnan legyen neked te merészséged,
Hogy te szorgalmaztatni szívemet mered,
Vendég lévén, erre magadat adtad,
Gazdád feleségét már hitegeted?

485 Az jó gazdaságnak ű szent kötelét,
Meg nem gondolod az ű erős frigyét,
Megrontottad az ű nagy erősségét,
Hitegeted jó gazdád feleségét.

Azért budosál-é te az tengeren?
Azért forgottál-é sok szerencséken?
Altaljövén nagy sok nemzetségeken,
Így jövével mi házunkban nagy kedvesen.

490

Ez-é a jó barátságna jutalma,
Kit én uram tehozzád nem mutata?
Ki szép szóval jövével az mi házunkban,
Ellensége vagy-é, avagy barátja?

495

De hadd járjon immár az én panaszom,
Nem tisztességes, úgy tetszik, mint látom,
De bár szégyen legyen az én mondásom,
Csak maradhasson helyén tisztességem.

500

De én azmint megítéltem magamban,
Hozzád hajlok az én akaratomban,
Azmint immár megösmertem magamban,
Gonosz nem léssz hozzám gondolatomban.

505 Jöllehet szépségemnek nagy az híre,
De személyemnek halni tisztessége,
Paráznának nem voltam én közöse,
Testem még senkinek nem volt engedve.

510 Azt csudálom, hogy te akaratodat,
Erre bírhatád mostan te magadat:
Betölteni az te kívánságodat,
Velem akarod öletni magadat.

515 Talám Teseusról vöttél te példát,
Avagy példájáról vöttél biztatóst,
Ne véld, hogy bétöltötte akaratját,
Csak hiába mivelte nagy munkáját.

520 Higgyed, hogy csak hiába volt munkája,
Mert nem volt semmi haszna az kapásban,
Csak hogy egyszer-kétszer ű megcsókola,
Szüzességem ütüle megmarada.

Azt is Teseus igen megbánta vala,
Hogy engem akkor elragadott vala,
Mert kívánsága neki nem lőtt vala,
Hanem tisztán engem haza adott vala.

525 Páris, látom az te akaratodat,
Teseus helyében mutatod magadat,
Esmérem néked minden szándékokat,
Nem gyalázom az te vitéz voltodat.

530 Még sem haragszom, Páris, személyedre,
Mert ki haraghatik szeretőjére?
Hogyha bízhatnám az te szerelmedben,
Ha mást nem gondolnál az te szívedben.

535 Szép személyek gyakorta megcsaltnak,
Hogy ifjaknak szerelmébe űk bíznak,
Hogy hisznek hiteknek, szép szavoknak,
Ki miatt űk néha szégyent vallanak.

540 Sokszor erről es igen gondolkodtam,
Hogy sok embernek ily beszédét hallom,
Ifjak beszédét nem igaznak hallom,
Kit minekünk fogadnak, mástul hallom.

No bátor ezt mindenek beszéljék,
Hogy kevés jámbor asszony találtatnék,
De az én nevem ezvel dicsértessék,
Tisztátalanság róla ne mondassék.

Azt véled-é, hogy én is olyan vagyok, 545
Mint én anyám, ottan hamar engedek?
Anyám vétkét én nem mondom nagy bűnnek,
Jupiter csalárdságáért miért szólok?

Semmi csalárdságot én nem mondhatok,
Sem semmi okot én nem mondhatok, 550
Hogyha tudván, én te szódra meghajlok,
Kiért emberek közt szidalmat vallok.

Az anyámnak vétkének nagy oka volt,
Mert Jupitertül ű megcsalatott volt,
Madárképben Jupiter öltözött volt, 555
Ez képpen ű vele közösödött volt.

Azért erről te semmi példát ne végy,
Kivel az én uramnak hamisat tégy,
Hanem hív barátja az én uramnak légy,
Velem eggyütt mi házunknál jámbor légy. 560

Azminemű nemzetnek magad mondod,
Én is olyan nemzet vagyok, jól tudod;
Azzal magad előttem magasztalod,
Hogy Trójának királyságát te birod.

Semmi haszon neked azt beszélened, 565
Azhol sok ajándékokat ígéred,
Mert nincs helye nálam, bátor meghiggyed,
Hogyha kedves nem lesz az te személyed.

Mert istenasszont is te megcsalhatnál,
Az sok kinccsel tehozzád meghajthatnál, 570
Mely énnálam, higgyed, keveset használ,
Ha szépsége személyednek nem használ.

De ha mindezeket én hátravetem,
Avagy tisztán én megörzöm életem,
Semmi ajándékokat el nem veszem, 575
Inkább az te személyedet kedvelem.

Mert az soknál nagyobbnak tetszik nekem,
Hogy sok fáradságot nem szánsz érettem,
Illyen nagy tenálad az én szerelmem,
580 Kít megismert benned az én szép szemem.

Azt is látom, az asztalnál mit mivelsz,
Mikor velem az ételkor eggyüttülsz,
Miképen csalárd szemeiddel intesz,
Minden szókat szemeiddel megjegyzesz.

Intésed közt néha nagyot sohajtasz,
Kivel engem sok gondolatra hajtasz,
Néha pohár borokat nekem hajtasz,
585 Mindenképen engem igen csalogatsz.

Azmely pohár bort kezemben adsz vala,
Mely felől ittam, te megnézed vala,
Azon ajakat szádban veszed vala,
590 Azmely az én számban azelőtt vala.

Sokszor újjad intését megértettem,
Akaratodat jól eszemben vettem,
Szemeldőköd intését eltitkoltam,
595 Kiket víg szívemben mind bejedzettem.

Ezen azért én oly igen rettentem,
Hogy uram meg ne látna, igen féltem,
Ki miatt orcámban megvörösödtem,
600 Szemeimmel az földre alánéztem.

Ezért megfáradtam ennenmagamban,
Gyakran mondtam az én búsulásomban:
Nám nincs semmi szeméremtség Párisban,
De lám mind igazat mondtam én abban.

Az asztalra nám mindkettőnknek nevét,
605 Fölrírtad vala mindkettőnk szerelmét,
Kivel jelentetted szerelmed tüzét:
Páris! Szép Ilona szeret tégedet!

Ezt mintha úgy el nem hittem volna,
610 Én szemeimmel reád intek vala,
Kít azelőtt nem igen értek vala,
Azmint az ember szemével int vala.

Jaj énnekem, azt is immár jól tudom,
Az intéssel mit akarnak, jól látom,
Szólni immár így is meg kell tanulnom,
615 Akaratomat intéssel mutatom.

Ha én az tisztösséget nem gondolnám,
Ezféle hizelkődésed hogy látám,
Gyöngé szívem tehozzád meghajtanám,
620 Kivánságodra én magamat adnám.

Mert az te szépséged nekem úgy tetszik,
Igazat mondok, hogy szépnek láttatik,
Nincs oly leány, kitül nem szerettetik,
Te előtted szerelmedben megtetszik.

De inkább hogy békével maradhassunk,
625 Hogy mi tisztán vétek nekül élhessünk,
Szégyenség ne találtassék mi rajtunk,
Éktelen ne legyen az mi szerelmünk:

*Disce ex meo exemplo formosis posse carere,
Est virtus placitis abstinuisse bonis.*

Tanuld meg ezt is, példa legyen neked,
630 Hogy nem kely így az szép személyt szeretned,
Vaj ki nagy dicséret ez, bár meghiggyed,
Ezféle szerelmes jóktúl ellened.

Tér magadban, tudod, számtalan ifjak,
Azmit kívánsz, régtül fogva kívánták,
Szép Ilona szerelmét óhajtották,
635 Már jobb szerencséje leszen Párisnak.

Nem hogy jobb szerencsés volnál azoknál,
De vakmerőbb vagy inkább azoknál:
Ime semmi szemérmét nem gondolál,
640 Csak te kívánságodnak használhatnál.

Vajha akkor házunkhoz jüttlél volna,
Páris személyedet láthattam volna,
Ezer leány (így) mikor kért volna,
Egyszermind házunknál hogy ezer vala.

645 Az én uram ezt nekem megbocsássa,
Ezek közül csak te köllöttél volna,
Szép Ilona, Páris, tized lett volna,
Hogyha téged akkor láttalak volna.

650 Késen jártál, meghiggyed, Páris, nekem,
Mert Menelaus érte szüzességem,
Feleségül immár uram bir engem,
Az reménség megcsal bizony, azt vélem.

655 Azt sem mondom, Páris, hogy nem kívánám:
Feleségül Trójában veled laknám,
Ha Menelaustul én megválhatnám,
Akaratom szerént veled nyughatnám.

660 Azon kérlek, Páris, én nagy szerelmem,
Ne hitögesd beszéddel hajló szívem,
Ne árthasson szerelmed, kérlek, nekem,
Hogy tisztán maradjon az én életem.

Hagyj békét énnekem én szerencsémben,
Kit az Istenek adtak jó kedvekben;
Hadd éljek tisztán teljes éltemben,
Ne örvendőzz az mi szégyenségünkben.

665 Hogyha Vénus neked engem megígért,
Asszonyok közt igaz itéletedért,
Alig hihetem, hogy csak ezt kedvedért,
Köllötted szerelmed betöltéséért.

670 Nagy dolognak ezt Vénusnak alitom,
Hogy előtted én igen dicsértetem;
Tüle hogy neked ajándékoztattam,
Ezt én nagy csalárdságnak alitom.

675 Megelégedett az én szép személyem,
Hogy az emberektül így dicsértetem,
Az Vénusnak csalárdságát ismerem,
Kitül neked dicsértetett szépségem.

680 De engedek azért ez dicséretnek,
Miért szólnék az ellen, kit kívánnék?
Terejád is semmit nem neheztélek,
Hogyha az te hitödnek én hihetnék.

Tudod az szerelemnek az ő módját,
Mentöl az szöbbs nehezben adja magát,
Annál inkább megállja fogadását,
Semmiben meg nem másolja ő szavát.

685 De jöllehet igen nagy öröm nekem,
Hogy az Vénustól én így dicsértetem,
Neked méltó jutalma hogy én lettem,
Tenálad ilyen kedves személyem.

690 Sem Pallasnak ígétit nem nézted,
Sem Junónak ajándékát nem vetted,
Ezeknél mind nagyobbnak böcsületted,
Szép Ilonát ilyen igen szeretted.

695 Csak én lettem neked szép tisztességed,
Csak én voltam te fejedelmességed;
Mi volnék, ha nem szeretnélek téged,
Ki ezeket értem hátravetted?

Higgyed, hogy oly keményszivü nem volnék,
Hogy illyet, Páris, szívből nem szeretnék;
De mi haszon, ha én azért fáradnék,
Azkit vélném, egyimé nem tehetnék?

Páris, meghidd, igen tudatlan vagyok,
Efféle csalárdságot én nem tudok,
Soha jámbor férfiat meg (nem) csalog,
Ebből istenek lesznek bizonságok.

705 Az írást is én csak mostan tanultam,
De boldognak szép asszonyokat vallom,
Kik okosak az szerelmen, az mondom,
Mert szerelemnek módját még nem tudom.

710 Mert még hogy ezféleben nem forgottam,
Szerelemnek tüzében hogy nem voltam,
Ebben módot soha én nem találtam,
Akaratom jó útát nem találtam.

715 Jöllehet talám én neked engednék,
Hogyha szótul én immáran nem félnék,
Mert úgy tetszik immár az én szívemnek,
Hogy mindenek immár csak reánk néznek.

720 Ezt nem ok nekül gondolom, elhiggyed,
Hogyha Etrátul te jól megkérdesz,
Az község mit szóljon rólunk, megérthedd,
Kérlek téged, titkold ezt, azmint lehet.

Szerelmedet, kérlek, hogy eltitkoljad,
De ne hagyd azért akaratodat,
Titkon szerelmedet megtartóztassad,
Azmint tüled lehet, megzabolázzad.

725 Ne gondold, hogy szabadságodra legyen,
Te kívánságodnak hogy helye legyen,
Én uram távul léte hogy hasznos legyen,
Mert utának, tudjad, nagy oka legyen.

730 Jóllehet tülem tanácsot ő kérde,
Hogyha mostan ő az útra elmenne,
Kinek csak azt mondám, hogy bár elmenne,
Csakhogy az út késésére ne lenne.

735 Nagy örömmel engem megcsókolgata,
Házából ezképen el-kiindula,
Nekem azért szépen ő parancsolá,
Házát, minden marháját reám bizá:

740 „Legyen gondod, szép Ilona, házunkra,
Gondolod legyen minden ögyéb marhánkra;
Az Párisra, szerelmes barátunkra,
Viselj gondot, miként atyánkfijára.”

Mikor búcsút uram így vön éntülem,
Alig türhettem, hogy nem nevettem,
Semmi válasz nem lén ögyéb éntülem,
Uram, erre gondom leszen énnekem.

745 Noha azért most uram távul vagyon,
Ne gondold azt, akaratod meglegyen,
Mert uramnak erre gondja nagy vagyon,
Hogy engem mindenektül megörizzön.

An nescis longas regibus esse manus?

750 Nem tudod-é, Páris, királyok között,
Nem tudod-é hatalmát és erejét,

Kivel megrongálja nagy ellenségét,
Ha távul vagyon is megörzi népét.

Nehéz nekem én szépségemnek híre,
Mert hogy minden ember azt így dicsérje,
Annál inkább szépségemet ő félti, 755
Minden ellenköző dologtul félti.

Nekem azért mit ögyebek szeretnek,
Az szépséget, kit mindenek kedvelnek,
Kit felölem mindenek közt hirdetnek,
Azért én szépségemnek kedveskednek. 760

Ne csudáld, hogy itthon nem létében,
Hagyott együtt mindketten egyetemben,
Mert ő bizék én jámbor életemben,
Mert mindeddig tartottam magam ebben.

Szép személyemet csalárdságtul félti, 765
Jámbor életemet uram meghiszi;
Jó életem ütet bátorrá teszi,
Noha szépségem ütet rettegteti.

De ű maga hagyá, hogy ne mulassam,
Az alkolmas időt hátra ne hagyjam; 770
Hogy teveled, Páris, én nyájaskodjam,
Uram helyjében te úgy légy gazdám.

Jóllehet akarnám, de én nem merem,
Akaratodra magam nem vehetem,
Gondolatban kétségben vagyon szívem, 775
Nem tudok immár érted mit mívelnem.

Az én férjem mostan hogy tául vagyon,
Te is egyedül fekszel te ágyadon,
Kivánságod neked csak reám vagyon,
Szépségemre minden szándékod vagyon. 780

Illyen hosszú éjjel egy házban vagyunk,
Nyájas beszédeket beszélhetünk,
Kivel jó időket mind elmulatunk,
Oh énnékem nem lehet akaratom!

785 Bár elvesszek, ha neked nem engednék,
Mert szívem akarati erre intnek:
De nem értem, hogy enni gondok esnek,
Sok rettegések már körülvöttek:

790 Minden szemérmemet már hátrahadnám,
Azmit tanácsul adsz, hátra sem hadnám,
De ezt bizonynal erősen kívánám,
Hogy erővel tüled erre hajtánám.

795 Kedves lehetsz sokszor szép személyeknek,
Sokkal kedvesb gyakorta szép szüzeknek,
Kik erővel ifjaktul szenvedtetnek:
Páris, azt mivelnéd, már bódog volnék!

800 De mégis erre intlek most tégedet,
Oltuk el most az meggerjedett tüzet,
Hagyjuk hátra mostani szeretetet:
Ne szóljanak ezzel sok népek minket.

Ezt is vélem: jövevének szerelmek,
Nem mind bizonyos az ű ígéreti;
Kit mentül én (főbb) őriz(öm)nek vélnék,
Annál inkább abban megcsalatoznék.

805 Ebből sem hihetek, Páris, tenéked,
Hogy te elhatted hites feleségedet,
Szép Enonét, ki volt neked hitesed,
Sok esztendőig volt te feleséged.

810 Nám te magad sem tagadod, hogy úgy volt,
Mert nekem erre, higgyed, gondom volt,
Dolgaidat nilván kitudattam volt,
Sokat felőled én gondolkodtam volt.

815 Vedd eszedben, hogy soha meg nem állhatsz,
Az szerelemben végig meg nem maradhatsz,
Engemet te ezekben meg nem tarthatsz,
Azmiket most nekem hitedre fogadsz.

820 Mi örömnöknek javát félútadban,
Tudom elfelejtet egy búsultodban,
Ezért vagyok én számtalan sok gondban,
Ha hiszek az te fogadásodban:

Engedjek-é mostan te beszédednek,
Engedjek-é te kegyes beszédednek,
Az Trójában hogyha veled elmenyek,
Páris, (ha én) te feleséged légyek?

Nem utálok személyem(nek) szépségét, 825
Hogy elfelejtsem az ű tisztességét,
Mégkisebbíteném jó hírét, nevét,
Ha Párisnak fogadnám (ő) intését.

Mit szól(a)na én felőlem az Spárta,
Mit mondana énrúlam az Ázsia, 830
Egész Görögország mind szidalmazna,
Az (nagy) Trója látna, ott mit mondana?

Mit szól(a)na Priámus, az te atyád,
Priámus felesége, az te anyád; 835
Sok atyádfiai szólnának reád,
Az Dardanus unokái csudálnák.

Te magad is, tudom, kétséges lennél,
Azután te nekem bizvást nem hinnél,
Mert mindentül te engemet félténél,
Valamely vendéget házadban vennél. 840

Azt jól tudom, Páris, megszidalmaznál,
Valamikor reám megharagu(d)nál,
Haragodban paráznának mondanál,
Semmi fogadásodban meg nem állnál.

Akarsz oka lenni gonoszságomnak, 845
Feddője lennél osztán dolgaimnak,
Ellenkezője vagy tisztaságomnak,
Így járnék, hogyha engednék Párisnak.

Bátor inkább kívánám, hogy elvesznék,
Az föld mélységétül elnyelettetném, 850
Hogy nem mint ily szidalmat vallanék,
Íly tisztelet lenne én személyemnek.

De maga gyönyörködöm ezekben,
Páris, tüled megígért szép kécsekben,

- 855 Az Trójának fejedelemségében,
Fogadásod ha betöltöd ezekben.
- Tudom, drága ruhákban öltöztetem,
Biborban, bársonyban befedeztetem;
Leszen nekem régen gyűjtött sok kécncsem,
860 Igéretnek sok ajándékát veszem.
- Megbocsássad, im megvallom bűnömet,
Semmivé becsülöm ígéretedet,
Csak kedvelném, Páris, te személyedet,
De nem örömet hagyom el földemet.
- 865 Gyakran vagy az én gondolatomban,
Páris, ha megyek veled Effergyában,
Ha történik, hogy essem háborúban,
Ki szóljon értem akkor nyavalyámban?
- Holott leszen atyám és az én anyám?
870 Hol lesznek atyámiai vagy bátyáim?
Kik háborúban tekéntenének reám:
Ezért sem hagyhatom el édes házamat.
- Tudod, Jáson Medeának mit fogada,
Nagy hamisan melyet neki fogada,
875 Végre fogadását ő meg nem állá,
Házából Medeát Jáson kihányá.
- Jöllehet ettől semmit nem rettegek,
Medeáról semmi példát nem veszek,
Kit Medea és Jáson beszélének,
880 Oka ez is volt az ő veszedelmének.
- Az ember nagy gyakorta megcsalatik,
Azki reménségében igen bizik,
Kik gondolatjokat igaznak vélik,
Hogy már gondolatjok nekik betelik.
- 885 Igaz, eleget, Páris, gondolkodtam,
Azt is nagy gyakorta nálam forgatom,
Az veszedelmet, kit mutat az álom,
Rúlad bölcsek ítéletit én bánom.

- Hogyha anyád, mikor veled terhes volt,
Egy nagy lángos üszöget szült volt,
890 Kit az bölcsek ígyen magyaráztak volt,
Trója romlására lött, kit hordoz volt:
- Attúl is, Páris, én igen félek,
Az két istenasszonytól igen félek,
895 Hogy neked ezek szépnek nem tetének,
Vénusnál rútábbnak ítéltettek.
- Azt is tudom nyilván és bizon hiszem,
Hogy tereád támad minden nemzetség;
Csak hiába múlik az én szerelmem,
900 Fegyver miatt múlik én nagy szerelmem.
- Mert ezt (te) oly nagy bizonnal elhiggyed,
Én uramat ebben restnek ne véljed,
Igaz boszúállásra ő felgerjed,
Egész Görögország támad ellened.
- Azhol pedig vitézségedet beszéled,
905 Nem mutatja sem képed, sem termeted,
Sokkal különbözik attúl te színed:
Azmint immár megítéltelek téged.
- Gyenge tested(et) én méltóbbnak mondom,
Szerelemnek méltónak (én) itilem,
910 Hadakozásra jónak nem vallhatom,
Ha igazat ösmerne az én szemem.
- Bella gerant fortes, tu Paris, semper ama.*
- Erős vitézek hadd hadakozzanak,
Vitézségben hadd magasztaltassanak,
915 Páris, rúlad egyebet ne szóljanak,
Eszed, elméd szerelmet forgassanak.
- Azmely Hectort, bátyádat, (te) dicséred,
Ezt kérjed, hogy viaskodjék éretted,
Vagyon neked illendő vitézséged,
920 Az szeretet inkább illik teneked.

Intésednek hogyha mernék engedni,
Hogy te szépségeddel én együtt élnék,
Melyet sok szép leányok szeret(het)nek,
Kiknek eszek vagyon, Párist kedvelnék.

925 Azért immár nétalám hátravetem,
Szeméremségemet mind elfeledem
És magamat te kezekben engedem,
Idővel kezekben adom szép kezemet.

950 Mire pedig intesz, hogy titkon szóljunk,
Hogy mi csak ketten egymással beszéljünk:
Azmit akarsz, tudva vagyon minálunk,
Szép beszéded nincs eltitkolva nálunk.

955 De ne siess elmenni, ha akarod,
Hogy teljes legyen az te akaratod,
Talán nem lesz hiába te járásod,
Ha egykevéssé utadat halasztod.

940 Ez levélben titkait nagy szerelmemnek,
Páris, irtam akaratját szívemnek,
Ezből érted kívánságát kedvemnek,
Tudtára lesz értelmem én eszemnek.

Egyéb dologrul izenek Etrátul,
Cyemenétől, az én jó tanácsomtól,
Kiket én tartok hív társul,
Mind az kettőt tartom bizodalmasul.

Quarta et ultima pars.

945 Im értetek az Párisnak levelét,
Szép Ilonának es választételét,
Mint csalá meg gazdája feleségét,
Nem nézé gazdaságnak erős frigyét.

950 Régen az gazdaságnak nagy kötele,
Vala pogán nép közt oly nagy ereje,
Kit ha közülök valaki megszegne,
Semmi nemzetség között nem volna böcsi.

De az Páris imé ezt hátraveté,
Menelaus barátságát nem nézé,
Szép Ilonát tüle elhitegeté,
Loppa az házától Trójában vivé. 955

Nagy sok szóval mint ütöt megkerülé,
Ajándékkal, szép beszéddel ezt szerzé,
Azmint tartja csalogató levele,
Ki lön romlására nekie végre. 960

Jöllehet sokáig az szép Ilona,
Az Páris kívánságára nem hajla,
De sok hamis beszédekkel megcsalá,
Kivánságára szép Ilonát hajta.

Két vén asszony, kik tanácsi valának,
Gondviselője az szép Ilonának,
Az Páristól ajándékoztatának,
Ő kívánságára hogy ők hajtának. 965

Szép Ilona beszédeknek engede,
Azért hamarsággal ő fölkeszüle,
Az Páris hajójában el-beüle,
Sok kincsével Trója felé indula. 970

Menelaus van gazdag Onesusban,
Nem tud semmit, hogy esett csalárdságban,
Bízék Ilonának jámborságában,
Egy szolgája találá őt útában. 975

Monda: „Uram! nem mondhatok örömet,
Te házadnál otthon azmi most esett,
Mert az Páris elvitte feleséged,
Kivel mind elvitte nagy sok kincsedet. 980

Menelaus jövésében elesék,
Jó lováról az földre arcul esék,
Azkitül szó az nap nem adattaték,
Bánat miatt királyon ez történék.

Az nap után neki esze megjöve,
Mindenfelé az uraknak izene, 985

Görögországban nagy gyűlést tétete,
Mind az uraknak ez lön végezése:

990 Követöket görögök választanak,
Priámus királyhoz ők bocsátanak,
Adnák meg Ilonát Menelausnak,
Ne szenvednék gonoszságát Párisnak.

995 Az görögök immár jelen valának,
Hírös Görögországból főfő emberek:
Nestor, Ulises: jó eszes emberek,
Vélek Menelaus mind eggyüttmennek.

1000 Az Trójában mikoron bejutának,
Eleiben menének Priámusnak,
Az Párisra oly igen panaszlának,
Mint megszegte frigyét az gazdaságnak:

„Tudod, Priámus király, országunknak,
Nagy erős frigyét mi gazdaságinknak,
Kit mindenek igazán megtartanak,
Minden nemzetek ebben megmaradnak;

1005 Azt is tudod, az szép Görögországban
Menelaus király egy tartományban,
Kivel Páris volt erős barátságban,
Most megszegte frigyét Görögországban.

1010 Mert ha gonosz ő benne látszott volna,
Mikor gazdag Onesusban ment vala,
Reá az ő házat nem bizta volna,
Feleségére gondot viselt volna.

1015 De ő bizott király fia hitiben,
Az gazdaságnak erős kötelében,
Az Párisnak jámbor emberségében,
Nem vélte, hogy csalárdság legyen ebben.

1020 Azért mind fejenként tégedet kérnek,
Az görögök tenéked könyörögnek,
Páris miatt meg ne kisebbüljenek,
Hogy teveled nagy békével éljenek.

Adasd meg Páriszal az szép Ilonát,
Mind elszenvédi ű nagy boszúságát,
Ne indíts fel görögöknek országát,
Hogy rajtad ki ne töltsék ű boszúját.”

Király hamar tanácsit behivatá,
1025 Renddel őket erősen megkérdezé,
Szép Ilonát hogyha visszaküldené,
Menelaus feleségét megvinné.

Eszes népek köztök mind azt végezek,
1030 Hogy királnak Ilona megadatnék,
Azért Páris túlük megdorgáltaték,
Megadni szép Ilonát meghagyaték.

De Páris ezzel semmit nem gondola,
Mind ellenek szép Ilonát megtartá,
1035 Követőknek nagy boszúságot szóla,
Mit nem nézne, őket mind levágná.

Az követek ott mind tudománt tünek,
Megjelenték Istennek emberének,
1040 Priámus királnak így izenének,
Hogy majdan az Trójára jönének.

Szép Ilona oly nagy siralmat tartá,
Hogy ű régi urát ablákrúl látja,
Menelaust erősen mutogatja,
Régi dolgát már erősen siratja.

Az Párisnak ezt mondja nagy sírtában:
1045 „Jobb volt volna, hogy én az föld gyomrában
Elsillyedtem volna azon órában,
Mikor elindultam én a Trójába.

Nám átkozott volt az átkozott óra,
1050 Mikor anyám engem világra hozá,
Hogy érettem ily nagy háború forgá,
Átkozott volt engem mel nap fogada.

Kérlek, Jupiter, hamar végy ki engem,
Ne gyötörjed tovább immár én szívem;

- 1055 Ne kinozzad megkeseredett lelkem,
Legyen elég immár az én életem.
- Atkozott légy, Páris, te dolgaidban,
Ki így jövel az én uram házában,
Kinek bízott nagy hív barátságában:
1060 Atkozott légy minden te útaidban.
- Rúlam tanuljatok, te szép asszonyok!
Példát vegyetek, szép menyek, leányok!
Erre legyen szorgalmas gondotok,
Hogy jó hírbe, névbe megmaradjatok!
- 1065 Ifjak beszédének annit higgyetek,
Hogy helyén maradjon szép tisztességtek,
Mert szidalom leszen ti életetek,
Hogyha ifjak miatt megszeplősödtök.
- Im értetek, tudom, hogy hallottátok,
1070 Szépségemnek hírét ti mind tudjátok,
Ez világban mindenütt kiáltotok:
Nincsen szebb Ilonánál azt mondjátok!
- Az én szépségem (mi) csak addig(lan) volt,
Míg az áruló szavát nem hittem volt,
1075 Én uramat hátra nem vettem volt,
Páris szavának míg nem engedtem volt.
- Azért intlek, szép személyek, titeket,
Magatokat erősen őrizzétek,
Kit Isten ad házastársul tinektek,
1080 Meglássátok, hogy csak azzal türjetelek.
- Ne nézzétek más ember gazdagságát,
Ne nézzétek szépségét és rútságát,
Tisztaságban tartsátok az ű ágyát,
Meg ne rúttítsátok ő jámbor házáat!"
- 1085 Szép Ilona nagy erősen sír vala,
Páris neki nagy szép szóval szól vala:
„Azt csudáalom, szerelmem, szép Ilona!
Nám nincs szívednek semmi bátorsága?”

- Az követek országokban menének,
Követséget királynak jelentének,
1090 Ki lün ellenek vitéz görögöknek,
Azért nagy haddal hamar készülének.
- Agamemnon király üvelek vala,
Kit országul királyná töttek vala,
Az üvélek az hadban elment vala,
1095 Tiz esztendeig Tróját vitták vala.
- Semmiképpen Trójának nem ártának,
Végre okosságot űk gondolának:
Egy falovat nagyhamar faragának,
1100 Abba sok fegyveresek beállának.
- Jelenték, görögök Tróját elhadnák,
Mert az viadalt űk immár elunták,
Azért az lovat az táborban hagyák,
Éjjel Trója alól elindulának.
- Reggel Trójából táborban ütének,
1105 Az táborban ott semmit nem lelének,
Az lovat láták, igen örülének,
Kit Trójában nagyhamar bevivének.
- De az kapun el-be nem viheték,
Az küfalba sokat el-letörének,
1110 Kiből éjjel görögök kiszökének,
Trója kapui leeresztetének.
- De trójabeliek vígan lakának,
Mind éjjel-nappal oly erősen isznak,
Hogy az hadtul immár űk megváltanak,
1115 Másfelől görögök visszatérének:
- Sietséggel városra rohanának,
Mind várban, városban beragadának,
Az részeg népet oly igen vágják,
1120 Hogy Priámus házában bejutának.
- Priámus király megíédett vala,
Az templomban vén ember ment vala,

Az oltárnak szarvát ű tartja vala,
Hogy ott megmaradhat, azt véli vala.

1125

Neptolomeus Achillesnek fia,
Kit más néven Pirrusnak hívnak vala,
Atyja halálát igen bánja vala,
Azért mikor Priámust látta vala:

1150

Az vén embert mindjárt üstökön kapá,
Fegyverével az ő fejét elvágá,
Mind fiait, leánit koncra hányá,
Hector feleségét magának hagyá.

1155

Igy lön megromlása az szép Trójának
És pusztulása lön tartományának,
Lön jutalma Páris csalárdságának
És romlása lön ő birodalmának.

1140

Az nagy Isten az ő atyját megveré,
Minden nemzetségét semmivé tevé,
Az paráznságot el nem szenvedé,
Mert az hamis hitért Párist megveré.

Példa lehet az Páris mindeneknek,
Példa Ilona tinektek szép szüzeknek,
Hogy ifjak szavának ti ne higgyetek,
Kiben nagy gyakorta csalárdságok esnek.

1145

Maradjatok meg tökéletességben,
Éljetek tisztán mind az jó életben,
Ne forogjatok ily feshött erkölcsben,
Remétségtek legyen csak az Istenben.

1150

Ez dolgokat deákból ki fordítá,
Maga gondolatjában ezt ki írta,
Nevét ez énekben ő meg nem írta,
Ez éneket barátjának ajánlá.

1155

Irnak vala ennyi jó esztendőben:
Krisztus születése után ezerben,
Ötszázban és az hetven esztendőben,
Híres Léva város kerületiben.

PALATICS GYÖRGY.

1570.

I.

PALATICS GYÖRGY ÉNEKE, MELY A KERESZTYÉN RABOK KÖNYÖRGESÉNEK FORMÁJA.

Nótája: Egyik az Abigail énekének melódiája.

Uram! benned még az én remétségem,
Minem teljességgel elfogyott hitem,
Noha most is ostorodat szenvedem:
Ugyan te vagy azért az én Istenem!

Panaszolkodásom semmi nincs nekem,
Én Istenem! mert ellenöd vétkeztem;
Azért azmit reám bocsát felséged,
El kelly tünnöm, mert érdemlettem tőled.

5

Az te jóvöltodat hozzám sokképen
Megjelentéd ez földön életemben,
De nem tudám tőled venni jó néven:
Azért adál büntetni pogány kézben!

10

Látván, Uram, hozzám nagy jóvöltodat,
Noha reám bocsáttad ostorodat,
Meg akarsz tartani engem szolgálodat:
Hadd kezdjem el immár imádságomat!

15

Aldott légy, Úr Isten, ki velem ezt tőd,
Bennem az bünt hogy ugyanitt megverőd,
Te magadot velem megésmerttetőd,
Ezzel szegény lelkemet te megmented.

20

Te előtted én megnyitom szívemet,
Jöjj be, Uram, lásd meg betegségemét,
Tapogasd meg mindenütt sebeimet,
Töröld el már orcámról könyveimet!

Ime hozzád nagy biztomba kiáltok,
Fogadásod szerint minden jót várok,
Noha minden kínra nagy méltó vagyok,
Alázatos szívet hozzád mutatok.

25

30 Csak tégedet én hívlak segítségre,
Noha haragudtál szegén fejemre,
Életemet te adtad büntetésre:
Térjen, Uram, haragod kegyelemre!

35 Hiszem te vagy az könyörülő Isten,
Kinek szíve esik az bünösökön,
Ha te elhadsz, ki velem? Senki nincsen,
Ki fogságból engem megszabadítson.

40 Gyakor foházkodásim mert lelkeimnek
Nagy keservét felindíták szívemnek;
Közepiben erős büntetésednek,
Helt adj, Uram, nagy kegyelmességednek!

Örök Isten, Te megölsz, azkit akarsz,
Az holtból is te elevent támaszthatsz;
Rabbá tehetsz, ismét megszabadithatsz;
Mindaddig gyötresz, míg nem hozzád hajtasz.

45 Rajtam igaz bosszúdat meg ne álljad,
Ostorodat soká rajtam ne tartsad,
Tagaimat kimélve sujtogassad,
Mert haragod ellen lelkeim meghervad.

50 Gondold meg, kérlek, kegyelmességedet,
Tekéntsed meg nagy keserűségemet,
Szabadíts meg fogságból én fejemet,
Kiért dicsérhessem szent felségedet.

55 Igaz és igen irgalmas Úr Isten!
Ki mind haragodat az te népeden,
Mind irgalmadat híveiden,
Szoktad megmutatni az bünösökön.

60 Szívem mert meghasad nagy bánatimban,
Hogy nincs részem az napnak világ(á)ban,
Én tetemin vannak nagy fájdalomban,
Nehéz vasnak alég hordozásában.

Szívetem lássad meg nagy bánatimban,
Mert nincs részem nekem már ez világban,
Nincs örömöm keserű kínaimban,
Lelkem tartom minden napon markomban.

65 Énnékem kívüled nincs segítségem,
Te vagy rajtam könyörülő Istenem!
Kiben régtől fogva volt remétségem,
Most mutasd meg, hogy te vagy én Istenem!

70 Rólad kiért én el nem feledkezem,
Ha most könyörgésemnek ízit érzem,
Jótétedet soha el nem felejttem,
Szent nevedet hálaadással tisztetem.

75 Szemeimnek keserves könnyeivel,
Tagaimnak enni törődésével,
Szent fiadért immár megelégedtél,
Alnokságimról meg se emlékezzél.

Életemnek hogy megjobbításával,
Téged dicsírhesselek víg orcával
És hálákat adhassak mindazokkal,
Kik értem könyörögnek vígy orcával. 80

Mindenekben, Uram, te vagy segítség,
Én szívemben minden nagy jó remétség,
Szomorú szívökben vígasság,
Mi sötét szívönkben nagy világosság.

85 Tenéked lehajtottam én hátamat,
Mind az földig megaláztam magamat,
Ne menthessd, Uram, azzal magadat,
Hogy nem hallottad én kiáltásomat.

Tovább immár beszédemet nem nyujtom,
Könyörgésemnek sommáját megmondom,
Szent fiadért segítségedet várom,
Kínaimból kívánok szabadulnom. 90

Ezen könyörgök, Uram, felségednek,
Ha ellene nem lenne szent nevednek,
Adatnék kegyelem szegén fejemnek,
Hadd örülne szívem szabad életnek. 95

Mindazáltal, Uram, ha így végezted,
Én idvességemnek jobbnak így lelted,
Életemet ha ugyan így végezted,
Mind úgy légyen, Uram, azmint rendelted. 100

Csak ne vedd el szent lelkedet éntülem,
Hitet, reménséget megfog(y)ni bennem,
Ne hagyj, én Istenem, kétségbe esnem,
Sőt hálaadással adjad türhessem.

105 Hallgass meg, Uram, e kús könyörgésben,
Mert nemcsak magamért könyörgök ebben,
Azokért is kik velem egyetemben
Részesülni kívánnak jótétedben.

110 Azért öszvetévén két kezeimet,
Térdre esvén, lefüggesztvén fejemet,
Kezeidbe ajánlottam lelkeimet,
Tudom, hogy el nem vesztetted életemet.

115 Ezeröttszáz és hetven esztendőben,
Csonkatoronnak erős tömlőcében,
Azki szerzé igen bizik Istenbe,
Hogy nem hagyja sokká az büntetésben.

II.

MÁS UGYANAZONÉ.

Nagy hálákat adok az én uramnak,
Noha szent kezei most rajtam vadnak,
Sujtási miatt kemény ostorinak
Keserűséggel tagaim jajgatnak.

5 Mert ellene álnokul cselekedtem,
Kéért nagyobb büntetést érdemlettem,
Aldott legyen azért az én teremtmöm,
Hogy kegyelmes büntetését szenvedem.

10 Imé megismerem kegyelmességét,
Már megcsókolgatom szépen veszejét;
Mégköszönöm minden jóra intését,
Naponként várok kegyelmet fiáért.

15 Nem rövidültek meg az ű kezei,
Soha el sem fogytak jótéteméni,
Noha most szabadulásom késleli,
De reám fordulnak ű szent szemei.

Noha mostan kevésbé nyomorodtam,
De nem hagy mindörökké nyomorganom,
Még megadja életemben, jól tudom,
Nyavalyámnak örömmel végét látnom.

20

Megmutatja irgalmasságát rajtam,
Kit régulta szívem szakadván vártam;
Éjjel-nappal űhozá fohászkodom,
Segítségét vígan látni kívánom.

Mindazáltal néki azon könyörgök,
Immár sok ideje, hogy így kesergek,
Sok nyavalyát eltűréssel nem győzők,
Mert ő látja, mely nagy bágyudván vagyok.

25

Ha peniglen az tetszik felségednek,
Hogy nyavalya legyen vég életemnek:
Bocsássad el vezérlőjét lelkemnek,
Szent angyalid hogy velem ne késsenek.

30

Ha az leszen az ű szent akaratja
És kérésem szent nevét meg nem bántja,
Sok jótétét hogy bennem megmutassa,
Segítségét hát hamar előhossa.

35

Az Krisztusnak megígért örökségét,
Hogy elvegyem hitemnek reménségét,
Az szent angyalokkal imádjam nevét.

Dicsőség magasságban az Istennek,
Véle egyetemben fiú Istennek,
Az vigasztaló szent lélek Istennek,
Ki örökké tiszteltessék mennyégben.

40

NÉVTELEN.

1570.

AZ BÉLA KIRÁLYRUL VALÓ ÉS AZ BANKÓ LEÁNYÁRÓL SZÉP HISTÓRIA.

Halljátok meg mostan, rigi dolgot mondok,
Az Béla királynak ideirül szólok
És az vén Bankónak leányáról szólok,
Kit emlékezetért előtekben adok.

- 5 Parancsolatja lőn az Béla királynak
És utána való sok fő-fő uraknak,
Száz és hetvenhét szentelt vitézeknek,
Hogy ők hamarsággal udvarhoz gyölnének.
- 10 Ezt adák tudtára az vitéz Bankónak,
Ki vénsége miatt megnehezült vala,
Firfiúmagzatja nekie nem vala,
Kit küldhetett volna király udvarába.
- 15 Kilenc hajadon szép lánya nekie vala,
Mely között ifjabbik a legszebbik vala,
De járása neki firfi módra vala,
Felele atyjának, ő ezt mondta vala:
- 20 „Én szerelmes atyám, borotváltasd hajamot,
Huszármódra mostan csináltasd ruhámot
És énvelem adjad te jó lovaiddot
És velem bocsássad sok jó szolgálóidot.
- 25 Én te fiad levén: Budára felmegyek,
Királyhoz udvarban helyetted felmegyek,
Minden tisztességet én ott megjelentek,
Mint illék fiadnak, én ott ugyan tészek.”
- 30 Hamar felkészété leányát az atyja,
Bankó elereszté király udvarába;
Mikor jutott volna király udvarába,
Béla király látá, nekie így szóla:
- 35 „Mely igen ifjú vagy, kin nagy csodám vagyok,
Te szép tekintésed leány módra vagyok;
Te járásod neked firfi módra vagyok,
Hogy én megérthessem, akaratom vagyok.
- De honnat való vagy és kicsoda vagy te?
Énnekem megmondjad és megjelentsed te,
Mert ha leány volnál, igen szeretnélek,
Budánál, mindeneknél inkább becsülnélek.”
- Király parancsolja az fő-fő uraknak,
Hetvenhét ötvenegy szentelt vitézeknek,

- Buda piacára hamar kimennének,
Orsót, rokkát mind vennék, vegyenek. 40
- Úgymond: „Ifjú vitéz hogyha leány leszen,
Orsóra, rokkára tekinteti leszen;
De ha firfi leszen: mellette elmegyén
És fényes fegyverre neki szeme leszen.”
- Hetvenhét ötvenegy vitézek menének, 45
Buda piacára mulatni jövének;
Orsóra, rokkára nem akara nézni,
Hanem az szép fines fegyverre szemléli.
- Ifjú vitéz felvön egy szarvas kézijat,
Az idegben vette nagy szép hosszú nyilat; 50
Hamar átalvonta két újjal az nyilat;
Ezt művelte vala vitézek láttára.
- Ismeglen mondának vitézek mindnyájan:
„Jer lőjünk az cilhoz, zálogért mindnyájan.” 55
Vitézek az cilhoz lövének mindnyájan,
Ő közölök az cielt senki nem tanálván.
- Legutolszor löve vén Bankó leánya,
Az cél közepében egyenest találá,
Övé lőn mindjárást vitézek zálogja,
Mondának vitézek mingyarást azomba: 60
- „Te vitéz iffiú, jer vessünk most követ.”
Mindnyájan vitézek elvették a követ;
Legutolszor vette vén Bankó leánya;
Vitézeknél tovább egy singnyivel hajta.
- Az hetvenhét vitéz ötvenegy magával 65
Mondanak mindjárást: „Jertek fussunk pályát!”
Mingyarást megfuták vitézek az pályát,
Utolszor indula: elíré az pályát.
- Harmadszor felvevé az vitézek zálogját:
Az Bankó leánya így jelenté magát. 70
Vitézek mondának ismeglen az iffiúnak:
„Jer ölnök mindnyájan mi az boritalnak.”

Vitézek fejenként asztra ülének,
Vén Bankó leányát köztök leöltetének;
75 Az Bachus istennek áldozni kezdenek,
Mind fejenként hamar elrészegedének.

Vén Bankó leánya még józanon vala,
Felvön egy szép kupát, kiben jó bor vala
80 És az vitézekre azt köszönte vala,
Király egészségeirt azt megitta vala.

Mindnyájan vitézek királyhoz menének,
Felséges királynak ingyen felelének:
„Nem leány az vitéz, hanem kurvafia,
85 Mert minket meggyőze az vín Bankó fia.

Az cilhoz lövésben ő minket meggyőze,
A pályafutásban, abban is meggyőze,
Az köhajtásban is felette meggyőze,
90 Az boritalban is ő minket megnyere.”

Ezt hallván az király, igen csodálkozék
90 Nagy csodatételén az ifjú vitéznek.
Végre ő magában sokat gondolkodék,
Bankó leányának hogy ő megmondaték.

Végre monda király mind az vitézeknek:
95 „Az fürdőben menjünk mindnyájan vitézek!”
Fürdőben ölének mindnyájan vitézek,
Fölséges király is ott vala közöttek.

Fördeni nem akar vén Bankó leánya;
Az fürdőben király ott ül, így szólta:
100 „Miért nem füridel vén Bankó leánya?”
Füridni együtt vélek parancsolja.

Felele királynak vén Bankó leánya:
„Te hatalmas király! csodálkozom rajta,
Ne talán nem tudod én keserő búmat:
105 Az én vén atyámra való nagy gondomat?”

Im látod kezemben atyámnak levelét,
Kiben írja nekem nagy keserőségét:

„Törökök, tatárok minden váraimot
Égettek, rabolják minden tartományimot.”

Ezt hallván az király hamar felszökölék,
Hadván ferődését rajta, emelkedék,
110 Fenszóval ezt mondja Bankó leányának,
Az vitézek előtt, ő jó szolgájának:

„Siess, fiam, haza, oltalmazd földedet,
Te szép váraidot, te szép örökségedet
115 És az te atyádnak tápláld vénégedet
És engedelmes légy, hallgassad beszédét!”

Ezt jó neven véve király ő felségétül,
Szép ajándikokat vön királyi felségtül;
Az Bankó leánya hamar elkészöle,
120 Az ő szolgálival mingyarást erede.

Mikor beszörzöde szép könnyő gályában
Az Duna vizének aláfolyásában,
Hamar kapcsolja komoka dolmányát,
Királynak mutatá szép két almáját.

Az Bankó leánya ezt monda királynak:
125 „Teremnek-e király te birodalmodban,
Az te szép kerti(d)ben ilyen drága almák,
Mint az én kertemben, kik előtted voltak?”

Budára hoztam volt az két drága almát,
De nem tudad, király, megszegni az almát!”
130 Felszóval kiálta, utána indíta,
Minden népének sokaságát indíta.

„Utána, utána, vitézek! utána!”
Nagy szép folyó sajkán sietnek utána.
135 „Örök feleségem lész!” Király azt mondja,
„Tinektek fejenként királyné asszonytok.”

Jó Duna mentiben oly sebest megyen vala,
Mint az láthatatlan sebes szél futása,
Bikével atyjához, vén Bankóhoz, juta,
140 Minden ő járását ő neki megmondta.

Az ő leányátul Bankó ezt hogy hallá,
Felséges királynak mint udvarlott volna:
Nagy fen hahottával azon nevet vala,
Az ő leányának igen öröli vala.

145 Horváltul magyarra nem régen fordéták,
Sebes Vág mentiben Semphe városában,
Rendelé egy iffíú gondolatjában,
Az Istenhez való szerelmet mutatván.

150 Mikoron írának ennyi esztendőben,
Az ezeröttszázban és hetven esztendőben,
Kisasszony havának legelső hetiben,
Dicsértessék Isten az magos menyekben.

TEMESVÁRI JÁNOS DEÁK.

1571.

A BÉLA KIRÁLYRÓL, MINT JÖTTENEK BE A TATÁROK ÉS ELPUZSTÍTOTTÁK
MIND EGÉSZ MAGYARORSZÁGOT.

A szent Tóbiás nótájára mondják.

Krónikát immáran sokat hallottatok,
Írásban is, tudom, gyakran olvastatok,
Magyaroknak dolgán ti csodálkozhattok,
Mert sokféle dolgok íráttak meg rólok.

5 Azért én is szólok szerencséjéről,
Régen rajtok történt csodaesetekről;
Tudom, hasznos nektek emlékezmem erről,
Hogy példát vegyetek ti mindnyájan ebből.

10 Lám az bünéért Isten országokat elveszt,
Példa erről nektek Magyarország lehet;
Emlékezem arról, régen is mint veszett,
Pogány tatárokkal mint megemésztetett.

15 Az negyedik Béla nevű király vala,
Jó Magyarországot aki birja vala,
Az András királynak öregbik fia vala,
Ezerkétszázharmincötben írnak vala.

Még csak öt esztendőt uralkodott vala,
Nagy sokaságú pogány tatár feltámadá,
Észak felől sáska módra jöttek vala,
Nagy sok országokon Istennek ostroma. 20

Immár sok országot ők elbirtak vala,
Ázsiát, Európát pusztították vala,
Magyarország felé elkezeltek vala,
Ötszázezer ember seregekben vala.

Tövék hírré hamar az Béla királynak, 25
Hogy pogány tatárok reá indultanak,
Ezen megrettene szüvek magyaroknak,
Hogy pogány nemzettel ők elrontatnának.

Oly igen kegyetlen mert a tatár nemzet,
Fertelmes életü, iszonyú rút nemzet, 30
Mert ő nem tud semmi emberi erkölcsset,
Hanem fene módra csak kegyetlenséget.

Semmi irgalmasság, kegyesség nincs benne,
Még asszonynépek is olyan kegyetlenek;
Fenevad módjára vagyon ő életek, 35
Mint farkasnál elkél a lóhús ő közetek.

Igen hamar az vért nyersen megisszák,
Ha kenyeret kapnak, azt bele aprítják,
Sőt még embernek testét is megrágják,
Amiből ők esznek, soha meg nem mossák. 40

Semmi válogatás ételben nincs nekik,
Ebek, macskák, lovak husát, tejét eszik,
Barmoknak az javát igen megkimélik,
Ha meghal, vagy beteg, vagy béna, megeszik.

Soha szükölködön ők nem könyörülnek, 45
Mikoron szólnak is, de csak üvöltöznek,
Kenyerek nekik nincs, de kölessel élnek,
Téjjel, hússal, péppel ők megelégszenek.

Isten gyanánt napot és hódat imádnak,
Babona, varázslást nagy sokat tanolnak, 50
Jövendőt ördögtől mert ők tudakoznak,
Ígaz Istent soha ők nem tanoltanak.

55 Mindenféle lopás, kóborlás, latorság,
Köztek bővelkedik az nagy uzsoraság,
Tolvajság sok vagyon és nagy fajtalanság,
Alattok valókon oly nagy nyomorúság.

60 Az Istent tatárok Huzogának híják
És az fejedelmet kámnak magyarázzák,
Isten gyanánt ötet e földön imádják;
Halottjokat harminc napiglan siratják.

De mikoron meghal az ő fejedelmek,
Ottan választatnak egynehány legények,
Vele egyetemben a szolgálégyények,
Ott eltemettetnek ugyan elevenek.

65 Ezeket a Sándor az régi időben
Caspus hegyeknek belső részeiben
Beszorította volt úgymint egy rekeszben,
Hogy csak ott lagnának örökké egy helyben.

70 Világi emberek ne ismernék ötet,
Iszonyú fertelmes fene erkölcsöket,
Erős vaskapukkal beszorítá őket,
Hegyekben bezárlá, megátkozá őket.

75 Azután mikoron megsokasodtak volt,
Az ő határokbán nem maradhattanak volt,
Erős vaskapukat mind lerontották volt,
Onnat nagy erővel el-kiindultak volt.

80 Sok nemzetséget széllyel elbirának,
Nagy széles országot ők elfoglalának,
Melyet most is hínak az Tatárországnak,
Számptalan sok néppel két országgal vannak.

Térjünk arra, mint lön az ő indulások,
Jó Magyarországba el-berohanások;
Bathus nevű vala az ő főhadnagyok,
Ő utána ismét fejedelem nagy sok.

85 Az kumanusokra előbb indulának,
Azokat megronták, mindent pusztítának,

Kumanusok szóltak vala az Bélának,
Hogy helyt adna nekik, hogy megmaradnának.

Tön fogadást, hogy őket úgy tartja,
Mint az magyarokat, ugyan oltalmazza, 90
Földet ada nekik az ő országában,
Kunoknak hívtak jó Magyarországbán.

Immár Béla király bizodalmas vala,
Mert kunok keresztyinné löttek vala, 95
Magyari királyhoz ők hallgatnak vala,
Az tatárok elől elfuttanak vala.

Oltalmában Béla királynak valának,
Szolga nélkül negyvenezeren valának,
Kik Magyarországba akkor beszállának,
Esztendeig mégis békével lakának. 100

Rágondola király jó Magyarországra,
Hogy a tatárokat be nem bocsátaná,
Tatároknak útát megállotta vala,
A főnádorispányt elbocsátta vala.

Ő maga pediglen nagy gyűlést tétete, 105
Budában végezé, amit végezheté,
Hogy minden a hadra hamar felkészülne,
Kit gonosz szerencse de csakhamar ére.

Gyanuságba kunok felől estek vala,
Az főfejedelmek tartóztatva vala, 110
Az több főnép is mind őrizetben vala,
Az kumanus népe háborodott vala.

Nagy sok zenebona, felindulás vala,
Belső ellenség is, a kun, köztek vala,
Külső, a tatár is, már eljutott vala, 115
Az magyar határba elérkezett vala.

Igen gyorsan az nádorispán indula
És a tatároknak eleiben szálla,
Velek ott megviva, megveretett vala,
Még önenmaga is kevesen szalada. 120

Hogy megérté király, hamar felkészüle,
 Újolan, mint lehete, hadat hirdettete,
 Bécsországba vala az ő felesége,
 Friderik hercegnek hamar elizene.

125 Váltig kéré őtet, hogy jöne hozzája,
 Az Friderik herceg azért eljött vala,
 Az főurak is mind felkészültek vala,
 Érsek, püspök, pap úr nagy sok fegyült vala.

130 Nagy szép haddal Béla király elindula,
 Pesten az ő népét táborba jártatá,
 A több urakat is oda várja vala,
 Azonban a tatár mind közelget vala,

135 Gondjok oly nagy vala erre magyaroknak,
 Híre mert nagy vala pogány tatároknak,
 Őt napig tatárok mind szélyel járának,
 Jó Magyarországon senkit nem bántának.

140 Azért művelék azt, hogy el ne hiednék,
 Az ő jöveletek ingyen se tudatnék,
 Vagy mikor megtérni nékiek történnék,
 Az ép földön elég élést lehetnének.

Róka módra beljebb-beljebb ballagának,
 Végre tüzzel, vassal járnia fognának,
 Mindent pusztítának, szélyel elrablának,
 Égetének, mindent fegyverre hányának.

145 Igen kegyetlenül mindent megölének,
 Férfiat és asszonyt ők nem kimélenek,
 Sem kicsint sem nagyot mert meg nem nézének,
 Egyaránt mindenek kegyetlenkedének.

150 Az Béla királyra Bathus siet vala,
 Ki a tatároknak fejedelme vala,
 Pestnél volna király, megértette vala,
 Hűsz mélyföldön Pesttől már a tatár vala.

155 Elbocsátá oda mindjárt az rablókat,
 Kik mindenütt szélyel sokat pusztítának,
 Égetének, nagy sok barmokat hajtának,
 Viadalt magyarok nekik nem adának.

Azért mert a király igen félti vala,
 Népét csalárdságtól oltalmazza vala,
 Tatárok álnokok, ő jól tudta vala,
 Kiért félelmesnek őt itélték vala.

160

Tatárok mert midőn hallatnának jöni,
 Akkoron el szoktak vala mindjárt menni;
 Mikoron viszontag kezdettek elmenni,
 Hogy ingyen sem vélnék, vissza kezdtek térni.

Az pap urak közül egy magát gondolá,
 Aki kalocsai nagy főérsek vala,
 Király hagyásával keveset gondola,
 A tatárok ellen víni kimene vala.

165

Reájok hogy indula pogány tatároknak,
 Am azok mindjárást ott hátat adának,
 Magyarok utánok oly igen valának,
 Egy sepredék helyre mikoron jutának:

170

Tatárok könnyen ott általgázlának,
 Mert könnyű fegyverben mindnyájan valának,
 De kik fegyveresek magyarok valának,
 Érsekestől sárból ki nem mászhatának.

175

Azt látván tatárok, őket környékezék,
 Számtalan sok nyíllal igen eltekiték;
 A szegény magyarok ott mind elveszének,
 Csak hárman, vagy négyen érsek menekedék.

180

Rajta érsek igen megharagudt vala,
 Mert talám azt igen szégyenli is vala,
 Hogy a király meg nem segítette volna,
 Ez nagycsütörtökön húsvét előtt vala.

Immár az húsvétnak napja eljött vala,
 Vácot a tatárok megszállották vala,
 A király is akkor hadával ott vala,
 De tatárok előtt ő ellépett vala.

185

Sok papok, polgárok odagyültek vala,
 Mind feleségestől köznép is sok vala,

190

Gyermekekkel össze, szállottanak vala
Belől a templomban, mely az várban vala.

Papok a templomot, várat nem tarthaták,
Mert a tatároktól megostromlatának,
195 Megvevék, sokakat benne levágának,
Sok ereklyés dolgot ők elpusztítának.

Ezüst, arany kelyhet, drága öltözetet
És annak felett sok számtalan kincset
Tatárok nyerének, megfogák a népet,
200 Kik megmaradtak volt, úgy ölék meg őket.

Rakásba a sok faképeket ők rakák,
Abból egy nagy tüzet pogányok gyújtának,
A szegény foglyokat mind a tűzbe hányák,
Váci püspökséget ők eképen ronták.

205 Pestnél vala akkor Friderik herceg is,
Kezdének jargalni a tatárok ott is,
Reájok kimene Friderik herceg is,
Mert az Béla mellé eljött vala ő is.

Előtte, mint módjok, tatárok futának,
210 Utánok ő siet pogány tatároknak,
Egyet általvere, hogy ehhez jutának,
Az félkezét herceg elvágá másiknak.

Tatárok ezt látván, ott mind elfutának,
Egynehányan benne meg is fogatának,
215 Bélára magyarok ezért boszankodnak,
Hogy Friderik herceg jobb volna, mondának.

Bélára annál inkább haragusznak vala,
Azelőtt is nem jó szemmel nézik vala,
220 Hogy ő a kunokat befogadta vala,
Igen az magyarok ezt nehezlik vala.

Azt kezdék mondani, hogy ellenség volna,
Az kumanus népe csak azért jött volna,
Hogy az magyarokat elárulhatnáják,
Mint a tatár olyan ellenségek volna.

Támadának sokan, királynak szólának, 225
Hogy fejedelmeket a futott kunoknak
Közükbe adnája az magyaroknak,
Az volna főoka elpusztulásoknak.

Azt is bánják vala, hogy sok falu földet
Király nekik osztott vala örökséget, 230
Oly igen kedvezne, oltalmazná őket,
Ország rontóinak mondják vala őket.

Tőlek király hallá bosszonkodásokat,
Nem türheté az ő nagy sok panaszokat,
Maga látja vala büntelen voltokat, 235
A szegény kunoknak ártatlanságokat.

Elküldé a király, hogy hínáják hozzá
Kunok fejedelmét, neve Kutten vala,
Együtt készülnének pogány tatárokra,
Kuten az királynak ezt izente vala: 240

„Menni én nem merek hozzád magyaroktól,
Kérlek, népet mellém adj oltalmazóul!“
Ezen felzendüle magyar szertelenül,
Kuten szállására rohana azontúl.

Palotát beronták, Kutent megragadák, 245
Kegyetlen magyarok az nyakát elvágák,
Ablakon nép közé fejét kihagyíták,
De ezt a magyarok csakhamar megbánák.

Ottan a Friderik herceg is elmene,
Király a kunokat mind összegyűjteté, 250
Hogy a tatárokra vele együtt menne,
Kutennek halálát a köznép hogy érté:

Rajta zendülés lön, kezdék igen banni,
Magyarok ezt látván, a kunokat vágni, 255
Kiket kapnak vala, mindent megfosztani,
A kunok viszontag kezdének meggyűlni.

Igen oltalmazák vala ömagokat,
Ellenséggé vevék mind az magyarokat,
Égetni fogának szélyel sok falukat,
Községet levágák, sokat pusztítának. 260

Bulso vala neve csanádi püspöknek,
Valának ő vele sok nemes főnépek,
Gyermekek, ő velek vala feleségek,
Király táborához vala ő menések.

265 Útokban a kunok reájok találának,
Viadalt vélek ott szembe állának,
Magyarok kunokkal oly igen vívának,
De végre kunoktól mind levágtának.

270 Söt kunok egymással frigyét vettek vala,
Annál inkább mindent ők pusztítanak vala,
Felföldet a kunok elrablották vala,
Bosszújokat ők is megállották vala.

275 Ritka magyaroknál az jó egyenesség,
Aki őmellettek volna nagy segítség,
Az is náluk úgy áll, úgymint egy ellenség,
Még önen köztek is vagyon csak gyűlölség.

280 Ezt immárat sokszor késértették volna,
Hogy a visszavonás romlásokra volna:
Országok a miatt sokszor pusztult volna,
Melyért sok nemzetnél utálatban volna.

Gonosz ez az erkölcs, bátor elhagyjátok!
Mert ha egymás között csak visszat vonszotok,
Üdegen népek is támadnak reátok,
Majd ennél jobban is elcsúsz ti országatok.

285 Igen készül Béla király tatárokra,
Vele ugyan szemben vinni akarja,
Váradí pispeket ő hívatta vala,
Nagy néppel a pispék hozzá siet vala.

290 Söt útában Egernek veszését,
Pogány tatároktól elégetését,
Oda siet vala, hátrább hagyja népét,
Hogy ő megvernéje az ő ellenségét.

Bizodalma vala váradí püspöknek,
Mert azelőtt immár megvert vala benne,

Tatárok hogy érték, felfelé lépének,
Illyen álnokságra ők igyekezének: 295

Egynehány zsákokat teli megtöltének,
Azokat lovakra ők felöltöztették,
Embereknek azok hogy mind tetszenének,
Egy hegy alatt avval ők lesben lennének. 300

Lesbe egynehányan azért beállának,
Magyarral a többi igen harcolának,
De tatárok nekik ott hátat adának,
Hamar az les felé ők elfutamának.

Azok oly nagy móddal lassan jönnek vala, 305
Mintha nagy segítség és erős had volna,
Maga szerzett dolog és álnokság vala,
Nagy bizvást a tatár látá, megfordula.

Ezt látván magyarok, csalárdságnak vélek,
Mert lesből nagy sokan láták, hogy jövének, 310
Azokat ők vélek igen nagy erőnek,
A tatárok előtt futnia kezdenek.

Kegyetlenül őket a tatár kergette,
Nyilakkal, fegyverrel magyarokat veszték,
A püspök is alighogy oda nem vesze, 315
Kevesed magával Váradra jöhetete.

Vala a király is oly nagy készületbe,
Pestről táborával indula nagy néppel,
Hogy ő szembe vijon tatár pogán néppel,
Alkalmas helyt keres, lassan jár népével. 320

A Sió viz mellé immár jutott vala,
Egertől nem messze táborát jártatá,
Az hidat erősen őrizteti vala,
Hogy a tatár azon által ne szaladhatna.

Ravaszok tatárok dolgokban valának, 325
Egy tó mellett ők is táborba szállának,
Hid nélkül hozzájuk hogy ne juthatnának,
Térhelven az viznél kétfelől valának.

- 350 Tön szép intést akkor király magyaroknak,
Kegyetlenségeket pogány tatároknak,
Jelenváló veszedelmeket gondolnák,
Melyekben naponként nagy sokat látnának.
- 355 „Jól látjátok — úgymond — veszedelmeteket,
Hogyha nem féltitek tenen fejeteiket,
Akárcsak szánjátok ti feleségteket,
Ídes hazátokat, ídes gyermekteket.
- 340 Veszését, romlását az ti országtoknak,
Hallatlan kinzását ti nemzetségteknek,
Tekintsétek vesztét az magyar nemzetnek,
Alljátok ellene az pogány népeknek!”
- Ezt csak siket füllel magyarok mulaták,
Ő fejedelmeket ingyen sem hallgaták,
Némelyek pediglen ugyan megcsufolák,
Királynak veszését inkábbblan akarák.
- 345 Renddel mind éjjel ezer ember vala,
Király az strázsára kiket rendel vala,
Éjjel egész tábort azok őrzik vala,
Csalárdságtól király erősen fél vala.
- 350 Sűrű nép az hidat igen őrzy vala,
Hogy azon a tatár által ne szállana,
De ők révet lelvén, általköltek vala,
Király táborára kerűltenek vala.
- 355 Igen jó hajnalban megrivakodának,
Táborra sok nyilat nagy sűrűn szórának,
Magyarok e dolgon elálmélkodának,
Ijedtekben semmi rendet nem tartának.
- 360 Béla király őket váltig inti vala,
Kalocsai érsek ott forgódik vala,
Magyarokat harcra igen küldik vala,
De azt elhallgatván, egyik sem megyen vala.
- Vesztett ország, kinek fejedelme nincsen,
Ha vagyon is, semmi becsületi nincsen,
Abból az községnek is félelme nincsen,
Mert félelem hol nincs, ott tisztesség sincsen.

- Semmi fenyegetés, sem szép szó, sem intés,
Nem fog vala immár semmit a könyörgés,
Eszeveszett vala, rajtok az pogány is,
Semmi jót nem tehet köztök a király is.
- 365 Kálmán nevű vala, királlyal egy vala,
Ez háború közben magát bátorítá,
Mert látá, hogy senki ki nem megyen vala,
A dél is azonban immár eljött vala.
- 370 Oly nagy sebességgel tatárra rohana,
Az ő seregével velek harcot álla,
Némelyeket immár le is vágott vala,
Szárnyul megsegítik, azt reményli vala.
- 375 Meglátá, hogy senki ötöt nem segíti,
Az ellenség neki utat kezdé adni,
Azért nem leheté ismét visszatérni,
Másfelé népével ő fogá tartani.
- 380 Pusztákon, erdőkön ő elszaladt vala,
Pestre seregével meg visszament vala,
Ezt látván nagy sokan mind elmennek vala,
Király csak eszében sem veheti vala.
- Rajta megijede, hogy eszébe vévé,
Látá, hogy mellőle a nép mind elmene,
Mikor ellenségtől magát üríthetné,
Ő is magát bizá, futa egy erdőbe.
- 385 Egy Birthalan nevű pécsi püspök vala,
Látá, hogy a Kálmán másfelé ment vala,
Király is mellőlek hogy elszekett volna,
A tábort is tatár meggyújtotta volna:
- Hamar felkészüle minden seregével,
Táborból kiüte igen nagy erővel,
Hogy elszaladhatna az ő népével,
Tatárok utána nagy hertelenséggel.
- 395 Ezenben egy nagy úr előjutott vala,
Nagy néppel királynak melléje jött vala,
Ki tatár ott létét még nem tudja vala,
A püspek azt látá, megesmerte vala.
- 400

Nem merék tatárok ötet kergetnie,
Mert láták, hogy új nép eleikben jöne,
Hamar megtérének, püspök is elméne,
Az egészség felé, hol néki jobb lönne.

405 Sok pogán azután a tábort ellepé,
Kik ott maradtak vólt, őket mind megölé,
Kik Pest felé futnak vala is, meglelé,
Az útakon széllal fottig mind elveszté.

410 Azoknak ő számát senki nem mondhatja,
Mert egynyihány mind odamarada,
Esztergomi, koloccai érsek hala,
Az erdélyi püspök és nagy sok úr vala.

415 Az vicecancellarius is ott vesze,
Esztergomi főpap, Albirt ott vesze,
Györi nagy tudós György püspök elvesze,
Nyitrai püspök, bácsi pap úr vesze.

420 Immár Kálmán Pestről Somogyban ment vala,
Az tatárok Pestöt elégették vala,
Tüzzel, vassal népet emésztöttek vala,
Sokakat vizben is elburítottak vala.

Oly igen sok népet ők levágtak vala,
Két nap járó földén anyi holttest vala,
Miként a sok csorda ugyan látszik vala,
Széllal mind a mezők vérnek tetsznek vala.

425 Akik valahova beszaladnak vala,
Azokat ugyanott tüzzel vesztik vala,
Sokakat vizekben, tókban vetnek vala,
Siralmas pusztulás, jajgatás sok vala.

430 Nem ok nélkül lön ez, mert Isten akará
Ostorát bocsátni az Magyarországra,
Kegyertlenségeért, vakmerőségeért,
Hogy megbüntötnéje sok gonoszságaért.

Nagy sok prédát, kénecset az ellenség gyüte,
Mert az magyarokon győzedelmet nyere,

Mezön rakásokban mindent özvegyüte, 435
Avval osztozának, valának örömben.

Ezek közt királynak pecsétetes gyürőjét
Az titkos deáknak testénél meglelék,
Nagy örömmel azt ők magoknak eltévék,
Kiből magyaroknak veszedelmek esnék. 440

Leveleket a szegény magyar foglyokkal
Íratának hamar a király szavával,
Elküldezek széllal igen hamarsággal,
Leveleket írtak vala ilyen szókkal:

„Intünk mü tüteket, hagyjuk is tünéktek, 445
Házatoktól sohova tü ne menjetek,
Pogán tatároktól semmit ne féljetek,
Bizvást házatoknál tü veszteg lehetek.

Történyt azért mostan valami kár köztünk,
De rövid nap azt esmét visszanyerhetjük; 450
Szinetlen Istennek tü könyöregetek,
Hogy a pogánságot visszaverhessétek.”

Erre fellyülnyomák gyürőjét királynak,
Széllal az országban küldék magyaroknak;
Az levélnek hűnek, otthon maradának, 455
Azért pogánoktól mind levágtának.

Röttenetes rablást, pusztítást tévének,
Az pogán tatárok mindent elvesztének,
Követeket tatárok országba küldének,
A több főnépeknek abban hírt tövének. 460

Arra inték őket, hogy el-kijönének,
Az ország földében ők is részt vennének,
Kadán vala neve más fejedelmeknek,
Avval özve többen el-kieredének.

Tére vissza Béla király a futásból, 465
Lengyelország felől, az hideg havasból,
Bécsországban méne ő gondolatjából,
Ő felségéhez tért vala útaból.

470 Ott az bécsi herceg reá talált vala,
Nagy kénccset álnakul tőle elvett vala,
Egy keveset Béla király ott mulata,
Császárhoz, pápához követet bocsáta.

475 Tőlek azt kíváná, hogy ne hadnák őtet,
Melléje küldenék ő segítségeket,
Ne hadnák elveszni az magyar nemzetet,
Véle egyetembe sok keresztyéneket.

480 Hírével vala ez az bécsi hercegnek,
Hogy magyarok széllal igen elvesztenek,
Alitá üdejét bosszú üzésének,
Ő is ellensége lön magyar nemzetnek.

485 Elbocsátá népét az Magyarországra,
Igen rablattatá széllal az országban;
Dunán innét tatár mindent pusztít vala,
Dunán túl a német igen éget vala.

490 Mind várost, mind falut tüzzel elvesztének,
Sok népet fegyverrel németek ölének,
Oly kételenséget rajtok művelének,
Kin még a pogánok megkeseredének.

495 Ezenben a király egynyihány magyarral,
Szegegnél mulata csak kevés lovaggal,
Kadán király kijött vala tatárokkal,
Váradí mezőn juta oly nagy haddal.

495 Sok falukból az városban gyültek vala,
A tatárok előtt beszorultak vala,
Sok asszonnép, gyermek vélek együtt vala,
A püspök is otthon akkoron nem vala.

500 Várost mint lehete, magyarok épüték,
De első ostromon tatárok megvévék,
Mert nem kövel, hanem fával körítették,
Ki ott találtatott, minden levágaték.

Asszonyállatok, férfiak, gyermekek,
Az iffiak, vények egyaránt veszének,
Mind község, mind barát, mind pap levágaték,
Mind templom, mind város tüzzel emészteték.

505 Rökeszkedének be nagy sokan az várban,
Láták a tatárok azt erős vóltában,
Távoly elmenének másuvá táborban,
Félelmek ne lönne magyaroknak várban.

510 Immár egynyihány nap ebben elmúlt vala,
Tatárokat sohólt nem láthatni vala,
Azt vélek, immár hogy elmentek vólna,
Az várból nagy bizvást mind kijárnak vala.

515 Nagyon épüteni kezdék az városban,
Az égett házakat oly nagy bátorságban,
Vadnak az hoffstadtnak megújításában,
Minden nap az vároni kövül mulatásban.

520 Ottan visszatére a tatár, hogy érté,
Ugyanott hirtelen őket mind ellepé,
Hoffstadtnban, városban akiket lelhete,
Rút isszonyúképpen azokat megölé.

Im az várnak falát kezdék rontania,
Mely falt csak ujonnan épütenek vala,
Mert azelőtt a kőfal leromlott vala,
Az várat más napon ők megvötték vala.

525 Nem könnyen engedék a szegény magyarok,
De őket megtollák számtalan pogányok,
Sok nemesek belől valának, sok papok,
Azokat levágák kegyetlen tatárok.

530 Monostor szép vagyon ott belül az várban,
Sok asszony, sok gyermek szaladt vala abban,
Biznak vala annak nagy erős vóltában,
Tatár az monostort felgyútá az várban.

535 Öket ben égeté és ő marhájokat,
Szép szüz leányokat, sok szép asszonyokat,
Gyermekekkel öszve, véneket, ifjakat,
A kőfalról aláhányának nagy sokakat.

Mindenféle rendet fegyverre hányának,
Semmi szörnyüségét hátra nem hagyának,

- 540 Sok szentséges dolgok mind elrontatának,
Férliak, asszonyok megrútít(tat)ának.
- Ily hallatlanképpen fertelmeskedének,
Hogy emberi elme azon csodálkoznék,
Sem Istent, sem embert mert ők nem nézének,
A pusztulás után meg előbb menének.
- 545 Renddel megkeresék, kik elszaladtak vala,
Erdőken, mezőken elrejtetnek vólt,
Mint az eb a nyomot el nem hagyja soholt,
Ők is kit lelének, mindent megölének.
- 550 Üdeje vala már az jó aratásnak,
Azért a tatárok reá gondolának,
Egynyihány foglyokat arra választának,
Az országban széllal elbocsáttatának.
- 555 Aki haza jöne im az hagyott napra,
Senkinek tatártól nem lönne bántása,
Jöjenek mind haza a takaradásra,
Viseljenek gondot ő házok dolgára.
- 560 Megmondák ezeket a futott népeknek:
Kételen szegények e szóknak hívének,
Mert az éhségtől is készerítettének,
Azért az házokhoz mind haza jövének.
- Pogán a községet már nem bántja vala,
Sőt takarodnia ő is segít vala,
Magyar a tatárral ugyan elegy vala,
Száz kenézt közéjek választottak vala.
- 565 Azok az községnek lönnének őltalmi
És az igazságnak kiszolgáltatói;
Törvének lönnének jó igazgatói,
Kezdének ő nekik sokan kedvesködni.
- 570 Némelyek szép leányokat vészik vala,
Rút fertelmességre oda adják vala,
Feleségekkel is kedvesködnek vala,
Kegyelmet nagy sokan evvel nyernek vala.

- Nem vala szégyen, amint az undok ebek,
Mert ugyan előtttek fertelmeskedének,
Jelőntvén, hogy tőlek azt jó néven vették,
575 Ők is ökret, juhot adnak vala nékik.
- Ottan hamar hogy betakoradtak vala,
A kenézek széllal mind izentek vala,
Községet hívták az egy hagyott napra,
580 Minden házok népe ott lönne akkorra.
- Nem lön mit tönniek, mind feleségestől
Eljöttek vala és mind gyermekestől,
Egy völgyben mindnyájan vitetének együtt,
Megfosztván levágák őket kegyetlenül.
- 585 Indulának onnan, alföldre menének,
Oly igen rablának, mindent megölének,
Noha annyit akkor ők nem égetének,
Azért hogy télire élést lelhetnének.
- A községben egynyihányat megtartának,
Kik más esztendőre valót szántanának,
590 Buzát, bort és élést betakarítának,
De avval élniek nekik nem hagyának.
- Előbb menvén sok várasokat rontának,
Erős kalastromokat igen ostromlának,
Kikben nagy sokságú futottak valának,
595 Azokat megvévék, mindent levágának.
- Valamely erős helyt ha találnak vala,
Magyarokat oda elől üzik vala,
Tulajdon vérekkal vinya kell vala,
600 Az tatárok hátul csak mevetik vala.
- Tatárok várakat kiket vesznek vala,
Mind nemes, mind paraszt levágtatik vala,
Szép asszont, szép leányt kiválasztanak vala,
Fertelmességekre őket tartják vala.
- Több számtalan nagy sok hihetetlen dolgok,
605 Hallatlan isszonyú undok gonoszságok,
13*

Az egész országban minden pusztaságok,
Az tatárok miatt lőnek vérontások.

610 Az Bécs ország felé Dunántúl kelének,
Esztergom városát hogy ők megvönnéjek,
Könnyebben tengerig osztán mehetnének,
Nagy erővel azért reá közelének.

615 No immáran Béla király futott vala,
Az Horvátországban igen hallgat vala,
Tatároknak fele ő reá indula,
A fele Esztergom alatt megmarada.

620 De meg nem kaphaták őt Horvátországban,
Tenger szigetében vala lappangásban,
Tatárok utána nem mehettek vala,
Az Bolgárországot elrablották vala.

Ez üdők közt viák Esztergom városát,
Sokságú pogánság akarja romlását,
Belsőik óltalmazzák igen ő magokat,
Hogy ne ejtsék kézben kazdag városokat.

625 Minden takarmánnyal város tele vala,
Mondhatatlan szépség, kazdagság ben vala,
Olasz, német, francok áros nép ben vala,
Sok kazdag országnak fogó helye vala.

630 Temérdek sok nép belészorult vala,
Az pogán tatárok nem árthatnak vala,
Azért sok tárgyokat csináltak vala,
Az foglyoknak hamar parancsolták vala:

635 Oly sok nyaláb fákat összekötezenek,
Zsákokat nagy sokat földdel megtöltének,
Harmad nap városnak árkába betölték,
Sok fával, sok földdel árok el-feltelék.

640 Tőnek nagy ostromlást külső körítésre,
Számszorijjal igen lövének a népre,
Kozssal, tárggyal, kövel kezdék vesztenie,
Nyilakat nagy sűrön reájok belőnyie.

Csakhamar belső nép ezen megrémüle,
Ijedtében nem tud vala mit tőnnie,
Végezék: Hoffstadtot fel kell égetnie,
Ómagok felgyújták, ott minden elége.

645 Lovakat, ruhákat, drága szörszámokat,
Tüzzel égeték meg sok szép marhájokat,
Földbe ássák ezüsteket, aranyokat,
Ne kazdagítanak avval pogánokat.

650 Az belső városban belől költezének,
Melyet körül kövel megkörítettének,
Hogy tatárok megkeménykedének,
Fogok csikorgatván reájok ütének.

655 Derék harcot, sebes viadalt kezdének,
A belől valókat vártákról leüzik,
Oly szörnyű öldeklést városban tévének,
Csak tizenöt ember menekedheték meg.

660 Illyen nagy romlásban kik megfogátanak,
Mint az barmok sokan nyársra vonatának,
Tüznél süttetének, ként, halált vallának,
Tisztas asszonynepek mind levágtának.

Belől im az várban sok nép szorult vala,
Az fejedelmeknek neve Simon vala,
Oly nagy bátor szüvel megtartotta vala,
Tatárok ez várat meg nem vötték vala.

665 Váltig érte vóltak minden álnoksággal,
Hogy megvehetnéjek, avagy hatalmakkal,
De láták, hogy semmit nem kaphatnák avval,
El kelle hagyniok várat pirongsággal.

670 Sietének innét Székesfejérvárra,
Vélék, hogy találnának ott nagy kazdagságra,
Hol a királyok is temetkeztek volna,
De meg nem veheték, kárt vallottak vala.

E két helyen ők is hejába járanak,
Szent Márton klastroma felé indulának,

675 Azt sem veheték meg, hejában járanak,
Csak ez három helyen nem pusztíthatának.

De ezektől válva egész az országot
Éppen elpusztíták a pogán tatárok,
Három esztendeig tartá ő rablások,
680 Jó Magyarországon lón addig szállások.

Oly híre juta azonban mind széllal,
Tatárok végezték volna közönséggel,
Országokban haza mennének a kénccsel,
Melyet nyertek volna nagy győzedelemmel.

685 Csoda sok kénccset, ezüstöt, aranyat,
Szép öltözeteket, sok magyar foglyokat,
Sokféle barmokat, vinnek sok marhákat,
Szekerekre szörzék ő kazdagságokat.

Tőnek indulatot jó Magyarországból,
690 A pogán tatárok közakaratókból,
Ha mi maradt vala ő kóborlásoktól,
Útokban pusztíták kegyetlen vóltokból.

Az Oroszországon haza mentenek vala,
Kit azelőtt immár elrablottak vala,
695 Lengyelországot is pusztították vala,
Az Erdélyországot is elrablatták vala.

Pusztulását király az Magyarországnak,
Jóllehet jól tudja vala magyaroknak,
De hogy hallá visszatértét tatároknak,
700 Szüve megélede az Béla királynak.

Ottan visszatére jó Magyarországon,
Sírva ő találá azt nagy pusztulásban,
Mint egy szedett szőlőt elhagyatásban,
Várok, szép városok valának romlásban.

705 Ez veszedelemtől kik megmaradának,
Imitt-amott egyen, ketter kullagának.
Országokban esmét helyekben szállának,
Ők is engedének a Béla királynak.

Nem sok üdö mulva szárnyat vöttek vala,
Rajtok esett romlás is eszekbe juta,
710 Az Friderik herceg miá mely lött vala,
Rajta bosszújokat megállották vala.

Im még távozek Istennek ostora,
Oly igen sanyarú ő felhúzott karja,
715 Haragudni még sem szünik magyarokra,
Ő kézét felhúzta nagy bosszúállásra.

Tatároktól amely kevés nép marada,
Köztek hamar egy nagy döghalál támada,
Mely őket elhordá mind a más világra,
720 Az csak elég sem lón, éhség nagy támada.

Evvel is a magyar nemzet mind fogy vala,
Annyira immáran megkevesült vala,
Alig hogy többire magva nem szakada,
A bűnért az Isten bosszúját megállá.

725 Reá hallgass, kérlek, keresztyén ezekre,
Ne add te magadat fertelmes bűnekre,
Istennek jótéte jusson te eszedbe,
Hálaadó vóltodat mutasd életedbe.

És szintelen hallgasd Istennek igéjét,
730 Ne vedd mevetségre szentséges intését;
Ne véld csak semminek ő fenyegetését,
Gondold meg Krisztusnak érted szenvedését.

Derék szent írásban Isten azt íratja,
Az ő szolgálival igen kiáltatja:
735 Minden az ő gonosz életét elhagyja,
Üdvösségét aki várnýia akarja.

Igir békességet az ő fogadóknak,
Örök üdvességet ő benne bizóknak,
Örök veszedelmek leszen gonoszoknak,
740 Az ítélet napján ő meggyaláztatnak.

Sok példák immáran löttek ez világon,
Isten bosszút állott, tudod, a zsidókon,
Nagy sokszor im az magyarokon,
Bárcsak tanólnának valaha magokon.

745 Csak kevésbé most is annyira nem juttak,
Pogán törökektől el nem rontattanak,
Miként a tatártól régen elrontattak,
De Istentől mégis tovább várattatnak.

750 Azt nem látom azért, hogy megjobbulnának,
Egymáshoz egy szüvel, lélekkel vólnának,
Istennek ígében hogy igen kapnának,
Jele hamar való nagyobb pusztulásnak.

755 Tűrő és irgalmas, tudjuk, az Úr Isten,
De népet ha látja ugyan hitetlen,
Sanyarú ostorát bocsátja hirtelen,
Késő osztán térnyi, elveszt nagy szertelen.

760 Temesvári János deák öszveszedé,
Deák krónikából versekbe rendelé,
Dézsen lakásában beszörzé énekbe
Ezerötszázhetven és egy esztendőben.

FINIS, LAUS DEO.

NÉVTELEN.

1571.

AZ VITÉZ TURI GYÖRGY HALÁLÁRÓL.

Az nótája: *Laknak vala régente.*

Szertelen veszedelem reánk szálla,
Mert elesék tőlünk az föld oltalma,
Vitéz Turi Györgynek hogy lön halála,
Kit mind az egész község megsirata.

5 Ennek oka lön király ő fölsége
És az ő nagy fizetlensége,
Az vitézeknek meg nem fizetése,
Kiért rajtunk hatalmas ellensége.

10 Urak, ez maradékföldön kik laktok,
Magatokban ezt jól meggondoljátok,
Földeteket hogy ti oltalmaznátok,
Pogányoknak rontani ne hagynátok.

Törököknek dühösségét látjátok,
Szegén népet rabolni jól halljátok,
Vitézeknek fizetni nem akartok, 15
Kikből az föld népet oltalmaznátok.

Im körülünk szélyel mind az végekben:
Pécsben, Lakban, Koppányban, az Szigetben,
Berzöncében, Segösdön, az többiben,
Mind jeles törökök laknak ezekben. 20

Ezek mindenkoron szép szörrel vadnak,
Mert fizetésök nekik megadatnak,
Az török császárnak híven szolgálnak
És ahova mennek, vígan nyargálnak.

Kevés erő nem elég ennyi ellen, 25
Sőt a kevés nép is mind fizetetlen,
Azért lesznek gyakorta szerencsétlen,
Azmint szinte történék ez tigetlen.

Ez egy ember vala csak már előttünk,
Isten után akiben reménylettünk, 30
De nem soká lehete mi közöttünk,
Mert halálát nem szánta miérettünk.

Azt jól láták törökök országunkba,
Hogy igen biztunk az mi hadnagyunkba;
Isten után csak ő volt oltalomba, 35
Hozzáfogható nincs Magyarországba.

Sokféle fortélt ebbe gondolának,
Kivel a jó vitéznek árthatnának,
Hogy erömét érnék ő halálának,
Áldoznának érte a nagy Allának. 40

Először kopia törni jövének,
Ütközetben sokan ott elveszének,
Ők akkoron semmit ott nem nyerének,
Szégyenökre megint haza menének.

Másodszor is megint összegyülének, 45
Tetteték azt, hogy ütközni jövének.

Kiről vitéz Turinak izenének,
de másfelől rablani készülének.

50 Készülének vitézek ütközetre,
Fejnként sebes kopiatörésre,
Vitéz Turi György jöve ki közinkbe
Vitézivel az elvégezött helyben.

Vígan lakik Turi az vitézökkel,
Köszöni a bort reájok szeretettel:
55 »Mikor szembe megyünk az ellenséggel,
Adja Isten, járjunk jó szerencsével.«

De hogy a törökök igön késének,
Ők mikint csalárdok el nem jövének:
Kivül valók megint haza menének,
60 Kiki mind ő urakkal elmenének.

Ezt hogy hallák törökök az végekben,
Hogy vitézek vannak hazamenésben
És kik maradtak meg az vitézekben:
Indulának bizván ők nagy örültökben.

65 Elöljárót rablani bocsátának,
Úgy mind háromszázan találtatnának,
Kik Kapornak felé igen rablának,
Derék erő az lesben maradának.

70 Rabló törökre mikor találának,
Azok gyorsan hátat hamar adának,
Sok rabokat ott megszabadítának,
Nyerességgel igen széppel járanak.

Örülének szegény rabok hogy láták,
Turi Györgynek hogy a szavát meghallák,
75 Az Úr Istent ők segítségül hívák,
Hogy az ellenséget ők megbirhassák.

Biztatja igen az szegény rabokat:
„Ne féljétek, ime az pogányokat,
Nekünk adja még ma Isten azokat
80 És megrontja mind az ő hatalmokat.“

Az derékerőre mikoron juta,
Számptalan nyomorult rabokat láta,
Kikre nézve nagy keservesen síra
És ily szókat az Istenhez támaszta:

„Uram, Uram, seregeknek Istene,
85 Megharagudtál az te népeidre,
Tekints mostan ez nyomorult nemzetre
És fordíts haragodat kegyelemre.

Ezek ha most ellened vétköztének,
De ismétlen tehozzád ők megtérnek,
90 Bőneikről téged megengesztelnek:
Könyörülj rajtok, hogy el ne vesszenek.

Én éröttök nem szánom életemet,
Kiontani mai napon véretem,
Letaglalni szegényekért testemet,
95 Éröttök közikben viszem fejemet.

Csak te vagy, Uram, az én bátorságom,
Az ellenség ellen az én paizsom,
Ha kevesen vagyok, tebenned bizom,
100 Hogy az te nevedben őket megbirom.

Ha pedig elvégezett akaratom,
Hogy az fejemet köztök marasztod:
Legyen, Uram, az te szent akaratom,
De fejenkint azért őket elveszted.

A gyalogból mind lovas legényt teszek,
105 A lovasból főembert én emelek,
Csak jó fíjaim emberkedjétek,
Velem öszve fejenkint ütközzétek!“

Nagy fenszóval ők Jézust kiáltának,
Fejenkint a törökre rohanának,
110 Csuda nagy viadalt velök tartának,
De végre miattok megrontatának.

Hát im mindönfelől nagy sietséggel
Számptalan törökök rettenetességgel,

- 115 Valahová embör nézhet szemével,
Mindenfelől rakva az ellenséggel.
- Jó lovakat kezdék alattok vágni,
Mert másképpen ők nem tudnak ártani,
Sok jó lovak kezdenek sebesedni,
120 Viadalban sokan gyaloggá esni.
- Vitéz György deák emberkedik vala,
Ki a harcon gyaloggá esett vala,
Vitéz módra mind halálíg vitt vala,
Kit ér vala, nem sokat élhet vala.
- 125 Sőt az Úr is gyaloggá esett vala,
György deák lovába ütközött vala,
Nagy sebes lóval ő el esett vala,
Szegen György deák lovát kapta vala.
- Igön siet felülni, de nem lehet,
130 Mert az ellenség mindenfelől siet,
Vida mondja: „Uram, ülj fel, ha lehet!”
Az gallérnál fogva húzza, mint lehet.
- Az féllába immár kengyelbe vala,
Hogy az ellenség ötét érte vala,
135 Nagy sok pogány mind körülvette vala,
Hogy megadná magát, úgy kéri vala.
- „Ebek, engem pórázon nem hordoztok,
Egyik helyről másakra nem hurcoltok,
Azt ti soha még csak se gondoljátok,
140 Ebek, engem vagy kinek alitotok?”
- Ottan ő véres pallosát ragadá,
Egynehányat csak gyorsan lecsapdosa,
Valameddig önnönmagát birhatá,
Mind halálíg vitéz módra vitt vala.
- 145 De mégis azmíg erejét birhatá,
Csuda erős viadalt velök tartá,
Valahogy kit közöttök talál vala,
Ugyanottan csak ketté szakad vala.

- Sok török főlovakat levág vala,
Kit az törökök igön bánnak vala, 150
De megölni mégsem akarják vala,
Ha elevenen megfoghatják vala.
- Mert csak a lábait sebesíték vala
És csak az inát öklöldösik vala,
Hogy elesnék, azért mívelik vala, 155
Földön inkább hogy megnyomták volna.
- De lám a jó vitéz magát gondolá,
Az egyik kezében fegyverét fogá,
Az másikkal az sisakot megoldá,
160 Kész meghalni, fejéből el-kirázá.
- Mind halálíg csak Jézust kiált vala,
Az ellenséget igen vágja vala,
Sokat környüle lehullatott vala
Az hitetlen vakmerő pogányokba.
- Lön az viadal Alsó-Oroszlánnál, 165
Ugyanottan az kis folyó pataknál,
Veszedelme történék ott az Sárnál,
Így feje vétetik ott az fűzfánál.
- Nagy örömmel törökök megtérének,
Örömkben az végekben lütetének, 170
Csuda nagy vigasságot mívelének,
Hogy ily drága fejet elvihetének.
- De még őbennek is sokan ohitották,
Vitéz Turi Györgyöt oly igen bánták,
Mert alafajok alábbszállott soknak 175
Már azután a török deliáknak.
- Soknak ő éltebe kenyeret adott,
Máshoz kérni közülök nem bocsátott,
Sokszor vitézivel velök ütközött,
De mindenkor azért nekik több jutott. 180
- Kapá fejét bék, az portára küldé,
Császár tőle igen jó néven vevé:
„Megbocsássa felséged”, — azt izené —
„Hogy az gonosz szerencse így engedé.

185 Mert ha elevenen foghattam volna,
Életemnél inkább akartam volna,
Felségednél kedvet találtam volna,
Felséged tömlőcét illette volna:

190 De mind halálig magát meg nem adá,
Az vitézekben oly nagy kárt tett vala,
Jó lovakat alattok levág vala,
Sokat körüle lehullatott vala."

195 Ezt látván vitézek elrémülének,
Az törökök közé elegyedének,
Csak kevesen közülök elmenének,
Mert többire inkább mind ott veszének.

200 Vesze vitéz Balaskó Vince deák,
Bácsmegeit elevenen elfogák,
Jó Adoni Bálint, vitéz György deák,
Sok jó legény, sok jó vitéz katonák.

Azkik közülök elszaladhatának,
Csoda nagy szerencsén ők is járanak,
Sok jó sebes lovat visszahozának
És többire mind sebesek valának.

205 Vitéz Lengyel István elszaladt vala,
Ki az Úr mellett igen szolgált vala,
Vitézséget nem kicsint mivel vala,
Kit sok jámbor vitéz ember lát vala.

210 Ujlaki Sebestyén közülök vesze,
Jöllehet az derékharca nem érte,
Mert útjába talála az törökre,
Foglyá esék ő is kemény sebökbe.

215 Sinak-rínak várasbeli asszonyok,
Kiknek odamarada az urok,
Nagy fenszóval ők csak jajt kiáltának,
Urokért az keserves asszonyok.

Az várashoz vitézek hogy jutának,
Mindnyájan ők rajta szomorodának,

Minden rendbeliek igen sírának,
Az Istenhez csak felfohászkodának. 220

Hír lön ebben im az tisztess asszonynak,
Hogy halála történt vitéz urának,
Adá ottan magát oly nagy bánatnak,
Mind holtáig való nagy siralomnak:

Sirástul ő nem akara megszűnni, 225
Ha lehetne, ő is kész volna halni,
Ő véle mind együtt eltemetkezni,
Hogysem immár ez világ szerint élni.

Fijai, szép leányai sírnak vala,
Keserves könnyeket hullatnak vala, 230
„Óh mi édes atyánk" — azt mondják vala,
„Hogy hagyál el minket hamar árvává?"

Jobb, hogy mi először megholtunk volna,
Hogy sem halálotat mi értük volna,
Isten minket előtted elvitt volna 235
És tégedet soká éltetett volna."

Ezenképen szerető jó szolgálai,
Kezdék mind fejenkint ötet siratni,
Bizott baráti róla emlékezni,
Érte keserves könnyeket hullatni. 240

Azkiket gyermökségekben fenntartott
És sokféle szerencsiken hordozott
És övelők sok dolgokban forgódott,
Óhozzájuk jó hírt, jó nevet adott.

Ezek csuda nagy sirást tesznek vala, 245
Sem éjjel, sem nappal nem szünnék vala;
Azért immár jutának budósóba,
Mert elesett fejüknek koronája.

Várasbeliek is mind úgy siratják
És fejenkint nagy fennszóval jajgatják, 250
Mert szegények ezt bizonyjal jól tudták,
Hogy jó hírét immáran csak óhajtják.

255 Körülvaló község is mind siratja,
Valaki közülök szavokat hallja;
Minden ember Turi Györgyöt kiáltja,
Kicsiny, öreg mind egyaránt óhajtja.

260 Vitéz öcsjei oda gyültek vala,
Kiket Isten után elővett vala;
Vitéz bátyjokat úgy kesergik vala,
Testét tisztességgel temették vala.

265 Kár lön vitéz most itt neked meghalnod,
Mert Szaláság azt bizonnyal megbánod,
Vagy az, hogy a földet te pusztán hagyod,
Vagy az, hogy az adót nekik megadod.

270 Ha ezeket nem miveled, elrontnak,
Kegyetlenül téged mind elpusztítanak,
Nagy sok rabot tebelőled kihordnak
És nagy szörtelenül mind elrabolnak.

275 Nincs az ellenségnek már kitől félni,
Isten után nincsen kitől tartani;
Az egy embert kell vala oltalmazni,
Ha ott meg akarnak vala maradni.

280 Az Kanizsa vizén át nem jöttek,
Vitéz Turi Györgytől oly igen féltek,
De még sőt a nevétől is rettegtek,
Illyen bizván cselekedni nem mertek.

285 Adna Isten ily kapitányt kezünkben,
De én kételkedem felele ebben
És az Isten, csak ő választhat ebben,
Ő ad fejedelmet az mi földünkben.

290 Kevélység ő benne semmi nem vala,
Isteni szolgálatra gondja vala,
Gondviselő és józan ember vala,
Minden dolgában állhatatos vala.

295 Az fejedelemnek kedvében vala,
Az ő képét kinyomtatta vala,

Sok főnépnek isméréteben vala,
Vitéz és magyar módra termett vala.

290 Tisztos öreg és vastag ember vala,
Idejének szintén jobbában vala,
Vitézi fejében szép két szem vala,
Mindennemű jószág ő benne vala.

295 Sokat szolgált az nyomorult országnak,
Rontója volt az hitetlen pogánynak;
Nagy hire volt régen az Hunyadinak,
Nálánál akkor jobbat nem tartottak.

300 De az időtől fogva magyaroknak,
Nem volt hírősb az ő maradékiba,
Mert hire volt ennek sok országokba,
Jó szerencsés volt minden dolgaiba,

Merészsége csudálatos nagy vala,
Kevés erővel sokat megver vala,
Mert Isten az ő bátorsága vala,
Kivel ő nagy hadat megkezde vala.

305 Ötödéven hogy az budai basa,
Palotát hogy nagy erővel megszála,
Nagy sok ideig erősen vitatá,
Éjjel-nappal erősen ostromlatá.

310 A szerencse basának nem szolgálá,
Jóllehet az házat megtörte vala,
Ő falait földig rontatta vala,
De alóla elpironkodott vala.

315 Csudának tetszik az fejedelemnek,
Az utána való fő-főlegénynek,
Azért köszöni mint jó hiveinek,
Szolgálatját az vitéz Turi Györgynek.

320 Csuda nagy nevet akkor is vett vala,
Az király megajándékozta vala,
Pohárszékit néki adta vala
És nagy dicséretet rajta tett vala.

Fejérvári törökök nem nyughatnak,
Nagy gyakorta csatázni kiszaladnak,
Az király tábora felé tartanak
Nem egyébért, hogy nyelvet kaphassanak.

325 Az istrázsa megjelentette vala,
Hogy fejérvári bék népe kin volna,
Ő maga is vélök itt kin kullogna,
Ha valami martalékot kaphatna.

330 Kiki mind az török után indula,
Vitéz Turi György is el oda juta,
Szakadozott zászlója vele vala,
Az törököt megrettentette vala.

335 Sereg előtt mikoron ötet láták,
De az adót ott is igen megadák,
Mindjárt ő magokat futni adák,
Mert az béket elevenen megfogák.

340 Vigan hozá Turi György az királynak
Ő szomszédját mint kegyelmes urának,
Fejérvári béket adá császárnak,
Meggöszöné király hív szolgájának:

„Im nem régen, nagy ember, segítettél,
Az én végházamba kit cselekedtél,
De ha soká élhetek szerencsédde,
Nem leszen az kivetve én szívemből.

345 De légy veszteg, várj időt, édes hívem,
Mert im mostan előttem ellenségem,
Először kell azokkal számot vetnem,
Hív szolgálatodat el nem felejtem.

350 Tudom, mikor kell tégedet meglátnom,
Kegyelmességemet hozzád mutatnom;
Higgyed, hogy soha el nem felejtem,
Vitézi fejed megajándékozom.

Addig arany láncomat neked adom,
Örök ajándékul neked mutatom,

Ellenségemért viseld, azt akarom,
Minden kegyelmességemet ajánlom. 355

Nincs énnekem több Turi György tenáladnál,
Szükségemben sok helyeken forgottál
És mindenütt jó szerencsével jártál,
Mint hű szolgáló énnekem úgy szolgáltál." 360

Ezenközben török császár nagy hada
Jó Zrinyire Szigetváratt rászállta;
Éjjel-nappal vltatá, ostromlatá,
Mindaddig míg hatalmába nem hajtá.

Az vár alatt császár hogy meghalt vala 365
És immár Sziget pogánykézbe vala,
Beglerbék rablani bocsátott vala
Nagy sok pogányt, kinek száma nem vala.

Ezek az Szalaságot elégeték
És az népet kegyetlenül kergeték, 370
Kiket kaphatának, mind elemelék,
Szegényeket örök rabságra vivék.

Jöllehet az rabló török sok vala,
Kik az földet igen pusztítják vala, 375
Az egész tartományt égetik vala,
Sok úr azt immár csak távul nézi vala.

De akkor is nem keveset szolgálta,
Vitéz Török Ferencsel elindula
Nagy szíveszakadva az sok rablóra,
Elérközék és velök szembeszállta. 380

Semmi tartózást ő dolgában nem tön,
Bátor szívvel velök nagy viadalt tön;
Az Úr Isten ott is oly kegyelmes lön,
Hogy ellenségin győzedelmet vön.

Jó csoport rabot pogányok elvesztének, 385
Vitéz Török Ferencről veretének,
Kin az több törökök megijedének
És azután ők elcsendesedének.

390 De ha akkor el nem készültek volna
Az rablókban és meg nem verték volna,
Tudja Isten, míg beszágul(d)tak volna
Kegyetlenül ez nyomorult országban.

395 Én nem vagyok elég, hogy megmondhassam,
Vitézségét hogy előszámlálhassam,
Csak a harmadrészen is megírhasam,
A hallgatóknak elibe adhasam.

400 De az idő azmennyre engedte
És az Úr Isten azmivel szerete
És szentlélek által mire vezérle:
Legyen áldott az ő szent akaratja.

Ezt jól tudja sok jámbor vitéz ember,
Azkik ismerték, ki volt az az ember;
Kit siratott sok jámbor vitéz ember,
És óhajtja minden rendbeli ember.

405 Az fejedelemnek megírták vala,
Az felség siratlan nem türte vala,
Az vitéznek halálát szánja vala
És szívében igen kesergi vala.

410 Nem kétlem, hogy ő kincsének egy részét
Érte nem adta volna az vitézéért;
Mégváltotta volna vitézi fejét,
Méghalni nem hagyta volna ő testét.

415 De az vitézlő dolog így engedte,
Hiszen az Úr Isten is úgy akarta,
Azért neki csak hálát adjunk rajta,
Azmint hozzánk vagyon jó akaratja.

FINIS.

CSANÁDI DEMETER.

1571.

VITA JOANNIS SECUNDI ELECTI HUNGARIAE REGIS, SCITICO SERMONE
A DEMETRIO CHANADI, EIUSDEM PRINCIPIS SECRETARIO MISERABILITER
DECANTATA.

Csudáлом, gondolkodván, világ állapotját,
Nyilván látom mindenben állhatatlan voltát,
Nem történetből vallom szerencse forgását,
Sem emberi erőtül neki változását.

Ha régtől fogva esőt dolgokat meghányom, 5
Ez világot az Isten igazgatta, látom,
Birodalmoknak nevést ötüle tartom,
Megszállását, romlását csak ütüle vallom.

Az Isten mély tanácsát ember nem tudhatja, 10
Bölcs ő cselekedeti, senki nem foghatja;
Mely állhatatlan szerencse, minden jól látja,
Melynek az ő járását csak Isten hordozza.

Nincs semmi jó szerencse, kit Isten nem adjon, 15
Sem oly gonosz szerencse, kit ő nem bocsásson,
De az Istenre azért senki ne zugódjon,
Igazságból tanácsa mert Istennek vagyon.

Anyjának még méhébe mikor ember nem volt, 20
Élete meddig folyjon, meghatározta volt,
Kiről az szent Jób nekünk igen bőven szólt,
Mikor Isten testében megsanyargatta vólt.

De vagy jó embereknek, vagy gonosz adatik,
Isten nevét hogy áldják, túlök kívántatik,
Mert tiszta arany mint az tűzzel próbáltatik,
Keresztyén is próbával csak megígazodik.

Istennek foghatatlan ő titkos tanácsa, 25
Emberek okossága azt meg nem tudhatja;
Mit cselekedik, minden ember csak csudálja,
De bizonyos okait senki nem foghatja.

30 Dicsősége világnak csak olyan mint árnyék,
Maradása csak addig vagyon, míg az jégnek,
Urak, királyok, országok az Úr Istennek,
Vannak erős kezében ű szent fölségének.

35 Ezekről tanuságunk szent írásból vagyon,
Királyok országlása hogy Istentől vagyon,
Hogy születésnek, halásnak ideje vagyon,
Építésnek, rontásnak rendeltetve vagyon.

40 Magasságos tanácsa Istennek betelik,
Az földre híre nekül egy hajsza nem esik;
De még csak egy kis veréb is meg nem öletik,
Hát emberi okosság heába vesződik.

Elrendelt határunkat senki el nem hagyja,
Jób patriarcha nekünk nyilván ezt kiáltja,
Istennek nevét nagy kínjába magasztalja,
Isten azért például őt nekünk mutatta.

45 Több példát én ezekről mast elő nem hozok,
Az második jó János királyról csak szólok,
Kinek halálát szánom, kérlek, ne bánjátok,
Vitéz fejedelmünk volt, mindnyájan tudjátok.

50 Én csudálom, ki gonoszt mondhat ű felöle,
Nem látom, semmi haszna hogy jüne belöle,
Isten megtiltja, ne szóljunk fejedelmünkre,
Erős büntetése hogy ne szálljon fejünkre.

55 Romló sárból embernek vagyon ű állása,
Ne csudáld azért, ha volt mi fogyatkozása,
Nem volt senkinek tökéletes bódogtsága,
Hadakozni szidalmas immár megholtakra.

60 Emlékezzünk nagy szépen azért mi felöle,
Lássuk, mint viseltetett Istentől élete,
Kereszteshad lön ez világra születése,
Atyjának lön világból hamar kimenése.

Nagy háború mindjárast gyermekre borula,
Nagy hadat német király üreá indíta,

Budát gyermekre szálla, erősen vitatta,
Szerencséje első lön ez gyermekkorába.

65 Ellenségtül, némettül, Isten ott megmenté,
Nagy haddal török császárt elhozá németre;
Az német hadat török szertelen elveszté,
De gyermeknek lön ebből gonoszb szerencséje.

70 Királnétül az császár ottan azt kíváná,
Fiát táborba hozza, kiküldené, látná,
Oltalmát, mint az farkas báránnak, ajánlá,
Megmutatá, mert Budát kezéhez kapcsolá.

75 Lova száját, táborát addig nem téríté,
Mígnem asszont fiával Budából kiküldé,
Lippára onnan igazítá, elereszté,
Magyaroknak Budába fegyverét elszedé.

80 Egy jeles vitéz urat megtarta, megfoga,
Vitéz Török Bálintot elvivé rabságba,
Így jelenék meg akkor kellő tutorsága:
Oltalmaz meg, Úr Isten, ne essünk markábai

Erdélységbe fiával asszony elindula,
Lippárol hamar Gyulafejevárvába szálla,
Szerencse ott is, de nem sokáig szolgálá,
Nem sok időre háttal hozzájuk fordula.

85 Nagy csuda, mit elrendelt Isten ember felöl,
Útat talál, hogy véghöz menjen mindenfelöl,
Reménség nincsen szerencsemaradás felöl,
Rajtad, honnan nem vélnéd, nyavalya azfelöl.

90 Asszonynak az időbe vala egy szolgája,
Frater György neve, barát, urára támada,
Ura országát Ferdinánd kezébe adá,
Vendég Lengyelországba urát budostatá.

95 Györg fraternek ki hitte volna illen dolgát?
Hogy így megnyomorítsa asszonyát és urát,
Nem tudom Scariottal atyafiúságát,
De ennek is csélcsapás szakasztá meg nyakát.

- Semmi, látod, embernek romlott okossága,
Mihelt az Úr Istennek eljö mély tanácsa,
Mert ember bizik, kit felemelt, szolgájába,
100 De gyakorta csalatik okos tanácsába.
- Óh te gonosz szerencse! hogy nem keserüléd?
Özvegyasszont fiával helyéből kiűzéd;
Őt esztendeig vendégfölden kesergetéd,
De ebben is Istennek akaratját tevéd.
- 105 Kegyelmes nagy Úr Isten végre megtekénté,
Szeğin árva gyermeket földébe helyheté;
De mind holtáig nagy kereszt alatt élteté,
Noha hatalmasoktól megtartá, megmenté.
- Ezképpen akar Isten azzal cselekedni,
110 Kit akar tanítani, azt szokta megverni,
Nem azért, hogy örökké akarná elvetni,
De hogy ember tanulná magát megismerni.
- Lengyelországból azért anyjával bejőve,
Anyja három esztendőt azután élhete,
115 Esztendő előtt három urat megölete,
Kit én nem dicsirhetek, asszony hogy mivele.
- Marada ország gondja ifjú királyunkra,
Mikor húsz esztendeje éltenek járna;
Lássuk, szerencse ezután mint neki szolgálja,
120 Sokkal inkább meglátod, ütét sanyargatta.
- Vagyon az német párttal nagy hadakozása,
Vagyon ellenség ellen egy fűkapitányja,
De az miatt is lön neki csalatkozása,
Az hadaknak mezején hadának futása.
- 125 Lön ezfelött mindjára belső ellensége,
Ily gonosz szerencsébe ellene készüle,
De nem sok mulva község lön megveretésbe,
Király ellenségétül lön menekedésbe.
- Tudjad volt az Istennek ez is akaratja,
130 Az ű mély tanácsából tanító ostora,

- Testére szálla ű szent kezének csapása,
Ugyanakkor mindjára lön megkórulása.
- Dihösségéből melynek ki nem szabadula,
Mert utolsó napjáig életének tartá,
De mindazáltal ily nagy testi nyavalyába,
135 Sokszor ellenségén lön neki diadalma.
- Ostora noha rajta Istennek nagy vala,
Két erős császár között országlása vala,
Birodalmába mind végig lön maradása,
Ellenségtül mindenkor lön szabadulása. 140
- Látod, rajta Istennek szüntelen ostora,
Ellenségtül nincs neki semmi nyugodalma,
Testének vagyon betegségtül nagy romlása,
Istennek bizonytal volt mert ez akaratja.
- Gondnak, búnak nagysága miatt eltikkadott,
145 Szíve, lelke oly igen neki keserödött,
Teste betegség miatt igen megromlott,
Ez világból kimúlni sokszor óhajtozott.
- Órája de mindennek rendeltetve vagyon,
Addig minden kívánság csak heába vagyon,
150 Járása nem ott, hol ember akarná, vagyon,
Minden dolga Istentül határozva vagyon.
- Krónikába beirni bizony méltó dolgát,
Szerencse járásáról minden vehet példát,
Erős igyébe minden látta bátorságát,
155 Istennek remlötte mindenkor oltalmát.
- Róla ha gondolkodol, azt hiszem, csudálhatod,
Csak Istentül adatott szívűnek ezt vallhatod,
Pogan császáral szembe létét csudálhatod,
160 Kit hogy több fejedelem nem késértött, tudod.
- Okossága megvala, bátorsága vala,
Idejének javára mikor jutott vala,
Házasulásra magát tekéltette vala,
De lásd, itt is szerencse mint neki szolgálja.

165 Leány mátkáját mikor ű hozni akarná,
Annak megszerzésébe minden gondja volna,
Kit akkor nem várt, halálra hamar kórula,
Ez világból ottan lön neki kimulása.

170 Gondold, nézd meg ebben is szerencse járását,
Ne véld egy állapotba neki maradását,
Mikor leginkább fénlük, higgyed megromlását,
Gyakorta csak mutatja, de nem adja magát.

175 Oly természeti neki, régi bölcsek írják,
Hogy csak keze és szárnya neki volna, mondják,
Mikor az kezét nyújtja, felőle azt vallják,
Akkor szárnyát megfogni nem hagyja, azt tartják.

180 Nagy gyorsan ű szárnyával hogy elrepülhessen,
Azhová menni akar, szabadon mehessen;
Mikor az kezét nyújtja, ű neki ne higgyen,
Senki dolgát ne higgye egyaránt menésben.

De ha kire orcáját téríti, fordítja,
Szüntelen változását szívében forgassa,
Isten jóvoltát mindenekbe magasztalja,
Szerencse maradását ezzel támogassa.

185 Oly kegyelmes, irgalmas Isten ű fölsége,
Csak járjunk törvényébe, el nem vét útüle,
Ha ostoroz is, áldomással vegyük tüle,
Zugódással, feddással ne álljunk ellene.

190 Látod nagy országoknak sokszor változását,
Az háládatlanságért gyakorta romlását,
Az káromlásért fejedelmeknek halálát,
Mind testbe, mind lélekbe sanyarú ostorát.

195 Kérjük azért mi azon Isten ő felségét,
Tartsa meg, kit mutatott nekünk, vezérünket;
Nevelje neki lelki szerencsáját,
Tegye egyessé hozzá mindeneknek szívét.

Oltalmazzon alatta gonosz pogán kéztül,
Minden lelki és testi gonosz ellenségtül,

Ne vessen már el soha ő szent felségétül,
Hogy mi ne távozzunk el lelki, testi jónktül (így). 200

De inkább megújítván régi jó időket,
Mi is neki örökké dicsirjük szent nevét;
Oltsa lelkünkbe drágalátos szent törvényét,
Meg ne bántuk, bosszontuk hogy mi ű felségét.

205 Vegyen el immár rólunk enni sok nyavalyát,
Sokféle lelki, testi sanyarú ostorát;
Építse már meg az ű anyaszentegyházát,
Ne szenvedje nevének ily nagy káromlását.

210 Azki szerzé ezeket nem régen énekbe,
Nevét megjelentette verseknek fejébe,
Sok változásról való emlékezetibe,
Hogy ember megtekintse magát életébe.

215 Nagy sok dolgot (így) forogván akkor elméjében,
Világ állapotjának változó igyében,
Tordán létébe írta enni esztendőben,
Az jó ezeröttszázban és az hetvenegyben.

FINIS.

ZELEMÉRI LÁSZLÓ.

1574 előtt.

II. PSALMUS.

Quare fremuerunt gentes, Azon notára.

Zugódik, dül-fül magában ez világ,
Mikor feltámad köztünk az igazság,
De ha tekénted dolgát, csak bolondság
És mindenképpen elmulandó hívság.

5 Ezt nyilván látjuk az hitetlenekben,
Nem gyönyörködnek az élő Istenben,
Sem az őtőle kiadott törvényben,
Hanem csak az ő kába szerzésekbén.

10 Legelsők ebben a földi királyok,
Az fejedelmek és pap uraságok,
Szent Dávid mondja, nem tagadhatjátok,
Kik az Úr ellen tanácsot tartotok.

15 Eszvegyüléstek ha országul vagyon,
Az Úr Istenre ott kicsin gond vagyon,
Az fővégezés Krisztus ellen vagyon,
Hogy mint romoljon az Evangéliom.

20 Mondván, ne hagyjuk rajtunk uralkodni,
Az ő beszédét közöttünk hirdetni,
Mert zabolából akar mind itatni,
Szabad életet majd nem hagy követni.

Ennekokáért ne uraljuk őtet
És ne hallgassuk úgy mint mesterünket,
Ne igazgassa az mi életünket,
Ne idvözítse érdeme lelkünket.

25 Rontsuk mindenütt az ő uraságát,
Törjük ízinként nyakunkból igáját,
Vessük ki szánkából az ő zaboláját
És semmiképpen ne fogadjuk szovát.

30 Im megmondom már, mint leszen dolgotok,
Az magas mennyből Isten néz reátok,
Ki csak neveti amit tanácskoztok
És megcsufolja, amire vágyódtok.

35 Lassú beszéddel szólt ezelőtt nektek,
De jó tanácsát elé nem vöttétek,
Már nagy haraggal riaszt benneteket
És megrettenti tő kevélységteket.

40 Az én fiamot im megutáltátok,
Kit fejedlemmé töttem tő rajtatok,
Sionnak hegyén hogy őt uralnátok
És mindenekben őtet hallgatnátok.

Szómot megmondta és akaratomat,
Megbeszélte az én tanácsomat,
Mondván énekiem az Úr ígyen szólott:
„Én ma szültelek tégedet, fiamot.

45 Legyen mind tiéd az föld-kereksége,
Ha azt kívánod, minden öröksége,
Az pogánoknak nagy sok nemzetsége,
Teneked adtam, ám te birj mind véle.

50 Ha nem engednek, ronts mind öszve őket,
Nagy vaspálcával mind földedényeket;
Ha nem tisztelnek, mind elpusztíts őket,
Az földnek színyén hogy ne élhessenek."

55 Serkenjétek fel azért fejedelmek,
Földnek bírái, ez világi bölcssek,
Tanuljátok és vegyétek értelmét
És kövessétek isteni félelmét.

60 És szolgáljatok az nagy Úr Istennek,
Nagy félelemmel neki örüljétek,
Az ő szent fiát igen böcsüljétek,
Apolgassátok, igen szeressétek.

Mert ha valóba meg nem térendetek,
Szent igéjében tő meg nem éppültök,
Az ő szerzésit nem követenditek,
Haragja miatt mind el kelly vesznetek.

65 Sok ideje már, hogy hív benneteket
És gyakorta int, hogy hozzá térjétek,
Tűzzel emészt meg, ha őt nem veszitek,
El ke'l vesznetek, bizonyly higgyétek.

70 Boldogok azok, kik őbenne bíznak,
Mint királyoknak örömet szolgáltnak
És szükségekben őhöz folyamnak,
Ígaz hűt á'tal őbenne nyugosznak.

75 Dicsőség legyen az atya Istennek,
Ő szent fiának mi idvözítőnknek
És vigasztaló szent lélek Istennek,
Az szent háromság egy örök Istennek.

ENYEDI GYÖRGY.

1574.

HISTORIA ELEGANTISSIMA REGIS TANCREDI FILIAE NECNON SECRETARII REGIS GISQUARDI, AMORIS VINCULO INDISSOLUBILI MORTEM OPPETENTIUM, EX LINGUA THUSCANA EX BOCCATIO LATINITATE DONATA PER PHILIPPUM BEROALDUM, HUNGARUM VERO MODULAMINE PER G.(EORGIVM) E.(ENYEDI) T.(RANSSYLVANVM) CONCINNATA.

Gyakor históriákat, tudom, hallotok,
Szép dolgokat az krónikákból olvastok,
De ez egyre, tudom, nem találatok,
Szép lött dolgot mondok, kérlek, halljátok!

5 Éneklésem most leszen Tancredusról,
Gismundáról, király szép leányáról,
Gisquardusról, főkancelláriusról,
Végre szólok nagy szörnyű halálokról.

10 Óh mely bódog, azki más nyavalyáján
Példát szokott venni, nem maga házán,
Sőt tanólni szomszéd nyomorúságán,
Esztelenség tanólni maga kárán.

15 Régi példa közbeszédben mondatni,
Ezt hallottuk sokaktól éneketni:
Okos róka vetett tört elkerüli,
Tanólt héja az horgot is süvölti.

20 Gyakor példák kiket nem serkenthetnek,
Máson esett károk nem taníthatnak,
Azok magok nyavalyáján jajgatnak,
Mint Tancredus bolondságán óhajtnak.

Igen kazdag király Tancredus vala,
Mint ki Olaszországnak ura vala,
Országában békességgel él vala,
Salernumban ennek lakása vala.

25 Vala az királynak egy szép leánya,
Keresztségben neve Gismunda vala,
Vén királynak kedve csak ebben vala,
Mert férfimagzatja néki nem vala.

Sok úrfiak királynak Gismundáért,
Udvarlának királynak leányáért, 30
Sokan nála szenvednek szépségeért,
Úgy fáradnak ifjak leány kedveért.

Emberkorban már szép Gismunda vala,
Virágjában élete fénlík vala,
Házasságban ifjak kéretik vala, 35
Ezer kérő egy nap kérette vala.

Nagy sokká de királytól halasztaték,
Házassága leánnak tartóztaték,
Várja honnét jobb szerencse érkeznek,
Sok ifjakkal szüvek igen csalaték. 40

Ifjú olasz király azonba juta,
Ardeából nagy kazdagsággal juta,
Tancredusnak bízván házára szálla,
Kit úrfiak félkedvvel látnak vala.

Ez királynak noha nem szép termete, 45
Kazdagságért de nagyon böcsületi,
Rút termetét ezzel helyjére viszi,
Szép Gismundát ez házassul megnyeri.

Drága ajándékot atyjának ada,
Örömében sok kincset osztogata, 50
Drága öltözettel Gismundát látá,
Öröm után Ardeában indula.

Igen bosszonkodnak ezen az ifjak,
Kik leányért régtől fogva fáradtak,
Reménségben hogy megcsalatkoztanak, 55
Tanácskoznak, mint azt megtorolhassák.

Tartóztatni azért fiát nem méré,
Mert országát sok irigyektől félté,
Szép erővel országában ereszté,
Mint jó fiát leányával üdvözlé. 60

Rövid üdön vén királt keseríté,
Ifjú királt mert az halál elvivé,
Szép Gismundát vég özvegyességben ejté,
Irigyeknek ebben kedveket lelé.

65 **Az** országnak ezen nagy gondja esék,
 Királyságnak magva hogy elvételék,
 Görög birodalom asszonyra esék,
 Ebből károk vitézeknek érkezők.

70 Nagy sírással asszony kesereg vala,
 Szép ruháját gyászra fordítja vala,
 Agyasházban berekeszkedik vala,
 Sok ideig színét nem látják vala.

75 Söt ez dolgot midőn urak meglátnák,
 Mint vehetnék eleit, gondolkodnak,
 Mert ez forog elméjében uraknak,
 Hogy az bánat gyakran oka halálnak.

80 Inték erre, atyjához haza menne,
 Salernumban Tancredushoz sietne,
 Mert szívének úgy lenne könnyebbsége,
 Bánatiról kérlelné szokott földé.

Lön ez tanács tőle megfogadásban,
 Foglalatot immár úti dolgában,
 Országából atyjához indulatban,
 Szép udvara királynak nagy bánatban.

85 Urak búval asszonyokat már viszik,
 Tisztességgel vén atyjához késérik,
 Bánatiról szép beszéddel kérlelik,
 Országáról se feledkeznek, intik.

90 Asszonyoktól urak elbúcsúznak,
 Tancredushoz, atyjához, hogy jutának,
 Engedelmisséggel fejet hajtának,
 Hogy holtiglan nékie szolgálnának.

95 Nagy szép szókat ajándékkal vevének,
 Az asszontól urak tiszteltetének,
 Országoknak gondjára intetének,
 Békességgel házokhoz eredének.

100 Udvarának Gismunda meghagyatá,
 Senki ura halálát ne forgatná,
 Söt előtte nevezetben se hozná,
 Mert érette szörnyű halált kóstolna.

Semmi vigasztalás nem fog szívében,
 Nagy bánattól fogyatkozott eszében,
 Erős hittel lön ilyen esküvésben,
 Éltilg lenne özvegyágy-tisztelésben.

105 Ilyen esküvését atya jóvallá,
 Ifjúságnak lángját meg nem gondolja,
 Hogy férfitől asszonyember búcsúja,
 Éh farkasnak mint báránytól elállta.

110 Nincsen azért az vén királynak gondja
 Leányának való házasságára,
 Örök özvegyiségre mert magát adta,
 Hüti vagyon annak megtartására.

115 Gyakran esik ifjaktól ez csalárdság,
 Szép menyektől főképpen ily álnakság,
 Midőn őket éri kevés bosszúság,
 Ottan hütre megyen az apácáság.

120 Ritka, higgýed, szerelem igazsága,
 Ő hütiben igazán megállása,
 Mert valahól megindult ő folyása,
 Ott senkitől nincs bizonyos határa.

Azért király még bizik leányához,
 Semmi kétsége nincs szép Gismundához,
 Támaszkodik özvegy fogadásához,
 Nem gondolja, hogy végre néki bút hoz.

125 Tancredusnak udvarában egy ifjú,
 Lakik vala Gisquardus, szép természetű,
 Jó erkölcsű, jámbor, ékes beszédű,
 Minden dolgaiban oly jó víg kedvű.

130 Igaz vala ország szolgálatjában,
 Az királynak szükséges dolgaiban,
 Mindenekben tanácsa titkaiban,
 Fő dolgosa az cancellariában.

135 Az Úr Isten felvötte szegény nemből,
 Nemességet mert nem vött szüleiről,
 Kazdagságot sem hozott eleiről,
 Mind Dávidot emelte juhok közül.

- 140 Mindenektől udvarban böcsületben,
Országtól is Gisquardus szeretetben,
Szép erkölcs hozta ily nevezetben,
Királyságra méltó dicsiretiben.
- Nagy sokaknak de vagyon bántásokra,
Házasságban főképpen ártalmokra,
Az nemesség, jámborság bizására,
Nem tudják, hogy nincsen most annak ára.
- 145 Óh mely ritka most az ollyatén nemes,
Kazdagságért hogy ki nem volna nemes,
Tudományért volna csak böcsületes,
Pénzért minden most nemességben nyertes.
- 150 Bolondságnak mondom azzal kérkedni,
Eleinknek jelével dücsöködni,
Jó erkölccsel semmit bizonyítani,
Nemességnek nyomdokit nem követni.
- 155 Igen hamar Gismunda megváltozék,
Mert üdőtől bánat megenyhítették,
Fogadásra ingyen sem emlékezék,
Az gyász alá szerelem beférkezék.
- 160 Lőn, hogy király urakat vendéglené,
Balkéz felől szép Gismundát ülteté,
Ellenében Gisquardust helyhezteté,
Az kegyetlen Cupido ezt örülé.
- Isznak urak királlyal nagy örömben,
Ifjak főnek szerelemnek tűzében,
Hogy egymással nem szólhatnak különben,
Jelintéssel fohászknak szüvekben.
- 165 Sok úrfiak mégis titkon fáradnak,
Adománnyal hercegek munkálkodnak,
Gismundának szerelmében jussanak,
De Cupido írta Gisquardusnak.
- 170 Fogadását Gismunda nem állhatá,
Atyja előtt tött hitét nem jóvallá,
Özvegségét sokáig nem tarthatá,
Mert szerelem tüze hűtit megbontá.

- Régtől fogva hallották közpéldában,
Allhatatlan asszony fogadásában,
Hogy ki volna még a szép ifjúságban,
Nem kerüli léptét Venus ágyának. 175
- Azért vétkek vagyon itt az atyáknak,
Házasságra illendő magzatjoknak
Nem viselik jó gondját leánzóknak,
Szerencsébe mert sokáig tartatnak. 180
- Nem javallom, kazdagságot kik néztek,
Személyekben sok válogatást teszték,
Jegyruhának valakik csak örültek,
Ígaz szeretetnek de nem engedtek.
- Csoda nagy szerelme gerjed asszonnak, 185
Mert Gisquardust már óhajtja urának,
Nincs emlékezeti fogadásának,
Gyakorta int szemeivel ifjúnak.
- Irgalmatlan istennek, mint az tüzet,
Pogán bölcsek írták a Szeretetet, 190
Sem gazdagot, sem szegént mert nem nézhet,
Hálójában valakiket keríthet.
- Szerelemnek tüzet nehéz titkolni,
Felgerjedett lángját nehéz oltani,
Akarki mint igyeközzék fedezni, 195
Meggyúlt szösznek, higgýed, füstét nézhetni.
- Csak ez vala kívánt igyekezetek,
Mint lehessen egymással szembe létek,
Mert mindketten örülnek személyeknek,
Mindazáltal rettentí is félelmek. 200
- Igen féltik magokat kisebbségtől,
Mert szerelem gyakorta nincs a nélkül,
Szép Gismunda retteg sok örüzőktől,
Gisquardus is udvari irigyektől.
- Követségre magokat sem bizhatják, 205
Mert hűséget szolgákban ritkán látják,
Azmint lehet, azért igen titkolják,
De szüveknek lángjokat nem ölthatják.

210 Okos vala Gismunda mindezekben
Oly szép módját titkon viselt tüzében,
Okkal tudja magát tartani ebben,
Nem hordozá szüve lángját nyelvében.

215 Magát ójja oly igen csendeszségben,
Hogy ne essék csácsogás beszédében,
Mert gyakorta ifjak esnek oly törben,
Magok nyelve hozza farkast veremben.

220 A szerelmet, higgyed, nehéz titkolni,
Kiváltképpen hól folyását kezdheti,
Ha járását úttal nem követheti,
Csalfával is de kész hozzá kezdeni.

Rá gondola Gismunda bátorsággal,
Már dolgához kezde szép okossággal,
Mert nem szólhat különben mátkájával,
Őt köszönti szép keze írásával.

225 Okos asszony ily módot ebben lelé,
Hogy levelét szerelmének küldhesse,
Egy szép öreg fuallót ehhez szerze,
Fuallóban levele berekesztve.

230 Megtanítá követét járására,
Követségben üdöt válogatásra,
Hogy jó módot keresne szólására,
Fuallónak titkon beadására.

235 Jóllehet nagy szüvel jóakarátját,
Asszonyának fogadá ajándékát,
De nem érti az fuallónak titkát,
Csak gondolja szübeli jó szándékát.

240 Tekinté meg a fuallót, nem üres,
Szerelmének levelével sőt terhes,
Ékes beszédekkel az levél teljes,
Ezen ifjú éjjel, nappal szolly (így) heves.

Hűségesen az levél írva vala,
Az Gisquardust mely erre inti vala,
Gismundával volna nagy titok szava,
Azért kevés fáradságot ne szánna.

Igen örül ifjú ez kívánságnak,
Nem mond ellent asszony akaratjának,
Bátrabb engednie bujaságának;
Szegni kedvét hogynemmint asszonyának.

Rövid szóval az levél megtanítá,
Hagyott helyre Gisquardust igazítá,
Személy szerént hól Gismundát találná,
Szép virágát Venusnak szaggathatná.

Nincs oly titok, kit a szerelem nem tud;
Okosság nincs, kit felforgatni nem tud;
Oly rejtőkhely, kit megkeresni nem tud,
Okos, bátor, mert mindeneket tanólt.

Az királynak udvarához nem messze,
Elhagyatott sötét barlang rekesztve,
Mely senkinél már nincs emlékezetben,
De asszonnak gyakran forog eszébe.

Úta nincsen sohonnat az barlangnak,
Sötétsége de mint vadak házának,
Felnevése körül az sok töüs gaznak,
Nem mondanád méltó Venus ágyának.

Írásában mutatta az barlangra,
Kire nézne mint drága polotára,
Úgy sietne, mint szép ágyasházára,
Fáradsága lenne vigaszására.

Ennek penig bátrabban járására,
Került törnek eltávoztatására,
Irigységnek szemek behunyására,
Sötét éjet várnának járásokra.

Nem lön ehhez késedelme virágnak,
Szüvét adta mert erős bátorságnak,
Kötve vége ablakhoz az sinórnak,
Aláereszkedék falán várának.

Siet hamar az barlangot elérni,
Mert hitinek eleget akar tenni,
Néha tövis gyenge testét érleli,
De szándékát azért hátra nem veti.

245

250

255

260

265

270

275

280

Juta hamar Gismunda az barlángban,
Csak egyedül vagyon nehéz várásban,
Gyenge szüve retteg az sötét házban,
Minden reménsége csak Gisquardusban.

285 Semmi késelem ifjú dolgában,
Siet öltöznie szattyán ruhában,
Sok töüs miatt ne bántassék útában,
Mi ruhába úta legyen bátrabban.

290 Fáradságot sokat el kell szenvedni,
Nagy gyakorta félelmes helyen járni,
Sok szerencsét kell annak megpróbálni,
Szerelemnek után ki akar járni.

295 Rest ifjakat Venus asszony nem kedvel,
Nem is lakik az félelmes szüvekkal,
Vitézkedik de csak az merészekkel,
Gyakran esik ügye körmesb kezekkel.

300 Az szerelem úta megfoghatatlan,
Az mely szübe beakad, nyughatatlan,
Sok szép álmod megfojt, mert állhatatlan,
Félelemmel rakva, fáradságtalan.

Tudja vala ifjú, hogy az barlángban,
Szép szerelme várja ágyasházában,
Semmi tartóztatás azért útában,
Nagyhirtelen beköszöne barlángban.

305 Rajta esék virágnak nagy öröme,
Mert régulta ezt óhajtotta szüve,
Erre vitte nyughatatlan szerelme,
Fejét adta érte veszedelemre.

310 Immár bizvást örvend mint mátkájával,
Ölelgeti szép gyenge tagaival,
Szerelméről maga beszél ifjúval,
Bátorítja ilyen szép mondásival:

315 „Semmit ne félj, ifjú! légy bátorságba,
Ne gondold ezt, hogy hütöm az sokságba,
Özvegységnek mert noha voltam rabja,
De már szerelmednek lések hű foglya.

„Vegyed azért víg kedvvel szerelmemet,
Oly nagy híven megőrizd beszédemet,
Koronámmal néked adom hütemet,
Bizonyáságul fogjad szép jeggyűrömet.”

320

Nagy sok ékes beszélési származnak,
Szép Gismunda ajaki mosolyognak,
Hiszen Venus hizelkedő szavának,
Nem gondolja néki végre büt hoznak.

Irigy, állhatatlan szerelem dolga,
Mindeneket felforgat járásába,
Szép ifjakat jobb vígságnak útába,
Törben akaszt, ejt nagy nyomorúságba.

325

Csalárd Venus Parisnak hütöt ada,
Hogy az arany almának szép jutalma,
Kazdagsággal lenne Görög Ilona,
Végre alma Trója fogát vaslatá.*

330

* Ennek nyilvánban való megértésére noha bővebben szólhatnék, de legyen ez csak rövideden. (Ez éneknek több része az argumentum után szép renddel következik.)

Ex Bocatii lib: 6, cap: 22. Item lib: 12, cap: 52. Homero & Didymo aliisque compluribus Troja flammam miseram deplorantibus.

Peleus királynak és Thetis asszonnak az Achilles anyjának menyegzejére midőn három istenasszonyok: Pallas, Juno és Venus asszon hivatattak volna: miért hogy Discordia asszony nem hivatatték az menyegzőre, magának azt kisebbségnek tartá és bänködék rajta.

Vala penig ezen nagy gondolatja, miképpen ezt megtorolhassa és bosszúval visszaadhassa, hogy Discordia és ez menyegző örökké emlékezetben lennének.

Talála ily módot benne: Méne az Atlas királynak három leányihoz, kiknek szép kertekben drága arany almák teremnek vala, mert hogy különben az almákhoz nem juthata, (mert lángos oroslán őrzi vala az kertet), nagy könyörgéssel eggyet nyere az király leánytól. Mely arany almára bötükkel ez ígéket metszé: Pulchriori detur, azaz: Az három istenasszonyok közt valamelyik szebb, tehát azé legyen az a szép alma és így az almát annak a fának eggyik ágára titkon köté, mely fa alatt az asszonyoknak lakodalmok vala.

Ezen az asszonyok közt háborúság és vetélkedés indula, mert mindenik méltónak itili vala magát az arany almához.

Melyen mikor nem alkhatnának, Jupiternek papjához menének és az paptól tanólságot kérdének, mit kelljen cselekedniek ez kétséges dologból?

335 Engede Cupido Tarquiniusnak,
Hogy vígadna a szép Lucretiának,
De másfelől színével országának
Rá támada, veté meg budosásnak.

340 Dido asszont nyavalyásul gerjeszté,
Aeneasnak szerelmére ingerlé,
De nem soká szívében viselheté,
Mert Aeneast tengerre kénszeríté.

345 Juno istenasszony nagy Achillesnek
Táborában adá mint jó vitéznek,
Szép Briseist mutatá jegyesének,
Nem sokára adá idegen kéznek.

345 Lám nincs semmi gyönyörűség állandó,
Semmi öröm örökké maradandó,
Rövid üdön de mind elváltozandó,
Az szép üdő után homály várandó.

Mely asszonyokat az pap Ida nevő erdőbe Parishoz igazíta, hogy valakinek ez itilné, tehát az aranyalma minden tusakodás nélkül azé lenne.

Ez tanácson megnyugodván az istenasszonyok, hamar sietnek Parishoz és megtalálván az ifjat, megjelenték néki fáradságbeli szándékokat, hogy itiletre jöttek volna ő hozzá.

Ez dolgot Paris eszébe vévén, elmélködék; álmába látott jelenésre megismeré, hogy isteni akarat. Hagyá azért, hogy eggyenként mennének hozzá és úgy akarna szépségekről itiletet tennie, meg is mondani, kit illetne az arany alma és mindnyájan jóvá hagyák.

Annakokáért előszer is Pallas istenasszony méne be és titkon monda: Paris! itild nekem az arany almát, kin most vagyon az vetélkedés; én is bölcseséget és tudománt adok tenéked, hogy fellyülműsz ezzel minden nemzetségeket.

Annakutána Juno asszony méne be, az is ilyen ígretet tön, hogy ha az almát néki itilné, tehát országoknak birodalmát és kazdagságot annyit adna érette, hogy kivel meghaladhatna minden népeket.

Végre Venus a szerelemnek istenasszonya is ily fogadást tön az almáért, hogy az pásztorságból Parist kivenné és ez világon mennél szebb asszont, azaz az aranyhajú Görög Ilonát néki adná házassul, csak ám az két első asszonnyoktól elvonná az szépségnek itiletit és adná öneki az almával egyetemben.

Ezen Paris mint tudatlan és erdőbe kecskék mellett felnőtt bíró, úgymint ki Justinianus Institutiót disznólábbal glosszáta vala, felindultatván ez vak ígreten, semminek alitá az drága szép tudománt és az birodalom-

Éjfélkor midőn király házában,
Sok vigyázást tenne gondolatjában, 350
Történék, hogy lépnék felső várában,
Futni látá szép leányát barlangban.

Csendeszséggel magában eltitkolá,
Látott dolgot senkinek meg nem monda, 355
Mert magában vén király ezt gondolá,
Hallgatással üdő titkot kinyitná.

Tartóztatá ideig titokképpen,
Gyanósága leányához szívében,
Örüzöket azért rendele híven,
Jaj, ifjaknak nincsen fülök az résen! 360

Ily kegyetlen szándéka az királynak,
Ki már halált végezett leányának,
De még nincs ez hitekkel az ifjaknak,
Azért járják szokott útát barlangnak.

Csak nagyhamar megváltozék örömek, 365
Elfordula minden gyönyörűségek,
Nagy siralmat hozza régi víg kedvek,
Mert megnyilék titkon viselt szerelmek.

mal eggyütt sok jó kincset, a szépséggel egyetembe az aranyalmát Venusnak itilé, az egy asszonyemberhez való dühödt szerelmeért.

Honnét Paris az pásztorságot elhagyá és atyjához Priamushoz, (mert király fia vala) haza méne Trójába. Innét végezetre nagy sok drága szépségekkel, hús hajóval vízi erőképpen, megkémletvén Menelausnak honn nem létét (mert Helena Menelaus felesége vala), Spárta nevő városba méne és honnét aranyhajú szép Ilonát, kit Venus az arany almáért ígirt vala néki, az királynak minden kazdagságával és kincsével egyetemben az hajókra felültetvén, Trójába méne Ilonával.

Azért ez Ilonáért egész Görögország annyira felháborodék, hogy Tróját sok fő és vitéz népeknek halálokkal egész tiz esztendeig sok károkkal vivák. Megvétetvén annakutána a vár, Paris Philo(c)tetestől az Trójának mezeibe nyíllal löteték által.

Ilona kedig megmaradván, Deiphobusnak juta házasságába, mert az előbbi ura, Menelaus nem akará hátravenni.

Ez lön azért Venusnak csalárdsága, kibe megcsalá Parist és szép Tróját elforditá. Lege Livium primam Decadis lib. I.

Mindenütt az Cupidón és az Venuson a szerelmet kell érteni, mert az pogánok ezeket tartják vala a szeretet isteninek.

- 370 Erre kémek taníttatván valának,
Ha asszonyok lenne, hogy hallgatnának,
De társához körmes kézzel nyúlnának:
Gonosz eset ezt hozá Gisquardusnak.
- 375 Csoda, mely bánatja királynak esék,
Véletlenül hogy ily foglya viteték,
Hitlen névvel az ifjú nevezteték,
Könyhullással királytól ily szó esék:
- 380 „Jaj, már látom Istennek nagy haragját,
Vénségemben életemnek nagy kénját,
Kinél tartom vala szívemnek titkát,
Hűségének elárulta virágát.
- „Nincsen hűség, látom, az emberekben,
Sok jótétem nincsen emlékezetben,
Mint most látom, Gisquarde, személyedben,
Kiért lézsek érdemlett fizetésben.
- 385 „Így tartott-é hozzám az te hűséged?
Alnak ifjú! ez volt-é az te hűtöd?
Avagy jóvoltamért most ezt fizeted,
Vénségemnek gyámolát förtőztetted.”
- 390 Többet király ifjúnak nem szólhata,
Mert nagy bánat szívét megfogta vala,
Nagy sírással könnyei hullnak vala,
Mint fogolynak erre így lön mondása:
- 395 „Vedd elődben most, Uram, beszédemet,
Hogyha illik, fogadd be mentségemet,
Atkaiddal ne bosszonts Istenedet,
Nagyobb veszély hogy ne falja fejedet.
- 400 „Velem való jóléted nem togadom,
Kit minden lát, mert bolondság titkolnom,
De erre vitt szübeli indulatom,
Hidd meg, Uram, nem háládatlanságom.
- „Ígaz bíró ellen az Isten néked,
Gyaláznia nem kívántam személyed,
De ne vegye nehéz kedvvel Felséged,
Hatalmasb vitt erre, hogyha megnézed.

- 405 „Esztelenség, avagy háládatlanság,
Sem gerjedett birhatatlan bujaság,
Nem vitt engem erre semmi csalárdság,
Csak vont az nagy szübeli hatalmasság.
- 410 „Nagyobb annak Felségednél hatalma,
Hatalmának, higgved, szélesb határa,
Szerelemnek ölthetetlen tűz lángja,
Ez vitt engem sebes tüze habjába.
- 415 „Nem retteg az erős fejedelmektől,
Törvényeknek sem kemény igaitól,
Semmit nem fél az kegyetlen haláltól,
Nem óhattam magam ily hatalmastól.
- 420 „Nem tudod-é sok erős vitézeket,
Nagy urakat és bölcs tudós népeket,
Az szerelem nagy sok fejedelmeket,
Szarvon kötve hordoz sok erőseket.”
- Annál inkább kezdte király búsulni,
Gisquardusnak szaván fellyebb gerjedni,
Parancsolá azért tömlöcben vetni,
Mert vakmerő beszéde azt érdemli.
- 425 Ezenközbe Gismunda nagy vígsággal
Nyájaskodik házában barátival,
Mert nem tudja, hogy mátkája bánattal,
Az tömlöcben kesereg óhajtással.
- 430 Megizené király szép leányának,
Véget vessen mindjára vígságának,
Mert homályja történt fényes napjának,
Vérrel fordult feredője az hóldnak.
- 435 Illyen követsége lön az királynak,
Mely bánatot hozza a szép virágnak,
Nem tudója még az gonosz szándéknak,
Engedelmét izené mint atyjának.
- 440 Söt urakban király titkon hívata,
Hogy törvénnyel ifjakat áldoztassa,
De vén tanács ezt bolondságnak mondá,
Söt ifjakat öszveadni tanácslá.

Ezzel nem gondola, hívá Gismundát,
Kemény szóval úgy rettentí leányát,
Mindazáltal nem türheti síralmát,
Haragszóval így kezdé el panaszát:

445 „Rettegnie nem tudtam személyedtől,
Gonosz asszony, nem féltem ily vétektől,
Avagy ki tart szerelmes gyermekéről?
Jaj, nékem most sebem magam törétől!

450 „Álnok asszony, így állott-é mondásod?
Ez vala-é előttem fogadásod?
Allhatatlan volt lám minden mondásod,
Így csalt engem tettetett jámborságod!

455 „Midőn jámbor uradtól megmaradál,
Özvegyiségben Ardeából megjutál,
Nemde ezen akkoron hűtöt adál,
Hogy hóltiglan özvegyágnak szolgálnál?

460 „Menelaust immáron nem csudálom,
Hogy társától csalatott, már gondolom,
Mert erőtlen leánzóok hűti, látom,
Hütek addig, míg lábok belől ajtón.

„Oka ez volt hamis fogadásodnak,
Utat nyithass álnok csalárdságnak,
Esküvéssel hitelt keress dolgodnak,
Így búsítsad életét vén atyádnak.

465 „Rólad, soha, bizony, nem hittem volna,
Hogy ily vétek szüvedben eltitkolva,
Vétségemnek legyen megbúsítója,
Mert azt hittem, hogy te légy nyugatója.

470 „Te éretted már nyomorult vétségem,
Minden népek között szidalmas nevem,
Gyalázatos immár királyi hírem,
Nem kívánom azért hosszabb életem.

475 „Ékessége királyi nemzeteknek,
Gyalázatra fordula személyemnek,
Elmarada öröme életemnek,
Szép istápjá megromla vétségemnek,

„Minden testi jókkal engem az Isten
Látogatott bővséggel kegyelmében,
De megvonta ezt tőlem itéletben,
Hóltom után biró nincsen székemben.

480

„Drága ajándéka az nagy Istennek,
Kinek jámbor magzati nevelkednek,
Nem gyalázzák vétségét szülejeknek,
Öregbitik jó hírét nemzeteknek.

485 „Vedd eszedben, leányom, ezt magadban,
Mely nagy vétek királyi udvaromban,
Te miattad esett méltóságomban,
Hogy nemtelent vittél ágyasházadban.

„Óh, mely igen szívemet keseríti,
Bánatimat ez dolog öregbiti,
A szeretet szüvedet erre viszi,
Hogy az paraszt Gisquardust kedvelheti!

490

„Rajtad annyi nehézségem nem volna,
Személyedet ha megböcsülted volna
És ha hozzád hasonlót néztél volna,
A szeretet így nem vakított volna!

495

„Veled-é, Gisquardus ki nemzetsége?
Nem tudod-é, szeretőd paraszt vére?
Nincs senkitől titkolva szegénysége,
Hól országa, kit illetve személye!

500

„Magad tudod, gyermekségétől fogva
Udvaromat engedelmemből lakta,
Magát noha jó erkölcsben tartotta,
Nemességre emelte szolgálatja.

505 „Azkik születésből nemességeket,
Bizonyítják atyjokról cimereket,
Nagy nemzetből hozzák eredeteket,
Tudod, azok viselnek nemes nevet!

510 „Mely úrfiak, nemesek, udvaromat,
Látod, lakják főhercegek házamat,
Hogyha meg nem tartózhattad magadat,
Fordítottad volna ezekre orcádat!

515 „Avagy kazdag Tráciának királyja,
Jutott volna eszedben nőtelen fia,
Házasságban néked szerzettem volna,
Hólta után erre néz birodalma.

520 „Nagy gyalázat királyi koronámnak,
Szidalmára lenne méltóságomnak,
Szegény rendre birtoka országomnak,
Hóltom után ha esnék Gisquardusnak.

„Téged az föld, jobb, előttem elnyeljen,
Szemem előtt bár az halál elvigyen,
Gisquardus is ez világból elvesszen,
Hogy sem mint székemben ez álnak üljen!

525 „Véget vetek ez áruló élteinek,
Ne örülhess éktelen szerelmének,
Ezzel töltem kívánságát szüvednek,
Szeretődöt étkül adom férgeknek!

530 „Már két dolog szívemet tartóztatja,
Mely kétségben gondolatom fárasztja,
Nagy haragom első, ki ezt mutatja,
Életednek legyenek dühödt hóhéra.

535 „Okosságból de atyai szerelem,
Erre vonna hozzád kegyelmességem,
Ezt mutatná hozzád régi jó kedvem,
Kegyelemmel hogy lenne engedelmem.

540 „Bátorsággal nem tudom, mit miveljek,
Haragomban ha büntetésre néztek,
Vagy kegyelmet szerelmemből kövessenek,
Tégy választást ebben: mi tetszik néked?”

Így az király elvégezé beszédét,
Haragjában elfordíttatá székét,
Hogy ne lássa leányának személyét,
Mindazáltal várja választételét.

545 Mert királynak ez vala ő szívében,
Kegyetlenség ha lenne beszédében,
Így leánya indulna könyörgésben,
Sik reménség de marada kezében.

Példa legyen ez az jámbor atyáknak,
Ne gerjesszék lángját az ifjúságnak, 550
Szent Pál mondja, hogy azzal nagyot ártnak,
Jó intéssel sokkal többet használnak.

Az atyákban vajki kevesen tudják,
Hogy miképpen magzatjokat tanítsák; 555
Tudatlanok, mert magok sem tanultak,
Jó erkölcsnek plántáját nem kóstolták.

Tanításnak tisztit meg sem tanulják,
Sokan semmi munkának azt alítják,
Vereségben, haragban áll, azt tudják,
Mint Tancredus, csak dühöskedő atyák! 560

Ijyak közt ha látod a szeretetet,
Feneképpen, kérlek, meg ne rettentsed,
Szeretnek dűhi mert nagyot tétet,
Isten szerént házasságra sőt intsed.

Ezt hogy látá Gismunda, elbúsula, 565
Édesatyja hogy látni nem kívánja,
Semmi gondját látja jövendő kárra,
Fohászokdván szemét veté urakra.

Nem tűrheté, könnyvei hullnak vala,
Nem nézheti atyját, azt bánja vala, 570
Szép szemei vérrel fordulnak vala,
Kegyelemre királt ez inti vala.

Tartóztatá Gismunda végsiralmát,
Könyveitől törli gyenge orcáját,
Hogy ismeré királynak nagy haragját, 575
Férfiszívével így kezdé el mondását:

„Isten nélkül nem lehet semmi, tudom,
Végezése ellen nincs tanács, vallom,
Minden dolgok tőle biratnak, látom,
Egymás szeretőkre gondját jól tudom. 580

„A szerelmet bennem nem titkolhatom,
Nem is illik az ellen rugódoznom,
Noha tőled, uram atyám, vádlatom,
Érts meg, mely méltatlan azokat hallom.

585 „Méltóságát felségednek becsülöm,
Itileted vénségedhöz mértéklem,
Haragodat semmiben nem kérleltem,
Hizelkedő szóval fülöd sem kentem.

590 „Azt ne véljed, atyám, hogy haragoddal,
Most használhass rajtam búsulásoddal,
Nem ijeszthedd szívemet féneszóddal,
Sőt szerelmem gerjeszted inkább azzal.

595 „Mert kész vagyok az halált megkóstolnom,
Szörnyű itiletit rajtam próbálnom,
Szép Gisquardust hogynem mint hátrahadnom,
Szerelmeért halálomat nem szánom.

600 „Oka igaz nincs ebből feddésednek,
Hogy megszegtem fogadását hitemnek,
Nem tudod-e jobb engedni Istennek,
Megbecsülvén virágát az üdönek.

„Régen kellett volna erre vigyáznod,
Igaz atya lévén, szemed megnyitnod,
Ifjúságnak lángját jól meggondolnod,
Ezt hozta most gondviseletlen vóltod.

605 „Írják Aetna hegynek ő sebes tüze,
Mint az napnak ugyan gerjedeze fénye,
Ezenképpen ifjúságnak szerelme,
Kiváltképpen ég leánzóok szívében.

610 „Bátor szívnek mert jókarú vitézzel
Mely nagy harca vagyon ellenségével,
Szép termetnek, hidd el, a szüzességgel,
Olyan harca vagyon mint ellenséggel.

615 „Soha nincsen szerelemnek jobb helye,
Örömesben hol verekedjék fészke,
Szép termetű ifjaknak mint szüvekbe,
Mert Venusnak nagy kedve szép személybe.

620 „Életemnek most nálam szép virága,
Időm olyan, mint szépen kinyílt rózsza,
Ifjúságnak kebelemben illatja,
Hogy lehettem ily jóknak titkolója!

„Kőfal között életem nem tűrhettem,
Féne módra élnie nem szerettem,
Házasságban, tudod, ezelőtt éltem,
Régen hagyott jómra most visszatértem.

625 „Esztelenség habok ellen evezni,
Sebes szélnek ellene igyekezni,
Nyájasságtól ifjakat is tiltani,
Természetet folyásában megfogni.

630 „Szép Ilonát hozod elő például,
Miként csalta hűtését nagy álnakúl,
Ne csudáld, mert nem esett történetből,
Nem volt házasságok illő termettül.

635 „Házasságnak nemcsak az hit kötele,
Mert gyakorta csizamik hitnek vége,
A szép üdö, higgyed, főerőssége,
Mert ifjúval aggnak díztelen élte.

640 „De inkább ezt csudálok, hogy forgatod,
Fejedelem lévén, elméd fárasztod,
Hogy szeretőm királynemből nem látod,
Ezért dolgom javalni sem akarod.

„Itileted nem méltó vénségedhöz,
Nem is férnél, atyám, jó móddal ehhez,
Gyalázatot hogy keress ily hívedhez,
Hidd meg, nem fér régi dicsiretedhöz.

645 „Udvarodban tisztelek mindeneket,
Úrfiakat, sok kazdag hercegeket,
Nem gyalázom meg ebből személyeket,
Tisztelettel látok minden rendeket:

650 „De ezek közt, kik palotádat nyomják,
Kazdagsággal magokat mutogatják,
Elszemlélte szemem ők állapotját,
Gisquardusnál hasonlóbbat nem talált.

655 „Nem volt itiletem az kazdagságért,
Soha senkit nem tiszteltem aranyért,
Ezt szerettem ily drága erkölcséért,
Azoknál nincs, kik fáradtak kedvemért.

660 „Panaszodat hogy penig ebből mondd,
Éktelenül ezt szemeimre hányod,
Szegénységért szeretöm szidalmazod,
Nemességért, nemzetiért tagadod:

„Nem tudod-é, atyám, szerencse dolga,
Allhatatlan mindenben adománya;
Egyik kézzel mit ad, mással elvonsza,
Higgyed, ilyen minden kazdagnak sorsa.

665 „A kazdagság szerencsétől biratik,
Mely igazán az ködhöz hasonlatik,
Erős széltől midőn háborgattatik,
Ezt sem tudod, mely hamar elszélezik.

670 „Igaz ugyan, ki arra ragaszkodik,
Eleitől maradtal dücsökedik,
Ha szerencse akarja, hamar esik,
Híre-neve kazdagsággal enyészik.

675 „Gondold, atyámfiat a szerencse
Miként tartja, kikben vagyon ereje,
Azkit felvött, tartja meddig jó kedve,
Csak az tudományon nincsen ereje.

680 „Nemde Quintus Scipio kazdag vala,
Ki Rómában nagy fejedelem vala,
A szerencse ezt böcsülteti vala,
Nem tudod-é, tömlecben lön halála.

„Nagy Agesilausnak ifju fia
Kazdagságnak annyira örül vala,
Lacedemont pénzért eladta vala,
Éhség miatt kellett meghalnia.

685 „Mit mondhatnál Quintus Aemiliusnak,
Nagy Rómának főimperátorának?
Kazdagsága híres vala házának,
Szégyenlem ezt, hallok disznópásztornak.

690 „Tarquiniust hallottad országába,
Nyolc és harminc esztendőt királyságban,
Nagy kazdagon éle sok gonoszságban,
Gyalázattal halála lön rabságban.

„Hová hagyjuk Rómának főhadnagyát,
Bellarust, egynéhányszor triumphált,
Parthusoknak megvévé országokat,
Kuldulásra hozá szerencse dolgát.

695

„Kazdagságért senkinek ne süvegölj,
Szegénységért jámbort soha ne gyűlölj,
Jó erkölcsöt és tudományt megbecsülj,
Szerencsének orrán kevélyen se ülj.

700

„Minden külső szépségek elmaradnak,
Mint az harmat hertelen elszáradnak,
Szép természettel kazdagságok elhúlnak,
Az tudósok örökké uralkodnak.

„Nemesség sem tagadhadd azoknak,
Illyen drága kincssel valakik bírnak,
Szerencsének semmiben nem szolgálnak,
Tudós embert soha ne mondj parasztnak.

705

„Az nemesség nemcsak külső nemzetség,
Mert nem testnek, de elmének fényesség,
Sem nemzettől származandó tisztesség,
De tulajdon természeti fényesség.

710

„Két eszköze vagyon az nemelyeknek,
Melyek által részeltetnek mindenek,
Fegyver egyik uta ez tisztességnek,
Szép tudomány második uta ennek.

715

„Igaz nemességet nem adhat az pénz,
Nem vehetni áron, mert igen nehéz,
Színnemesség, azkit papiroson véssz,
Szerencsétől illetén nemesség véssz.

720

„Mindnyájunknak eredeti Istentől,
Születésünk hozatik atyáinktól,
Jó életünk adatik csak Istentől,
Az nemesség jó erkölcs folyásától.

„A szép hajnálcsillag mely szépen fénlik,
Többi közül az égen kiismerszik,
Szép erkölcsé Gisquardusnak így fénlik,
Nemessége mindenek közt tündöklük.

725

730 „Öt szerettem, atyám, mindenekfelett,
Mert méltóbb volt hozzám egyebek felett,
Míg az Isten el nem veszi éltemet,
Soha tőle nem vonszom szerelmemet.

735 „Szüből vallo, ha az halál elveszi,
Hitetlenül szemem elől elveszti,
Ha életét álnaksággal elrejti,
Szörnyű halált kész lészek megköstolni.

740 „Gondold meg jól, ha szerelmem feddheted,
Tema, gad is lám Gisquardust szeretted,
Nám egyebek felett megböcsületed,
Hát énnékem szememre miért vetted?

„Ne szégyenljed, atyám, ezt melléd vened,
Országodban Gisquardust részeltetned,
Leányodat, kérlek, együttszerezzed,
Nevelkedjék ezért jó híred-neved.

745 „Ebből bizony gyalázatod se véljed,
Jámbor híved ha fejedelmmé tészed,
Idegenre országod nem eresztéd,
Nem hallatlant késértesz, ha megnézed.

750 „Gondold meg az római birodalmot,
Mely ékedig szerencsésen biratik,
Eredetét Róma pásztoroktól vött,
Nagy sok szegényeket fejedelmmé tött.

755 „Hostilius Tullius paraszt vala,
Égy szolgálóasszonnak fia vala,
Deákságban felnevelkedett vala,
Fejedelmmé Isten emelte vala.

760 „Ptolomeus szegény katona fia,
Lovagrendből nagy méltóságra juta,
Negyven esztendeig Aegiptust laká,
Nagy hűséggel az királyságot bírá.

„Az hatalmas Dáriusról mit mondjak?
Hű voltáról most semmit hogy ne szóljak?
Nem tudod-é fia egy poroszlónak,
De Istentől királya Persiának?

765 „Parrasius, Licastus atyafiak,
Édes szülejektől elhányatának,
Egy pásztortól Istenért tartatának,
Királyságra Archadában jutának.

770 „Mit mondhatnál Agatokles királyról?
Minden tudja, paraszt nemzet atyjától,
Híres vala hadban viselt dolgáról,
Királysága vala Sziciliáról.”

775 „Kövesd, atyám, nagy Maximinus császárt,
Ki felvövé tudományért deákját,
Gadareust, egy kötélverő fiát,
Leányával ennek adá országát.”

780 „Semmi rendet nem utál az Úr Isten,
Személyválogatás mert nála nincsen,
Szegényeket pad alól elővészen,
Nagy kegyelme vagyon ötet félöken.

„Mondd meg, atyám, kérlek itiletedre,
Lám sokakat már láttál vénségedre,
Ha úrfiból több ment-é nagyobb rendre,
Mondom, maga keresett tisztességre?

785 „Avagy paraszt nemből akik támadtak,
Semmi kazdaságot vélek sem hoztak,
Találtak-é nagyobb méltóságokat,
Nemzeteknél feljebb uraságokat?

790 „Igaz itiletet ha ebben követsz,
Igazságnak haragnál feljebb engedsz,
Hidd meg, többet csak udvarodban lehetsz,
Kiknek régi rozskenyerek most perec.

795 „Gyengén tartott sok úrfiakat láttam,
Kiknek jószágokon gyakran csudáltam,
Kazdagságok költhetetlen, azt mondtam,
De nemsoká az bársonst szürnek láttam.

800 „Oly iratos, drága szép palotáját,
Nagy nemzetes úrnak láttam jószágát,
Tegnap vígan lakta szép, erős várát,
Ma pór úrnak zörgetik benne dobját.

„Az Istennek ily csudálatos dolga,
Nagy sok szegényt emel főuraságra,
Sok urakat viszont hájas táskára,
Mindeneket vonszon akaratjára.

805 „Tovább immár beszédem nem nyújthatom,
Hiszem, vötted eszedbe kívánságom,
Ha végeztéd, hogy szeretöm meghaljon,
Bár nékem is jó voltod ne használjon.”

810 Véget veté Gismunda beszédében,
Semmi rettegés nincs bátor szívében,
Királyt ejté oly igen nagy kétségben,
Esztelenség, hályog esék szívében.

815 Nem tudhatja, mit kelljen mívelnie?
Mert jól látja: igaz asszony intése,
Nem engedhet igaznak, mert vak szíve,
Homályt ejte lelkében harag mérge.

820 Közbeszédben ezt jól szokták mondani,
Azkit Isten meg akar ostorozni,
Vak vereség kezdi házát szállani,
Elmájában megfogy jó itéleti.

Hitlen Nabal nem gondolá tanácsát,
Nem hiheté rákövetkező kárát,
Éjjel titkon inté egy főszolgáját,
Levágatni parancsolá deákját.

825 Leányának hagyá, hogy veszteg lenne,
Netalántán megessenék dühödt szíve,
Mindaddig is házából ki ne menne,
Míg szívében csendességet nem venne.

830 Immár vígan észí király ebédét,
Szabadosnak alítja gondtól fejét,
Már ő verte tengeri ellenségét,
Hogy ártatlan vérben mosdhatta kezét.

835 Nyughatatlan fúrtfejű emberekben,
Soha nincsen nyugodalom fejekben,
Észről észre jargálnak elméjekben,
Fornak, miként hévvíz kicsiny bögrében.

Vígan lakja király ő lakodalmát,
Felmészárlott ifjúnak tartja torát,
Pohárokkal könyvezteti halálát,
Nyomják háta megé az passamésát. 840

Viszont új bolondság üté oldalát,
Nyalánságra indítá király gyomrát,
Nem akarja elfeledni haragját,
Azért hamar szólítá főszolgáját.

„Hüségedben — úgymond — nem kételkedtem, 845
Én jó hívem, mert immár megismertem,
Szolgálatod sok dolgokban dicsirtem,
Hüségedet most mutasd meg énnékem!

„Gisquardusnak hogy inkább higgyem vesztét, 850
Mert lelkemben mintha érzénem éltét,
Menj el azért, metéljed fel holttestét,
Jelül híven hozzad előmben szívét.”

Hitlen szolga kész mindjára engedni,
Tisztét hőhérsággal öregbiteni,
Mert tudja, hogy ha ezt nem cselekeszi, 855
Fog orráról az nagy palaszok elesni.

Mert udvarnak oly tökéletlen dolga,
Nem élhetsz ott magad szabadságába,
Kezed, nyelved uradnak rabságába,
Szentség mellől gyakran esel hidásba. 860

Sietséggel híve ezt elfogadá,
Köntös alól véres szívet kiadá,
Ajándéku az királynak mutatá,
Kért nagy kegyelmét király ajánlá.

865 Egy szép arany mosdót király hozata,
Tárházába kazdagb mosdó ez vala;
Közepire a szívet tötte vala,
Bolondságát ezzel mutatja vala.

Ebéd felett leányát megkimleté,
Kochonyául a szívet neki küldé, 870
Nagy örömmel ajándékon jelenté,
Szerelmének szíve volt, megüzéné.

875 „Bosszú helyett vedd atyád ajándékát,
Meggondoljad rajta tett bosszúságát,
Szüből küldte szerelmednek tárházát,
Fogadd oly örömmel, mint szüved titkát.

880 „Szerelmedre Gisquardust e szü hozta,
Az nagy erős köfalon ez hordozta,
Kít te szüből óhajtottál gyakorta,
Fogjad bizvást, mert atyád ajándéka.”

Kegyetlen hír szép Gismundát köszönté,
Tagaiban testét elhidegité;
Nagyhertelen ebédét elfelejté,
Rövid szóval atyjának ezt izené:

885 „Haszontalan már magam ígirete,
Mert életem Isten megelégtette,
Mondd meg én atyámnak: ez jelensége,
Ajándéka már életemnek mérge.

890 „Hitlen dolgainak végső hálája,
Érdemlette Gisquardus szolgálatja,
Ennek legyen Isten meghálálója,
Szép szívemnek hogy arany koporsója.

895 „Legyen Isten érdemlett fizetésben
Én atyámnak, mert fertőzik véreemben;
Érdemlik ezt Istentől fizetésben,
A szerelmet kóstolja meg éltében.”

900 Hogy ezt mondá, az mosdót általfogá,
Maga viszi sírva ágyasházába,
Végig nyitá ajtót minden láttára,
Keservesen sír, a szüre borula.

„Büntetője legyen Isten azoknak,
Egymás szeretőkre azokik támadnak.
Szép kötelét szaggatják ifjúságnak,
Vadak szaggassák meg szívét azoknak.

905 „Elvesszen az, ki most vélem ezt tőtte,
Hogy előttem halva szerelmem szüve,
Életemet nyilván ez irigylette,
Halálomban legyen kedve betöltve.

„Oh szép szívem, lelkemnek nyugodalma!
Nem vala-é elég, hogy szívem látna? 910
Lelki szemeivel téged foglalna?
Testi szemem látni ezt nem kívánta.

„Lám lélekben valánk összefoglalva,
Szerelmünkben oly szépen bekapcsolva,
Szépen egymást mindenkor látjuk vala, 915
Atkozott az, ki minket elválaszta.

„Hólttestedet atyám megböcsülette,
Drága arany koporsóval tisztelte,
Bizony méltán személyed érdemlette,
Udvarának mert csak te valál szine. 920

„Vegyed, lelkem, már végső tiszteletem,
Koporsódat öttösse meg bőv könyvem,
Nem kívánom nálad nélkül életem,
Lélekben is megkereslek, szerelmem!”

Apolgatja nagy sírással az testet, 925
Könyveiben mossa vértől a szüvet,
Könyhullásit, kít immár megelégtett,
Ablakáról kiönté, mint bőv vizet.

„Betöltettem — úgymond — szerelem tisztit,
Megállottam fogadásomnak hütit, 930
Még sem csaltam szerelmem ígiretít,
Már felvészem utólsó ítleitit.

„Sőt ha az bölcs írás igazat mutat,
Hogy az halál csak testen igazíthat,
De az lélek érzékenségben állhat, 935
Hát lélekben a szerelem vigyázhat:”

„Mit gondoljak tehát én az halállal,
Szerelmemért testem szakadásával,
Ha ezentől nagy lelki bátorsággal,
Vigadozom ott is szép Gisquardussal? 940

„Oh szép Venus, Jupiternek leánya,
Szerelmemnek ki vagy istenasszonya,
Légy immáron sebeim gyógyítója,
Látod senki szívem vigasztalója!

945 „Mire születésemre vigyáztál volt,
Jövendő üdöre ha nem gondolsz volt?
Mire természetemre ilyen gondod volt,
Ha kívánságomra nem tekintesz volt?

950 „Oh kegyetlen, bár ne láthattál volna,
Atyám házát meg ne szállhattad volna,
Nyilaiddal rám ne löhettél volna,
Halálomnak ha voltál kívánója!

955 „Vén szülemtől volt elég kisebbségem,
Almodozván neved is említöttem,
De ha beléd röpülett immár lelkem,
Medgyek, mert csak hozzád siet beszédem.

960 „Gyilkosságod noha azelőtt is tudtam,
Szép szüzeken vérontásod hallottam,
Tökéletlen voltad de nem gondoltam,
Hogy ezt rajtam megpróbáld, nem álmodtam.

Hitlen, miért örülsz elveszésemnek?
Vagy mi hasznod vesztében életemnek?
Ha te voltál kezdője szerelmemnek,
Mért nem vagy őrzője életemnek?

965 „Áldozatra volt tárházomban kincsem,
Kivel oltárodát megtisztelhessem;
Szerelmemben tartottál volna híven,
Meg nem kimilettem volna semmiben!

970 „Az tetőled mutatott barlang helye,
Szerelmemmel kibem voltam rejtve,
Szép kápolnát viselt volna nevedre,
Ez lött volna holtig dicsiretedre!

975 „Országomban vannak menyek, szép szüzek,
Ezek közt is innep lött volna neved;
De ha tőlem te ezt nem kedveletted,
Hízzék gyomrod, teljék véremlenkedved.

980 „Él énnékem ezért mindenütt nevem,
Szerelmemben hogy megmaradtam híven,
De tenéked neved lész tökéletlen,
Gyakran esik zsidó mise fejedem.

„Vérben telhetetlen, kegyetlen Venus!
Hízlekedő étked mint szép madárhús,
De sokaknak szívök miattad oly bús,
Sok szép virág életének vagy te gús!

985 „Születésed micsoda állatról volt?
Vagy életed minémü vadak közt volt?
Oroszlánnál lelked lám kegyetlenb volt,
Ily virágon szüved hogy nem esik volt?

990 „Hova tész, te kegyetlen, annyi sok vért,
Mennyit immár öntöttél szeretőkért,
Szép ifjakat megfojtottál egymásért,
Sok szüzeket öltél meg szerelmekért!

995 „Soha fegyver annyi halált nem ejtett,
Mennyit az te kezéd, szerelem, vesztett,
Kiket mérges poharod részegített,
Görögország arról bizonyosság lehet!

1000 „Te öled meg szép Medeát Jasonért,
Dido asszont megfojtád Aeneasért,
Szép Helénát elvesztéd az Parisért,
Már engem is te öl meg Gisquardusért!

„Végső bucsúm tőled immár ez legyen,
Szerelmemnek jelét velem elviszem,
Kebeledben nyugodtam, hála legyen,
Sok szép szüzek, életem példa legyen!”

1005 Véget veté Gismunda beszédében,
A holt szüvet kapcsolá kebelében,
Semmi kedvezés nincs bátor szüvében,
Mérget ivék, hogy vég lenne éltében.

1010 Nagyot tétet ifjakkal a szerelem,
Kiváltképpen az megrettent félelem,
Búsult szüben nincs semmi késedelem,
Bosszúságnál sincs nagyobb veszedelem.

1015 Foly az méreg szép Gismunda testében,
Úgy változik, mint holt ember színében,
Szép szemei könyvvel lábnak néztekben,
Szakaszzkodnak tagok régi erőben.

- 1020 Erötelen immár teste méregtől,
Földön förtöng, elkölt már erejétől,
Szép orcája förtözve tajtékvertől,
Közel vagyon búcsúja életitől.
- Zengnek minden paloták budulástól,
Nincs szüneti udvarnak futkozástól,
Nagy jajszó zeng sok leány asszonyoktól,
Hamar király ugrék kockahányástól.
- 1025 Nagy rettegve urakkal király juta,
Földről emelgeti leányát sírva,
Úgy átkozza magát, mint bolond atya,
Végső szavát leányának kívánja.
- 1030 Már behunyva szép szemei valának,
Hogy ismeré siralmát vén atyának,
Mintha véget vetett volna álmának,
Szemét felemelé, szóla királynak:
- 1035 „Nincsen, atyám, most helye sírásodnak,
Bizony bolondságra könyveid hullnak,
Tudod, oka te voltál halálomnak,
Óhajtásod tarts végső nyavalyádnak.
- „Eset után embernek veszekedni,
Nagy bolondság kívánt dolgon bánkódni,
Ki az követ maga fejére veti,
Esztelenség annak sebét jajgatni.
- 1040 „Tudod, igaz dolgot tőled kívántam,
Isten törvényéhez magam kínáltam,
Jövendőkre kevés gondodat láttam,
Országodnak javára gondolkodtam.
- 1045 „Kazdagságát tárházodnak nem vártam,
Semmi kincsed lám soha nem kívántam,
Ez egy ifjat de szüből óhajtottam,
Drágább kincset ennél nálad sem láttam.
- 1050 „De ha immár ez volt-é kívánságod,
Erre vigyen szübeli indulatod,
Hogy véremmel enyhítsed szomjuságod?
Már ez egyben jelents meg igazságod.

- „Ha éltünkben minket öszve nem adál,
Semmi jóval életemben nem látál,
Isten kötelében ily ellent tartál,
De ez egyben légy most jó akarattal: 1055
- „Az nagy Isten kiket öszveszerkesztett,
Látod halállal is megkötelezett,
Te se válaszd egymástól az két szüvet,
Egy koporsó nyugossa az két testet. 1060
- „Mert lelkünknek együtt volt nyugovása,
Testünknek is légyen együtt hálása;
Az utolsó napnak is jó várása,
Együtt vigyen minket feltámadásra.”
- Véget veté siralmas beszédinek,
Hólt szüvére hajla szeretőjének;
Megindula nagy ereje méregnek,
Véget veté a szép virág éltének. 1065
- Az urakkal király nagy sírást tarta,
Keservesen hólttestet apolgatja,
Sok átkokat maga fejére hánya,
Házasságnak hogy volt ellentartója. 1070
- Udvar népe oly nagy bánatban juta,
Sok sirással király udvara rakva,
Nagy ideig dob, trombita hallgata,
Sok szép ékes ruha gyászra fordula. 1075
- Temetésre drága koporsót szerze,
Szép bötükkel aranyból ékesítve;
Az két testnek egy koporsóban léte,
Tisztességgel országtól temetése. 1080
- Negyven napig házából ki sem lépék,
Mert szégyenlé, hogy házán ez történék,
Országtól is annyira utáltaték:
„Számkivetés gyilkosnak!” kiáltaték.
- Szüvében is már nyughatatlan vala,
Gonoszságát lelke kiáltja vala,
Immár késén dolgát óhajtja vala,
Országában kit hadni mert nem vala. 1085

1090 Csuda serény az Ördeg ő dolgában,
Nem rest ahhoz, hol mit kaphat torkában,
Higgyed, annak örül, kit lát bánatban;
Erőlkedik mert vonni hálójában.

1095 Az bünt gonosz féregnek írás mondja,
Ki mindenkor embernek szívét rágja,
Félelem és rettegés néki zsöldja,
Veszedelmes halálnak indítója.

1100 Erős köfal az jó lelkiismeret,
Mert vezérli minden jóra az lelket,
Viszont gonosz hamis lelkiismeret,
Minden gonoszságra vonzza az embert.

Azmely szübe már beesett az kétség,
Közel vagyon ahhoz Kain betegség
És mely lelket izgat békételenség,
Nincsen annak életiről reménség.

1105 Vén Tancredus nem kezd nyugodnia,
Nincs szívének senki oly biztatója,
Gonosz bűne szívének furdolója,
Bús léleknek csak Isten orvoslója.

1110 Írva hagyá minden testamentomát,
Az urakra bizá országnak gondját,
Agyasházban vivé titkon handzsárát,
Ezzel király általüté ömagát.

1115 Annál nagyobb gondjok esék uraknak,
Hogy megérték halálát királyoknak,
Budosása nagy vala országának,
Már helyette idegent uralának.

1120 Így veré meg Isten Tancredus királyt,
Minden kazdagsággal elveszté házát,
Idegennek juttatá birodalmát,
Így adá meg kevélységnek jutalmát.

Az nagy Isten így szokta megbüntetni,
Kevély kazdagokat semmivé tenni;
Hozzá képest ki fog mást megutálni,
Kétség nélkül Isten el nem szenvedni.

Példa lehet Tancredus nagy sokaknak, 1125
Kiváltképpen pedig jámbor atyáknak,
Megbecsülvén idejét ifjúságnak,
Ne rekkesszék utát az házasságnak.

Nagy dolog ez, hogy semmit nem gondolunk, 1150
Máson esett nyavalyán nem tanólunk,
Mikor rajtunk esik, akkor jajgatunk,
Illyen dolog nem régen esék nálunk.

Azért atyák és tutorok kik vattok, 1155
Sólyom legyen szemetek, vigyázatok,
Az üdöne virágát ha látjátok,
Az pártának soká ne áldoztassatok!

Soha ne hidd, midőn leányod mondja, 1140
Férhezmenést ha előtted tagadja,
Mert ha lába köszöbit elhaladja,
Szemérmetségét ottan megbánja.

Üdö és természet tagadhatatlan,
Mert ez kettő, higgyed, oly bírhatatlan,
Folyásokban mindenik ölthatatlan,
Hitőknek is ne higgy, mert bizontalan.

Lám virágnak földben rejtett gyökere, 1145
Hideg előtt csak napig áll rejtezve,
De ha éri tavasznak meleg szele,
Nem titkolja fűben lesz jelensége.

Virágjába siesd leányodat inteni, 1150
Isten szerént házasságra bizlalni;
A szép üdöt ne hadd heában folyani,
Nehéz üdöbeli kárt megfóltozni.

A szép rósa kedves csak idejében, 1155
Ha megnézed mosolygó szép színében;
De ha hervadt, nincsen oly böcsületben,
Az aggság is, higgyed, nincs szeretetben.

Átkozott az, ki csak maga hasznáért, 1160
Tartóztatja leányát kazdagsáért,
Mint az álnak tutorok az Mammonért,
Tartóztatják árvákat az jószágért.

Semmi haszon a sok halogatásban,
Mert szerencse nincs mindenkor egy nyomban,
Addig fárad szüve az nagy várásban,
A szép üdö öltözik az aggságban.

1165 Szólhatnék itt tutorok tirólatok,
Kik a szegény árvakéből csak híztak,
Az árvákon nem ótalomért kaptok,
Az jószágért mindent vérnek mondotok.

1170 Segítséggel az árváknak nem vattok,
Sőt ha inkább szerencsését látjátok,
Ajtón leánt csak ki sem bocsátjátok,
Az jószágért verőfénytől ózzátok.

1175 Tékozlóban vagyon minden jószágok,
Néha várból alig marad kastélyok;
Midőn pedig a számadásra juttok,
Magok jószágából adósítjátok.

1180 Higgýed, nehéz az Istent megcsálnia,
Ki ömagát árvák atyjának vallja;
Nem tudod-é, álnok szüved jól látja,
Az árvákért fogad még megvásárlja!

Nem áldja meg Isten annak jószágát,
Nemzetségre sem terjeszti marháját,
Árvakéből azki rakta ládáját,
Megjajgatják fiai az nótáját!

1185 Az árvának ne fojts meg szerencsését,
Marhájával ne sácold meg életét,
Ha gyapjával emészted gyenge testét,
Isten gyermekiden keresi vérét!

1190 Az leánzót magad siesd inteni,
Házasságra Isten szerént bizlalni,
Mert ha maga kezd urat vásárlani,
Félek rajta, fogsz király táncán járni.

1195 Midőn fiat találsz leányod után,
Ne járj akkor csak magad kedve után,
Még se indulj mindeneknek tanácsán,
Mert akkoron irígyekben az Sátán.

Mert talám te kezdesz olytat szeretni,
Az temagad hasznáért kedvelleni,
Kit leányod fog lábheggyel mutatni,
Gondold meg itt, mit akarnék mondani! 1200

Nem tudod-é a sok igényetlenség,
Házások közt gyakor békétlenség,
Innét esik köztök örök gyűlölség,
Mert atyákat hajtja pénz és örökség.

Leántokat olyra erőltetitek, 1205
Kihez szüve nem vonson, ijesztitek,
Az kit szeret, attól úgy rettentitek,
Nincs oly jámbor, kihez nevet nem leltek.

Az leánzót beszéddel meghajthatod, 1210
Kemény szüvet sok szóval lágyíthatod,
De ha kihez egyszer szerelmét látod,
Hidd meg nekem, nehéz azt kigyalúlnod.

Nem tudod-é, madárnak természeti,
Régi fészket soha nem felejtheti?
Eh farkas is tanult ösvént említi, 1215
Leányod is szerelmét nem felejtí!

Nem állandó az olytatén házasság,
Mellyet szerez erő, avagy bosszúság,
Avagy azkit forral pénz és kazdagság,
Nemsokára préda leszen asszonyság! 1220

Emberek közt sőt inkább az házasság,
Két dologban függ az igaz társaság,
Szeretben mert szübeli igazság,
Másod egymás között hasonlatosság!

Kazdagságot nem nézhet a szeretet, 1225
Sem nemzetre ő nem köteleztetett,
Mert nem kincsben, de szüben helyeztetett,
Atkozott az, ki ez közül mást nézhet.

Ijjak, kérlek, igen okkal járjatok, 1230
Hasonlókkal legyen ti barátságatok!
Azt vak szeretetet távoztassátok,
Isten szerént de legyen házasságatok!

1235 **A** szép rózsza vala már kijöttében,
Piros Pinkösd havának közepiben,
Máskézer hetvennégy esztendőben,
Ezt éneklé társához szerelmében.

1240 Ez éneknek deákból fordítója,
Nevét versek fejébe nem titkolja,
Nagy gondolat szívét szállotta vala,
Istent kéri ily szeretettől ója.

SZTÁRAI MIKLÓS.
1576.

AZ VIZEZŐNNEK HISTÓRIÁJÁRÓL VALÓ SZÉP ÉNEK, MOISESNEK ELSŐ KÖNYVÉNEK
HATODIK, HETEDIK, NYOLCADIK ÉS KILENCEDIK RÉSZÉBŐL SZERZETTETETT.

Az Sodoma veszedelméről való énekének nótájára. Mely így
kezdetik el: *Beszélek Ábrahám atyánknak dolgáról.*

Nagy jeles dolgokat az régi próféták
Isten lelke által könyvekben beírták,
Világ kezdetitől fogva melyek voltak,
Mi tanulságunkra mind előnkben adták.

5 **Im** a szent Moises ő első könyvében
Nagy szépen megírta hatodik részében,
Mit művele Isten az régi üdőben:
Ez széles világot veszté vizezőnben.

10 **Csakhamar** ez vala világ kezdetiben,
Ezerhatszázötven és hat esztendőben,
Emberi nemzetnek elterjedésében,
Rettenetes dolgok lőnek azonközben.

15 **Oly nagy** sok gonoszság világban indula,
Az bün emberek közt igen elárada,
Éktelen bujaság közötttek sok vala
És fertelmességgel az föld rakva vala.

20 **Lám** az házasságnak e rendit felbonták,
Istennek szerzését azzal megrutíták,
Patriarchák szavát es ők nem fogadák,
Istennek ígétjét de ők megutálák.

Az hatalmas Isten ezen megbúsula,
Hogy nép gonoszsága ez földön sok vala
És hogy szívök bünre csak hajlandó vala,
Báná, hogy az embert teremtötte vala.

Végezé magában, hogy elvesztenéje, 25
Mert gonoszságokat el nem szenvedhetné,
De hogy kegyességét ő kijelentené,
Százhusz esztendőt megtérésre engede.

Söt annakelőtte sok óriásokat,
Támasztá közöttök sok hatalmasokat, 30
Kikkel nyomorgatá ő az embereket,
Hogy hozzá inkább téríthetné őket.

Semmit de nem foga Istennek ostora,
Söt nép gonoszsága inkább elárada,
Kin Isten magában igen megbúsula 35
És ő búsultában imígyen szól vala:

„Természetét látom én az embereknek,
Gonoszra hajlandóságát ő szívöknek,
Azért föld színéről én elvesztem őket,
Mert bánom még azt is, hogy teremtém őket.” 40

Az üdőben vala egy nagy patriarcha,
Ki az szent Noénak neveztetik vala,
Ígazhütü ember, istenfélő vala
És minden dolgában tökéletes vala.

Rejá az Istennek az Istennek oly nagy gondja vala, 45
Mert Isten kedvében a szent atya vala,
Szép három fiakkal megáldotta vala,
Sem, Cham, Japhet nekik az ő nevek vala.

Igen szépen őket felnevelte vala,
Isten félelmére tanította vala, 50
Házastársot nekik szépen szerzett vala,
Istennek törvénye szerint élnek vala.

Noénak az Isten akkor megjelenté,
Mi szándéka volna, szépen megbeszélé,
Nagy kegyelmességét hozzá megjelenté, 55
Renddel im ekképen nagy szépen elkezde:

60 „Végeztem magamban, hogy én ezt miveljem,
Az népet az földről hogy mind elveszessem,
Minden állatokat vélek vízben öljem,
Mert gonoszságokat már el nem tűrhetem.

Semmit te ne késsél, de nagyhamarsággal,
Fönnyűfából bárkát csinálj gyorsasággal,
Mind kívül s mind belől öt megkend szurokkal,
Kiben megmaradhass az te családdal.

65 Ekképen peniglen az bárkát csináljad:
Háromszáz singnire az hosszát csináljad,
Szélességét ötven singnire csináljad,
Magasságát penig harminc singre hagyjad.

70 Gyakor kamorákat belől benne csinálj,
Egy singni ablakot felyül rajta csinálj,
Ajtót középaránt az oldalán csinálj
És három feneket az bárkának csinálj.

75 Rövid üdön hozok vizet ez világra,
De teveled kötést tészek mostanában,
Hogy téged megtartlak nyilván az bárkában,
Te házad népével hogy megmaradj abban

80 És bevígy teveled minden állatokat,
Hét himet, hét nőtént végy az tisztájában,
Egy himet, egy nőtént az tiszt(tá)tanban,
Hogy megmaradjanak veled az bárkában.

Gyűjts sok eledelt is be oda magadnak,
Hogy legyen mit enni az te csalárodnak
És legyen mit adnod mind az állatoknak,
Hogy fogytározások ne legyen azoknak.”

85 Im az Noé semmit akkor nem mulata,
De nagyhamarsággal bárkát megcsinálá,
Akképpen mint Isten néki parancsolá,
Mert ő istenfélő jámbor ember vala.

90 Oly nagyhamarsággal az üdö betelék,
Az százhusz esztendő csakhamar elmulék,
De nép gonoszsága inkább nevedék,
Noénak Istentől ilyen szó adaték:

„Dolgotat hagyj hátra, menj be az bárkába,
Mind házad népével takarodj be abba,
Nagy esőt bocsátok mert hét nap elmúlva,
Negyven éj, negyven nap mind esik azután. 95

Oly hamar akkoron Noé bekészüle,
Mind háza népével bárkában beméne,
Minden állat hozzá szám szerént beméne,
Az bárka ajtaját Isten beszegezé. 100

Mindjást támada nagy árviz ez földön,
Noénak hatszázadik esztendejében,
Az Szent György havának tizenheted napján,
Mely napon az Noé méne az bárkában.

Igen nagy sok esők égből szakadának,
Egeknek ablaki megnyilatkozának,
Földnek kútfejei mind felszakadának,
Negyven éj, negyven nap vizek áradának. 105

Nagy rettenetesen az víz elárada,
Ez széles világot bebomlotta vala,
Minden hegyek felett nevedett vala,
Tizenöt singnire hegyek felött vala. 110

Oly szépen az bárka vizen uszkál vala,
Minden állatokat az víz megöl vala,
Emberek és vadak mind meghóltak vala,
Miként az Úr Isten elvégezte vala. 115

Gondja az Istennek az Noéra vala,
Mert noha az bárka tétova labb vala,
De semmit az vizek nem árthatnak vala,
Istennek hatalma óalmazza vala. 120

El nagy sok ideig az víz ígyen álla
Áradva az földön, semmit sem apada;
Másfélszáz nap ebben éppen eltölt vala,
Semmit az víz ezen addig meg nem szálla.

Oh mely csudálatos Isten kegyessége 125
És ő híveihez való nagy szerelme!
Mert azokat tartja mindenkor kedvébe,
Azkik tiszta szüből biznak ő nevébe.

- 130 **Rettenetesképpen ő nagy haragjában**
Bűnért ez világot elvesztette vala,
De Noét bárkában megtartotta vala,
Azmiképpen néki felfogadta vala.
- 135 **Gondja az Istennek Noéra nagy vala**
És mind véle való vadakra, barmokra,
Az vizet az földről elvenni akará,
Hogy Noénak ismét az földet megadná.
- 140 **Igen nagy hirtelen egy szelet támaszta,**
Kivel az vizeket megszállitanája,
Földnek kútfejeit el-bédagaszulá,
Az esőt az égből és ő megállatá.
- Oly hamar az vizek apadni kezdének,**
Az földnek színéről helyére térének,
Szent Mihály havának tizenkét napjára,
Armenia hegyén az bárka megszálla.
- 145 **Bárkában az Noé szépen hallgat vala,**
Az földről az vizek szállton szállnak vala,
Karácson havának legelső napjára
Nagy hegyek tetei megtetszenek vala.
- 150 **Azonközben Noé szorgalmatos vala,**
Viz szállása felől gondolkodik vala,
De hogy ezt az Noé inkább megtudhatná,
Az bárka ablakát akkoron megnyitá.
- 155 **Gondolá az Noé ezt önne magában,**
Az bárka ablakán hollót kibocsátna,
Hogy ki ez dologról néki jó hírt hozna,
Akkoron az hollót kibocsátta vala.
- 160 **De az holló nem jól követségbe jára,**
Mert csak idestova repesvén budosa,
De lám az Noénak semmi hírt nem hozta,
Mert Noéhoz holló vissza nem tért vala.
- Ime egy galambot az Noé választá,**
Melyet az bárkából hamar kibocsátá,
Galamb sohól lábát meg nem nyugothatá,
Azért az Noéhoz tére az bárkába.

- Patriarcha ötet bárkába bevévé,** 165
Hét nap után ismét ötet kiereszté
És az galamb szintén estve haza jöve,
Egy olajfaágot hozza önékie.
- Akkoron az Noé ebből megismeré,**
Vizek megszállását ő eszében vévé, 170
Hét nap után ismét azt ő kiereszté,
De az galamb többé hozzá meg nem tére.
- Temérdeki sok viz földről mind elszálla,**
Hogy az Noé hatszázeget esztendős vala,
Az Böjtmás havának legelső napjára, 175
Az bárka fedelét az Noé elhányá.
- Rövid üdön az föld szépen megszarada,**
Az Böjtmás havának legelső napjára
Eszteendő tiz napig lön Noé bárkába
És Istentől akkor ő szózatot halla. 180
- Ott Isten Noénak im ekképpen szóla,**
Bárkából kijöve, néki parancsolá,
Minden állatokat bárkából kihozna,
Az Noé ezekben mind híven eljára.
- Noénak im ez lön első gondolatja,** 185
Nagyhamar Istennek ő csinála óltárt,
Tiszta állatokból ő tön áldozatot,
Kivel az Istennek ada nagy hálákat.
- Óh mely igen kedves lön ő áldozatja,**
Istenhez felhotta annak ő illatja, 190
Mert igaz hűtből lön az ő áldozatja,
Akkor az Úr Isten ezt mondá magában:
- „Semmiképpen többé én ezt nem mivelem,**
Emberért az földet többé el nem veszem,
Mert emberi szűnek gondolatját látom, 195
Csak bűnre hajlandó, azt bizonytal tudom.
- Vizezőnnel többé nem veszem ez földet,**
Illyen állapotban tartom meg én ötöt,
Jöllehet részszerént megbüntetem ötöt,
Azmíglen az földre eljő az Itilet. 200

Ollyanképpen leszen ez földnek ő rendi,
Az nyárnak, az télnek addig meg kell lenni,
Vetés, aratásnak is meg nem kell szünni,
Az napnak és éjnek helyjén kell maradni."

205 Sok szép beszédekkel az Isten Noénak,
Akkor szólott vala az ő fiainak,
Kik az áldásban ott véle valának,
Illyen szép áldomást Istentől hallának:

210 „Én mondom tinéktek, hogy gyümölcsözzetek
És az földnek színén elszaporodjatok,
Annyira ez földön elsokasodjatok,
Az földet népekkel széllel betöltsetek.

215 Mind uralkodjatok ti az állatokon,
Vadakon, férgekben, égi madarakon
És az vizekbéli számtalan halakon,
Az ti félelmetek legyen mindazokon.

220 Prédájul tinéktek adtam mindezeket,
Eledeletekre megengedtem őket,
Mindeddig öttétek az földnek gyümölcsét,
Azmellett szabadon egyétek ezeket."

Emberek mert soha az vizezön előtt,
Sem hússal, sem hallal nem éltek azelőtt,
Földi gyümölcsökkel magokat éltették,
Isten hatta vala nékik, hogy azt egygyék.

225 Romlása de nagy lön földnek vizezönkor,
Nagy ösztevérsége viz miatt lön akkor,
Ezokáért Isten nékik hagyá akkor,
Állatok husával hogy élneek bátor.

230 Csak illyen tilalmat vete önékiek,
Hogy az húst véresen, nyersen meg ne ennék,
Vadak módja szerént ne cselekednének,
Az húst, mint az vadak, ők ugyan ne ennék.

235 Ott ezt is ötölök akkoron megtiltá,
Hogy embervért köztök senki ne ontana,
Emberöldökléstől magát ótalmazná,
Mert az embervérért ő bosszút állana.

Lám büntetését is gyilkosságnak vette,
Hogy minden, valaki az embert megölné,
Annak ember által ontatnék ki vére,
Mert az Isten embert képére teremté. 240

Ennye szabadságok vala gyilkosoknak,
Az vizezön előtt minden gonoszoknak,
Embertől büntetés nem vala azoknak,
Valakik embervért közöttük ontának.

245 Nagy hamissága itt megtetszik papának,
Isten ellen támadott Antichristusnak,
Ki lön megtiltója világban azoknak,
Melyek az Istentől engedve valának.

250 Derékképpen Isten Noénak engedé,
Állatok húsával hogy szabadon élne,
Hallal, hússal magát egyaránt éltetné,
Semmi válogatást ezekben ne tenne.

255 Im Rómából pápa ezt tőlünk megtiltja,
Az étekben való válogatást hagyja,
Pénteken, Kántoron húst ne együnk, mondja,
Isten rendelését ő ezzel felbontja.

260 Sőt az Isten ellen ezt is cselekeszik,
Hogy ő gyilkosságra kész levelet adni,
Kéntől, büntől gyilkost kész ő megódazni,
Minden latorságra szabadságot adni.

Semmi tilalma nincs az paráznaságnak,
De tilalma vagyon nála házasságnak,
Maga Isten hagyá azt is az Noénak,
Tiszta házasságból hogy szaporodnának.

265 Isten az Noénak azt is felfogadá,
Hogy vizezönt többé földre nem bocsátna,
Vizezönnel többé földet nem vesztené,
Ennek örök jegyül az szavarvánt vette.

270 Meghallátok eddég az vizezön dolgát,
Moises könyvéből e szép históriát,
Immár hallgassátok az magyarázatját,
Ez históriának nagy szép példázatját.

275 Óh mely jeles dolgok példáztnak benne
És tanulságunkra vettetnek előnkbe,
Kiket rövidedőn most vegyünk eszünkbe
És szépen beírjuk őket mi szívünkbe.

208 Sok dolgok lóttanak az régi üdőben,
Azmint írva vannak mind a szent könyvekben,
Kik jövődő dolgot jedzettek magokban,
Miképpen megtetszik az históriában.

285 Az vizezön előtt világ állapotja
Mostani üdőnek lám volt példázatja,
Miképpen az Krisztus ezt nyilván megmondta,
Szent Máté könyvében nekünk írva hatta.

290 Lám mint vizezönkor ez széles világban
Az bűn, az gonoszság eláradott vala,
Azonképpen vagyon most ez világ dolga,
Gonoszszágnak benne vagyon áradása.

295 Vagyon mostan gondunk csak az jóllakásra,
Ételre, italra, a sok tobzódásra,
Isten ígénének nincsen fogamatja,
Arra is haragszunk, ki azt prédikálja.

295 Támadtanak köztünk most is óriások,
Az világban való nagy sok hatalmasok,
Kik miatt szállanak reánk nyomoruságok,
Dúlások, fosztások, nagy sok vérontások.

300 Ezt mi reánk Isten csak azért bocsátta,
Hogy megtérésünket nyilván ő kívánja,
Mert veszedelmünket nekünk nem akarja,
Ezechiél által ezt nekünk megmondta.

305 Most mint fogjon rajtunk Istennek ostora,
Az mű életünknek rendi megmutatja,
Mert lám jobbulásunk nincsen nekünk abban,
Sőt mind napról napra leszünk gonoszabban.

De az Isten nyilván ezt el nem szenvedti,
Sőt nagy büntetéssel nyilván megbünteti,
Ez gonosz világtól azért elszakadjunk
És az szent Noéval az bárkában szálljunk.

310 Imé a szent Noé példázta az Krisztust,
Az bárka peniglen az ő szent egyházát,
Mert miképpen Noé építé az bárkát,
Azképpen az Krisztus az ő szent egyházát.

315 Csak adjunk magunkat mi a szent Noéhoz,
Az mi pásztorunkhoz, az Jézus Krisztushoz,
Maradjunk meg véle együtt az bárkában,
Az tőle épített anyaszentegyházban.

320 Istennek ígését örömet hallgassuk,
Az mi életünket a szerént rendeljük,
Isten prófétáit mi meg ne utáljuk,
Sőt nagy böcsületben azokat mi tartsuk.

Tőlek azmit hallunk Isten ígéből,
Örömet fogadjuk mi azt tiszta szüből,
Rettenjünk Istennek fenyegetésétől,
Az reánk jövődő nagy veszedelemtől.

325 Ezt ha mivelendjük, bizonnal meghiggyük,
Isten velünk leszen, bátor nyilván tudjuk,
Nyomoruságinkban nem hágy el, meglátjuk,
Miképpen az Noé példájában halljuk.

330 Tétova az bárka noha hanyattaték,
Az vizezön miatt szélllel hordoztaték,
De lám az vizekből el nem borítottaték,
Istennek általa megóttalmaztaték.

335 Sőt az vizek néki gyámoli levének,
Az földről általok mert felemelteték,
Vizektől az földön el nem borítottaték,
Az benne valókkal éppen megtartaték.

340 Ekképpen az Isten soha el nem hagyja
Az ő szent egyházát, sőt azt óttalmazza,
Noha háborúval gyakran látogatja
És az ő híveit ő megostorozza.

Csak mint kegyes atya velünk cselekedik,
Az mi bűneinkért reánk fegyedezik,
Mert veszedelmünkbe ő nem gyönyörkedik,
Sőt idvösségünkre nyilván igyekszik.

343 Oly igen kívánja ő az mi jóvunkat,
Hogy mindenkor bocsát ránk oly nyavalyákat,
Kikben ő láthassa minékünk házunkat,
Mert igen akarja mi jobbulásunkat.

350 Mikor ő mireánk az vesszöt bocsátja,
Lám az mi hütünket akkoron próbálja
És irgalmasságát hozzánk megmutatja,
Az mi életünket hogy megszabadítja.

355 Megemlékezék az Noé bárkájáról
És mind benne való vadakról, barmokról:
Így megemlékezik az mi nyavalyánkról
És ő megszabadít, higgyed, minket abból.

360 Ezt is jól eszünkbe, kérlek, hogy mi vegyünk,
Hogy az bárka kívül valakik levének,
Az vizezön miatt azok elveszének,
Mi tanulságunkra azok is lévének.

Nékünk mostan bárkánk az anyaszentegyház,
Ha annak tagja lész és abban megállasz,
Hittel, jó étellel te benne megmaradsz,
Az örök halállal, higgyed, te meg nem halsz.

365 De miképpen Noé bárkából kijöven,
Tiszta állatokból áldozatot téven,
Magát és családját Istennek ajánlá,
Istennek áldását akkoron meghallá:

370 Akképpen az Krisztus az itilet napján
Minket ő híveit szent atyjának ajánl,
Örök boldogságban és részessé tézen,
Véle uralkodjunk örök dücsőségben.

375 Tanólságra nekünk ezt szerzék versekben,
Im az Balásfalván Kikellő mentében
Máskélezerhetven és hat esztendőben,
Kiből dicsirtessék az egy Isten, Amen.

FINIS.

SALAMON KIRÁLYNAK, AZ DÁVID KIRÁLY FIÁNAK
MARKALFFAL VALÓ TRÉFABESZÉDEKNEK RÖVID
KÖNYVE.

Mindenek az végre irattattanak meg,
hogy jót tanoljunk belőle.

PRAEFATIO,

azaz

Előljáró beszéd az Markalfus tréfás dolgaira.

Sokféle bölcsék vóltanak eleitől fogván, kik az embereknek hasznokért és életeknek megjobbításáért sok külön-különbféle dolgokat irtanak, hogy az embereknek legyen előtte mintegy tükör mindenha az egyebeknek példája. Miérthogy az minémű rövid az embernek élete, igen kevés dolognak menne végére, holott lassan-lassan elfogyatkozik a természet. Ezt meggondolván, némelyek satyrákat ékes dorgálással irtanak, némelyek comédiákat, avagy tragédiákat, sokan históriákat is szedtek öszve és szerzetek, csak azért mindezeket, hogy az nyomorult és gyarló természet teljességgel az gorombaságban és vétékben el ne merüljen. Mivel-hogy penig az tréfás dolgokban is sok vagyon, azki embernek hasznára vitethetik és ezek közül eggyik az Markalfnak játékos és tréfás cselekedetei, mint ezután megértjük: azért jónak és hasznosnak gondoltuk lenni, hogy az több írások között ezek is az tréfás dolgok olvastassanak az emberektől.

Kérjük azért az jámbor és tisztelendő olvasót, hogy ezeket oly móddal olvassa és megértse, hogy miképpen az bölcs orvos néha az méregből is orvosságot csinál, azonképpen ők is ebből az tréfából szép haszonra való tanúságokat notáljanak, kiváltképpen olyankor, mikor az egyébféle szorgalmatos gondtól megmenekedik.

Ezután, szerető olvasó, nemcsak azért irattatnak a bölcs emberektől, hogy emberek csak nevensenek rajta, hanem főképpen hogy, mint a szorgalmatos méhecske meglátogatja mind az jó és gonosz fűveket és mindenikről, azmi jó, levészi és haza viszi: azonképpen ezek is azért adattanak előnkbe, hogy jót vegyünk belőle. Ez penig az jó erkölcsü és természetü emberektől lehet.

Végezetre ezt is megjelentjük, hogy az mi nyelvünknek mi-voltáért, némely helyen gyengyebb és tisztességesb szóval vagyon fordítva, hogy sem mint az ígék vóltanak, de azért sok helyén

maradott. Annakokáért miérthogy, mint az deákok szólnak (Sapientibus satis est dictum), akinek elméje vagyon rá, megértheti és értse úgy, azmint szereti. Azért, szerető olvasó, vedd jó neven mostan ezt a kis munkácskát mint jó barátodtól &c.

MARKALF ITT VITETIK AZ SALAMON KIRÁLY ELEIBE AZ Ő
FELESÉGÉVEL EGYETEMBE POLICANA ASSZONNYAL.

Mikoron ülne Salamon király az ő atyjának, Dávid királynak, székében, teljes lévén bölcseséggel és kazdagságokkal, láta egy néminémű embert napkelet felől jöni, kinek az ő neve vala Markalf, ki tekintetre rút és iszonyu ember vala, de mindazáltal vala igen ekesen szóló.

Az ő felesége is, Policana nevű asszony, véle vala, mely igen éktelen rút és paraszt asszonyállat vala.

Mikoron azért Salamon király mindkettőt eleibe vitette volna, állanak vala ő előtte ketten egymás szemébe nézván.

MARKALF ÁLLAPATJA.

Vala pedig Markalf rövid állapotú ember, igen temérdek és potrohos; feje őnéki nagy vala; széles homloka; piros és sömörgös orcája; fülei felette szőrösek és el-aláfüggének vala; szemei nagyok és csipások; ajakai is nagyok és temérdekek felette, mint egy lónak; szakálla rút és igen illatos, mint a kecskének; kezei rövidék és temérdekek; újjai zomokok; lábai rövidék és felette temérdekek valának; az orra pedig Markalfnak (mint egy sósugorka) temérdek, szeplős és horgos, mint a kányának. Ábrázatja néki olyan, mint a számárnak; haja olyan, mint a baknak a szőre és sarjai igen parasztok valának; bőre pediglen rút és igen szeplős és fekete, mint a sár. Ruhája kurta és csak a balfenekéig ér vala. Nadrága széjjel kiterjedett vala és minden öltözeti éktelenek valának.

POLICANA ÁLLAPATJA.

Az ő felesége is őnéki törpe és igen temérdek; nagy a két csecsei őnéki, haja pedig csoportos, hosszú a szöméldeke, dohos és éles, mint a disznónak a sertéje; szakálkája is vagyon, mint a kecskének. A két füle olyan, mint a számárnak; szemei csipások és tekintete olyan, mint a mérges zomok kigyónak. Teste pedig Policana asszonnak fekete és sömörgös és őnből ontatott pléhekkel az ő két csecsit felékesítette. Újjai rövidék és vasból csinált gyűrökkel befűzte. Orra lyikai nagyok valának. Lábai rövidék és szőrösek, mint a medvének; ruhái gyapjasok és széjjel kiterjedte- nek vala.

És ilyen asszonyi állatokról szépen mondta egy néminémű bölcs im ez verseket:

Foemina deformis tenebra[r]um subdita formis
Cum turpi facie transit et absque die.
Est mala res multum turpi concedere cultum,
Sed turpis nimium turpe ferat vicium.

Salamon annakokáért hogy megtekintötte volna őket, ekkép- pen szóla nékiek: „Micsoda emberek és micsoda nemzetségből valók vattok? Markalf pedig ezt hallván, ekképpen felele: Mondd meg te minékünk előszer a te nemzetségedet és az te atyádfiai- nak eredeteket és én is megbeszélem a mi nemzetségünket.

Salamon monda: Én vagyok az tizenkét patriarcháknak nemzetségekből való: Mert Juda nemzé Pharest, Phares nemzé Esromot, Esrom nemzé Aramt, Aram nemzé Aminadabot, Aminadab nemzé Naasont, Naason nemzé Salmont, Salmon nemzé Boozt, Booz nemzé Obedet, Obed nemzé Isait, Isai nemzé Dávid királt, Dávid király nemzé Salamont és én vagyok a Salamon király.

Markalf ezt hallván felele:

Én vagyok az tizenkét Parasztságnak nemzetségéből: Mert Rusticus nemzé Rustát, Rusta nemzé Rustomát, Rustus nemzé Rusticellust, Rusticellus nemzé Tarcust, Tarcus nemzé Tarkolt, Tarkol nemzé Farsit, Farsin nemzé Markult, Markul nemzé Marquelt, Marquel nemzé Marquát, Marqua nemzé Markalfot és én vagyok a Follus Markalf.

Az én feleségem pedig a tizenkét Lupicanáknak nemzetségéből való: Mert Lupica nemzette Lupicanát, Lupicana nemzé Ludiprágot, Ludiprág nemzé Bonenstrungot, Bonenstrung nemzé Boledrudot, Boledrud nemzé Pladrudot, Pladrut nemzé Lordámot, Lordám nemzé Kurtát, Kurta nemzé Kurtulát, Kurtula nemzé Kurtellát, Kurtella nemzé Policámot, Policam nemzé Policánát: és ez a Policána az én feleségem.

Salamon monda: Hallottam, hogy igen bőv beszédű és csá- csogó ravasz álnok paraszt ember volnál, annakokáért jer, mi vete- kedjünk beszéddelel mi közöttünk. Én tégedet kérdezlek, te pedig énnékem felelj meg minden kérdésimre.

Markalf.

Aki hitván énekes, kezdje ez elől.

Salamon.

Hogyha minden beszédemre megfelelhetsz énnékem, nagy sok marhákkal megkazdagítlak én tégedet és az én országomban híres- neves ember lész.

Markalf.

Igir az orvos egészséget, holott hatalma nincsen reá.

Salamon.

Igaz itéletet töttem én a két tisztátalan személyek között, akik egy házban megnyomták vólt az ő magzatjokat.

Markalf.

Ahól vannak fülei az embereknek, ott vadnak sok perlődések, ahól sok asszonnép vadnak, ott vadnak sok példabeszédek.

Salamon.

Az Úr adott az én számba oly bölcseséget, hogy nincsen világon énhozzám senki hasonlatos.

Markalf.

Azkinék pokol szomszédja vagyon, ő maga dicsiri magát.

Salamon.

Az istentelen ember fél és retteg, ha senki nem üzi is.

Markalf.

Mikor fút a kecske, akkor fejrlik a s...i.

Salamon.

Az jó asszonyállat szép ékességére és gyönyörűségére vagyon az ő urának.

Markalf.

Az téjfeles fazokat, míg tele, igen kell az macskától őrizni.

Salamon.

A bölcs asszonyállat házat épüt magának. A bolond penig, aki volna is, elrontja.

Markalf.

Az jól megégetett fazak több ideig állandó és aki tisztán tartja, tisztán iszik belőle.

Salamon.

Az istenfélő asszonyállat méltó dicsiretre.

Markalf.

Az jó macskát az jó bőreért meg szokták nyúzni.

Salamon.

A szemérmes asszonyi állatot igen kell embernek szeretni.

Markalf.

A szegény embernek meg kell a téjfelt tartani és őrizni.

Salamon.

Allhatatos asszonyállatot ki találhat?

Markalf.

Hű macskát a tejesfazéknak ki találhat?

Salamon.

Senki nem.

Markalf.

Allhatatos asszonyi állatot is igen ritkán.

Salamon.

A szép és tőkéletes asszonyállatot minden drága marhánál drágábbnak kell becsülni.

Markalf.

A kevér és temérdek asszonyállat, úgy tetszik embernek, hogy adakozóbb volna.

Salamon.

Szép dolog a fejr fátyol a szép asszonyembernek a fejrén.

Markalf.

Meg vagyon írva, hogy nem olyan a szép subáknak belől az

újjai, mint a derék béllési. Azért a fejr fátyol alatt gyakorta moly vagyón. (Azaz férges belől.)

Salamon.

Azki álnokságot vét, gonoszt arat.

Markalf.

Azki polyvát vét, nyomoruságot arat.

Salamon.

Bölcsességnek és tudománnak kell lenni az szenteknek szájokban.

Markalf.

A szamar ily természetű, hogy ahol legeltetik, ott nő, ahol szik, ott ganéjok, ahol húgyik, ott öntöz, ahol hever, ott rontja el a göröngyekeket.

Salamon.

Idegen ember dicsirjen tégedet.

Markalf.

Ha enmagam szidalmazom magamat, soha senkinek én úgy kedves nem lézek.

Salamon.

Sok mézet ne egyél, mert nem jó.

Markalf.

Aki méheket metszen, az az újját nyalogatja.

Salamon.

Az gonosz szívű emberben nem lakik a bölcsességnek lelke.

Markalf.

Az kemény fába mikor vered az éket, megódd magad, hogy a szemedbe ne pattanjon.

Salamon.

Nehéz tenéked az eszten ellen rugódoznod.

Markalf.

Az rúgó ökrét az esztennel kétszer is oldalba kell fúlni.

Salamon.

Tanítsad az te fiadat és kicsinségétől fogva szoktassad ötöt az jó cselekedetekre és engedelemre.

Markalf.

Azki ünejét jól tartja, gyakorta eszik a téjből.

Salamon.

Minden állat az ő természetére hajlandó és rátér.

Markalf.

Amely abroszt igen elviselnek, szösszé válik és csepűé.

Salamon.

Az igaz biró amit ért, azt szólja.

Markalf.

Azmely pispök felette hallgató, végre ajtóállóvá vétetik.

Salamon.

Az tanítómestert tisztességben kell tartani és félni kell az ő vesszejétől.

Markalf.

Azki az ü birájának pofáját törlegeti, az az ő szamarkáját szokta tapogatni és törzsölni.

Salamon.

Az erős hatalmas ember ellen és az folyóvíz ellen ne törökédjél.

Markalf.

Az erős sas meg szokta mellyeszteni és nyúzni az egyéb madarokat.

Salamon.

Jobbítsuk meg abban magunkat, azmiben tudatlan vétkeztünk.

Markalf.

Mikor a s... ed törled, semmit akkor egyebet nem cselekedel.

Salamon.

Hizelkedő beszéddel senkit meg ne csalj.

Markalf.

Elmájében eszik, aki az övő embernek köszön.

Salamon.

Az álnok patvaros emberrel ne társolkodjál.

Markalf.

Méltán szágatják el azt a disznók, azki az korpa közibe elegyíti magát.

Salamon.

Sokan vannak, kik szemérmét és tisztességet nem ismernek.

Markalf.

Ollyak is élnek és nyájaskodnak az emberekkel, kik hasonlatosok az ebekhez.

Salamon.

Sokan vannak, kik az jótétel helyébe gonoszt fizetnek.

Markalf.

Azki az idegen ebnek kenyeret hán, nem vészi jutalmát.

Salamon.

Nem igaz barát, aki meg nem marad az barátságban.

Markalf.

Az borjuganaj nem sokára áll, sem nem kövériti a földet.

Salamon.

Sok okokat keres, aki el akar barátjától szakadni.

Markalf.

Amely asszonyállat kedvedet nem akar tenni, azt költi, hogy túros az alfeneke.

Salamon.

Az király beszédének változhatatlannak kell lenni.

Markalf.

Hamar elúnja, aki farkason akar szántani.

Salamon.

Az retek igen jó az lakodalomban, büdes penig a tanácskozásban.

Markalf.

Azki retket eszik, mindkét felől hurút, alól és fellyül.

Salamon.

Az hallás ott elvész, ahol az elme nem vigyáz.

Markalf.

Megtompítja hamar az nyilat, aki lövöldez serpenyőt.

Salamon.

Azki elfordítja az ő fülét a szegényeknek kiáltásitól, ő is kiált másodszer és az Isten nem hallgatja meg ötét.

Markalf.

Elveszti az siralmát, aki bíró előtt jelenti sirását. (Post latam sententiam.)

Salamon.

Kelj fel, északi szél és jöjj ide, déli szél, fúdd meg az én kertemet és belőle kifolynak nagy szép drága kenetek.

Markalf.

Mikor foly az északi szél, akkor romol magas ház és aki t...s, az nem egészséges.

Salamon.

Az halált és a szegénységet el ne titkoljad.

Markalf.

Azki eltitkolja, hogy t...s, sokkal nagyobb léssen nyavalyája.

Salamon.

Mikor ülsz a gazdagnak asztalánál, jól eszedbe vegyed, mit raknak elődbe.

Markalf.

Minden, ami elődbe rakatik, az a te hasadba származik.

Salamon.

Mikor az asztalhoz ültetnek, lássad, hogy más előtt ne egyél.

Markalf.

Aki magasb székben ül, a tartja az főhelyét.

Salamon.

Ha az erős meggyőzi az erőtlent, minden marháját néki elveszi.

Markalf.

Egyjól lát a macska, noha a talpát nyalja.

Salamon.

Amitől retteg az istentelen, megesisik ő rajta.

Markalf.

Aki gonoszúl cselekedik és jót reméni, teljességgel magát megcsalja.

Salamon.

Az rest ember az hidegben és melegben nem akar szántani: küldül azután és senki semmit nem ad nékie.

Markalf.

A mezítelen s...t senki meg nem foszthatja.

Salamon.

Az tanolónak gyorsasága teszi az tanítót jóakaróvá.

Markalf.

Minden kéz siet az ő megszokott vasfazakára.

Salamon.

Ki kell vetni az jóknak társaságokból az patvarkodó és csalárd gonosz embert.

Markalf.

Az mord haragos asszonyi állat és a füst és a likas tál igen nagy kár az embernek házában.

Salamon.

Az Istennek mihozzánk való szeretetiért minden jó szerelmnek kell lenni mi közöttünk.

Markalf.

Ha te szereted azt, azki tégedet megutál, elveszted a te szerelmedet.

Salamon.

Ne mondjad a te barátodnak, mikor valamit kér: menj el, jöjj holnap és adok, holott vagyon miből mindjára adhass nékie.

Markalf.

Im ma és im holnap megmivel, azt mondja, akinek ura nincs.

Salamon.

Sokan kívánják a kazdagságot, holott a szegénységből bánatnak.

Markalf.

Ebéljél és meglátod, mi marad abból, azmid vagyon.

Salamon.

Sokan vadnak, azkik éheznek és mindazáltal megházasulnak.

Markalf.

A szegény embernek nincsen kenyere, mégis ebet keres, hogy eltartsa.

Salamon.

A bolondnak felelj meg az ő bolondsága szerint, hogy ne látassék bölcsnek lenni.

Markalf.

Az kőszikla meghallá, kinek felele a cserfa.

Salamon.

Az nagy haragban nincsen irgalmasság, annakokáért aki haragból szól, nyavalyát szerez magának.

Markalf.

Né mondj gonoszt a te barátodnak haragodban, hogy meg ne bánjad annakutána, mikor megbékélel ő véle.

Salamon.

Az ellenséges száj nem szól igazságot, sem az ő ajakai igazat nem beszélnek.

Markalf.

Aki téged nem szeret, a téged nem rágalmaz.

Salamon.

Csak annyit aludjál, amennyi elég.

Markalf.

Akitől lehet és nem aloszik, az restség árt annak.

Salamon.

Megelégedtünk jókkal és adjunk hálát róla Istennek.

Markalf.

Igen örvend a rigó, néki felel a szajkó, nem egyaránt énekel az éhező az elégedettel.

Salamon.

Együnk és igyunk, mert majd mindnyájan meghalunk.

Markalf.

Egyenlőképpen meghal mind az éhező és mind pedig aki eleget észik.

Salamon.

Mikor az ember rágcsak, (így) akkor ő nem beszélhet.

Markalf.

Mikor az eb énekel, akkor ő sem ugathat.

Salamon.

Megelégedett a mi hasunk a sok ravaszsggal, jer, menjünk el aloni.

Markalf.

Idestova csak forog és poklul aloszik, aki nem észik.

Salamon.

Mikor az te szegény barátod küsded ajándékot ad, meg ne utáljad.

Markalf.

Amie vagy az herélt embernek, azt adhatja szomszéd-asszonyának.

Salamon.

Ne járj az gonosz peres és patvaros emberrel, mert netalám miatta vagy veszedelmet, vagy pedig nyavalyát találsz magadnak.

Markalf.

Az megnólt méh nem sz..ik mézet.

Salamon.

Ha aláznak és gonoszakaró emberrel barátságot szeresz, inkább ellenséged lésszen, hogysemmint segítséggel lenne.

Markalf.

Azmit a bak és az farkas mivel, tetszik az a nőstén farkasnak.

Salamon.

Azki előbb szól, hogysemmint kérdik, kijelenti magát, hogy bolond.

Markalf.

Mikor valaki nyomódja lábodat, vedd el onnat, ha bánod.

Salamon.

Minden állat hasonlatost keres társul magának.

Markalf.

A túros ló túros lovat keres és ketten egymást vakarják (érts meg mint).

Salamon.

Jól téssen az az ember lelkével, aki máson tud könyörölni.

Markalf.

Nagy házat utál az meg, aki magát meg akarja ismerni.

Salamon.

Aki farkastól fút el, találkozik oroslánra.

Markalf.

Eggyik nyavalyából másikra. Szakácsról találkozik sütőre.

Salamon.

Meglássad, hogy senki ne szerezz neked nyavalyát. Ha pedig valaki szerez, bosszút ne állj érette.

Markalf.

A veszteg hallgató viznek és a hallgató embernek semmit ne higgy.

Salamon.

Egy ember sokféle dolgokat egyszersmind meg nem mivelhet

Markalf.

Az nyomorúságoknak száma között meg vagyon írva, hogy akinek lova nincs, gyalog jár.

Salamon.

Atkozott a százesztendős gyermek.

Markalf.

Késő az agebet tanítani, nyakon kötve hordozni.

Salamon.

Azkinek vagy, adatik annak és bővelkedik.

Markalf.

Jaj az embernek, akinek nincs kenyere és szülei vannak.

Salamon.

Jaj az kétszívű embernek dolga és aki két úton jár.

Markalf.

Azmely ember két székből akar ülni, ha látja, tehát a földön maradott ülni.

Salamon.

A szünek bővségéből szól a száj.

Markalf.

A hasnak tele voltából trombitál a s...

Salamon.

Két egyenlő ökör egyaránt vonson az járomban és nem tusakodnak.

Markalf.

Két ér egyaránt mennek az embernek a s...ire.

Salamon.

A szép asszonyállatot szeretni kell az embernek.

Markalf.

Az asszonyember igen szép a nyakánál, mint a fejr galamb: ám oda alá pedig szép fekete mint a vakontag, hű.

Salamon.

Az Judának nemzetségében igen nagy az én rokonságom és az én atyámnak Istene az ő népe között fejedelmmé tölt engemet.

Markalf.

Megesmerem az abroszt, mert szöszből csinálták.

Salamon.

A szükség kényszeríti az igaz embert vétkezni, ha nem akarná is.

Markalf.

Az megfogott farkas ketrecbe tétetett: avagy sz...ik, avagy marakodik.

Salamon.

Elég volna énnékem az mérték szerént való tisztesség, csak az Úr Isten ez világot vetette volna énnékem birodalmam alá.

Markalf.

Nem adnak az ebkölyöknek annyit, az mennyit hizelkedik a farka.

Salamon.

Azki későn megyen az asztalhoz, elejti a kést: étlen marad.

Markalf.

Az könnyen fűtő is mi nem mindenüé eljuthat.

Salamon.

Mikor bántásodra vagyon a te feleséged, semmit ne félj tőle.

Markalf.

Lágy pásztor előtt a farkas gyapjat sz...ik: de a kemény előtt nem.

Salamon.

Nem illik az ékesen szólás az bolondhoz.

Markalf.

Nem illik az ebhez, hogy nyerget hordozzon a hátán.

Salamon.

Megütegesd oldalokat a te fiaidnak, míg gyermekdedek és felvehetik a fegyelmet.

Markalf.

Aki apolgatja és csokolgatja a báránt, nem gyűlöli a kost is.

Salamon.

Minden ösvények egy útra tartnak.

Markalf.

Minden erek egy s...re mennek.

Salamon.

Az jó ember jót tehet a gonosz asszonyemberben is.

Markalf.

Az jólakásból jó sz.. léssen, melyet lábbal el kell tapodni. Azonképpen a bestiális asszonyembereket is le kell tapodni.

Salamon.

Szép ékesség a szép asszonyember az ő ura mellett és igen illik.

Markalf.

Igen illik az szomjú ember mellé az jó borral tele álló fazak,

Salamon.

Igen illik az szép fegyver az én oldalomra.

Markalf.

Igen illik az jó rakás fa az én kertem mellé.

Salamon.

Mennél feljebbvaló vagy, annál alázatosabb légy mindenekben.

Markalf.

Jól lovagol az, ki hasonlatosokkal lovagol.

Salamon.

Az bölcs fiú örömmel illeti az ő atyját, az gonosz kedig bánattal és szomorúsággal illeti az ő anyját.

Markalf.

Nem egyaránt énekel az vidám és az bánatos.

Salamon.

Aki keveset vét, keveset is arat.

Markalf.

Mennél nagyobb dér avagy fagy vagyon, annál csikorgás az út.

Salamon.

Mindeneket tanáccsal cselekedjél és nem bánod meg.

Markalf.

Elég beteg az is, aki a beteget emel.

Salamon.

Mindeneknek ideje vagyon.

Markalf.

Azmely öker nyulat akarna fogni, igen mondja: im ma és hólnap, de ugyan nem foghatja meg.

Salamon.

Immár én elfáradék a szólásban, jer, nyugodjunk el.

Markalf.

Semmiképen nem hagyom el a beszélgetést.

Salamon.

Tovább éntölem immár nem lehet.

Markalf.

Ha nem lehet, nagy alázatosan mondj kuhit és valld meg, hogy meggyőzöttéteddel és azmit ígértél, add meg énnékem.

Az Salamon király dolgosi és jövedelmének beszoigáltatói mondának Markalfnak:

Az Markalf beszédét hallván Bananiás, az Jóadásnak fia és az Zabus, az királynak szolgája és Adoniás, az Abdénak fia, kik adószedők valának, mondának Markalfnak: Ezokáért te lennél-e harmad az mi urunknak országában? Meghidd, hogy kivájattatnak tenéked az te gonosz két szemeid a te tök agyadból, mert jobb léssen és ékesb, hogy te fekedjél az mi urunknak medvéi között, hogysémmint valami tisztre felemeltessél.

Kiknek Markalf felele: Mi ragad az embernek (salvo honore) a s...ire, hanem csak sz..bincsök. Miért ígerte tehát azt énnékem a király? Akkoron ezt hallván Venthur és Benadachar, Benesia, Bena, Benatudab, Bantharber, Achina, Day, Achinab, Bonia, Josephus, Semes és Samer, az királynak tizenkét főtisztartói, mondának: Mit busítja e hitván szurkos fuvóhasú ember az mi urunkat? Miért nem csapdossák jól arcúl, avagy négy pálcákkal jól megapinálván, hogy nem vetik ki tova az király szemei elől?

Erre az Salamon király felele: Ne légyen az! De adjanak eleget enni és bocsássák békével. Akkor Markalf elfordulván felele az királynak: Mind elszenvedem, valamit mondasz. De én ezt mondom mindenkor, hogy azhól nincsen király, ott nincs törvény.

Itt megirattatik, miképpen Salamon vadászni kiment és eggyik szolgája megmutatá a Markalf házát és miképpen kérdezte a király?

Az király azért együtt az ő vadászival és sok vadászó ebekkel minekutána vadászott volna, történet szerént megyen vala az Markalf szállása előtt elé. És az ő lován odafelé tére és lehajtván fejét, benéz vala az ajtón, hogy meglátná, ki volna ott benn. És Markalf szóla az királynak: Itt benn vagyon egy egész ember és egy fél és a lónak a feje. És amennyit feljő, annyit száll alá. Erre Salamon így felele, monda: Micsoda, amit mondál? Markalf felele: Mert az egész ember én vagyok, ki itt benn ülök. A félemler te vagy, a lovon ki ott kün ülsz és félig behajlottál; a ló feje pedig annak a feje, akin ülsz. Salamon kérdé: Micsodák, amik feljönnek és alámennek? Markalf monda: Az babok, melyek az én fazakamban forrának.

Salamon kérdé: Hól vannak atyád, anyád, bátyád és hugaid? Markalf. Az én atyám a mezőben egy kárból két kárt csinál; az anyám pedig a szomszédasszonnak azt mivel, azmit többszer soha nem mivel. A bátyám ott kün az fal alatt ülven, amit talál, mind megöli, néném pedig a kamorában ülven, esztendeig való nevetését siratja.

Salamon.

Mit jegyeznek mindezek?

Markalf.

Az én atyám az mezőben az ösvént el akarván foglalni, azmely az ő földén megyen által, töviset rak oda. És az útonjárók eljönnek

és két ártalmasb ösvényeket csinálnak az egyből és így egy kárból kettő lesz.

Az anyám a szomszéd asszonnak az szemét fogja be, mert meghólt, melyet többszer néki nem mivel.

Néném viszontag az elmúlt esztendőben hogy egy ifjat megszeretett vala és sok játszodozás és nevetés közbe, csecsezés és csókolás közbe megterhesedvén, mostan immár sir.

Erre Salamon monda: Honnét vagyon e sok ravaszság te-benned?

Markalf felele: Az te atyádnak, Dávid királynak idejében mikor volnék a te atyád orvosának kis gyermeke, egy néminémű nap, mikor orvosságot csinálnának az te atyádnak, fogának egy saskeselőt, kinek mikor minden tetemét kibontogatták volna orvosságnak, akkor Bersabea, a te anyád, vevé annak a szüvét és kenyérhajra tévén, tenéked az tűzben enned megsüté és hogy én ott állok vala, a fején által háta megé veté az kenyérhaját, akin megsült vala és én megévém: azért, amint vélem, az én ravaszságom innét vagyon. Minthogy tenéked a szünek megételéből az bölcsesség.

Salamon.

Az Isten téged úgy segítjen! én Gabaában mikor volnék, az Isten nekem megjelent és betöltte engemet bölcseséggel.

Markalf.

Azt szokták mondani bölcsnek, azki magát tartja bolondnak.

Salamon.

Nem hallottad-é mely nagy kazdagságokat adott énnékem az Úr Isten, annakfelette nagy bölcseséget is?

Markalf.

Hallottam: mert tudom, hogy az Úr Isten ott ad esőt, ahol akarja.

Ezen Salamon elmosolyodék és monda: Az én népeim itt kün várnak, nem állhatok tovább itt teveled, el kell mennem. De mondd meg az te atyádnak, hogy a jobbik ünőnek az tejéből küldjen egy fazékkal énnékem és az fazakat fedje be ugyanazon ünőből valóval és te hozd énnékem.

Markalf felele: Megmivelem.

Itt küld a Markalf anyja az királynak egy fazék tejet Markalftól.

Salamon király pedig az ő népével nagy pompával és zengéssel méne Jerusálembé és mint hatalmas, kazdag király palotájába beméne.

Az Markalfnak anyja pediglen, Floscena asszony, mikor hazajött volna, Markalf az király parancsolatját néki megbeszélé. Akkor azért Floscena vön egy nagy fazék tejet elő és egy nagy szép fehér bélest kene meg szép téjfellel és az fazakat véle befedé és Markalfot ekképpen Salamon királyhoz küldé. Markalf azért útában egy mezőn mikor menne, felette igen meghevítezék és megverejtezék az napnak melegségétől és leüle és legottan láta egy asszu tehénganajt és igen lassan az fazakat letevé, az bélest, leülvén megeddegélé nagy szépen és az tehénganéval az fazakat befedé.

Mikor immár az királyhoz jutott volna, ezenképpen az királynak bemutatá az téjesfazakat. És monda Salamon király: Miért fedték az fazakat ekképpen be?

Markalf.

Nemde azt parancsoltad vala-é, hogy az ünöböl fedje be az anyám a tejesfazakat és imé akképpen cselekedett.

Salamon.

Nem ekképpen parancsoltam vala.

Markalf.

En így érttettem vala.

Salamon.

Jobb lett volna, ha egy szép bélest szép téjfellel megkenték volna és aval fedték volna be.

Markalf.

Szinte úgy cselekedett vala anyám, de az éhség elváltoztatá elmémet.

Salamon.

Miképpen?

Markalf.

Tudom vala, hogy te nem szükölkednél kenyér nélkül, én pedig szükölkedvén, megövém az bélest és elmém elváltozván, úgy fedém be e tehénganéval.

Salamon.

Ezen most légy vendégem. Im megengedem ez eggyet. De ha ez éjjel jól nem vigyázandosz, mint én holnapi napon, bátor ne remélnjed életedet.

Itt az király Markalffal az éjjelt álom nélkül töltik el.

Salamon és Markalf egybeülének és egy kevés vártatva Markalf aluni kezdé és hortyogni, kinek Salamon monda: Aloszol Markalf.

Markalf.

Nem aluszom, de magamban süttozok.

Salamon.

Mit süttozsz?

Markalf.

Azt, hogy az nyúlnak a farkában annyi íz vagyon, mint szinte az háta gerenciben.

Salamon.

Ha ezt meg nem bizonyítod, halálnak lesz fia. És ismét hogy az király hallgatnia kezdé, Markalf elalvék. Kinek a király monda: Aluszol Markalf.

Markalf.

Nem aluszom, de csak magamban gondolkodom.

Salamon.

Mit gondolkodol?

Markalf.

Azt, hogy a szarkában annyi fehér toll vagyon, mennyi fekete.

Salamon.

Ha ezt is meg nem bizonyítod, halálnak lesz fia. És ismét hogy Salamon hallgatnia kezdte, Markalf szunyodék és erősen kezdte hortyogni. Kinek Salamon monda: Aluszol Markalf.

Markalf.

Nem aluszom, de magamban beszélek.

Salamon.

Mit beszélés?

Markalf.

Azt, hogy ég alatt semminémű állat nincsen fejérb az napvilágnál.

Salamon.

Tehát a napvilág fejérb volna a téjné.

Markalf.

Fejérb tat.

Salamon.

Meg kell tenéked ezt bizonyítanod. Ezután ismét hogy Salamon vesztég lenni kezdte és vigyázni, Markalf elalvék és erősen kezdte fúni. Kinek Salamon király monda: Mégis aluszol Markalf.

Markalf.

Nem aluszom, de csak gondolkodom.

Salamon.

Mit gondolkodol?

Markalf.

Hogy semmit asszonyembernek hinni ne kelljen az embernek.

Salamon.

Ezt is meg kell tenéked bizonyítanod. És mikor ismét vesztég lenni kezdett volna Salamon, Markalf elalvék és hortyogni kezdte. Kinek Salamon monda: Aluszol Markalf.

Markalf.

Nem aluszom, de csak gondolkodom.

Salamon.

Mit gondolkodol?

Markalf.

Arról gondolkodom, hogy nagyobb a természet az szokásnál.

Salamon.

Ha meg nem bizonyíthatod, meghalsz. Ezeknek utána az éj eltelvén, Salamon hogy elfáradott vala, az ő ágyasházában elnyugovék és Markalf az királyt elhagyván, nagy sietséggel elfuta az ő nénjéhez Fudáza asszonyhoz és monda nénjének: Az Salamon király reám igen megharagutt, el nem szenvedhetem az ő fenyegetését és bosszúságtételét. De én egy kést vészek az én ruhám alá és ma, mikoron ingyen sem vélné, a szüvébe beütem és megölem őtet. Mostan ezokáért, én szerelmes néném, engem be ne vádolj, de nagy hűséggel eltitkolj és mégcsak az én atyámfiaának az Buffridusnak meg se mondd e dolgot.

Kinek Fudáza felele: Atyámfia Markalf! Semmit hozzám ne kételkedjél, mert ha szinte fejemet el kellene éretted vesztenem is, meg nem mondanálak.

Ezeknek utána azért Markalf megtére nagy titkon az királynak udvarába és a fényes nap betöltte az királynak udvarát.

Itt Markalf mindeneket megbizonyít az királynak, melyeket gondolt vala.

Salamon felkelvén ágyából, üle az ő királyi székibe a palotában. És hamar keresének egy nyulat az király parancsolatjára és eleibe vivék és megszámlálák az izeket és úgy találák, azmint Markalf megmondta vala. Annakutána keresének szarkát és abban is annyi fehér tollat, mint feketét találának.

Ezeknek utána Markalf, mikor az király nem tudná, egy palasztk tejet bevin a király kamorájában és bedugá az ablakokat, hogy az világosság be ne mehetne. És egy kevés vártatva behívá a királt.

Mikor azért a király bemenne, az palasztk téjre hága a lábával és csak alig tartózkodék meg, hogy a földre nem esék. És megharagván a király, monda: Te veszedelemnek fia, mit töttél ide láb alá? Markalf felele: Mit haragszol e dologért? Ne haragudjál!

Nemde te mondád-é, hogy fejérb a téj az napvilágnál? Mire hát hogy most nem látsz a téjtől, mint az napnak világától láthatnál volna. Igazat itilj, mert semmit nem vétettem.

Salamon.

Isten megbocsásson tenéked: az én ruhám mind bekeveredett, a nyakam is megszakad vala énnékem az te cselekedeted miá, ha meg ne tartózhassam és nem vétettél-e ellenem?

Markalf.

Másszor megótalmazd magadat, de mostan leülvén, tégy itilet énnékem az én panaszolkodásomról, melyet megbeszélek előtted.

Mikor azért az király leült volna, Markalf ekképpen panaszolkodik vala ő előtte: Vagyon, uram, egy néném, kinek Fudáza neve, ki paráznságban találtatott és megterhesedvén, szégyenbe keverte minden nemzetségemet és mindazáltal mégis részt akar venni az mi atyánk örökségében.

Erre Salamon így felele: Híják ide a te nénédet és halljuk meg, mit felel ellened!

Markalf panaszolkodik az király előtt az ő nénjére.

Mikor azért Fudáza asszont oda hitták volna, hogy látá a király, mosolyodék rajta és monda: Megtetszik igen szépen, hogy ez az asszony nénje Markalfnak. Mert a Fudázának teste állapotja kurta, törpe és igen temérdek vala, mintha hasas volt volna. És valának nagy temérdek lábai és mind kettővel sántál vala. Tekintettel, szemével és teste állásával Markalfhoz hasonlatos vala.

Monda azért Salamon Markalfnak: Mondd meg mi panaszod vagyon tenéked nénédre? Markalf felkelvén, ilyen feleletet tön: Uram király! panaszt tészek te előtted az én nénémre, mert k... ává lött és megnehezkesült, azmint im szemekkel jól látod. Megrutította minden nemzetségemet és mégis részt akarna venni az én atyám örökségében. Annakokáért, kérlek, parancsolj, hogy ne vehessen részt az örökségből.

Ezt hallván Fudáza, felgerjede és betelék dühösséggel és ilyen szokat szóla mérgében: Ó te gonosz hízkelő és nyalakodó hitván lator! Miért ne vennék részt az én örökségemből? Nemde, Markalfe, Floscencia asszony szült-é engemet is, ki énnékem is szinte olyan anyám volt, mint tenéked?

Markalf felele: Nem léssen részed az örökségben, mert a te latorságod miá elitilik tőled az örökséget. Fudáza ezt hallván, monda: Semmiképpen nem lehet az, mert ha vétkeztem, megjob-

bitom életemet. De én esküszem az Istenre és az ő javaira és hatalmasságára, hogy ha engemet békével el nem bocsátasz, szent asszony elveszessen, ha oly dolgodat nem mondom ki, melyért tégedet a király azontúl felakasztat.

Markalf ezt hallván, monda: Te ocsmán rút f... s k..., mit mondhatnál, ha senkinek semmit nem vétettem?

Fudáza felele: Igenis, vétkeztél, te alávaló álnok rossz ember, mert meg akarod ölni a királt. És ha nem hinnék beszédemet, keressék meg az kést az te ruhád alatt és ott lelik meg.

Mikor azért az udvar népe keresné a kést és nem találná, Markalf monda az környülállóknak és az királynak: Nemde igazán mondottam-é, hogy semmit bátorságosan nem kell asszonyembernek hinni? És mikor mindnyájan elfakadtanak volna nevetve, monda Salamon király: Mindeneket okoson cselekedel te, oh Markalf!

Markalf.

Mi nem okosság ez, de azmit csak tréfában biztam vala nénémre, mindjárt kifecsegé, mintha igaz lött volna, ilyen az asszonyembernek ő természete.

Salamon.

Miért mondád pengig azt, hogy nagyobb a természet a szokásnál?

Markalf.

Várj egy keveset és minekelőtte elalunál, megmutatom azt is tenéked.

Itt Markalf kibocsát három egereket a köntös újjából.

Mikor immár a nap elnyugodt volna és a vacsorának ideje elközelgetett volna, a király leüle az vacsorához nagy készüllettel, mind az udvarnépével egyetembe. És Markalf ülven az több szolgálkkal, három egereket rekesztett vala a köntös újjába. Mert vala az király udvarában egy macska, kit úgy szoktattak vala, hogy minden vacsorának idején gyertyát tartana az király előtt és mind az udvarnépe előtt, állván a két utolsó lábán és az ketteivel a világot tartván. Mikor azért immár mindnyájan vacsoráltak volna, Markalf kibocsáta eggyet az egerek közül, kit hogy látott volna a macska és utána akart volna indulni, a király megfenyegeté és nem mozdula ki helyéből; a másikkal is hasonlatosképpen lön a dolog.

Harmadikat is Markalf kibocsátá, melyet hogy megláta a macska, tovább nem tarthatá a gyertyát, hanem elveté és az egér után futamék és megfogá futtában.

Ezt látván Markalf, monda a királynak: Imé király, te előttem megbizonyítám, hogy nagyobb a természet a szokásnál és tanításnál.

Salamon felele: Üzzétek el őtet és vessétek ki szemem elől. És ha többszer ide jövend, huszitsátok reá az én ebeimet, szaggassák el!

Markalf szóla monda: Mostan tudom bizonytal és nyilván mondhatom, hogy ott vagyon gonosz udvar, ahol nincsen igazság.

Itt kibocsát Markalf egy nyulat és az ebek utánrohannak.

Mikor azért kiüzték volna az udvarból Markalfot, kezdte magában ekképen beszélgetni: Sem im így, sem ám úgy az bölcs Salamonnak nem leszen nyugodalma Markalftól: meglátja. Másodnap azért felkelvén ágyából, gondolkodni kezdte, miképpen mehetne a király udvarába úgy, hogy a király ebei őtet meg ne szaggatnák? És elméne, vön egy eleven nyulat és ruhája alá takarítá és úgy tére a király udvarába. Kit mikor az szolgák megláttak volna, az ebeket őreája huszíták. Markalf pedig az nyulat kibocsátá és mindjárt az ebek Markalfot elhagyák és az nyúl után rohanának. Ekképpen Markalf az király eleibe felméne. Kit hogy az király megláta, monda: Ki bocsátott ide be tégedet? Markalf felele: Nem kevés ravaszág! Salamon monda: Mit üznek az ebek? Markalf felele: Azmi előttük fut. Salamon: Mi fut előttük? Markalf: Amit üznek!

Salamon monda: Meglássad, hogy ma itt az én palotámban nyáladot semmire ne pökjed, hanem a pusztá földre, hogy meg ne rutíts az szőnyegekkel bevont padimontomot és falokat.

Vala annakokáért az király palotája bevonva különbéle drága kárpitokkal.

Itt az Markalf pökik az királynak egy kopasz szolgájának az homlokára.

Mikor azért Markalf igen hurútna és az beszélés közben az sok nyál bővelködnék az ő szájában, kétfelé tekinte és látta mellette az királynak egy kopasz szolgáját udvarlani. Akkor azért az szorosságban hogy nem láthata tiszta földet, kire pöknek, meggyüté az ő nyálát az szájában és nagy erőltetve igen nagyot pökék az kopasz embernek homlokára. És az kopasz ember igen elpirula

és megtörlé mindjárt az ő homlokát. És az királynak lábához borula és nagy panaszt tön Markalfra.

Salamon monda: Miért hogy ekképpen rútitád meg a kopasz embernek homlokát?

Markalf felele: Nem rútitottam, hanem megganéjoztam: hiszem az sovány földre szokták hordani, hogy a vetemények benne termőbbek legyenek.

Salamon monda: Miképpen illik ez az kopasz emberre?

Markalf.

Nemde nem te tiltád-e meg, hogy ma sohova ne pökjem, hanem csak az pusztá földre és hogy látám e kopasz embernek fejét, gondolám mindjárt mezítelen és pusztá földnek lenni és úgy pökém reája. Nem illik azért, hogy az király megharagdjék ezért, mert én az őmaga hasznáért miveltem. Mert hogyha az ő homlokát ennekelőtte is gyakorta ekképpen megöntözték volna, az haja szépen megnőtt volna.

Salamon.

Isten téged megrontson! Mert az kopasz emberek az több embereknél tisztelendőbbek. Mert a kopaszság nem rútság, hanem tisztességes ékesség.

Markalf.

Sőt inkább az kopaszság csak legyenek való undokság. Mert im jól látom, őh király, hogy a legyenek az ő kopasz homlokát inkább szállják, hogysemmint az több hajas embereket, mert azt tudják, hogy valami esztergárban metszett szép szelence, kiben valami édes ital volna. Avagy vélik, hogy valami szép sima kő, ki megkenettetett volna valami édességgel és ezért ostromlják ekképpen az ő homlokát.

Erre az király előtt felele a kopasz ember: Mi dolog, hogy ez hitván, alávaló gallyát embert ide bebocsátják, hogy minket ekképpen rútoljon az mi királyunk előtt? Vessék ki tova az ajtón!

Markalf: Békesség bódogság: hallgass és im én is hallgatok immár!

Itt immár jönnek asszonyállatok az király eleibe két gyermekkel: hólttal és elevennel. Regum 3.

Azonközbe jövének két asszonyi állatok az király eleibe, hozván egy eleven gyermeket és egy hóltat. És vetekednek vala az király előtt az eleven gyermek végett. És eggyik is, másik is

mondja vala övének lenni az eleven gyermeket. Mert ezek közül az eggyik mikor elaludt volna, megnyomta vala gyermekét és az élő gyermek végett köztök vetekednek vala.

Ezek előtt azért az bölcs Salamon így szóla és monda szolgálainak: Hozzatok fegyvért ide és vágjátok ketté az élő gyermeket és felét eggyik asszonnak, felét pedig adjátok a másiknak.

Mely beszédet hallván az anyja, akinek tulajdona vala a gyermek, monda: Kérlek, Uram király, adjátok ez asszonnak a gyermeket és ne ölessék meg. A másik pedig, aki nem igaz anyja vala, ezt mondja vala: Se nékem, se néked, de ugyan ketté vágatassék, azt akarom.

Ezt hogy hallá Salamon, monda: Adjátok ám annak az gyermeket és ne öljétek meg, mert ez az igaz anyja.

Markalf kérdé: Hogy ismeréd meg, hogy ez legyen az gyermek anyja?

Salamon felele: Az ő nagy indulatjából és szívének elváltozásából és sok könnyhúllatásiból.

Markalf monda: Nem jól vagyon. Azvagy hissz-é te, bölcs lévén, az asszonyembernek siralmának? Te még nem tudod az asszonymépeknek az ő mesterségeket: Mikor valamely asszonyállat sír szemeivel, szívében nevet, ha sír eggyik, higgýed, nevet a másikkal; azt mutatja ábrázatjában, azmi nincsen szívében; azt gyakorta igéri, azmit be nem akar tölteni: ravasz és változó elméjének általa; budosik széllel az ő gondolatja és számtalan mestersége az asszonyállatnak.

Salamon.

Azmennyi mestersége, annyi jámborsága, azaz sok jósága.

Markalf.

Ne mondd azt, hogy jámborsága, hanem álnok gonoszsága és csalárdsága.

Salamon monda: Bizonyára mondom, aki tégedet szült, nem jámbor asszony volt.

Markalf.

Miért mondad azt felőlem, Uram király?

Salamon.

Mert te szidalmazod az asszonyállatoknak nemeket; mert a tiszteletes asszonyállatot kívánni kell tisztelni és szeretni.

Markalf.

Add hozzá ezt, hogy igen romlandó és hajlandó az asszonyi állat.

Salamon.

Ha romlandó, az az emberi természetből vagyon, ha pedig hajlandó, az a gyönyörűség miatt vagyon. Mert az asszonyi állat az férfiuinak oldalából vétetett és adatott az ember mellé jó segítségnek okáért és gyönyörűségnek okáért. Mert az asszonyállatot mondhatjuk az embereknek úgymint lágy edénnek, azaz hasonlatos az lágy éghez, kit beszívunk.

Markalf.

Hasonlatosképpen mondhatod az asszonyállatot lágynak, mint szinte a bünt.

Salamon.

Hazudsz, álnok lator! Mert gonosszá lehetsz, ha minden gonoszságot akarsz az asszonyállatról mondani: Az asszonyi állattól születetik minden ember. Aki azért megrútólja az asszonyállati nemet, az méltó szidalmazásra. Mert nincsen gazdagság, nincsen ország, birodalom, arany, ezüst, drága ruhák, drága kövek, bőv költségű lakodalmok, jó vigasságos üdők, sem kazdagságoknak semminémű hasznai vagy pedig birodalmi asszonyi állatok nélkül. Mert az asszonyi állat fiakat szül és leányokat nevel fel és szereti őket és apolgatja és kívánja hosszú életeket. Az asszonyi állat igazgatja az házat is, szorgalmatos az ő urának élteért és házanépének megmaradásáért. Az asszonyi állat minden dolgokban gyönyörűség, édessége az ifjúságnak, vigasztalója az véneknek, vidámsága és öröme az gyermekeknek. Az asszonyi állat minden vigassága az jó napoknak is vigasztalója, az éjnek könnyebbsége, az embereknek munkájának és minden szomorú dolgoknak elfeledkeztetője: szolgál csalárdság nélkül és énnékem megtartja és örüzi minden javaimat, melyet beszolgáltattak az én házamba.

Erre Markalf ekképpen felele: Igazán mondja egy bölcs, hogy akinek mi vagyon szívében, azt forgatja szájában. Felette igen szereted az asszonymépeket és azért dicsired őket. Az gazdagság, nemesség, szépség és bölcsesség igen szolgálnak tenéked és azért férnek tehozzád az asszonyi állatoknak szerelmek. De mondom tenéked, hogy im mostan dicsired őket, de minekelőtte elalunál, viszontag szidalmazod őket.

Kinek Salamon monda: Hazudsz: Mert minden életemnek napjaiban az asszonyi állatokat én szerettem, most is szeretem és még ezután is. De immár távozzál el előlem és meglássad, hogy gonoszul többször én előttem ne szólj az asszonyállatokról.

Akkor azért Markalf kiméne az palotából és hívá hozzája az tisztátalan személt, akinek eleven a király megadta vala az ő gyermekét és monda néki: Tudod-é mi lött az király udvarába? És az felele: Az én fiam nékem megadattaték elevenen, ezt tudom, de egyebet ennél én nem tudok. Kinek Markalf monda: Az király azt parancsolá, hogy holnapi napon tégedet és a te asszonytársodat eleibe híjanak és fele az gyermeknek tenéked, fele pedig az más-toknak adassék. Erre az asszony felele: Oh mely gonosz a király és mely hamisak és álnokok az ő itileti!

Markalf monda: Még ennél nehezbeket és gonoszbokat mondok. Mert a király és az ő tanácsi ezt elvégezték, hogy minden férfiú hét feleséget vegyen magának. Gondold meg jól, mit kelljen egy szegény férfiúnak tenni ennyi sok feleségek között. Mert ha egy férfiú ennyi feleséget birand, soha annak háza békességben nem léssen. Mert ha eggyikét szereti, a másikat gyűlöli, az harmadikat (így) azt irigylí, a többi azt ebe szemmel nézi, mert azmelyiket a férfiú inkább kedveli, avval szerelmét ő közli és véle akar mulatni, azmelyiket pedig inkább gyűlöli, avval igen ritkán akar ő nyájaskodni. Azért ekképpen eggyik megruháztatik, a másik pedig elhagyatik. Aki szerelmetesb léssen, annak sok gyűrője léssen, kösöntyüje arany léssen; több aranya, ezüsti és selyme, hime, minden java nagy bőséggel léssen. Ő az háznak örüzője, kolcsár, tiszteli őtet az háznepe és asszonyának híja. Az ő urának minden marhája az ő birodalmába léssen. Azért holott az eggyik ha ekképpen szerettetik, vallyon s mit mivelnek ám a hata? Ha pedig ketteit szereti a férfiú, mit cselekedik az öte? Ha négyét szereti, mit mivel az hárma? Ha ötét szereti, mit mivel a kettei? Annakokáért amelyiket az férfiú szereti: csókolja, öleli és magához kapcsolja. Mely dolgot az többi látván, mit mondanak vallyon? Mert sem özvegyek, sem házasok, sem férjek, sem semmiiek nem léssen és ekképpen megbánják, hogy ők szüzességeket így elvesztették. Harag, irigység, háboruság, morgás, vetekedés, üldözés és minden egyenetlenség léssen mindenha közöttök, örökkévaló gyűlölség uralkodik önálok. És ha senki ellene nem áll ennek a nyavalyának, eggyik a másikat étetéssel is elveszti. Annakokáért holott asszonyi állat légy és tudjad az ő erkölcsöket, sietséggel izend meg minden asszonyi állatoknak, akiknek lehet, ez várasban és mondd meg nékiek, hogy ne engedjenek az király végezésének, de ellene szóljanak mind ő magának s mind pedig az ő tanácsosinak.

És mikor immár Markalf nagy alattomba megtért volna az király udvarába és leült volna a palotának eggyik szegületiben, az tisztátalan személy pedig elhitte vala, hogy igazak volnának az Markalfnak beszédi: azért nagy sietséggel az váras közepét által-futván, az ő két tenerét nagy erősen veri vala egybe és dobolja vala az ő mellyét. Azmely beszédeket hallott vala Markalftól, erősen hirdeti vala és mindenfelől a kofák és szülék nagy erősen futnak vala őszve; eggyik szomszédasszony megviszi vala a beszédeket szomszédja asszonyának és nagy zenebona támad vala közöttök.

Csak kevés ideig az egész váras asszonnépe egybegyülenek és tanácsot tartván, egyenlő akarattól menének az királyhoz a palotába.

Mikor azért Salamon király eleibe jutottanak volna úgymint hétezer asszonyállatok: környülvövék az Salamon királynak palotáját és rárohanván, betörék a palotának kétfelé nyíló ajtaját és rettenetes szitkokat hánnak vala az király szemére és az ő tanácsira és egyenlőképpen mindnyájan kiáltanak vala a királyra. Azért az király parancsolatjára is csak alig csendeszedének le és megkérdezé, mi volna oka ez gyülekezetnek és zenebonának?

Itt szembe lesznek az királlyal az hétezer asszonyi állatok.

Az Salamon király kérdésére egy az asszonyi állatok közül, ki állhatatosbnak és ékesen szólónak láttatik vala lenni a többi között, illyenképpen szóla: Te király, kinek arany, ezüst, drága szép kövek és ez földnek minden kazdagsági begyütöttének és ki minden akaratomat megmiveled és senki ellened nem áll; annakfelette tenéked vannak királyné asszony feleséged és több nagy sok szép öltözetű szép személyek; ezeknekfelette behozatsz házadba nagy sok számtalan egyéb személyeket, kikkel azmikor akarod, mulatsz és azoknak mit [akarsz, azt adsz] mert mindenekkel bővséggel birsz, kit mindnyájan is egyebet nem mivelhetnének: Mire azért hogy mivelünk ekképpen cselekedel?

Salamon monda: Az Isten engemet királlyá kent és tött az Izrael népe között és semmit nem cselekedhetem én az én akaratomból.

Erre az asszonyi állat felele és monda: Tégy eleget az te kívánságodnak és akaratodnak az tiédből, az miénkből pedig miért tennél eleget? Mi nemesek vagyunk, az Ábrahám nemzetségéből valók és az Moisesnek törvényét tudjuk és miért akarod elváltotztatnod a mi törvényünket? Mikor igazságot kellene cselekedned, miért cselekedel hamisságot és álnokságot közöttünk?

Ezen Salamon felette igen felindula haragra és monda nagy búsultában: Micsoda hamisságot mivelek, te gonosz vétkes asszonyi állat?

Az asszony felele: Nagy hamisság ez, hogy azt akarod szereznie, hogy minden férfiúnak hét felesége legyen. Bizony a nem léssen. Mert nincsen fejedelem, sem tisztartó, sem hadnagy, kinek annyi kazdagsága volna, sem hatalma, ki csak egy asszonyembernek akaratjának is eleget tehetne: ha peniglen hét lenne, vallyon s mit tenne? Emberi erő felett lenne. Sőt inkább jobb lenne, hogy minden asszonyembernek hét ura lenne.

Ezen Salamon király mosolyodék, így szóla az ő szolgálóinak: Nem véltem volna semmiképpen, hogy az asszonyállatnak sokasága felyülhaladta volna az férfiaknak számokat.

Akkoron azért egész jeruzsálembeli asszonyállatok felkiáltának egyenlő szóval és mondának: Bizony gonosz király vagy te és hamisak az te itiletid! Mostan tudjuk nyilván, hogy igazak, amelyeket hallottunk: Gonoszt végezsz mi felölünk és megcsufolsz és nevensz minket szemtől szembe. Óh nagy Isten, mely gonosz az óra! Ime Saul király gonoszul bira előszer minket, Dávid meg ismét gonoszban, mostan penig Salamon mindeneknél poklobban.

Ezen az király igen megharagvék és monda: Nincsen álnok gonoszb fő a zomok kígyó fejénél! És nincsen harag nagyobb az asszonyállat haragjánál! Jobb volna az oroslányokkal és az sárkányokkal együttlakni és mulatni, hogysemmint az asszonyi állattal együttlakni! Mely igen rövid minden gonoszság és kevés ideig állandó; de nincs nehezebb dolog asszonyállat haragjánál. Az asszonyi állat azt is bánja, hogyha tulajdon férje vagyon és mindenkoron ellene vagyon az ő urának. Alázatos szívé, szomorú ábrázatú és nem egyéb, hanem halálnak halála és csak nagy gyötrelme az álnok asszonyember. Mert ő kezdete a bűnnek is és ő általa mindnyájan meghalunk; szűnek nagy fájdalom és gyötrelme a morgó asszonyember és az állhatatlan asszonyállatnak nagy ostor az ő nyelve, melyet mindenekkel közöl és mindeneket levág. Az asszonyi állatoknak az ő szemekből tetszik ki és az ő szemek semmi tisztességet nem ismernek, azért ne csudálkozzál, te ember, hogyha tégedet sokszor hátravetnek!

Mikor ilyen beszédekkel szólta az király, Náthán próféta felkele és ilyen szóval szóla, monda: Mire, Úram király, hogy az egész jeruzsálembeli asszonynépeknek orcájokat ekképpen szégyenítéd meg?

Salamon.

Nem hallád-é, mennyi szidalmat büntelen én reám hányának? És legottan Náthán felele: Vaknak, sükötnek és némának kell lenni annak, aki az alatta valókkal békességben akar élni.

Salamon monda: Meg kell felelni az bolondnak mindenkoron az ő bolondsága szerént.

Ezt hallván, hamar felugrék Markalf az palotának szegeletiből, ahol ül vala és felele, monda az királynak: Hiszem igazán kimondád az én akaratomat!

Salamon.

Miképpen? Miért volt akaratod?

Markalf.

Holott ma reggel igen magasztalád az asszonynépeket, mostan immár szidalmazod őket: Ezt akarom vala én csak, mert ennek-utána immár mindenkoron igaznak kell mondanod engemet.

Salamon.

Mi dolog, te akasztófára való, ingyen sem tudod, micsoda zenebona vala ez?

Markalf.

Én nem tudom, de meg kellene gondolnod az ő elméjeknek rövid voltát és nem kellene akarmi kicsin szót bevenned és mindjárt elhinned.

Salamon monda: Menj alá innét előlem és meglássad, hogy soha többszer előmbe ne akadj, hogy én az te szemed közibe ne nézzek.

És legottan a király szolgálói Markalfot kiveték.

Az királynak udvarlói szólának az királynak, mondván: Szóljon az mi urunk király ez asszonyállatoknak fülök hallására, hogy távozzanak el innet.

És a király fordulván, monda az asszonynépeknek: Értse meg és hallja meg a tü szerelmetek és édességtek, hogy én büntelen vagyok ti előttetek és sem hírem, sem tanácsom e dologban, melyről panaszkodtok. Mindezeket ám az álnok hitető lator gondolta, kit mostan látatok, hogy kivetének. Sőt én azt mondom, hogy minden jámbor asszonyállatnak egy-egy ura légyen. És az ő férje feleségét tisztességbe tartsa hit alatt és igen szeresse. Ha mit penig szólottam, én azt csak az gonosz asszonyi állatokról mondtam, az jó felől penig ki mondhatna gonosz dolgot?

Nagy és jó rész az asszonyi állat az férfiúnak házában és az jó asszonyi állatnak jó kedve igen gyönyörködteti az ő férjét és az ő tetemeit megvelősíti és megkeveríti. Az eszes és jókedvű asszonyi állatnak kedve fellyülhalad minden kedvet. A szemérmes asszonyi állat olyan, mint az feljövő fényes nap az magas égben, olyan szép ékesség az jó asszonyi állat az férfiúnak házában és tündöklő szövéndek, miképpen az gyertya az gyertyatartóban és olyan, mint az drága pohároknek, serlegeknek aranyas lábai és mint a gyermekded plánták mellé tétetett támaszok.

Az állhatatos asszonyi állatnak fundamentoma építettett merő kösziklán és az Istennek parancsolati az ő szüvében be vannak irattatván.

Azért a szent és irgalmas, kegyelmes Isten, az Izráelnek ura, megáldjon tütöket és megsokasítsa az ti magatokat az ti nemzetégekben mind örökkön örökké.

És mikoron mind fejenként Ament mondottanak volna, az királt megkövetvén, előle elmenének az asszonyi állatok.

Markalf pedig igen bosszúlja vala ez rajta tött bosszúságot és miért hogy az király meghatta vala, hogy soha többszer szemébe ne nézne, gondolkodik vala, micsoda fortélt tehetne?

Markalf itt úgy jár, mint egy négylábú oktalan állat.

Másod napra kelvén, nagy hó esék a földre és akkor Markalf vön egy rostát eggyik kezébe és a másikba egy medvelábat és az ő sarjait mindeniket visszavoná lábaiba és mint egy négylábú vad az város utcáján úgy kezdé járni. És hogy jutott volna az város végére, talála az utcán egy sütökemencére és belébúék.

És mikor megvirradt volna, az király szolgálai az Markalf nyomát megláták és itilék valami csodálatos vadnak lenni.

Mikoron ezt az királynak megmondották volna, ő is igen elcsudálkozék rajta és legottan az király nagy vadászokkal és ebekkel kezdé követni az Markalf nyomát.

Itt immár jut a király az Markalf barlangjához.

Mikor jutott volna a király az kemencéhez, leszálla lováról, hogy benézze a kemencébe. Markalf pedig leborult vala orcájára meggörbedvén és levetette vala gatyáját és kitetszik vala minden szekszamontája és szerszáma.

És hogy meglátá a király, monda: Kicsoda fekszik ott?

Markalf felele: Im én vagyok, monda.

Salamon.

Mint fekszel ekképpen?

Markalf.

Te parancsoltad vala énnékem, hogy elkerülnék, hogy szemembe ne néznél. Azért ha nem akarsz szemembe nézni, nézz immár a s...emnek közepibe.

Ezen az Salamon király igen elpirula és monda a szolgálaknak: fogjátok meg és akasszátok fel a latrot!

Mikor azért megfogták volna, szóla Markalf az királynak, monda: Uram király, csak azt nyerhessem meg tőled, hogy azmely fát én szeretendek, arra akasszanak fel.

Salamon monda: Legyen úgy, amint könyörgesz, mert énnékem kis gondom nagyon arra, micsoda fára akasszanak.

Itt vitetik Markalf akasztani és mint nem találják fát, kire akasszák.

Akkor az szolgálak azért megfogák Markalfot és kivivék az városról, hogy felakasszák és általmenvén Josaphát völgyén, jutának az Olajhegynek tetejére, mind Jerichóig járván és semmi fát nem találának, kire szeretted volna magát Markalf akasztani. Innét általmenének az Jordán vizén és bejárak egész Arábiát és mégis egy fát sem találának, kit Markalf magának választana. Ezeknek-utána Carmelusnak líge(t)jét, berkét mind bejárak és az Libánus hegynek cedrusfáit és az pusztáknak minden helyeit meglátogaták az Verestenger mellett és ugyan sohül egy fát sem szeretéd Markalf, kire akarta volna magát felakasztatni.

Itt immár vissza az király eleibe viszik a szolgálak Markalfot és megmondják, mint jártanak.

Végezetre az király szolgálai, hogy nem találának oly fát, kit Markalf is szeretted volna, ezokáért visszavivék kötve a királynak és megbeszélék mind, hogy mint jártanak Markalfal.

Mely dolgot hallván a király, nagy csodálkozva monda: Vagy akarok, vagy nem, de kedvem ellen is el kell énnékem ezt tartanom. Eltartom ennekokáért ötet mind örökké, mind feleségével egyetembe. Mert immár meggyőztettem az ő gonoszságától és nem akarom, hogy többszer engemet haragra indítson.

Annakokáért mind ömagának s mind feleségének adassék étel, ital és ruházat minden szükségeknek idején. És ekképpen Markalf kimenekedék az Salamon király kezéből és mind éltig nagy békeségben nyugovék.

De ám most is nyugszik.

FINIS LIBRI MARKALFI.

SZEGEDI VERES GÁSPÁR.
1577.

SZÉP RÖVID HISTÓRIA KÉT NEMES IFJAKNAK IGAZ BARÁTSÁGOKRÓL.

Ad notam: Abigail asszony historiáját etc.

Martialis:

Ut praestem Piladem, aliquis mihí praestet Orestem,
Hoc non fit verbis, Marce, ut ameris: ama.

Csuda szép példákról már bölcsek írtak,
Krónikákat históriákról hattak,
De ez egy dologról még nem szóltanak,
Kit ha meghallotok, majdan csudáltok.

5 Az igaz barátságról példát mondok,
Egymás szeretőkről éneket írok,
Tökéletességekről két ifjakra:
Publius Titusnak és Gisippusnak.

10 Születése előtt Krisztus urunknak,
Mikor az nagy római császárságnak
Birodalma adaték Augustusnak,
Julius Császár örökös fiának.

15 Publius Titusnak akkoron atyja
Híres-neves Rómába lakik vala,
Augustus császárnak nagy udvarába,
Mert császárnak főtanácsa az vala.

20 Annak neve Quintus Fulvius vala,
Csak eggyetlen egy fia Titus vala,
Minden gondja vala ez egy fiára,
Vénségének mert ez vala istápjja.

Reménsége semmi ugyan nem vala,
Hogy Titusnál lehetne több magzatja,
Mert ideje szerént vén ember vala,
Azért minden kedve egy fia vala.

25 Virágában mikor már jutott vala,
Hazájából kiindulna, gondolá
És heméne nemes Görögországba,
Különb-különb dolgokat hól láthatna.

Ez dolgot atyjának megmondta vala,
Kinek noha nehéznek tetszik vala, 30
Egy fiának hogy lenne távozata,
Mindazáltal ám megengedte vala.

Régen ő is mert még ifjúságába
Tanult vala az nagy Görögországba 35
Híres-neves Athenás városába,
Holott vala egy szerelmes barátja.

Ez városban laknak vala sok bölcsek,
Fődoctori egész Görögországnak,
Íra azért régi jó barátjának,
Titus fiát ajánlá vén Chremesnek. 40

Sok költséggel hamar útra készíté,
Szép ajándékokkal fiát ereszté,
Kiket barátjának, Chremesnek, küldé,
Titus Athenásban hamar juta be.

Szép ajándékokat ott az Chremesnek, 45
Bemutata atyjátul az jámbornak,
Ezen Chremes hálát ada Istennek,
Hogy szép fiát láthatná barátjának.

Ezen is öröme vala Chremesnek,
Hogy még éltét hallaná Fulviusnak, 50
Kezét fogván azért ifju Titusnak,
Ajánlá ő magát mint jó fiának.

Gondja lenne reá, azt is fogadá,
Mint az önnön fiára Gisippusra; 55
Gisippust azonban, fiát, hivatá,
Titust társul ott fiának ajánlá.

Eggyütt mindkét ifjak tanulnak vala,
Nevednek vala tudományokba,
Szerelmek egymáshoz örögbül vala,
Mint egy atyafiak úgy laknak vala, 60

Dicsiretes vala nemes erkölcsök,
Csudálatos vala éles elméjük,
Tanulásban hamar nevedések,
Minden jószágokban öregbülések.

- 65 Ifjaknak mind egy ábrázatjok vala,
Beszédek is szintén hasonló vala,
Magasságok, termetek mind egy vala,
Az Gisippust Titusnak vélik vala.
- 70 Ily nagy egyességben mikor élnének
E két nemes ifjak, mint atyafiak
És vén Chremes öbennék gyönyörködnek,
Lón halála hamar szegény jámbornak.
- 75 Vén Chremes halálán háborodának,
Mint Gisippus, úgy Titus keseredék,
Siraták mindketten édes atyjuknak,
Tisztességgel vén jámbort eltemeték.
- 80 Nem sok üdö mulván tanácskodának
Jó baráti az megholt vén Chremesnek,
Hogy fiának házastársot adnának,
Gisippusnak egy szép leánt lelnének.
- Akkor vala egy szép szüz Athenásba,
Kinek neve szép Sophronia vala,
Jó nemzetű, drága erkölcsű vala,
Szépségének igen nagy híre vala.
- 85 Sophroniát azért az Gisippusnak
Atyjának jó baráti megjelenték,
Az szép leány igen tetszék ifjunak,
Gyűrőjével leánt jedzé magának.
- 90 Ezeknekutána egykor Titusnak
Szóla az Gisippus mint barátjának,
Kéré erre, mátkájához lepnének,
Ketten azért szép leánhoz menének.
- 95 Atyja, anyja az szép Sophroniának,
Mikor vígan ifjakat vendéglenék,
Szép leánnyal nagy vígan táncolnának,
Titus leány szépségén álmélnék.
- 100 Ime szegény Titus ott mint járt vala,
Az leány szépsége megcsalta vala,
Altalhatá szívét szerelem nyíla,
Hogy Gisippus bucsuzék, alig várja.

- Az estvéltkor már hogy elhajlott vala,
Bucsuzának hamar, menének haza,
De Titusnak szüve vagyon nagy lángba
Mert szerelem tüze ötet gyulasztja.
- Gyorsan azért méne ágyasházában, 105
Semmit nem nyughatik nagy szerelmében,
Nem feledkezhetik leány szépségén,
Végre sírván mondja vala kénjában:
- „Uram Isten! ó mely nyavalyás vagyok,
Mely nagy kénját szenvedem szerelemnek; 110
Reménsége nincs könnyöbbülésének,
Mert jegyese a szép leány társomnak.
- Atyám gyanánt vólt penig az vén Chremes,
Kinek egyetlen egy fia Gisippus,
Gisippusnál Sophronia oly kedves, 115
Mint két szeme világa oly szerelmes.
- Az Gisippus szerelmes hű barátom,
Udvarába mint atyafia lakom,
Gazdagságát nincsen (így) jóvait birom,
Mint ömaga, szintén úgy uralkodom. 120
- Mintegy atyámfia már Sophronia,
Mert szerelmes barátomnak mátkája,
Szerelmemnek ugyan nincs semmi módja,
Azért tőlem távozzál, nagy nyavalya!”
- De a szerelemnek tüze oly sebes, 125
Minden törvényeket megtör, oly erős,
Királyokat mind meggyőz, oly hatalmas,
Hát nem csuda szerelmed, szegény Titus!
- Sok ideig ellene tusakodék
Tisztessége buzgó kívánságának, 130
De meggyőző hatalma szerelemnek,
Fogságába esék nagy szerelmének.
- Nagy gyötrelme vala szegény Titusnak,
Sem étel, sem ital nem kell kedvének;
Ereje nincs, orcái meghirvadtak, 135
Kórágában mint holt-eleven fekszek.

- 140 Másodnapon mihelt Gisippus érté,
Barátjának, hogy volna betegsége,
Agyasházban hamar hozzája méne,
Nyavalyáját kéri megjelentené.
- De az Titus semmit nem jelent vala,
Csak közbetegséget rajta mond vala,
Noha halálához már közel vala,
Kin Gisippus igen búskodik vala.
- 145 Doctorokért azért titkon bocsáta,
Mert barátját haláltól félti vala,
Bölcs doctorok jutának hamar hozzá,
Titusnak ereit meglátták vala.
- 150 Betegsége honnan volna, megtudák,
De csak Gisippusnak titkon megmondák:
Szerelemtől hogy halála történnék,
Ha orvosság néki nem szereztenék.
- 155 Kezdé azért Gisippus igen kérni,
Mint barátját arra kényszeríteni,
Mondaná meg, ki szerelme így gyötri
És a személt megszerzené, igéri.
- 160 Szüntelenül Titust kérdezi vala,
De hogy semmit nem felel, bánja vala,
Régi barátságokat ott forgatja,
Hogy semminek véli, ugyan csudálja.
- Végre Titus így szóla Gisippusnak:
„Bizony téged csak tartlak barátomnak,
De sokkal jobb, hogy én halált szenvedjek,
Hogy sem kívánságom beteljesedjék.”
- 165 Megjelenté osztán nyavalyájának,
Eredeti mint történt szerelmének,
Oka volna szépsége mátkájának,
Szép orcája Sophronia asszonnak.
- 170 Ezt hallván Gisippus megszorodék,
Sokáig csak hallgat, nem szól senkinek;
Mit miveljen, nem tudja, gondolkodik,
Kedvezzen-e magának, vagy társának?

- Végre kezdé veteködni magában:
„Barátomnak im élete kezemben,
Azt jól látom, vagyon oly gyötrelemben,
Hogy halála leszen nagy szerelmében.” 175
- Ha Titusé nem leszen Sophronia,
Bizonyára ottan leszen halála,
Nem lehetek többé én úgy barátja,
Sőt önéki leszek mintegy gyilkosa. 180
- Hát jobb nékem megválnom egy leántól,
Hogynem régi szerelmes barátomtól,
Kit vén atyám velem ajánlott társul,
Leányokban ember mindenkor talál.”
- Titust azért kezdé vigasztalni:
„Semmit ne félj, tiéd szép Sophronia,
Életem is, ha szükséged kívánja,
Teéréted kiadom az halálba.” 185
- Erre Titus felele Gisippusnak:
„Nagy hűségét tudom barátságodnak,
Most is hiszem állanál beszédednek,
De ez dolog távoly legyen mitőlünk. 190
- Az szerencse téged ítélt méltónak
Szép Sophroniának jámbor urának,
Örülj, vigadj Isten ajándékának,
Hamar én is azonközben meghalok.” 195
- Az Gisippus ismét szóla társának:
„Ne láthassam óráját halálodnak,
Meghiggyed, ura lesz Sophroniának,
Csakhogy kérlek, adj helt most intésemnek. 200
- Jól tudom szerelemnek keménségét,
Ha kit nyilaival megsebesíthet,
Avagy szörnyü halált avval kóstoltat,
Avagy pedig meggyözi mintegy rabját.
- Hidd meg, társom, szeretetem oly hozzád,
Hogy nem szánom halálom is éretted,
Ha tenéked ebből lenne halálod,
Tartanám úgy, mintha vólnék gyilkosod.” 205

210 Soha addig Gisippus nem nyúgovék,
Intésétől soha addig nem szűnék,
Mígnem Titus engede beszédének,
Mert kíváná éltét mint barátjának.

215 Mint ezt véghöz vigye már, gondolkodék,
Mert atyjának baráti főemberek,
Kazdag atyafiai az leánnak,
Társul néki szép Sophroniát adták.

220 Híre vala penig mind Athenásba,
Hogy önéki jegyese Sophronia,
Okot sem lél vala az elválásra,
Mert senki nem szólhat gonoszt leánra.

Ketten azért tanácskoztanak vala,
Erről titkon ők végeztenek vala,
Egy palotát csináltattanak vala,
Két ágyasház palota mellett vala.

225 Annak eggyikben Gisippus hál vala,
A másikat Titusnak adta vala,
Az két háznak rejtekajtaja vala,
Eggyikből másikba mehetnek vala.

230 Mennyegzőnap azonközben elforga,
Melyet közönséggel végeztek vala:
Nagy pompával leánt megkérték vala,
Kazdag menyegző is frissen lött vala.

235 Az vacsora mikor már felkölt vólna,
Ott Gisippust inték az ágyasházba,
Az leánt is hamar vivék utána,
Titus Gisippusnak eszében vala.

240 Mikor menyegzős nép eloszlott vólna,
Leány mellől Gisippus felkölt vala,
Rejtekajtón Titushoz bement vala,
Így hűségét hozzá mutatta vala.

Kénszeríté vala Titust felkelne,
Az leányhoz ágyasházba bemenne,
Kedve szerént Sophroniával lenne,
Betegségből gyógyulása hogy lenne.

Noha Titus ezt majd szégyenli vala, 245
De társának meggyőzé nagy sok szava
És a szerelemnek kemény fogsága,
Azért ám bement vala ágyasházba.

Mikor leány ágyához jutott vólna,
Leánt, ha szeretné, kérdezi vala, 250
Ha akarna lenni ő házastársa,
Ezeket bizonynal hogy megmondóná.

Véli vala leány, hogy ura vólna,
Mert úgy Titus, mint Gisippus, szól vala, 255
Felelt vala azért szép Sophronia,
Hogy szeretné és uralni akarná.

Gyűrőjét újjából Titus kivévé,
Azt újjában Sophroniának tévé,
Leánt ő is hogy szeretné, jelenté,
Szerelemnek jegye a gyűrő lenne. 260

Hajnál után Titus kimegyen vala,
Gisippus virradva visszajő vala,
Asszony véli vala, hogy ura járna
Szükséghelyre félfelé az más házba.

Sok ideig Titussal hogy így vólna, 265
Sophronia ingyen sem véli vala,
Mert Titusnak szava hasonló vala
Gisippushoz, kinek ő véli vala.

Mikor már sokáig így éltek vólna,
Egykor juta ilyen híre Titusnak, 270
Hogy Rómából jöttek vólna követek,
Kik holt hírét hozták vólna atyjának.

Lön nagy gondja és bánatja Titusnak,
Hogy haza siessen, mert igen intik, 275
Ha nem jöne, jószága elvételnek,
Sok kincsét császár számára foglalnék.

Mit kelljen mivelni, nem tudja vala,
Eljöne-é véle szép Sophronia,
Ki nem tudja vala, hogy övé vólna,
Gisippussal azért erről szolt vala. 280

Titkos házban asszont behitták vala,
Nagy sok szóval néki megmondták vala,
Házastársa Titusnak hogy ő volna,
Noha Gisippusnak őt adták volna.

285

Okait is ez dolognak megmondák,
Hogy halála így múlt volna Titusnak,
Ki esett vólt törében szerelemnek,
Azért Titust tartaná már urának.

290

Ottan asszony megszoródott vala,
Szép orcáján könnyei hullnak vala,
Atyjának nagy sírva panaszlott vala,
Mert nagy kisebbségét szégyenli vala.

295

Atyja ezen ottan elbúsult vala,
Jó barátit hozzá hívatta vala,
Gisippusra azokkal indult vala,
Titussal Gisippust találta vala.

300

Nagy haraggal kezdé őket dorgálni,
Éktelen beszédekkel pirongatni;
Mind Gisippust s mind Titust fenyegetni,
Ez lött gyalázatnak okát kérdezni.

305

Mondják vala Gisippust mind vétkesnek,
Még jó baráti is meghólt atyjának;
Sok atyafiai Sophroniának
Halálra is őt méltónak kiálták.

310

Sok szidalmát már hogy megúnták vala,
Magát Gisippus is ott menti vala,
Hogy szidalmat ezért ő nem várt volna,
De inkább sok jókat érdemlett volna.

Mert nálánál sokkal Titus jobb volna,
Nagy rendbéli nemes, nemzetes volna,
Atyja pedig császár tanácsa volna,
Sok jószággal, sok kincsel kazdag volna.

315

„Istentől vagy ez!” — igen kiáltja —
És ő felségének szent akaratja,
Hogy Titusnak lenne ágyasházába
Sophronia asszony szerelmes társa.“

„Az bölcsek is — úgymond — nám mind azt írják,
Hogy minden dolgai az embernek
Csak Istennek rendelkezéséből vannak,
Nála hajuk szála is számán vannak. 320

Ha ki ellene igyekezik járni,
Végezése ellen így tusakodni,
Bizony csak héába kezd törekedni
És fejére haragját ígerleni.

Azért hát ha akaratja Istennek, 325
Titus úra hogy legyen tü leántoknak,
Isten rendelkezését meg ne vessétek,
Mert bizonytal száll haragja reájatok.“

Mikor szava nem fogna Gisippusnak,
Sőt beszédét ugyan meg sem hallgatnák, 330
Felállta az Titus és inte nekik,
Hallanák meg, mit mondana, mindenek.

„Nem vélték-é — úgymond — engem embernek,
Avagy alitotok-é csak gyermeknek?
Megmutatom még nektek, hogy ki legyek, 335
Rövid beszédemet most hallgassátok.

Azmit kívánt hü barátság társomtól,
Az szent tiszta szeretet Gisippustól,
Azt mutatá meg én hozzám jámborul,
Mindenekezt mívelt azért emberül. 340

Jó barátom Gisippus énnékem volt,
Szerelemért látta nagy nyavalyámat,
Egy leánnál engem inkább szeretett,
Az haláltól mentette meg fejemet.

Adtátok vólt leántokat kazdagnak, 345
Azt Gisippus adta sokkal kazdagbnak;
Adtátok vólt nagy nemzetből valónak,
De Gisippus adta sokkal nagyobbbnak.

Ez szép leánt társom igen szerette,
De én ugyan csak nem hóltam meg érte, 350
Az halálból avval tértem életre,
Sokkal azért társomnak jobb szerzése.

355 Üdövel is egy vagyok Gisippussal,
Bölcsességem mind egy tudományával,
Erkölcünk is hasonlatos egymással,
Termetünk is mind egyaránt társommal.

360 Sőt Gisippus született Athenásban,
Ez szabadság nélkül való városban,
Én születtem az hatalmas Rómában,
Nem adófizető nemes városban.

365 Nem számlálom elő sok jószágimat,
Sok kincsemet, drága palotáimat,
Nemzetemnek híres-neves vóltokat,
Nagy birodalmokat, uraságokat.

Mert ezeket üdövel meglátjátok,
Ha engemet Rómában megkerestek,
Barátságom akkor mind vehetitek,
Jóakaratomat ha most vészitek.

370 Jámborul szerettem én Sophroniát,
De jól tudtam tő kemény szokástokat;
Nem adnátok messze szép leántokat,
Azért bíztam Gisippusra dolgomat.

375 Noha pedig leánt igen szerettem,
Menyegzőt Gisippus nevével töttem,
De ezt éktelenül nem cselekedtem,
Hanem úgy, mint jámbor házasság, miveltem.

380 Előszer mikor az leányhoz mentem,
Ha szeretne engem? arra kértem;
Azt mondotta: „Kegyelmet szeretem”;
Azután gyűrőmet újjában adtam.

Ki annak az oka, ha ő nem tudta,
Én volnék-é, avagy Gisippus volna?
Hogy nem kérte akkor, nevem ki volna,
Az setétben ha meg nem ismért volna?

385 Méltatlanul tihát mind haragusztok,
Hogy én lettem ura Sophroniának;
Akaratja nélkül nem lött Istennek,
Bátor Gisippusnak azt köszönjétek.

Ez vólt-é azért az halálos vétek,
Kíért mind kettűnket így fenyegettek,
Hogy én úrfi lévén vagyok tő vőtök,
Jámbor ura a szép Sophroniának? 390

Mostan nékem kelletik haza mennem,
Ez világból mert kimúlt édes atyám,
Im nagy rútul leántokat hagyhatnám,
Ha gyalázatokat én kívánám. 395

De ha Gisippussal megbékélletek,
Az szép Sophroniát nékem adjátok,
Asszony léssen Rómában, meghiggyétek,
Én is, az míg élek, szolgállok néktek. 400

Szeretettel azért intlek titeket,
Mind atyámfiait, jó barátimat,
Hogy vegyétek atyafiúságomat,
Mert hátra nem vehetjük, azmi meglőtt!

De ha léztek ellentartók ezekben, 405
Gisippust én mellém vészem utomban
És ha valahol mehetek házamban,
Még Sophroniát is viszem Rómában.

Erős haddal érte rátok támadok 410
És avagy holtomig mind érte vívok,
Avagy Sophroniát tő megadjátok,
De ez egy asszonyért sokan meghaltok.”

Mikor Titus ezeket mondta volna,
Fejét tekergeti nagy haragjába;
Gisippust ott szólítá, kezét fogá,
Véle házból haraggal kiment vala. 415

Ott görögök ezen megfélemlének,
Mert hatalmát rómaiaknak tudják;
Azért mind egy akarattal végezzék,
Hogy Sophroniát adnák meg Titusnak. 420

Követeket Titushoz bocsátának,
Hogy megadnák asszont mint jó fiuknak,
Kazdag lakodalomban vigadának,
Azután Titus asszonnyal búcsúzóék.

- 425 Mikor jutott volna haza Rómába,
Megadaték atyjának sok jószága,
Minden öröksége, nagy kazdagsága,
Kik atyjától reá maradtak vala.
- 430 Azonközben Gisippus Athenásban
Mindeneknek ezek gyűlötségében,
Nagy perekbe, sok hamis patvarokban,
Sok per miá igen nagy szegénységben.
- 435 Végre ugyan úzék számkivetésben,
Ne lakhatnék hogy többé Athenásban,
Azért esék szegény nagy budosásban,
Oly nagy szegénységbe, nyomoruságban.
- 440 Titus társa egykor juta eszében,
Kit nagy úrnak hallott vala Rómában,
Végezé el, hogy menne udvarában,
Kérné, tartaná el szegénységben.
- Mikoron Rómában eljutott volna,
Titusnak házát megkereste volna;
Mint egy kuldús kapu előtt áll vala,
De őt Titus meg nem esmérte vala.
- 445 Az Gisippus penig gondolja vala,
Hogy őt Titus nyilván esmerte volna,
De mintha nem esmerné, csak mutatná,
Mert ő nagy úr, Gisippus kuldús volna.
- 450 Annál nagyobb bánatban azért juta,
Mert Titussal régen sok jót tött vala;
Ő miatta budosóvá lőtt volna,
Kikről Titus elfeledkezett volna.
- 455 Nagy sírással innét kiindult vala,
Mert szegénnek szállást sem adtak vala,
Éhség miá ina elszakadt vala,
Váras körül egy barlangba ment vala.
- 460 Ott Istennek ezen könyöreg vala,
Ne gyötrené, lelkét venné markába,
Mutatná meg, mint lehetne halála,
Sok nyavalyákat mert már elúnt volna.

- Mikor az barlangban szegény fekünnék,
Éjjel oda jutának két tolvajok,
Kik az prédán mikor nem alhatnak,
Egyik az másiktól ott megöleték.
- 465 Onnat gyilkos tolvaj elfutott vala,
Mehőlt testet barlangban hagyott vala,
Az szegény Gisippus ott hallgat vala,
Néki ezen nagy öröme lőtt vala,
- 470 Hogy halálra ebből útat lelt volna,
Az gyilkosnak őmagát mondja vala;
Az test mellett véres törrel ül vala,
Reggel azért szegént ott fogták vala.
- 475 Nagy fogságban őtet vetették vala,
Harmadnap törvényre kihozták vala;
Poroszlók gyilkosnak vádolják vala,
Mert test mellett őtet megfogták volna.
- 480 Ő maga is ugyanazt vallja vala,
Mert sok nyavalyákat már elúnt vala;
Éhség miá csak alig szólhat vala,
Életének végét kívánja vala.
- Méltónak azért halálnak itélék,
Mert ő maga magát vallá gyilkosnak;
Tagadást hogy nem tött, ugyan csudálják,
Mását néki nem látták, sokan mondják.
- 485 Minden főtörvényben egy úr ül vala,
Ki ott császár képében ítél vala;
Titus penig már császár képe vala,
Kivel régen Gisippus jól tött vala.
- 490 Ime az Titus is csudálja vala,
Mint magára az ember vallott volna;
De ki volna, ő azt nem tudja vala,
Mintha látta volna, úgy tetszik vala.
- 495 Mikor immár az törvény felkölt volna
És Gisippust vinnék ki az halálra,
Őtet Titus oly igen szánja vala,
Azért méne hozzá, kérdezi vala.

- Mihelt nevét néki megmondta vala,
Ottan társát ám megismerte vala;
Ijedtében csaknem ott meghólt vala,
De ő arról senkinek nem szólt vala.
- 500
- Azt sem tudja vala, szegény Gisippust,
Mint haláltól menthetné meg jó társát,
Mert fejére mondták már sententiát
És gyilkosnak császár nem ad gráciát.
- 505
- Az praetorhoz hamar ám futott vala,
Ki akkor Rómában főbíró vala;
Nagy torokkal annak kiáltja vala,
Ne vitesse az ártatlant halálra.
- „Én vagyok gyilkosa az meghólt testnek,
Ne legyen halála az ártatlannak,
Nagy bűneim már tovább nem bocsátanak,
Sok vétkemért ideje hogy meghaljak.”
- 510
- Ez szót a sokaság kezdé hallgatni,
Mit szóllana a főember, csudálni;
Mert Gisippus mégis igen üvölti,
Hogy ő gyilkos, mely bűnért kész meghalni.
- 515
- Ott beszédén Titusnak megállának,
Mert mint császár képét ötet tisztelték;
De nagy kiáltásán elálméklodnak,
Érte Gisippussal hazatérének.
- 520
- Mégis Titus felszóval mondja vala,
Nem Gisippus, de az bűnös ő volna;
Azért volna méltó ő az halálra,
De a szegény ember ártatlan volna.
- 525
- Ime praetor ezt igen bánja vala
És magában igen szégyenli vala,
Ily főember hogy magát így gyalázná,
Kit mind a sokaság nyilván hallana.
- 530
- Azért praetor megparancsolta vala,
De a Titus ugyan úgy kiált vala,
Gisippus kötélről megszabadulna,
Az Titusnak haraggal így szólt vala:

- „Csudálkozom, uram Titus, terajtd,
Miért kisebítéd így híred-neved;
Nagy veszélyben ezzel fejedet ejted,
Gyilkosnak nincsen kegyelme, jól tudod.”
- 535
- Erre Titus felele az praetornak:
„Tudom, halál jutalma gyilkosságnak,
De ha vérét kiontod ez embernek,
Hamis lész és hogyha én meg nem halok.”
- 540
- Szóla praetor, Gisippusnak is monda:
„Óh te szegény nyavalyás, nagy goromba,
Miért szóllál ily nagy vétket magadra,
Lám Titus vólt az embernek gyilkosa.”
- Legottan Gisippus ám megismeré,
Hogy az Titus ezt óerte mivelné;
Hogy halálra kész volna menni érte,
Csak hogy avval Gisippust megmenthetné.
- 545
- Azért nagy sírással tekinté reá,
De sírástól semmit nem szólhat vala;
Titus is őrajta igen sir vala,
Szerencsését szegénnek szánja vala.
- 550
- Ezt látván az praetor megkeseredék,
Nagy felszóval mondá: „Bűn nélkül vattok,
Jámborok bizony, nem gyilkosok vattok,
Nem türhetem, hogy ne sírjam rajtatok.
- 555
- Ez eszes ember érté, hogy vólnának
Tökéletes igaz barátságosok,
Kik egymásért halált is szenvednének,
Mint Pylades- és Orestesről írják.
- 560
- Eggyik az nagy szegénségnek miatta
Ómagának ugyan halált kívánna:
De azt Titus megmenteni akarná,
Mert életét jó társának kívánna.
- 565
- Mikor azért az praetor gondolkodnék,
Mint mulhatnék halálok mindeniknek,
Mert fél vala haragjától császárnak,
Ki kegyelmet nem ad vala gyilkosnak:

570 Azonközben egy híres tolvaj juta,
Kinek társa az meghólt tolvaj vala,
Kezde igen eskünni, hogy ő volna,
Ki prédáért társát megölte volna.

575 Tevék hírré ez nagy csudát császárnak,
Hogy hárman magokra így vallának;
Kegyelem lön azért az két jámbornak
És azokért mind az gyilkos tolvajnak.

580 Ezen vala nagy öröme mindennek,
De főképpen Gisippussal Titusnak,
Szabadulását mert láták egymásnak,
Az haláltól mentségít két fejeknek.

585 Örömeiben hullatának sok könyvet,
Titus ölelgeti szegény Gisippust;
Szeretettel feddi kétséges vóltát,
Azután házához vivé barátját.

590 Titusnak házához hogy juttak vala,
Vígán őket Sophronia fogadá;
Noha mint egy kuldús Gisippus vala,
De mint atyafiát úgy látta vala.

595 Ottan Titus szép ruhákat hozata,
Kikbe Gisippust öltöztette vala;
Kazdag lakodalmot készített vala,
Gisippussal nagy örömben lőtt vala.

599 Örömeiben kincsét előhozatá,
Drága ezüst marháit kirakatá,
Mindeneiket kétfelé osztott vala,
Felét Gisippusnak mind adta vala.

600 Egy szép huga is az Titusnak vala,
Kinek neve Fulvia asszony vala,
Feleségül társának adta vala,
Kivel nagy sok jószágot adott vala.

Azután így szólt vala Gisippusnak:
„Im ura vagy, barátom, mindezeknek,
Szabadságot néked arra is adok,
Hogy velem lész, vagy házadba küldjelek.”

Rövideden Gisippus felelt vala, 605
Hogy ha élne, ezeket meghálálná,
De sohová ő menni nem akarna,
Sőt övéle eggyütt élne és halna.

Együtt azért ők maradtanak vala,
Szeretettel mind holtig laktak vala; 610
Nagy tiszteket végre viseltek vala,
Holtok után jó hírek maradt vala.

Ime mégis emlékezetben vannak,
Jámborságok még mostan is virágzik;
Tökéletessége barátságoknak 615
Tudva léssen, míg az emberek élnek.

Nem lehet drágább jószága senkinek,
Mint hűsége jámbor házastársának,
Tiszta szüve megpróbált barátjának,
De mint fejez hollók, ezek oly ritkák. 620

Ez kis históriát írák versekben
Désen az nagy Szamos vize mentében
Ezeröttszázhetvenhét esztendőben,
Isten légyen vezérünk dolgainkban.

FINIS.

SZAKMÁRI FABRICIUS ISTVÁN.

1577.

IIISTORIA EX PARTENII NICENENSIS DE AMATORIIS AFFECTIONIBUS
COLLECTA.

Ad notam: Jöllehet nagysokat szóltunk Sándorról etc.

DE LYRICO.

Sok dolgokat írtak az krónikákból,
Régi királyoknak birodalmokról
És birodalmoknak nagy romlásáról:
Szólok én is mostan jeles dolgokról.

5 Tudom hallottatok drága példákat,
Kikből tanoságra vehettek okot;
Számlálok majd én is elő nagyokat,
Szeretet dolgáról jeles példákat.

10 Egy históriába nyilván azt írták,
Hogy Caunus szigetbe egy Ebial volt,
Kinek az leánya Iebiam volt,
Lycus házastársul azt elvötte volt.

15 Panasza nagy esék ezen Lycusnak,
Gyermeke nem lenne feleségének;
Okát érteni ő akarná ennek,
Templomához méne Didimeynek.

20 Hamar válasza lön Didimeytől,
Templomból kimenne, kit talál elől,
Avval közösüljön, fiat lát attól:
Siet haza menni oraculomtól.

Az Lycust reménsége ott megcsalá,
Staphilushoz mikor utába szálla,
Éjjel egy szép leányával elhála,
Nem tudván az dolgot, igen megbánta.

DE POLIMELA.

25 Nagy vakmerőség vólt ez Ulissestől,
Mikor szállást kért volt ő Eolustól,
Kitől ő tartatott nagy becsületből,
Tróját megbeszélvén ő romlásáról.

30 Ugyan sok ideig Eolus tartá,
Vala néki egyetlenegy leánya,
Polimela neve, igen szép vala,
Kit Ulisses éjjel megkerölt vala.

35 Sietvén Ulisses haza indula,
Eolus leánnál ajándékot találá,
Mely még az trójabeli ragadomány volna,
Ezen az Eolus igen búsula.

40 Futamék Eolus, leányát megölné,
Ha Diorek ötöt ott nem mentené,
Polimelát feleségének jedzé,
Hóltáig övéle jámborul éle.

DE EVIPPE.

Az gonosz Ulisses ezt nem eléglé,
Epyrumba oraculumhoz méne,
Tyrimnusnak egy leányát, Evippét,
Ulisses ezt is ott megszeplösíté.

45 Bezzek szép gyermeke Evippének lön,
Eurialus neve Ulissestől lön;
Felnövén az gyermek Itacába lön,
Anyától jegyezve Eurialus lön.

50 Rajta Peneloppes igen bosszúla,
Evippest mert Ulissestől hallotta;
Gyermekeket megölje, urát onszolja,
Ulisses gyermekeket megölte vala.

55 Így veszté Eurialust az Ulisses,
Felesége szaván ám elindula,
Maga az asszonyembernek tanácsa
Ritkán igen hasznos, mert hosszú haja.

60 Csodadolog bizony, ezféle vétek
Hogy üdöjártában megbüntettetik:
Ulisses tulajdon fiától vágatik,
Tengeri görliceccsonttal öleték.

DE OENONE.

Ida nevő hegyen egy pásztor vala,
Alexander, Priamus fia ki vala,
Cebrenis leányát szerette vala,
Önon vala neve, társa lött vala.

65 Csoda híres-neves az Önon vala,
Jövendőmondásba igen bölcs vala:
Alexander esetét megmondta vala,
Ki végre fejére néki tölt vala.

70 Sándor Önon asszont elhatta vala,
Europába mikor ő bement vala,
Holott egy asszonba akadott vala,
Kiért hazájára hadat támaszta.

75 Szüve szerént Őnon ezt várja vala,
 Alexandor hadba megsebesülne,
 Senki ötet gyógyítani nem tudja,
 Kit Alexandornak megmondott volna.

80 Az hadnak üdeje már eljött vala,
 Philoctetéstől Sándor sebesült vala,
 Őnonnak beszéde eszébe juta,
 Sándor szolgájával Őnont hivatja.

Küldé vissza Őnon Sándor szolgáját,
 Mondá, hogy hivatná Sándor Helenát,
 Kiért ötet immár régön megúnta,
 Kivöle szerelmét Helenának adta.

85 Maga Őnon asszony hamar készüle,
 Másfelől Sándorhoz hamar erede,
 Őnon követségét szolgálja beszélé,
 Hallván ezt az Sándor, hamar meghala.

90 Az Őnon eljuta, halva találá,
 Nagy fohászodással Sándort jajgatá;
 Noha Helenáért Sándor elhatta,
 De Sándorért Őnon magát megölte.

DE LEUCIPPO.

95 Régen volt egy Leucippus, Xanthius fia,
 Kinek erős vóltát Licius bánta,
 Ki hadakozásba nagy hírért hatta,
 De végre szerelem törébe kapta.

100 Igen szereté Leucippus egy hugát,
 Anyának megmondá ő akaratját;
 Könyörög anyának, ne hagyja szándékát,
 Mert ha az nem lenne, megölné magát.

Nem késék az anyja, fiának mondá,
 Hugával engedné, hogy bátor hálna,
 Leucippus hugával nagy bátron hála,
 Miglen jegyesének megmondták vala.

105 Vala már ifjúnak ezen nagy gondja,
 Mátkájának dolgát mint megtudhassa:
 Atyját és barátit hamar hivatá,
 Xanthius ipának benne hírt ada.

Szomorú kedvű lön az vén Xanthius,
 Leányának esetén ő igen futos, 110
 Azt ki szeplősítötte, felette titkos,
 Evictorát adják, Xanthius szitkos.

De nem sok üdöre leány mátkája,
 Vén ipát behívá ágyasházába, 115
 Leány zörgés miatt házból kifuta,
 Xanthius leányát ott általverte.

Ezen vén Xanthius igen ijede,
 Parázna helyett mert lányát vesztette;
 Leucippus akará megsegéteni,
 Más gyanánt Leucippus ipát megölte. 120

Azon helt Leucippus az Tessalisból,
 Cretába sieté, lön kiugrásból,
 Onnat elfuta az Ephesiasból,
 Egy leánt szerete gyilkosságából.

DE PALLENE.

Mondják Sithon királynak egy leányát, 125
 Neve, Pallena, híres-neves voltát;
 Szépségének messzeföldre nagy hírért,
 Tráciából, Illiriából kérőjét.

Oly okos királynak ez Sithont mondják,
 Ha ki ő leányát akarta venni, 130
 Az meg kellett véle előszer vinni,
 Ha ki meggyőzhette, annak ígerte.

Régi erejével sok ifjat megölt,
 De mikor ereje néki megszűnt vólt,
 Leánnak két kérőjét öszvevitatta vólt, 135
 Dryantes és Clytus kiknek nevek vólt.

Ebbe a királynak ilyen módja vólt:
 Azki az másikon győzedelmesb vólt,
 Leányát, országát annak ígerte vólt,
 Ezzel az két ifjat ingerlette vólt. 140

Immár viadalnak napja eljövén,
 Clytust az Pallena igen szeretvén,
 Szüében az Clitust felette féltvén,
 Szerelmét senkinek mondani nem mérvén:

145 Magába Pallena sok könyvet hullat,
Miglen ott egy dajka sort hozzá láthat,
Siralmának okát leányból kivehet,
Megtudván, Pallenának örömet mutat.

Pénzzel és arannyal szekérvezetőt
150 Dajka elhité Driantes előtt,
Őszve ne szegezné kucsi kerekét,
Ekképpen elvészne Dryantes vitéz.

Vala erre gondja ott az kucsinak,
Mikor Drias fáját hajtá Clitushoz:
155 Hullanak kerekei ott az kucsinak,
Így lön Clitustól halála Drias vitéznek.

De hírével lön ez Sithon királynak,
Leánya lest vetett vólt vitéz Driasnak:
Hamar egy asztag fát király hordata,
160 Kin Driast áldozná ott Pallenával.

Igen hamarsággal csuda adaték,
Hertelen az égből viz leontaték;
Sententiája királynak ebből változék,
Clitusnak leánya hamar adaték.

165 Csodamadár azért az leány madár,
Gyakran jegyesére nagy romlást hadar,
Szebbnél szebbet látván, arra vigyarág,
Szemét arra vetvén, igen hunyorog.

DE HIPARINO.

Oly igen szép gyermek Hiparinus volt,
170 Heraclea városba azki lakik vólt,
Antileon őtet megszerette vólt,
Közösülni gyermekkel mesterkedik vala.

Csoda hizelkedő Antileon vala,
Mindent gyermek kedveért megmivel vala,
175 Archelaus csengetyűjét ellopta,
Mert gyermek őtöle kívánta vala.

Oly álnakságot Antileon szerze,
Egy tiranus is gyermeket szereti vala,
Fertelmességre őtet készteteti vala,
180 Tanácsot Hiparinusnak Antileon ada.

Gondja oly nagy vala Antileonnak,
Bosszúját állhatná az tiranuson,
Házából kilépék, tiranust látá,
Fegyverrel ő hamar általnyársolá.

Itt minden jámbornak példája vagyon:
185 Az rút szerelemnek mely tüze vagyon,
Mely mikor fellobban, ereje vagyon,
Azki itt fütőzik, melegge vagyon.

DE ERIPPE.

Találatott vala egy Xantus ember,
Miletom városba igen hív ember,
190 Felesége után budosó ember,
Neve Erippe vala, jó asszonyember.

Az gallusok mikor azt elkapták vólt,
Xantus minden marháját eladta vólt,
Celta tartományba Erippest lelte vólt,
195 Siralommal egymást megölelték vólt.

Beszédbe hogy szálla ott az Erippe,
Ura ott létét celtának megmondá
És hogy váltságáért ura jött, monda,
200 Xantus dolgát celta igen dicsírte.

Az celta barátit hamar hivatá,
Xantusnak Erippes asszont megadá,
Az ezer aranyat hamar felosztá:
Xantus Erippes asszont így megváltotta.

DE POLICRITA.

Beszélik ezt is ám az históriák:
205 Egyszer vólt egy szép Policrita leány,
Kit az Diognetes igen szeretett,
Deliom templumba ki mindenkor lakott.

Az Diognetes leányához küldé,
Leány követ által néki izene,
210 Ha megeskönnyék, övé ő lenne,
Dianára Diognetes eskönni kezde.

215 Tanácskozik vala ott Policrita,
Hogy Milesum földét ő elárulná;
Diognetes hallván, ott elájula,
Fegyverével leánt vágni akarta.

220 De ám megtartózik az Diognetes,
Másodnapra választ leánnak ígére,
Naxus népét látá ő nagy énségbe,
Magába végezé, hogy elárólná.

225 Gyorsan Policrita imezt gondolá,
Rokoninak kenyérbe levelet küldé,
Hamar sietnének áróltatásra,
Mert Diognetes is kész vólna arra.

Rohanának mindjárt milesiosokra,
Ekképpen ütének istrásájokra,
Diognetesnek is ez lön kárára,
Az árultatásért ötet megölék.

230 Másodnapon immár az Naxusok
Policritát látni igen akarják,
Igen szép ruhákba felöltözteték,
Mely alatt meghala nagy fuladással.

235 Erről példát vehet minden áruló,
Más veszedelmére igen sovárgó,
Maga ömaga nyaka abba szakadó,
Kit el nem kerölhet csak egy áróló.

DE LEUCONE.

240 Az Tessaliába egy Cyanippus volt,
Megszerette vala a szép Leuconát,
Kit feleségül ömaganak jedze,
De végre ifjú ezt igen megbánta.

245 Csoda szerencséje az vadászásba,
Oroszlán vadaknak üldözésébe,
Ott megfárad vala serénségébe,
Leánt nem illeti fáradságába.

Mesterkedni kezdé ott az Leucona,
Szomorúságába tanácsot tarta,
Urát megpróbálná, mi oka volna,
Miért ő szerelme már meghült volna?

Hamar hosszú ruháját feltakará,
Titkon az erdőre ő kiindula: 250
Urának ebei vadásznak vala,
Leuconára hamar rohantak vala.

Megbúsulván, ebek asszont szaggaták,
Leucona uráért így vészett vala,
Cyanipus is hamar oda juta, 255
Leuconát szaggatva ebektől látá.

De hallj jeles dolgot, végre mint jára:
Leuconát ebekkel tüzre áldozta,
Szolgait hivatván, ott elbúsula,
Leuconáért sírván magát megölte. 260

Itt megtetszik immár gonosz szerelem
Embereket gyakran ám mire viszen,
Azki megkóstolta, jól tudja, hiszem,
Azért holt meg Didó is, úgy emlékezem.

DE HARPALICE.

Vólt Telery királynak Climenus fia, 265
Kinek vala két szép férfi magzatja
És igen szép Harpalice leánya,
Kit Climenus igen megkedvelt vala.

Dúl-fúl szereteti az Climenusnak,
Titkon Harpalicét magához hajta, 270
Dajka által magának ötét kapcsolá,
Kivel titkon paráznaságba éle.

Maga Harpalice jegybe már vala,
Menyegző üdeje mikor eljöve,
Harpalice jegyese Alastor vala, 275
Szépen lakodalomra felkészült vala.

Climenus bolonddá ott magát tévé,
Alastort útába Climenus megölte;
Harpalicét Alastortól elvötte
És Görögországba ötét bevitte. 280

Harpalice penig im ezt gondolá:
Kisebb atyjafiát hamar megölje,
Gyermek húsát étek gyanánt ő adja,
Ezért az Jupiter madárrá változtatta.

285 Búsulog magába gyilkos Climenus,
Forgatja szüvébe, mit cselekedett,
Gyilkosság szikrája gyakran furdalja,
Kiért végre magát hamar megölte.

DE ANTHEO.

290 Vólt egy Antheus, ki királynemzet,
Kit az Cleobea igen szeretett,
Antheustól ő de nem kedveltetett,
Kiért az Cleobea halálát ért.

295 Cleobea asszony im ezt gondolá:
Téteté, hogy kútba beejtett volna,
Egy arany vedre hogy az kútba vólna,
Antheus kivegye, igen onszolja.

300 Nem tud semmit benne ifjú Antheus,
Kútba ám leszálta szegény Antheus,
Reá Cleobea követ bocsáta,
Ily hirtelen Antheus veszett vala.

Halljuk meg, mint jára az Cleobea:
Ez nagy gyilkosságot szüvébe tartja,
Máslól Antheust igen szerette,
Kiért hamar magát felakasztotta.

DE DAPHNE.

305 Halljunk többet még eféle példákba:
Vólt az Amiclasnak egy Daphnis lánya,
Kinek vadászásra vólt igen kedve,
Diana istenasszon is igen szerette.

310 Am az Leucippus, Önonnak fia,
Daphnist felette ő igen szerette,
Asszonyi ruhába kezde öltözni,
Daphnissal az erdön kezde vadászni.

315 Csuda nagy jó kedve Daphnisnak vala:
Kockát Leucippussal kezde játszodnia;
Appollo Isten is kezdé ezt banni,
Appollo Daphnisnak szüvét erre hozta.

Appollo tanácsul néki ezt adta,
Hogy Daphnis szüzekkel kútfőkre menne
És ott az kútfőbe ő megferednék,
De Leucippusnak ez nem igen tettezék. 320

Mindnyájan a szüzek levetkezének,
Leucippus nem kezde a vetkezéshez,
Szüzek de ruháját néki lekapák,
Akaratja ellen róla levonák.

325 Hamar Leucippusnak ő ravaszsága,
Szüzektől mihelt ott hogy megtudata,
Nyílakkal ötöt általlótték vala,
Így állá Appollo bosszúját rajta.

330 Im példátok vagyon itt ifjú hűsek,
Az rút szerelembe ne mesterkedjete,
Minden leány szavát el ne higgyétek,
Leucippus módjára hogy ne járjatok!

DE LAODICE.

Mondja egy história ezt Laodicéről:
Mikor Diomedes ment az Helenaért,
Achamus vitézzel elmentek azért, 335
Szerelmébe Achamust Laodices vötte.

Igen sok ideig de eltitkolá,
Szégyenleti miatt ki nem jelenti,
Perseus feleségének végre megmondá:
„Vérem, jaj elveszek Achamasért”, monda. 340

Hamar keserülé az Philobea,
Philobea urának megsugá,
Achamasnak Perseus tanácsot adna,
Achamashoz barátságot mutatna.

345 Perseus felesége szaván indula,
Laodices kezdé ő igen szánni;
Achamatest hamar Perseus áltatá,
Dardanusba menne, néki tanácslá.

350 Vala főtisztartó vitéz Perseus:
Laodices leány is oda indula,
Az trójai módra hogy inneplene,
Nagy lakodalom lön ott Dardanusba.

355 Mikor immár Achamas odaért volna,
Az lakodalomba része lőtt volna,
Perseus egy ágyba őket hálatta,
Achamast ekképpen Perseus csalta.

360 Egy ném' üdö mulván Achamantesnek
Szép fia születék Laodicétől,
Munitusnak gyermek felnevezteték,
Mérges kígyótól végre ki megöleték.

365 Vegyen példát azért itt minden ember,
Leánnak ne higgyen mindenkor ember,
Mert példa minékünk az Laodice,
Ki magát más által latorrá tövé.

370 Vadnak mi időnkbe ezféle leányok,
Kik az ifjak után igen kullagnak,
Más által ifjaknak ők kérettetnek,
Sok ifjakat leányok ekképpen vesztnék.

375 Sokan férhez menni ők igyekeznek,
De atyjok-, anyjoktól nem merészkednek:
Vén asszonyok után ők leseskednek,
Mint eldicsérhessék, ők igyekeznek.

380 Ide számlálhatunk sok özvegyeket,
Gyakran kik elfelejtik tisztességeket,
Hátravetik ő szemérmességeket,
Csak házasságra adhassák magokat.

DE PERIANDRI MATRE.

385 Mondok egy nagy csudát, kérlek, halljátok,
Anyától mi esett iszonyu dolgok,
Kiről tanólhatnak tü fiaitok,
Az jámbor anyák is ebbe példákat.

390 Vólt egy Periander az Corintusba,
Kit anyja megszeret ifjúságába,
Ifjat eláztatá álnokságába,
Kivel közösülni akar magában.

395 Tanácslani kezdé anyja ifjúnak,
Beszédét meg ne vetné mint jó anyának,
Egy szép asszony volna, Periandernek
Szerzeni kit akar mint jó fiának.

390 Eláztatá anyja ifjú Periandert,
Étszaka eljövén az asszonyembert,
Fiához beviszi szép ifjú embert,
Gyortyával ne nézné asszont Periander.

395 Sőt még szavát is ne újítsa véle,
Mert szégyenletébe elmenne tőle;
Anyja felöltözvén, elhála véle,
Megvirradván, anyja felkél mellöle.

400 Kérdeznie kezdé anyja Periandert,
Mint kedvelte volna az asszonyembert?
Periander felele: „Nékem igen tétezett”,
Így Perianderrel anyja vétkezett.

405 Monda Periander ott ő anyjának:
„Személyét látni akarom én az asszonnak,
Hogy megbeszélhessem szerelmem annak,
Kivel én ez éjjel elháltam annak.”

410 Felele az anyja Periandernek,
Szemérme nem szenvedné ezt az asszonnak;
Mesterséggel az Periander annak,
Vélte vala anyja csalárdságának.

415 Titkon Periander eggyik szolgáját,
Ágyasházba veszteg lenni ott hatta,
Anyja ő fiához mikor beméne,
Hogy a szokás szerént véle elhálna.

420 Hamar Periander ágyból felszökék,
Gyortyát előhozván, anyja felugrék,
Meglátván Periander anyját, felszökék,
Anyját ölni akarván, de megtartózik.

425 Hertelen az anyja magát megölé,
Paráznaságáért fiát is veszté;
Sok anyákat magáról kétségbe ejte,
Paráznaságáért ekképpen vesze.

430 Erről tanólhattok asszonyemberek,
Az természet kivől ne ballagjátok,
Jámbor uratokkal elégedjétek,
Kiért kyriébe be ne keljétek.

- 425 Itt az jó anyjoknak példájok vagyon:
Gyermeknek gonoszra okot ne adjon,
Isteni félelemre de tanácsot adjon,
Honnat gyermekébe jó jelt láthasson.
- 430 De vadnak oly anyák, kik magzatjokat,
Paráznaságra mert nevelik őket,
Lágy ruhába, hívságba nevelik őket,
Szemekkel de végre látják veszteket.
- 435 Lám példátok volna az Aesopusból
Egy anyáról és egy deák gyermekről,
Ki aprólék kést lopott vólt az scholából,
Akasztani kit vitték gyermekkorába.
- 440 Mikor az lajtorán gyermek felhágna,
Anyját hamarsággal hivatta vala,
Ötet megcsókolná, jelenti vala,
Az anyjának orrát elrágta vala.
- Kérdezkedik vala anyja gyermektől,
Miért mivelné ezt ily éktelenül?
„Azért — monda — mert apróléklopástól
Meg nem vertél engem anyjatisztedből.

DE DIMITA.

- 445 Mondják: Vólt régentel jeles férfiú,
Kinek Diméta neve, igen szép ifjú,
Ki megkedvelte vólt Evoppin asszont,
Sort mert Evoppinhoz ő saldított vólt.
- 450 Érté meg Diméta, hogy az Evoppin
Házasság kövül hogy bátyjával élne:
Hamar Trezenisnek hírt ada benne:
Lenne gondja néki atyjafiára.
- 455 Megértvén ez dolgot Evoppin asszony,
Búába nagyhamar tanácsot tarta,
Szegénség miatt mert már nem élhetne,
Ezokáért magát felakasztotta.
- 460 Ebből példa lehet minden üdőbe,
Mely nagy vétek legyen az emberekbe,
Kik atyjafiakkal hálnak egy ágyba,
Az természet kívül élnek egymásba.

Istentől büntetést Ammon felvótt vólt,
Hugával Thamarral ki vétkezett vólt,
Erővel kit Ammon fertéztetett vólt,
Kiért Istentől végre megbüntetett vólt.

Immár ez példákából bár tanóljatok, 465
Kik rokonságokhoz férnek sietnek,
Isten törvényének ők nem engednek,
Sőt az természetnek is ellene élnek.

Tudom csodálkoznak ezen a népek, 470
Ily éktelen dolgon vélem némelyek,
Ez példákat azért jól megítiljék,
Csufságna ezeket, kérem, ne véljék.

Vólt ennek nagy gondja, ki ezt szerzette, 475
Régi históriákból kiszedegette,
Nevét az versfókbe behelyeztette,
Tanoságokra jámboroknak írta.

Ezerötszázba és az hetvenhétbe
Szerzék ez Krónikát be az versekbe,
Kolos neve várnak Szamos mentébe,
Akkor lakik vala ő is városba. 480

F
I N I
S.

NÉVTELEN.

AZ FORTUNATUSRÓL VALÓ SZÉP HISTÓRIA, ÉNEK SZERÉNT
SZEREZVE:

MIKÉPPEN AZ Ő ATYJÁNAK SZEGÉNSÉGE MIATT KIINDULVÁN SZOLGÁLATRA ÉS
MIKÉPPEN A SZERENCSE — A FORTUNA — EGY ERSZÉNT ADA NÉKI EGY
ERDŐBEN, KINEK SOHA ARANYBA FOGYATKOZÁSA NEM VALA. AZUTÁN
ISMÉT INDIÁBAN OLLYAN SÜEGET LELE A KIRÁLYNÁL, KIT MIKOR AZ FEJÉBE
TÖTTE VÓLNA, VALAHOVA KÉVÁNKOZOTT, AZON ÓRÁBA ODA JUTOTT ÉS
AZ Ő NAGY KAZDAGSÁGA MIATT CSÁSÁRRÁ VÁLASZTOTTÁK.

Az Cyrus, vagy a Jason nótájára vagyon.

Ifjak, hallgassátok, im egy dolgot mondok,
Kit talán gyakorta még nem hallottatok,
Egy régi beszédet előtökben hozok,
Kiből, ha akartok, mostan tanólhattok.

- 5 Fortunatus dolgát én mostan beszélem,
Kinek ő életét, nevét tudom, leltem
És ennek nemzetit most egyberendeltem,
Multság okáért erről emlékeztem.
- 10 Summa szerént írom ezt udvari rendnek,
Kik az új dolognak oly igen örülnek,
Vitézi dologról ha ők mit értinek,
Íljak cselekedni azont igyekeznek.
- 15 Jóllehet talámtán szintén ez dologból,
Oly bölcs hadakozást ez historiából,
Magoknak nem visznek mostan ez írásból,
De hogy tanuljanak az régi példákból:
- 20 Az régi népeknek írok szokásokról,
Fejedelemségnek ő állapotjokról,
Pogán és zsidó közt mint vólt, szólok arról,
Miképpen viseltek, majd halljunk azokról.
- Egy néhány beszéddel még annakelőtte,
Fortunenak mint volt ez világban élte,
Emlékezem arról, mint volt eredete,
Nove fiainak földén telepedte.
- 25 Hallottuk immáron az vizözön után,
Az nép szaporodék csak Nove magzatján,
Három részre válék három fia után,
Egy várast kezdenek, ők megszorodván.
- 30 Megsokasodának Novenak fiai,
Japhet, Sem és az Cam magzatokat szülni,
Az napkelet felé mindnyájan lakozni,
De lassan kezdenek ők megöregbedni.
- 35 Magzati Japhetnek csak héten valának:
Gomer és az Magog Madallal valának,
Javan és az Tubal Mosokkal valának,
Thyras az hetedik, megsokasodának.
- 40 Ezek az népeknek tartománt osztának,
Mindenféle nyelvnek határt mutatának,
Kinek nemzetségét mennyire valának,
Az áldásból való fiak ők valának.

- Az Camnak fiai mindezek valának:
Chus és az Messarim, Phut, Chanen valának,
Kik mind az atyjokkal átokban valának,
Nagy sok nemzetséggel megszorodának.
- 45 Camnak unokája az nagy Nemrod vala,
Ki nagy hatalmassá lenni kezdett vala,
Vadászás kedvének igen kedves vala,
Honnan közbeszédet magára vótt vala,
- Hogy erős vadászó az nagy Nemrod vólna,
[Isten] színe előtt mindenkor forogna,
50 Nagy erősségeért ezt mielték vólna,
Mert semmi előtte meg nem maradhatna.
- Nagy ostobasággal az nagy Nemrod vala,
Első birodalma az Babilon vala,
Arad és az Akad Kalannval vala,
55 Simárnak ő földén mindezt birja vala.
- Ugyanezen földről Assur jött vala ki,
És az nagy neveért igen megéppíti,
Várasnak utcáját Assur elrendeli,
60 Resentes az Calits váras közt helyhíti.
- Nagy váras az Cale két váras közt vala,
Cam fia, Messarim, Ludot szülte vala,
Ezekfelett mégis csak öt fia vala,
Kiktől Philisteus kitámadott vala.
- 65 Canan kissebb fia hogy vala az Camnak,
Melynek csak tiz fia töle származának,
Nagy sokféle népek ezből támadának,
Az Cananusok tölek áradának.
- Határok ezeknek vagyon az Gazamig,
Mind Sidontól fogva vagyon az Geramig,
70 Sodoma, Gomorra, Adaman mentéig,
Seboim és Lasa akkor vólt mindeddig.
- Mindezek valának eredetek szerént,
Camnak maradéki, nemzetségek szerént,
Változva valának ezek nyelvek szerént,
75 Sokan pogánságban lönek hitök szerént.

80 Az Semnek öt fia csak született vala,
Sale unokája mert a Semnek vala,
Kitől az nagy Heber születetett vala,
Ennek idejében föld megoszlott vala.

Ezek Messarimból kiindultak vala,
Sefar hegye alá innét jöttek vala,
Mely hegy napkeletről szépen fekszik vala,
Novénak fiai így lakoznak vala.

85 Vala még előtte ez az Babilonnak,
Novénak fiai egy nyelven valának,
Első lakóföldök mind ezek valának,
Mind egy akarattal több helyt kívánának.

90 Mikor napkeletről kiindultak volna,
Egy mezőt útokban hogy találtak volna,
Simárnak földében megszerették volna,
Sokáig az mezőn hogy lakoztak volna,

95 Várust csinálnának, egymást intik vala,
Téglát az kő helyén mind csinálnak vala,
Az mész helyén pedig enyvet főznek vala,
Tornyot és az várust ezből rakják vala,

100 Babilon az neve vala az várasnak,
Melyben magas tornyot ők rakni fogának,
Hogy azban végiglen mind megmaradának,
De gondolatjokban megcsalatkoznak.

Mert ez dolog vala Istennek ellene,
Istenben közölök hogy csak kevés hüve,
Mert fogadta vala, többé el nem veszne,
Vizzel az föld immár hogy el ne merőzne.

105 Azért ő nyelvekben megváltoztak vala,
Kiből ő közöttök nagy budulás vala,
Végre ugyanonnan eloszlottak vala
És széles világon helt foglaltak vala.

110 Bőv beszéddel mostan arról nem írhatok,
Zsidóknak hogy mint vólt az ő birodalmok
És holott nekik mindenkoron lakások,
Fejedelemségben mint vólt is szokások.

Csak kevés beszéddel arról emlékezem,
Mit Isten vélek tött, azt itt megjelentem,
És mint az írásból eszemben vehettem,
Kegyelmét Istennek ezeken ismerem. 115

Egy részt ő magának mind ennyi nép közül
Isten elválaszta három nemzet közül,
Kit letelepíte Isten az dél felől,
Babilonon felől úgy mint napkeletről. 120

Vala ez nemzetség az Semnek fiai,
Kik szüből az Istent szokták vala félni
És Isten őket is mindenben áldani,
Irgalma azokon végiglen maradni.

Ez népnek az Isten így parancsolt vala, 125
Az rendtartás felől ezt meghatta vala,
Az első születhöz hogy minden hallgatna,
Mert jövendő dolgot ez is jelent vala.

Iaphet nemzetsége napnyugatra szálla,
Afrika földre mind széllal eloszla, 130
Európa jobb részét magának foglalá,
Ázsia földinek határiba szálla.

Nevezetes nyelvek ezek közt valának,
Kik nagy bölcseséggel teljesek valának,
Görög, olasz, német, lengyel szók valának, 135
Kik főképpen köztök előszer valának.

Azután azokból támada horvát szó,
Tótokkal egyetemben, lengyelből az rác szó,
Olaszból, görögből oláh és a deák szó,
Németből támada cseh és spaniol szó. 140

Ez nép közt is Isten az ő szent igéjét,
Marasztotta vala homályos értelmét,
Mierthogy Japhet is tisztelé szüleit,
De végre ez nép közt nagyobb ismeretét

Felindítá Isten az ő szent lelkével, 145
Mert nagyobb jókat tön hogynem zsidó néppel,
Kiket fogott vala magának izekkel
Látjuk, hogy izeket látta értelemmel.

- 150 Az harmadik részét Noue fiainak
Holott erős vadak széllel lakoznának,
Isten telepíté földén Ázsiának,
Melyeknek miatta ők ként vallanának.
- 155 Mert hogy ő szüleit megcsúfolta vala,
Az Cam kisebb fia megmevette vala,
Azért nemzetségét Isten vitte vala,
Kénra, gyötrelemre el-kiüzte vala.
- 160 Írnak róla bölcsök nagy sok írásokban,
Minémű állatok vadnak Ázsiában:
Féne undok vadak oly nagy sokaságban,
Kik az embert vesztik szertelen útokban.
- Az napnak hévsége oly igen nagy rajtok,
Nékiknek azt írják hogy oly nagy az lábok,
Mint egy rosta volna, kerék az ő talpok,
Melynek árnyékában nem ég meg az orrok.
- 165 Nékik pedig köztök az földbe rejtezik,
Homokban, veremben előtte elbuik,
Kitől ő orcájok, látják, feketedik,
Csuda nyavalyákkal ez világot élük.
- 170 De mindenekelett nagyobb inség rajtok,
Isteni isméret hogy nincsen önálok,
Csak nagy vakság vagyon fejenként ő rajtok,
Nagy sok nyomorúság vagyon mind ő rajtok.
- 175 Jöllehet az egy rend köztök megmaradott,
Az fejedelemség még mindeddig tartott,
Kit köztök az végre Isten lenni hagyott,
Az jóknak ostoról, ösztökéjül adott.
- 180 Kiket nem mondhatunk, hogy meg nem ismértünk,
Mert nem sok ideje, hogy nyakokon nékünk
Esék nagy súlsága, kit előbb nem értünk,
Kiről sok ideig megemlékezhetünk.
- Az napkelet felől mely nemzetség vala:
Tatár és szerecsen, Cam nemzette vala,
Babilonból ők is kitámadtak vala,
Novénak átkában megmaradtak vala.

- 185 Ez közt is nagysok nyelv Babilonban vala,
Mely közt a magyar nyelv ugyanott támada,
Avaris és Huri elébb az nyelv vala,
Mely két szóból osztán egy beszéd lőtt vala.
- 190 Sokan az magyarokkal így magyaráznak,
Japhet nemzetiből hogy ők is volnának
És hogy az magokról magyarnak mondatnak,
Doctorok ezen is meg nem osztozhatnak.
- 195 Én ezt rövideden mondom mindeniknek,
Akarmelyik nemből magyarok legyenek,
De oly nagy vakságban fottig hogy legyenek,
Írásból sokképpen rólok értettének.
- 200 De jobb magyar szóra magyarok kelének,
Mikor Scythiából ők el-kijövének,
Mert Deák s görögből szép szókat szedének,
Végre minden nyelvnek magyarázóí lőnek.
- Mely igen szép példa itt előttünk vagyon,
Hogy még azmely nép is átok alatt vagyon,
Kinek az ő atyja hitlenségben vagyon,
Istentől azban is megtartandó vagyon.
- 205 És az üdvösségre azokban is megtart,
Nem mind kárhoztatja, kit az átokban tart,
De még azokból is magának népet tart,
Idvözíti őket, nem vét nékik határt.
- 210 Erre sok példákat írásból hallhatunk,
Melyet sok írásból megbizonyíthatunk,
Ha csak azon mostan kicsint mulathatunk
És mindazzal mostan hogyha kedvet lelünk.
- 215 De ez példa legyen bátor nékünk elég,
Miképpen régenten ez magyar nemzetség,
Istentelen, pogán vala mind ez község,
Rajtok uralkodott oly nagy hitlenség.
- 220 Mikoron felkélnek vala ő ágyokból,
Valamely állatot hogy kijött házából,
Elevennek látott lenni ő magából
Azt hitta Istennek gorombaságából.

Egy kicsin szikrácska mégis benne vala,
Hogyha kigyót, békát nem láthatott volna,
Vagy barmot és vadot nem láthatott volna,
Az napon az napot csak imádta volna.

225 Mindez dolgot azért ha nem értik vala,
De jövődő üdőt mindez mutat vala,
Bűnünk kicsin hitünk kis szikrája vala,
Kire magyarokat Isten hozta vala.

230 Vala ily szokás is még akkor közöttök,
Mint az Aegyptusban mely Istent féltének,
Macskát legfeljebben azok tiszteltének,
Magyarok is inkább ennek engedtenek.

235 Sok számtalan dolog volna nevezetbe,
Magyarok mint voltak azféle életbe,
De nagy hálaadás Úrnak ez üdöbe,
Hogy nem hagyott minket vesznünk el ezekben.

240 Az átkozott földről magyarokat hozta,
Aldomás földre őket szőlította,
Az áldásból való fiak mellé adta,
Japhet fiainak értelmére hozta.

Im látom, betelik az Isten mondása,
Fiakat nem veszti atyja gonoszsága,
Noha az Novénak ilyen nagy átokja,
Teljes az nemzetet külsőképpen fogja.

245 Ezekre találunk még több beszélést is,
Az atyáknak átkok mint fog fiokon is
És mennyiben ártson, immár értjük azt is,
De az több írásra halasztom már ezt is.

250 Csak ezt rövideden akarám mondani,
Mikor az írásban így szokták szólni,
Az atyja bűnejért hetedizig verni,
Isten az fiakat meg szokta büntetni.

255 Értsed: Nem lélekben őket mind megölni,
De csak külsőképpen azért ostorozni,
Mert az Isten embert lélekben megölni,
Tulajdon vétkeért szokta elveszteni.

Következik az második része az Fortunatusról.

PARS II.

AD REM PROGREDIAR.

Emlékezem immár az olasz nemzetről,
Azok között való fejedelemségről,
Minémű szokásban volt, így értek erről,
Császárság, nemesség hogy volt, szólok erről. 260

Ugyanezen nemből Fortunatust lenni,
Vélem ő szüleit ezekből támadni,
Vagy atyját császárhoz szolgálatra jöni,
De a szokás szerént róla így gondolni:

Hogy olasz nemzetből ő szüleje volna, 265
Kiért a császárnál ő kedves lőtt volna,
De német írásból így értettem volna,
Jó vitézségéért csak kedves volt volna.

Fortune atyjának nemzete ki volna? 270
Ezt még ez írásból nem értettem volna,
De gyakran világban ezt így láttam volna,
Jövevény szolgálóból jó vitéz lőtt volna.

Kik szolgálatjokkal jöszágot leltének,
Császárt, királyt, urat ha ők kerestének, 275
Fortunatus atyját vélem jövevénynek,
Az Olaszországban csak megtelepítnek.

Mikor ez nemzetség szaporodni kezdte,
Az napnyugot felől örökséget szerze,
Falut, várost, házat építeni kezdte,
Egy főhelt magoknak az nemzet rendele. 280

Mely helt neveznek ők Bizánciának,
Nagy erős kövekkel megrakták magoknak,
Kiben lakóhelye lenne császároknak,
És ott helye lenne nagy bölcs tudománnak.

Itt sem egyenlőknek látom doctorokat, 285
Kik nem mind egyaránt adták írásokat,
Bizáncium felől kétes mondásoknak,
Im ilyen dologban látom mindazokat.

290 Mert Constancinápolt némelyek közülök,
Az Bizánciumnak mondják ő közülök,
Nékik Rómát pedig hívják ő közülök,
Mint császári köny(v)ben szólnak ő közülök.

295 Mondják nagy tartománt ők foglaltak volna,
Miért hogy többiknél ez bölcsőbb nép volna,
Mindenfelé határt messze vitték volna,
Kiért háborúság ebből támadt volna.

300 Nem vala még köztök oly fejedelemség,
Hogy kihez hallgatna főképpen az község,
De csak consulokhoz tart vala szegénység,
Láták, hogy sokfelől volna az ellenség:

Köztök elrendelék, hogy egy fejedelmet,
Elválasztanának, ki az szegénységet,
Megoltalmaznája foglalt örökségnek,
Eltávoztatnája rólok az inséget.

305 Mondják Bizancius ennek neve volna,
Ki az várast rakni indította volna,
Kiért fejedelmmé őtet tették volna
És kire ellenség várast víta volna.

310 Vagyon azért egyéb sok históriákban,
Hogy első császárság volt Bizanciában,
Constantinus császár első az városban,
Kit rontottak volna ő birodalmában.

315 De mast minderről is nem sokat írhatok,
Az históriákra ezből is halasztok,
Holott is ezekről többet tanolhattok,
Ha nem restellitek azt megolvasnátok.

320 Ezeknek utána hogy az Bizancium,
Elrontatott vala császár Constantium,
Romulusnak kele róla birodalom,
Az város ő róla Rómának, mint hallom,

Nevezetett vala, hogy azt megépíté,
Nagy munkával lenne, Romulus nem nézé,
Az megépíteni magában végezé,
Róla bölcsök írják, hogy mind ő ezt kezdé.

325 Ez ígét azértlan hogyha megfordítod,
Deák nyelvnek bizony ezt, tudom, találod,
Melyet magyar nyelven szerelemnek mondog,
Ki mindeniket győz, im azt nyilván látod.

330 Ez hogy feje volna teljes az világnak,
Nem csak szeretetért nevezte azt annak,
De hogy sok bölcsesség ott lenne, mondotnák
Jó hírért és névért Romulus császárnak.

335 Kinek nevezeti mégis várason tart,
Mert az pogánokra azmi üdvösség tart,
Jerusalem után mind ezből kiáradt,
Noha az vakságban ő mégis megmaradt.

340 Űrszületet előtt vólt ennek kezdése,
Nagysok császároktól volt már építése,
Míg ez világ léssen, addig áll szerzése,
De hogy elvégezik, megládd, lesz veszése.

Akarmelyik légyen a sok császár közül,
Űrszületet előtt, hiszem, volt az közül
Egy császár, kinek vólt jó vitézi közül
Egy vitéz szolgálja több vitézek közül.

345 Ennek szolgálatját az császár szereti,
Jó szolgálatját is néki nem felejtí,
Egyiknek többi közt főnek szentelteti,
Hogy őt jól szolgálta, sokaknak hirdeti.

350 Jöllehet nem vala még ez a nemesség,
Az minémüt követ ez magyar nemzetség,
Hanem csak az nép közt vólt fejedelemség,
Az osztott mindennek, kinek mint volt szükség.

355 Senkinek nem adtak az üdőben várat
És nem nagyságolták azok zászlós urat,
Várat tartományban adtak azért házat,
Kiből háza népét és táplálta magát,

360 Hogy senki császárnak vetnie szemére,
Rohanás, támadás sohonnat ellene,
Alatta valóktól senkitől ne lenne,
De csak pénzzel császár azoknak fizetne.

Mint ez most is szokás az török nemzetnél,
Többet nem uralnak egy fejedelemnél,
Jószágot nem mondnak lennie senkinél,
Kin birtoka volna császári személynél.

365 Végre hogy sok romlás kezdte rajtok lenni,
Az három nemzetség egymásra budulni,
Fejedelemségért ők egymásra vinni
És elszaporodván lakóhelt keresni:

370 Kénszerítettének ezből fejedelmek
Jószágot osztani a szegén legénnek,
Kik vérrel szolgáltak az fejedelmeknek,
Sokan szegénységéből nagy urokká lőnek.

375 Néha jó kedvekből nagy sok fejedelmek,
Jószágot, öröket adott vitézeknek,
Mint szokása ez vólt az magyar nemzetnek,
Hogy inkább engedtek ezféle szerzésnek.

380 Az császár is azért ily jó szolgájának,
Holott helye vala egyik lakásának,
Az várasban ada lakóhelt ő annak,
Holott majorságot tartana magának.

Házasságra méltó szentelt vitéz vala,
Császár udvarából leánt hozott vala,
Jó szolgálatjából igen kazdag vala,
De gyermek nékie hogy nem lehet vala:

385 Nagysok könyörgéssel az mennyekre óhajt,
Jártában, költében oly gyakorta suhajt,
Térdét szintelenül az Istennek ő hajt,
Kin szüve és lelke mind szüntelenül fáj,

390 Hogy az ő élete ilyen hasznotlan vólt,
Kiért házasságra magát is fogta vólt,
Melyért sok marhákat élteben gyűjtött vólt,
Annak örömeben néki nem jutott vólt.

395 Elvégre az Isten őtet meghallgatá,
Szintén vénségében néki megmutatá,
Hogy könyörgésében őtet meghallgatá,
Azmit őtőle kívánt, néki megadta.

Az üdö betelvéen lön fia magzatja,
Kinek oly erősen örül atyja s anyja,
Marhával bővséggel, tudja, eltarthatja,
Kinek neveztesse gyermekét, gondolja. 400

Mert hogy az vitéznek lön elsőszülötti,
Fortunénak hívá, hogy igen szereti,
Ez nevet nem tudom, hogy csak maga lelte,
Vagy ugyan elébb is ez nevet értette.

Mert ez nevet sohól elébb nem hallottam,
Szent Pál irásában Korintusban láttam,
Tizenhatod részben az első könyvében,
De másutt ez nevet sohól nem találtam. 405

Nagyjó inaskorban Fortunatus vala,
De atyja őnéki megszegényült vala,
Kiért nagy bánatban az vén ember vala,
Ezen Fortunatus tudakozik vala. 410

Az mi dolog vólta, hogy édes szülei
Igen ritkán szólnának, úgymond, őnéki,
Az anyját fértatja, hogy tőle kivenné,
Miért atyja őtet nem gyakran néznéje. 415

Netalám azt bánja, hogy én születtettem
És tőle eddiglen hogy felneveltettem,
Avagy míg anyámnak méhében nem veszttem,
Miért búslakodik, soha nem érthetem. 420

Nagyszép beszédekkel anyja kezdte szólni:
„Ne akarjad, fiam, ingyen is gondolni,
Azt pedig magadban már ugyan elhinni,
Hogy atyád az dolgon ilyképpen busulni.

„De ennek ily oka, bár, fiam, elhigyjed
És ez kiket mondok, jól eszedbe vegyed,
Hitságos dolognak, fiam, te ne véljed,
Magadat ez dolgon felettébb se törjed. 425

„Mert az te szüléden az nagy keserűség,
Látod, hogy mirajtunk vagyon a szegénység
És mirajtunk vagyon, fiam, mind az vénség
Eltávozott tőlünk már mind a segítség.” 430

435 „Mikoron még téged nem szültelek vala,
Nékünk nagy sok marhánk és örökök vala,
Sokak azkor tőlünk mindent kérnek vala,
De miólta Isten az világra adta,

440 „Az órától fogva mindezideiglen,
Az szegénség rajtunk vagyon oly szüntelen,
Atyád mint eltartson, gondolja veszteglen,
Hogy szavát nem nyújtja, ez oka szüntelen.

„Azt gondolom vala, fiam, én azelőtt,
Míg sok marhánk vala nekünk házunk előtt,
Hogyha meghalandunk egyik másink előtt,
Az kinek maradjon, még magzatunk nem lött?

445 „Nem hogy megbántanám ezzel Istenemet
És hogy nem kívánnám, fiam, életedet,
Mert mindenek felett szeretlek tégedet,
De az te éltedben láttam szegénységet.

450 „Nem tudom, mint élsz, ha mi meghalandonk,
Kiváltképpen mostan, hogyha kimulandonk,
Nem tudom, életünkben téged kinek hagyjunk,
Mert oly nagy kisebbség vagyon, fiam, rajtunk.

455 „Az kuldulást atyád, fiam, hogy nem szokta,
Ily nagy szegénségben mely hirtelen juta,
Emberek között is szégyenli lakozta,
Magát ilyen igen mostan így elhatta.

460 „Nékünk hirünk, nevünk volt ennekelötte,
De az emberséget mostan elölvötte,
Az szegénség bennünk gyalázzván megölte,
Azért jobb halálunk, hogy nem földön élte.”

Mindezeket hallá Fortunatus akkor,
Édes anyja szavát elhallgatá akkor,
De ismét atyjához elindula egykor,
Atyjának köszöne, mint jó fiú akkor.

465 Fiának Beszédét hogy hallotta vala,
Olyan ékességgel néki köszönt vala,
Szüvében az atyja keseredett vala,
De azért fiának nem jelenti vala.

Oly nagy szeretettel akkor néki szóla,
Miért éjjel és nappal csak gondol öröla,
Miként eltarthatná, szüvén forog vala,
Az régi jó néki eszébe jut vala. 470

Ily szóval köszöne ifjú be atyjának:
„Isten könnyebbitse terhét bánatodnak,
Én szerelmes atyám, mit téssz kárt magadnak,
Miért adtad magad ilyen nagy bánatnak? 475

„Netalám azt bánod, hogy előttöd vagyok
És házadnál néked mostan széleljárok,
Avagy hogy kenyeret én töletek várok?
Szertelen bánkódást kegyelmedtől látok.” 480

Fia busulását szegény atyja látá,
Nagy édes beszéddel atyja is biztatá,
Hogy az nem úgy vólna, mint ő elgondolta.
De ez oka vólna, mint anyja megmondta.

Igen eszes ifjú Fortunatus vala,
Illyen beszédekkel ő atyjának szóla:
Semmit ne bánkódjék, ötet kéri vala,
„Ha marhád elveszett, mennyben Isten vólna, 485

„Ki megvigasztalna téged én általam,
Mert nagy kegyessége, látom vagyon nálam
És csak benne vagyon nékem bizodalom,
Jövendőbe léssen ötöle jutalmom. 490

„Azért kérlek azon, mint édes atyámat,
Nékem megbocsássad illyen szólásomat,
Főképpen most nékem ezzel bántásomat,
Nékem megengedjed már kívánságomat. 495

„Ha léssz akaratod, töled én elmegyek,
Valahun magamnak egy urat keresek,
Kitől én magamnak jutalmat vehessek,
Jövendőbe néktek segítő lehessek.” 500

Ezt hallván az atyja róla gondolkodék,
Hogyha eleressze, azon elmélkedék,
De érté, hogy fia tőle ügyekezék,
Nem lön, mit tennie, szabadság adaték.

505

Budosni indula idegen országra,
Mert nagy gondja vala immár néki arra,
Mint gondot viselne atyjára s anyjára.
Istennek könyörög, találna jó úrra.

510

Mikor immár sokat széleljárt-költ vólna,
Afrika földiből Európát meglátná,
Északnak felöle hogy hallotta vólna,
Egy király lakoznék, ki nagy jámbor vólna;

515

Gondolá magában, hogy oda férkeznek,
Mint ott beállhatna, azon igyekeznek,
Minémü emberhöz először szerzőcnék,
Hogy ő szolgálatja hejába ne esnék:

520

„Ottan megjelentem én akaratomat,
Hogy ezvégre én is elhattam atyámat,
Jó urat keresnék, ki szolgálatomat
Kévánná éntölem, hogy fütsem az házat.”

525

Úristen akará, akada jó helyre.
És csak gondolkodik gyakorta ő erre,
Vigye szerencséje, hun lenne jobb helye,
Urísten akará, akada jó helyre.

Vala az üdőben ott való királynak
Egy főkomornyika, kit tart tanácsának,
Ki tárházával bir akkoron királynak,
Fortunatus esék szolgálatra annak.

530

Szép jeles tiszti lön ott első dolgában,
Az kemencefütés hága ő nyakában,
Agárokkal baval vala ő gondjában,
De hogy gyorsan forog vala hivatalban,

535

Megismeré ottan király komornikja,
Ha másra fogná is, tudná szolgálnia,
Az ifjút házában fogá jártatnia
És mindenre kezdé ötet oktatnia.

540

Látá nagy hűségét és jó szolgálatját,
Hogy minden dolgában jól forgatja magát,
Az ifjúra bizá komornik ő dolgát
És kezében adá teljes birodalmát.

És ennekutána tárházát királynak,
Valami birtoka vala komorniknak,
Fortunatus tővé örüznie annak,
Mert igen örül vala szolgálatjának.

Sőt még az király is gyakorta őt látván,
Oly nagy szeretettel róla tudakozván,
Hól kapta az ifjat, ily hiven szolgálván,
Budosni találta, királynak így szólván.

545

A főnép között is szeretetben lenni,
Mindeniknek akar örömet szolgálni,
Teljes mindenekkel magát ismertetni,
Sok barátja kezde önégie lenni.

550

Lön ez azonközben komornik meghala,
Kit jöllehet király magában bánt vala,
De nagy eszességben Fortunatus vala,
Kiért ötet király úgy szereti vala.

555

Azmi méltósága komorniknak vala,
Nem nézé az király, hogy ő ifjú vólna,
Mert nagy okossága és elméje vala,
Komornik és tanács Fortune lött vala.

560

Végre mindeniket meghaladott vala,
Király után mindent ő tehető vala,
De abban is magát el nem hitte vala,
Hasonló ifjakkal barátkozik vala.

Noha mindeniknek ő parancsol vala,
De az örög népet megböcsüli vala,
Minden érdem szerént beszéddel fedd vala,
Azki mit érdemlett, csak azban jár vala.

565

Oly meghitt embere vala az királynak,
Semmi válassza nincs, úgy tudjad, azoknak,
Miglen Fortunatus nem ad választ annak,
De ezt Fortunatus nem tartja magának.

570

Ismereti vala néki Isten felől,
Nem felejtkezik el a szegények felől,
Mert tudja, hogy Isten ötet szegénységéből,
Azért emelte fel az több népek közül,

575

Hogy gyakorta légyen segítség azoknak,
Azkik szükségekben királyra futnának,
Hogy mellettek szólna gyakorta királynak,
580 Megszerzője vala Fortunatus annak.

Josephnek példáját ide béhozhatnám,
De csak beszédemet most ezzel nyujtanám,
Erről emlékezni sokakat gondolnám,
Fortunatus azért ezzel nem tódoznám.

585 De nagy csuda dolog legyen emberekben,
Mely nagysokan vannak ilyen irígységben,
Főképpen kik vanak az udvari rendben,
Azmint esett vala Fortunatus ezben.

590 Ha látják másoknak kicsin előmentét
És valakin látják uraknak szerelmét,
Avagy ahhoz való kevés segítségét,
Ígyekeznek azon, mint veszessék esztét.

595 Ebből ki ne hagyjuk bár deák rendet is,
Kiket én jól tudok, hogy ezt mielték is,
Oly nagy irígységben vannak, hígyjed, ők is is,
Ha ki kap előve kicsin őbennek is.

600 Jelesben mikoron communitert adnak,
Azon oly erősen szegények osztóznak,
Kinek mit adjanak, seniorral szólnak,
Az pontert elviszik kire osztón isznak.

605 Más renden is vannak deák nevezetben,
Kik magokat fogták sokféle életben,
Proctor, székdeák, harmincados izben,
Vicecancellusok mind forgódnak ezben.

Nem tudom, barátok ezben mint vóltanak,
De hallom, hogy ők is azért mordultanak,
Mikor nem egy oszlás vólt compraionak,
Hiszem, tudják azok, ki confrater annak.

610 A szegény papokat én mostan nem bántom,
De az deákokból lóttek, azt jól tudom,
Némelyek közöttök jámbor, azt is tudom,
De soknál Michhösfel ez német szó hallom.

Támadtanak vala király udvarában,
Írigy társaság nagy álnakságokban,
Kik írigylik vala ily nagy hatalomban,
615 Fortunatus vólna olyan méltóságban.

Kezdének azért magokban így szólni:
„Im nem régen vala kemencét fűteni,
Király ebeivel szokott vala bänni,
620 Az komornik házát csak megsöprögetni.

„És mi, kik régülta az királynál vóltunk,
Nagysok nyavalyákat mellette vallottunk,
Im ez mostan jöttek fejünként szolgálunk,
Nincsen az királynál olyan foganatunk.”

625 Nem itelek lenni Istennek dolgának
És ők azt sem vélik soknál egy szolgának,
Jobb ő szolgálatja másnál ő urának,
Hogy nem mint a soknak, kik ahhoz nem tudnak.

630 Kinek-kinek Isten ám mind rendet adott,
Az előmenésben ő adott csak módot,
Egynek több értelmet az másiknál adott,
Ő azkiket akart, porból feltámasztott.

635 Nem kellene azért hát semmit zugódni,
Kit Isten felemelt, arra írigykedni,
Avagy jó, vagy gonosz, azzal nem gondolni,
Mert Istentől vagyon mind a sok jó néki.

640 Vala ifjak közül egy barátja néki,
Kinek ő hitt vala, úgy mint rokon néki,
Az többiknek szóla, hogy ő azt miveli,
Hogyha megfizetik, onnat elijeszti.

Ezt hallván, társai igen örülnének,
Ha azt mivelheti, néki fizetnének,
Kik ötszáz forintot mindjárt ígírének,
Csak menjen végére az ő beszédének.

645 Nagyhamar gondja lön az ifjúnak erre
És Fortunatusnak házában beméne,
Nagy bánatos szóval önéki köszöne,
Monda Fortunatus, mit változnék színe?

650 Oly foházkodással önéki szól vala,
Hogy inkább nagyubban ijesztheti vala:
„Nem mérem mondani, mi az dolog volna,
Mert néked károdra, jól tudom, hogy volna.”

655 Ily nagy álnokságot csak ingyen sem véle,
Mivelhogy az ifjat jó társának véle,
Az mi dolog volna, belőle kivövé,
Ugy mint titokdolgot az ifjú beszélé.

660 Vala ez még előtte az ebédkornak,
Monda az az ifjú: „Szólok mint uramnak,
Kit engem úgy tartasz, mint atyádfiának,
Én is úgy szolgállok, mint illik uramnak.

„Nem tudom, ha érted, mint az dolog vagyon?
És mostan az király münémü szót szóljon,
Münémü szándékkal kegyelmedhöz vagyon,
Kit nem akar király, hogy sok ember halljon.

665 „Ezt látjuk fejenként, tégedet az király,
Szerette és kívánja, hogy ő képében állj
„És hogy mind kórosként önékie szolgálj,
Teérted könyörög, sokáig meg ne halj.

670 „Nincsen már kivöled, kit ugyan szeretne
És az ő dolgában valakit meghinne,
Kinek ő kezébe mindent eresztene,
Kegyelmességével hogy kihez így lenne.

675 „Jól látod, hogy vagyon néki egy leánya
És önéki nincsen sohol csak egy fia,
Ez leánnak sincsen ideje, meg anyja,
Gondviselés nélkül ötet hagyhatnája.

680 „Király ezt gondolta azért ő magában,
Hogy senkit nem tudna teljes udvarában,
Ki tudnája leánt oktatni magában,
Hanem csak tégedet, ki vagy igazságban.

„Nem fél, — úgymond, — attól, hogy tanitsz gonoszra,
De azban viselne, mi volna javára
És ily módot azban király gondolt arra,
Kit nem tudok, végre ha leszen hasznodra.

685 „Ám megparancsolá mesterdoktorokat,
Hogy hamar hozzanak tudós borbélyokat,
Kikkel elvétesse férfiúságotat,
Hogy inkább megtarthatd tőle temagadat.

690 „Ha hólta lenne is azután királynak
És ha szerencséje lenne az leánnak,
Mind holtig szolgálnál, király magzatjának,
Ezben gyorsasággal, higgyed, majd eljönnek.”

695 Láss im ily főember mely igen csalatik,
Még csak semmit erről ő nem gondolkodik,
Csak hirtelenséggel ott elálmélkodik,
Mert hogy vala kedves, ő sem kételkedik.

700 Megregzött elméje még szinte nem vala,
Mert az ifjúság is még önála vala,
Barátja beszédét nem kóstolta vala,
Kinek félelmében akkoron hitt vala.

Ily mondása vagyon az bölcs Ciceronak,
Kit könyvében beírt az Officiumnak,
„Inkább féljed, — úgymond, — te jó barátodnak
Szavát ellenségnél, kit tartanál annak.”

705 Még csak azt sem várja, hogy ebéd készülne,
Vagy a király néki valamit izenne,
Kiből ő dolgában bizonyosb lehetne,
Avagy csak költséget önmagához venne.

710 Nem sokat beszéle, ám el-kiment vala,
Mint mulatságképpen kapun kiment vala,
Egy pénzt is magához akkor nem vött vala,
Mert az beszéd miá elijedett vala.

715 Ez dolgot senkinek ő meg nem jelenté,
Csak egy szolgáját is véle el nem vivé,
De hogy kimehetne kapun addig, hívé,
Magát egy nagy hegyre Fortunatus vivé.

Nem juta eszében a szép sententia
Salamon könyvéből, holott ő azt mondja,
Ecclesiasticus könyvében azt írja,
Minden rendbelinek eleiben adja: 720

„Ha te élni akarsz sokáig világon,
Fiad, feleséged rajtad ne jargaljon,
Barátod hűsége nálad ilyen álljon,
Hogy végre tégedet meg ne nyomorítson.“

725 Sok szép beszédek immár az Fortuneról,
Ezek után léznek az ő dolgairól,
Kiket beírtanak németek már arról,
Hogy mint viselt gondot Fortune magáról.

730 Ezben az királynak mikor hir lőtt volna,
Hogy az Fortunatus ugyan elment volna,
Csak hurré sem tőtte s nem illette volna,
De mint esett dolga, az király nem tudta.

735 Más hogy Isten dolga, hogy ez dolog vala,
Mert csak Isten tudta, hogy ő mire vala,
Jövendőbe lenne országnak szolgáló,
Az szegény atyjának még lenne táplója.

740 Ifjak is ezt értvén, igen örülének,
Hogy ők már királynál nagy kedven lennének
És az király után nagy urak lennének,
Azki elijeszté, annak fizetének.

Fortunatus ismét budosnia esék,
Az hegy tetejére mikoron érkezék,
Akkor Fortunatus igen megéhezék,
Egy vad körtvélyfára ám ott találkozék.

745 Egy tört ő magával mégis kivitt vala,
Ki akkor oldalán az körtvélyfán vala,
Azonban egy medve odatalált vala,
Kitől Fortunatus megijedett vala.

750 Nagy fohászkozással kezde így szólni:
„Ime, én Istenem, hún kezdek meghalni,
Akar az királynál, vagy itt kelljen veszni,
Mégis jobb lőtt volna ott nékem kimúlni.

755 Ezenközbe medve kezde reá kapni,
Fortunatusnak is ott nem lön mit tenni,
Az undok medvével kezde tusakodni,
Ígye oly jól esék az medvét megölni.

Fortunatus akkor nem sokat mulata,
Az körtvélyfa alól onnat el-kifuta,
Az uton hogy menne, távol földön látá,
Egy oroszlán ő száját rajta feltartja. 760

Látván ő sebességgel, hogy rajta jöne,
Előtte már annak hogy el nem mehetne,
Vagy megvína véle, vagy ugyanott veszne,
Nagy félelem miatt változék a színe.

„Ha visszatérek is, engem ott megölnek,“ 765
Azt mondja Fortune — „szók is elvesztenek,
De sokkal jobb nékem mostan adnom ennek
Halálra fejemet, hogy nem visszamenjek.“

Nem sokat mulata, oroszlán érkezék,
Az Fortunatus is küzdéshöz szerződék, 770
Ott erős oroszlán tőle megöleték,
Kin Fortunatusnak nagy öröm adaték.

Gondolja nyavalyás, hogy megmenekedett,
Hogy két ellenségét immáron meggyőzött,
De még egy ellenség, kit ingyen sem véllett, 775
Nem messze útában ő rajta érkezék.

Mikor nagy futástól még meg nem szünt volna,
Idegen országra igyekezett volna,
Egy sárkánt útában ismét talált vala,
Kiről Fortunatus akkor így szólt volna: 780

„Ime, én Istenem, mely nyavalyás voltam,
Hogy ily úndok vadak közükben adattam,
Noha kettőt benne én immár megbirtam,
De félek, már eztől torkában adattam.

785 „Nem tudom, halál közt melyik jobb lőtt volna,
Ha szolgált uramtól megölettem volna,
Ki rólam azt mondta, megöletett volna,
Ha kívánságának nem engedtem volna.

790 „Az vagy itt én mostan essem ez torkába,
Ki testemben vagyok oly nagy fáradtságba,
De nincsen mit tennem, vagyok én útomba,
Meg kell véle vínom mostan én útomba.“

795 Harmad ellenségét Fortunatus ölé,
Mindeniknek nyelvét szájából kiszelé,
Igen kezde menni az úton egyfelé,
Azonközbe juta ő egy bokor mellé.

800 Verejtezük vala az nagy sok futásba,
El is fáradt vala már az nagy vívásba,
Ott egy kútra ére, mely nagy szép folyásba,
Lón ott Fortunatus nagy hálaadásba.

805 Az kútnál leüle és ott megnyugovék,
Mert hogy szomjú vala, az vízben is ivék,
Hogy meghüvesedjék, folyásból megmosdék,
Azonba egy szózat ötöle hallaték,

810 Kitől Fortunatus igen megijede,
Mert tőle azt kérdik: „Miért jöttél ide?”
Hirtelenségébe így esék beszéde:
Sohonnan nem volna nékie segéde.

815 De hogy Fortunatus talpára felállá,
Idestova széllel azt szemléli vala,
Az szózat hogy kitől nékie lött volna,
Egy leánzószemély eleiben álla.

820 Személlyel az leány arcúl oly szép vala,
Homlokán aranyhaj lefűgdegél vala,
Hától feje néki igen kopasz vala,
Tekintetfe úndok és szidalmas vala.

825 Kérdé tőle nevét az leány, ki volna:
„Fortunatus nevem”, leánnak így szóla;
„Ha Fortunatus vagy” — leány is így szóla, —
„Én Fortuna vagyok, ha mi dolgod volna!”

Nagy kemény beszéddel Fortuna szól vala,
Fortunatus néki szemében néz vala,
De leántól akkor ő igen fél vala,
Mert az is ellenség, mégis véli vala.

825 Monda: „Nézz szemembe, lássad, ha szép vagyok,
Nálad ugyan mostan én miképpen állok?”
Fortunatus szóla: „Szép színt rajtad látok,
Kinél szebbet földön lennie nem vallok.”

830 „Szép aranyfűrthajat homlokodon lenni,
Kin eleget rajta nem győzők csodálni.”
Azonközbe leány megkezde fordúlni,
Fejének más részét kezdé megmutatni:

835 „Mond meg ezt is mostan, tenéked mint látszik,
Ha nézésre néked valamiben tetszik?”
Fortune azt mondja: „Kopasznak láttatik,
Kin lelke, hogy látom, ottan szomorkodik.”

840 Vala az leánzó akkor az Szerencse,
Ki azon jár vala, hogy mint megsegítse,
Fortunatus szegént akkor megsegítse
És jó remétségbe életéről ejtse.

Monda Fortunának: „Kérj valmit tőlem,
Mert csak azért mostan teelődbe jöttem,
Látod, hogy üstököm elől oly szép nékem,
Ha meg nem ragadod hajam most énnékem,

845 „Elmulik ezennel alkalmas üdö,
Ki tehozzád volna im mostan illendö,
Embernek ő dolga oly hamar veszendö,
Ha akkor nem keres, mikor vagyon üdöl!”

850 Üstökös szerencse néki mondja vala,
Járná el dolgában ha mi szava volna
És kérnéje tőle mi szüksége volna,
Mert majdan elmulik, mi hasznodra volna.

855 Hirtelenségébe nem tudá mit szólani,
Semmi hasznos dolgot magának ő kérni,
Igen szegény volna szóval jelenteni:
„Az atyát sem tudom mivel eltáplálni.”

860 „Látom, nem tudsz kérni, Fortune” — azt mondja —
„Mert még ifiú vagy és igen goromba,
Noha oly felségnek laktál udvarába”,
Egy erszént Fortuna ott nékie ada.

Soha azt magától messze ne hagynája,
Fortunenak akkor az Fortuna mondja,
Kórosként nyakában erszént hordoznája,
Hogy mi haszna volna, nékie megmondá:

- 865 „Soha ezer arany ezből el-ki nem fogy,
Ha tudod örüzni, te nem költheted úgy,
De ha elvesztended, nem keresheted úgy,
Ki helyébe osztón mást keresnie tudj.”
- 870 „Nem mindenkor találsz elől üstökemet,
De fordulok hozzád eggyüld kopasz fejemet,
Az hova indultál, immár ott te menj el,
Én is eltávozom tőled már ezennel.”
- 875 Elmulék előle akkoron Fortuna,
Fortunatus vígan az útra indula,
Mikor bokrok közé előjutott volna,
Ugymint egy álomból felébredett volna.
- 880 Kezde csudálkozni, hogy mi rajta esett,
Mint álom úgy tetszék, azmit cselekezett,
Arról gondolkodni, mit leány beszélett,
Gondolá magában, hogy csak esze veszett.
- Kebeléből akkor az erszént kivivé,
Melyet, mikor láta, igen rút, gyülélé,
Bokorban nagy gyorsan magától elveté,
De az derék útat mikoron eléré:
- 885 Topankodik vala, hogy mit mivelte volna,
Az egy hitván erszény nem nagy terhe volna,
Ismét szegénységre látta jutott volna,
Az míg jobb lehetne, az is szükség volna,
- 890 Mert bátor az ember igen eszes légyen,
De csak kazdagságból szegénységet érjen,
Vagy oly kisebbségébe hogy valaki essen,
Az szegénység miatt még bolonddá leszen.
- 895 Vissza megfordula, az erszént felvévé,
Kebelébe ismét Fortunatus tövé,
Némelykor az úton ismét elővévé,
Rút vala az erszény, mégsem igen hívé.
- 900 De mikor felnyitá és meglátta vala,
Sok arany forinttal erszény rakva vala,
Ottan megismeré, hogy az igaz volna,
Valamit Fortuna néki mondott volna.

- Némikor bejuta akkor egy városba,
Sok pénz vala immár néki társolyába,
Akar vala lenni akkor jólakásba,
Megéhezett vala az nagy sok járásba.
- Kezdé kérdeznie: Hún a szállásadó?
905 Holott ő lehetne ételre maradó
És hogy mellyik vólna jobb vendégfogadó,
Hól bővebben főznek, ott lenne maradó.
- Am ott igazíták az főszálláshelyre.
Holott szállottanak urak az nagy hírre,
910 Mindenféle népek tartottanak erre,
Szegény Fortunatus találkozik erre.
- Jöllehet ruhája rongyos vala néki,
Mert futásban sok gaz vonta vala néki,
915 De rakott tarsolya azért vala néki,
Jó étel és ital csak kell vala néki.
- Szálláson köszöne, ottan bement vala,
De mikor az gazda őt meglátta vala,
Monda, hogy más szállásrendi néki vólna,
920 Csak főnépek házát hogy tartanák, szóla,
- Oly erősen kéri Fortunatus az gazdát,
Hogy enni adasson, ne nézné rutságát,
Mert nem keresheti más szállásnak házát:
Nem fogadja gazda Fortunatus szavát.
- Nagygyakorta mondja, hogy onnat elmenjen,
925 Mert kiigazítja, őtöle ne kérjen,
Monda Fortunatus, hogy nem kéri ingyen,
Az árát megadja néki azon helyen.
- Elúntatta vala gazdát a sok szóval,
Monda, hogy elvinnék, egyék a szolgálkkal,
930 Ha leszen, tartsák jól ötöt maradékkal,
Azután késérjék el-ki hasáblákkal.
- Mikor Fortunatus nagyjól lakoznejék,
Gazda szolgáljától gyakran kínálatnék,
935 Azonban kuldúsok, hogy ott beszéllenek,
Istennek nevében alamusnát kérnek.

- Elhagyá ételét, nyula az erszénybe,
Az aranyba kivön, mi fére kezébe,
Nyútá az koldúsnak, adá süvegében,
940 Azok nagy szép szóval lönek köszönésben.
- Bátorsága vala immár Fortunének,
Látá az egyikét akkoron kuldúsnak,
Jó termettel volna, miért kuldúlnának,
Tőle megkérdezé, hogy mi oka annak?
- 945 Szükölködik vala egy jó szolgáló nélkül,
Elgondolta vala, nem lehet annálkül,
Mert nem akar lenni már szolgáló nélkül,
Ki végrevihetné azt ő maga nélkül.
- Nevét is megkérde tőle, hogy ki volna?
950 Felele: Péternek őt nevezték volna,
Az szolgálórenden ő is lakott volna,
De sokszor jószágát elvesztette volna,
- Ezen Fortunatus sokat gondolkodék,
Hogyha kérhetnéje, véle megszerződnek,
955 Őtet megvárnia kéré, míg ennejük:
„Veled egy keveset én azután szólnék.”
- Mert gondolta vala, hogy az tud valamit,
Hogy már veszített volna oly gyakorta annyit,
Sok hadban beszélé vala akkor létét,
960 Gondolja, Péterre ő bizhatja fejét.
- Mondának kuldúsok, hogy ott kinn várnaják,
Azt szemlelik vala felette a szolgálák,
Sok arany önála, vélék oly nagy úrnak,
Azt hamar jelenték szolgálák ő uroknak.
- 965 Nem hiheti vala urok, el-beméne,
Fortuneval akkor, hogy ő szembe lenne,
Ha az gazdaságtól néki megfizetne,
Akkoron üzése házából nem lenne.
- Látá Fortunatus, az gazda leüle,
970 Ott nem sokat akkor gazdával beszélé,
Sok aranyat akkor Fortunatus tőn le,
Gazdának köszöne, hogy jót tött ő véle.

- Felszökék az gazda, hogy látá költségét,
Hamar talpon állva levévé süvegét,
Fortunenak kéri vala ő kegyelmét,
975 Nem tudta, ki légyen, bocsássá meg vétjét.
- Hiszem rajta tellék Ovidius szava,
Amorum könyvébe vagyon ez megírva,
Annak az levélnek másodikba mondva,
980 Igen szép beszéddel ott előnkbe adva.
- Megengesztel, higgyed, embert az ajándék,
Isten is szereti, ki néki áldoznék;
Juppiter is erről, hogy ajándékoztatnék,
Még bolond is vigad, hogy néki adatnék.
- Ó mely gyorsá téssen az adakozó kéz,
985 Csak adhass embernek, higgyed, mindenre kész,
Az data manussal magadnak sok jót téssz,
Ezt mindenütt látod, valahova te néssz.
- „Uram, ha parancsolsz, kész vagyok szolgálni,
Még én házamat is tőled nem tagadom,
990 Mert te főember vagy, azt én egy jól látom,
De hogy egyedül vagy, ezt igen csodálom.”
- Monda Fortunatus: Semmit vétett volna,
Ki még eddig néki ellenesedett volna,
Csakhogy egy kevesse szállást néki adna,
995 Mig szolgát gyűthetne, addig ott maradna.
- Örömet az gazda ott engedelmes lön,
Az Fortunatus is Péterrel szóban lön,
Minden jó végezés akkoron köztök lön,
1000 Mert oly szép oktatás Pétertől ám ott lön.
- Pétert elbocsátá, hogy szolgát gyütene,
Gazdának meghagyá, hogy bőven főzetne,
Mint nagyságos úrnak ő ugyan készülne,
Mindeneket néki bővön megfizetne.
- Kész engedni gazda parancsolatjának,
1005 Szolgákkal egyemben igen forgódának,
Péter is szolgálakat keres ő urának,
Nagy bővséggel fizet, kit találhat annak.

1010 Ugyanott csakhamar ő szolgálkat lele,
Az étel is ottan hamar elkészüle,
Fortune ruhákat igen hamar lele,
Mint úrfi nagy gyorsan ő ugyan készüle.

1015 Baráti kezdének öneki lennie,
Kikkel az ebédre akkor leülnie
És kazdag ebédet sokan ott ennie,
Sok jó szolgálival igen örülnie.

1020 Mindenre nagybőven Fortune költ vala,
Kit az egész község igen csudál vala,
Fortuna mondása eszébe jut vala,
Erszént ő magával igen örzi vala.

De mikor Fortune kezdte sokasodni,
Az tisztességben is ő megörögbedni,
Ezből bátorságot is magának venni,
Jövendő dolgokra nem kezdte gondolni.

1025 Mert kik szabadságra nyavalyákból jutnak,
Az szabadság után oly nagybátron vannak,
Még ismét ők egyre soha nem gondolnak,
Hogy arra jussanak, mint elébb vóltanak.

1030 Óránként az Péter úgy forgódik vala,
Hogy jó ura vólna, igen örül vala,
Biztában elméje örögbedik vala,
Jó tanitaival urát csak illeti vala.

1035 Ime az szegénség azkit bolonddá tön,
Fortuneval együtt igen eszessé lön,
Kit végre Fortuna nagy fejedelmmé tön,
Szolgája bővséggel Fortunatusnak lön,

1040 Mert haszna jó vala az rüt erszényének,
Hogy végre nem éri soha nagy kéncsének,
Sokat eloszt vala benne szegényeknek,
Kiből vala néki híre jó nevének.

Nem sok üdö mulva, hogy ott lakott vólna,
Tartományban szélel meghiresült vala,
Kimiletlen pénzét szolgálknak kiadná,
Péternek meghagyá, zsoldot kiáltatna.

1045 Mert hallotta vala már ez üdöközbe,
Hogy egy király vólna igen nagy örömbe,
Új udvart hirdetett föld kerektségébe,
Mindent behivatott ő az vendégségbe.

1050 Jöllehet Fortunet, hogy nem hitták vala,
Mert oda az földre még híre nem vala,
De látni s tanulni kívánkozik vala,
Azért nagysok népet Péter gyűjtött vala.

1055 Mikoron gondolná, megérné szolgálkkal,
Mert nagy mező vala már teljes azokkal,
És hogy beférhetne tanácsba urakkal,
Szépen felkészíté minden szerszámokkal.

1060 Csudálatos vala Fortune serege,
Ember álmélkodott minémü szépsége,
Szem fényét elvötte arany fényessége,
Semmiben nem vala nékie szüksége.

Elindula ő is nagy roppant hadával,
Tevéssel, öszvérrel, nagy sok lovagokkal,
Mikor az országon ő ment vólna által,
Csudálják Fortunet, hogy nagy kazdagsággal.

1065 Ott elközelíti király lakóhelyét,
Közel az várashoz megszállítá népét,
Gondolá városban nem lehet seregét,
Hogy betakarítsa minden ékességét.

1070 Azért elől Pétert ő beküldte vala,
Ha szállást üresen valahún találna,
Ha pedig mindenütt elfoglalták volna,
Azért az királynak Péter azról szólna.

1075 Mikor Péter azért az városba juta,
Oly nagy sokaságot az városban láta,
Szállást ürest sohól ő nem találhata,
Az királyhoz méne, mint ura meghatta.

1080 Róla emlékezék, hogy ura ott vólna,
Nem messze várashoz, hogy kiszállott vólna,
Kérdi király tőle, hogy ura ki vólna?
Péter is felele, Fortunatus vólna.

Monda király akkor: „Még ezt nem hallottam,
Ily főrenden valót nem gyakorta láttam,
Jóllehet, hogy szállást immár elosztottam,
Magamnak egy házat városban meghattam.”

1085 Tudakozék rajta, ha oda beférne,
Minden seregével hogyha ott lehetne,
Közölbén is hozzá, mondja, hogy lehetne,
Isméretben volna, véle szemben lenne.

1090 Szolgálatját akkor az Péter ajánlá,
Urának magának mindenben mutatá,
Jóllehet népe sok, Péter mondta vala,
De hogy kívül hadná, őket be ne hozná.

1095 „Sem mire felséged pedig ezt ne vélje,
Idegen földről jött hadat itt viselje
És hogy szomszédságban nincsen néki helye,
Gondolt csalárdságot Fortune mielje.

1100 „De hogy e szokása legyen vitézeknek,
Tanuság okáért sok földre menjenek,
Utánok valóknak ők is hogy legyenek
Minden oktatással utánok valóknak.

„Ismeretsegeért másodszer jött volna,
Felsőged házához ő elindult volna,
Hogy ilyen nagy gyűlést mostan hallott volna,
Tudja sok főember ez városba volna.”

1105 Király parancsolá szállást megmutatnák,
Péternek kölcsait ő kezében adnák,
Azkit akarnának, csak azt szállítanák,
Fortuneval együtt ottbenn marasztanák.

1110 Ételt, italt sokat király kihordata,
Az gazdának azt is ott megparancsolta,
Hogyha valamikor annak léssen fotta,
Ismét mást vigyének miként ő meghatta.

1115 Péter el-kiméne urához mezőben,
Látá ott Fortunet már elközelésben,
Megbeszélé néki, mint járt követségben,
Azért esett volna kevésbé késésben.

Seregét Fortune egyszersmind inditá,
Magát egy hegy megöl ott el-kimutatá,
Kit az király akkor ablakról megláta,
Város mellé népét ismét leszállitá.

1120

Csudálkozik vala király mindezekén,
Hogy Fortune volna olyan nagyékesen,
Honnat vötte volna drága öltözetén,
Sok szép ruhát láta akkor mindeneken.

„Látom Fortunatus, hogy ezt megtartotta,”
Környüle állóknak az király azt mondja,
„Az páva farkával hogy igen szép volna,
Szolgái ruháját mindennek megadta.”

1125

Nem sokadmagával városban beméne,
Akará királlyal mindjárt szembe lenne,
Gondolá azonban, hozzá ez nem férne,
Péter is tanácslá, hogy szállásra térne:

1130

„Mert idegen földről hogy te mostan jöttél,
Te nagy seregeddel kívül telepedtél,
Kétség tefelőled, szállásra sem tértél,
Igen nagy lehetne, ha így cselekednél.

1135

„Az értés, hallás is nem tudom, mint lenne,
Kiért idejöttél, ismeret hogy lenne,
Kevés tanuságod így néked lehetne,
De hogy hivatással jobb tisztelet lenne.”

1140

Az Péter intését Fortune szereté,
Noha ő is eszes, de ezt meg nem veté,
És ha szolgál tanács, de hasznos, jól érté,
Kiért a szállásra ötet előlereszté.

Példáját követé nagy Alexander[nek],
Mert szokása vala az fejedelemnek,
Nem nézte személyét semmiben embernek,
Tanácsát kívánta hamar mindeneknek.

1145

PARS III.

AGITUR IAM HIC DE CONVIVIO ET FORTUNA DICTI FORTUNATI.

- 1150 Vigan kezdé lakni szálláson Fortune,
Kazdasággal vala étek mindenfelé,
Nagysok főurakat akkor jól vendéglé,
Mikoron lött volna az nap estve felé.
- 1155 Szállásáról urak mind haza menének,
Fortune ott voltán sokan örülnének,
Ha mikor szálláson ők is lefekőnek,
Egy jó hajnál felé szóla így Péternek:
- 1160 „Tudom csak hírért is engemet elhínak,
Ő lakóházához itt való királynak,
Vélem, egyeledönk akkoron jó bornak,
Szándékom így vagyon, hogy szóljak királynak.
- „Ha ellene való dolog ez nem volna,
Engem szállásomon jó kedvéből látna,
Csak egy ebédemen vélem is mulatna,
Teljes mind urakkal velem vigadozna.
- 1165 „Ne nézné azt király, hogy jövevény volnék,
Vagy hogy ismeretlen így nékie szólnék,
Mert gonosz szándékban semmiben nem volnék,
De hogy világszerte sok jót tanólhatnék.”
- 1170 Elvégezék azért ketten ezt Péterrel,
Hogy bőven készülne ott minden étellel,
Ne gondolna semmit Péter nagy költséggel,
Ha király nem jó is el az ő népével.
- 1175 De egész seregét ott való uraknak,
Vendégségbe híják szolgálait királynak,
Kivel jó hírt-nevet vehetnék magoknak,
Ismeretségében lészen mindazoknak.
- 1180 „Tudom, azok osztán megmondják királynak,
Hogy nem rontására jöttem országának,
Sem hogy ajándékot kívánnék magamnak,
Mert sok javát vöttem az mennyei úrnak.

„Nem kívánom azért semmi ajándékok,
Csak legyenek velem ittegyen ömagok,
Inkább ajándékot én nékiek adok,
Drága kazdagságot nékik megmutatok.”

- Mikor azért szépen felvirradott vala, 1185
Házától az király hozzá küldött vala,
Ebédére ötet elhívatta vala,
Királynak tanácsul mert ezt adták vala.
- Fortune királynak szépen megköszöné,
Hogy örömet megyen, azt is megizené 1190
És idegen voltát nékie nem nézné,
De méltóságából szállásán meglenné.
- Ebéd elkészülvén, király főemberi
Fortunéért mennek, hogy az király küldi,
Immár hozzá menjen, néki azt izeni, 1195
Az mit főzött volna, véle azt megeszi.
- Nagy kazdag ebéde az királynak vala,
Oda minden urat elhívatott vala,
Fortune királyhoz, mint illik, ment vala,
Evének, ivának nagyjól laktak vala. 1200
- De megszájosulván, sok szót indítanak,
Elnémi üdökön vége lön lakásnak,
Szállásokra ismét haza búlcsuzának,
Fortune azértlan így szóla királynak:
- „Csak kevés beszéddel kérem Felségedet, 1205
Énnékem megbocsásd minden vétetemet,
Ki ellened esett, nehéz beszédemet
És mindezek felett vegyed kérésemet.
- „Jöllehet enmagamat én méltónak erre,
Nem itilem lenni én kérelmésemre, 1210
Felséged engedne ilyen intésemre,
Teljes udvaroddal jönél ebédemre.
- „De ha kedves dolog lészen Felségednél,
Mulatság okáért egy kevéssé lennél,
Nálam szállásomon jó kedvedből ennél, 1215
Bátor ismét haza mindjára eljönél.”

1220 Nem sokat hallgata király, ígérkezék,
Fortune is ottan tőle elbúcsuzék,
Az szállásra azért mikoron belépék,
Péter is előtte gyorsan megállapék.

Kérdi Fortunatust, ha készen volnának
Minden készületi az lakodalomnak,
Monda Péter néki, semmi hiba annak,
Minden készülettel kazdagon volnának.

1225 Igen nagygyerősen kéri, hogy forgódnék,
Drágaképpen lenne minden, ügyekeznek,
Mint meghaladhatná, azon gondolkodék,
Királynak ebédét mint előlvehetnék.

1230 De mikor az üdö elérkezett volna,
Királynak ebédre jöni kellett volna,
Mint fejedelemért szépen küldött volna,
Teljes udvarával elhívatta volna.

1235 Szálláson akkoron kik bemennek vala,
Az nagy kazdagságot csak csudálják vala,
Ebédét kazdagon elfogadta vala,
Kit király magában igen csudál vala.

1240 Hogy ily kazdagságnak hól tehette szerét,
Mert nem sok ideje hogy ott érti létét,
Nagysokfelé kezdé forgatnia szüvét,
Mint tenné övéje Fortune szépségét.

Vigan lakozának ott mind estvéiglen,
Különb-különb dolgot látnak mind szüntelen,
Drága öltözetet csuda véghetetlen,
Mindenféle vala oly nagy mértékhetlen.

1245 Lakását mikoron elvégezte volna,
Sok drága szépségét előhozott volna,
Királynak, uraknak elosztatta volna,
Kivel mindeneknél nagy kedvet találta.

1250 Már elúnták vala nézni a sok jókat,
Királyal egyembe vőnek búcsujokat,
Hogy ideje volna meglátni házakat,
Mert megúnták volna már sok lakásokat.

De im ezekután király is Fortunet,
Kéré ebédére hozzá menne ismét,
Meg akarná adni viszontag az övét,
Fortune ígéré, hogy ott lenne ismét.

1255

Végre mindezekből ily dolog lött vala,
Egyik az másikat úgy vendégli vala,
Kazdagsággal feljebb mellyik haladhatna,
Vendégségben egymást ezzel üzik vala.

1260

Elvégre az király gondolá magában,
Hogy megfogyatkoznék ő a sok lakásban,
Hamar esett vala ilyen álnakságban,
Fortunet mi módon lenne megcsalásban.

Nagyhamar hivatá Fortune gazdáját
És kérdezé tőle ő nagy kazdagságát,
Ha tudja, hól vötte annyi nagysok marhát,
Mert igen csudálja annak sokaságát.

1265

Az gazda nem késék, felele királynak,
Bocsánatot kéri ottan ő magának
És kegyelmét várja főhajtva királynak,
Megmondá, mint látta házát Fortunének:

1270

„Számptalan sok aranyt látok ő asztalán,
Soha nem esmerem azt elfogyatkozván,
Akarmely nagy sokszor azból ő kiadván,
Tárházát én látom mindenkoron rakván.”

1275

Gondolkodik rajta, hogy hallá gazdától,
Ügyekezik azon, mint mentse meg attól,
Mert elijedt vala király Fortunetől,
Netalám háborút szenvedne hadától.

1280

Erősen meghagyá azért az gazdának,
Ha éltét szereti világon magának,
Elhozója legyen teljes marhájának,
Hól mi kazdagsága volna Fortunének.

Hogy megszegényüljen mind baráti előtt,
Kivel ő érkezett nagysok ember előtt,
Kiből hirtelenöl igen kazdagga lött,
Megfosztassék tőle, lássa semmié lött.

1285

- 1290 Mindezben az gazda nem mulatott vala,
Jóllehet nagy gondja ezben esett vala,
De mivelhogy éltét úgy szereti vala,
Éjjel-nappal erre szorgalmatos vala.
- 1295 Sok büvel és bájjal ezt mielte vala,
Pétert és Fortunet elalotta vala,
Hogy házban étszaka fel nem serkent vala
És mind a sok kincsét el-kihordta vala.
- 1300 Kit hamar királynak eliktatott vala,
Kiből az királynak nagy öröme vala,
Fortune életét nem reméli vala,
Szegénységre már jött, azt üvölti vala.
- El jó virradatkor Péter felserkene,
Indula asztalhoz, hogy költséget venne,
Urának ebédet kiből készitene,
Addig elvégezné, míg ura felkelne.
- 1305 De hogy sietséggel lőtt vala felkölte,
Hogy mint jártak volna, csak ingyen sem vélte,
Mint annakelőtte, hogy szabadon vötte,
Mindenkor asztalon nagy bővséggel lelte.
- 1310 Mert noha Péter is nagy hív szolgál vala,
De soha nem tudta, hogy az honnat vala,
Csak készen mindenkor asztalon találná,
Kiből aztán Péter csak kiadott volna.
- 1315 Jóllehet ezt Péter immár látja vala,
Hogy minden marhától az ház üres volna,
De álmos szemének ezt itili vala,
Végre hozzá nyula, ott semmi nem vala.
- 1320 Igen elijede, nem tud mit tennie,
Míg ura felkelne, akar elmennie,
Im ezt is gondolja, hogy ura vélnéje,
Ha tőle elmegyek, engem elvélnéje.
- Mégis mindazáltal hogy biza urához,
Ottan ő járula akkoron ágyához
És nagyhamar nyula ő az Fortunához,
Csak lassan beszéddel serkenti már ahhoz.

- 1325 Mikor Fortunatus felébredett volna,
Kérdi Pétert akkor, hogy mi dolog volna?
Péter azt felelé, hogy nagy üdö volna,
De mindent házából eltakartak volna.
- 1330 Ezen Fortunatus nem sokat gondolkodék,
Csak magában akkor arról gondolkodék,
Az gazda övéle hogy mit cselekedék,
Nem sokat mulata, ám felöltözödék.
- 1335 Monda az Péternek, semmit ne bánkódnék,
Csak jó gazdagságban erősen forgódnék
És nagy kazdag ebéd tőle készítették,
Ki hamar királynak ott benn bemondatnék.
- 1340 Péter hogy kiméne, fordíta társolyát,
Arannyal megtölté ismét ő asztalát,
Kiből gyorsan ismét teljes mind ő házát,
Drága öltözettel betölté szállását.
- Kimenvén házából, Péter is beméne,
Nékie meghagyá, semmit ne kémélne,
Minden nagy bővséggel nagyhirtelen lenne,
Magához sok aranyt Péter akkor vive.
- 1345 Péter is csudálja, ez mi dolog volna?
Aranyat ily bőven hogy hül találhatna,
Hogy annak ő száma tudhatalan volna,
De azban forgódik, azmi dolga volna.
- 1350 Ugyanezen dolog ismét esett vala,
Háromszor Fortunen ez megtörtént vala;
Kit mind az királynak gazda beád vala,
Mert néki az király parancsolta vala.
- 1355 De hogy gazda tőle mind elhordja vala,
Király úgy csudálja, honnat vészi vala,
Kit végre Fortune hogy megismert vala,
Az gazda mieli rajta, bánta vala.
- 1360 Mert végre Fortune gazdával így jára,
Noha nagy kárt vallott, de nem gondol arra,
Hogy jövendőben is mi jöne magára,
Csak vette ő magát oly nagy bátorságra.

Hogy immár nyugodnék Fortune ágyában,
Péterrel egyemben alosznak azonban,
Gazda is bejőve nagylasan házában,
Ruhát, kincset, marhát takarja az várban.

1565

Valamit talála rajtok ott lennie,
Mindent hagyva vala tőle elvennie,
Fortune nyakában vala rossz erszénye,
Kivoná nyakából, kezdé elvinnie.

1570

De látá az gazda, hogy igen ros z vólna,
És magában akkor megutálta vala,
Miért ott viselte, csak gondolja vala,
Azért tőle hamar hagyította vala.

1575

Már hogy nálok többet semmit nem talála,
Szinte kuldússá lött, azt gondolja vala,
Kit az királynak is gazda mondott vala,
Kiből ő veszését már reménlik vala.

1580

El némi üdökor hogy felserkent vala,
Gazda álnakságát immár tudja vala,
Mert annakelőtte sokszor lopta vala,
De azzal, mint előbb, ő nem gondolt vala.

1585

Megérzé azértlan meztelen vóltát,
Minden ruhájától való megfosztottát;
Hogy valami vólna, mind elvitték javát,
Kezde keresnie nyakában tarsolyát.

1590

Im annakelőtte nem tud vala félni,
De hogy ros z erszényét nem kezdé találni,
Oly nagy félelembe kezdte ottan esni,
Péter is erősen kezdte üvöltöni.

Hamarsággal mondja, hogy gyertyát gyútana,
Mert mindent elvitték, az valami vólna,
Péter csudálkozik, hogy mint jártak vólna,
Urának ezt sokszor megmondotta vólna.

1595

De mikor az gyertyát meggyútotta vólna,
Házban idestova Fortune jár vala,
Erősen magában bosszonkodik vala,
Fél nagy szegénységtől, Péternek szól vala:

„Scha nem tudhatom, innét mint menjünk el,
Mert ha megérthetik szolgálkink odaki
És az királynak is megmondja valaki,
Tőlünk eltávoznak, kik vannak odaki.”

1400

Nagy fohászkozással mikor így bánkódnék,
Széjjeljárván házban az asztalhoz lépnek,
Buában asztalra hogy lekönyöklének
És gyertyának hamma tőle elvétetnék,

Tekinte le akkor ám ott az pad alá,
Holott ros z tarsolyát ő meglátta vala,
Kin magában akkor igen örült vala,
De Péternek arról semmit nem szólt vala.

1405

És hogy felvehesse, el-kiküldte vala,
Ismét hogy nyakában helyheztette vala,
Pétert beszólítá, azt meghatta vala,
Mentől jobb kazdagság eszébe juthatna,

1410

Mindent megszerezzen, semmit ne gondoljon,
Aki ő reája valamennyit szálljon,
Azban gyorsasággal Péter hogy eljárjon
És ha lehetséges, sohul meg se álljon.

1415

Mikor ezben Péter húséggel forgódnék,
Mennyi kazdagságot gyűjtsön, gondolkodnék;
Kin a király ismét igen álmétkodnék,
Honnat teszi szerét, azon csudálkoznék.

1420

Nem tudhatja senki annak vége-hosszát
És meg nem mérheti oly nagy sokaságát,
Nagy álmétkodásban ám elhagyá magát,
Fortunetól félti vala ő országát.

Sokakat elhíva ismét vendégségbe,
Fortune begyüté akkor hősejében,
Mind letelepíté ő nagy örömeben,
Bulcsúznia kezdte ott az ételközben.

1425

Igen szép beszéddel követi barátit,
Istenektől kéri azoknak életit,
De Fortune bánja, elhordták javait,
Ám előszólítá akkoron szolgálkait.

1430

1435 Az ország láttára gazdát megfogatá,
Minden javaitól gazdát megfosztatá,
Csakhamar ott gazdát im négyé vágatá,
Utcánként városon széllelhanyattatá.

1440 Igen megrémüle tőle a sokaság,
Mert az Fortuneban vala nagy bátorság,
Az Péterrel együtt ily nagy jó okosság,
És a király ellen lön ilyen anyosság.

Kívül, belől népe már mind készen vala,
Kapu körül benne akkora áll vala,
Király bosszút rajta ezért nem állana,
Nem sokat mulata, onnat elment vala.

IV. RÉSZ.

NUNC AGGREDITUR FORTUNATUS IN MELIOREM FORTUNAM SUAE VITAE.

1445 Igen híres-neves már Fortune vala,
Nagy hada mindenütt, hova megyen vala,
Hún megtelepednék, gondolkodik vala,
Mert hún maradhatna, még hely nem vala.

1450 Nagy titkos embere Péter Fortunének,
Erről ők egymással ott szót indítanak,
Miképpen jószághoz földön juthatnának,
Kiben nagy jómódon megmaradhatnának.

1455 „Ha — úgymond — én erővel jószágot vészek
És valamely szegént méltatlan kiüzek,
Vagy fejedelemtől hatalmammal vészek,
Tudom, mindezekből csakhamar kivészek,

1460 „Mert nem törvény szerént én azokhoz jutnék,
De az Úristennek ellene én vetnék,
Ha valamely szegént megnyomorítanék,
Így maradékimnak hasznót nem szerzenék.

„De ily gondolatom”, — Péternek szól vala
Hogy egy császárságot laknia hallana,
Afrika földében, hogy ki nagyot birna,
Az napnyugat felé sokat parancsolna.

1465 Csuda dolog vala ez az Fortuneban,
Noha édesatyja vala az birtokban
És lakozott volna császár városában,
De soha nem mondta senkinek tudásban.

1470 Mindazáltal vala nagy gondja reája,
Mert jól tudja vala, nem volna marhája,
Szüvében szüntelen őket úgy szánája,
Mint lenne segédje, igen forgatnája.

1475 „Én elmegyek most az hatalmas császárhoz
És csak ragaszkodom annak óltalmához,
Tudom is pediglen vészen ő magához,
Így hamarabb jútok valamely jószághoz.

1480 „Eleget is immár ez világban jártam,
Nagysokféle dolgot emberek közt láttam,
Sok ellenséggel is földön tusakodtam,
Mindent késértettem, azhol mit hallhattam.

Látom az üdö is naponként elmúlik,
De még is kevéssé az még hozzám illik
És mint szolgálatnak rendinek érdemlik
Az szolgáló renden és azmint beszélnek,

1485 „Szolgálók nékie, azmig tölem lehet,
Az szélléjárástól, tudom, az megmenthet
És hogy országokat miattam megvehet,
Együtt birtokában engem részeltethet.

1490 „Mert ha pénzen vészek magamnak jószágot,
Tudom senki nem ad pénzen uraságot,
Hogy magától mind elpusztítsa országot,
Mert minden szereti, látom, uraságot.”

1495 Imé természetnek volta Fortuneban
Mely szépen megtetszik vérhez vonásában,
Minémü nemzetből vala kis vóltában,
Természeti szerént ahhoz vonásában.

1500 Egyenlő tanáccsal Péterrel levének,
Azért szép sereggel császárhoz menének,
Mikor udvarához császárnak érének,
Erről az császárnak ottan izenének,

Hogy ők szolgálatra odajöttek volna,
Ha szükség császárnak szolgálatja volna,
Fortune mindenben örömet szolgáltana
És helyt néki adna, hól hada leszállana.

1505 Bátor nagy költsége császárnak ne lenne,
Mind annyi sok népre kevés gondja lenne,
Hópénzre, ruhára kicsint ő költene,
Csak leszállításra helyt nekik rendelne.

1510 Császár gondolkodik, hogy hallotta vala,
Fortunet jó kedvvel befogadta vala,
Népét is nem messze szállította vala,
Fortune császárral jól forgódik vala.

1515 Mert hogy földösura, azt jól tudja vala
És természetiből való ura volna,
Minden nagy hűségét ám mutatja vala,
Kíért az császárnál igen kedves vala.

1520 De császár Fortunet nem ismeri vala,
Hasznát is öneki nem értette vala,
Mivel szolgáltatóna, gondolkodik vala,
Ki venné belőle, mire való volna?

Mert embert nem tudják gyakran, mire való?
Jelesben magában ki csak ritkán szóló,
Az sok szegénységért bolondhoz hasonló
És ingyen sem vélik, hogy ő mire való?

1525 De csak valamire szegény szolgát fogják,
Szólok most azokról, kik szót megfogadják,
Szolgálatjok hasznát azok is ha látják,
Mind jó szolgálatban ezféléket látják.

1530 Császár Fortunatust kezde hozzáfogni,
Nagysok szép marhákkal megajándékozni,
De Fortune császárt feljebben haladni,
Mert drágább ajándék viszontag ada néki.

1535 Miérthogy Fortune mindenkkel bőven,
Néki sok ajándék nem igen szükséges,
Azoknak személye nékie csak kedves,
Kik jó szemmel látják, annak engedelmes.

Im ez üdöközben ily dolog történék,
Ellene császárnak egy király szerződék
És nagy haddal király akkor gyülekezék,
Császárnak ellene sokat cselekedék.

1540

Ő nagy búsultában császár elbocsátá,
Fortunet nagy haddal reája inditá,
Mindenben ömagát Fortunera bizta,
Királyt fogva hozná, nékie meghatta.

Császárnak is hada jöllehet nagy vala,
De Fortune népe ezeknél több vala,
Kazdagság, ékesség közöttök nagy vala,
Urok hogy volna, ők úgy örülik vala.

1545

Nem sokat mulata, oda elment vala,
Császár ellenségét ott megverte vala,
Az királynak fejét hamar vötte vala,
Császárnak sok rabbal hazaküldte vala.

1550

Vala több ország is ellene császárnak,
Kit nem hagyott vala császár Fortunenek,
De azt is meghajtá sokat az császárnak,
Azonban másfelé lön hada császárnak.

1555

Hivatá meg császár Fortunet hadával,
Urához ám tére megbirt királyokkal,
Magát bemutatá rabokkal, urakkal,
Szerze nagy országot nagy birodalmokkal.

1560

Elindula ismét császár hagyásából,
Erős hadat gyüte ő nagy tarsolyából,
Ellenségét győzé hatalmasságából,
Azt is kipusztitá minden országából.

Megirá császárnak, hogy megverte volna,
Minden javaitól megfosztotta volna,
Immár nagysok ország császárnak hódolna,
Ez földnek jórésze nékie szolgáltana.

1565

Ily jó szolgálatját mind az császár látván
Hitös feleségét házában behíván
És Fortune felől egymással ott szólván,
Néki jámborságát mindenkben látván:

1570

- 1575 Vala már Fortune császárhoz megtérvén,
Ellenségnek java mind kezében lévén,
Szolgái császárnak nagy örömben lévén
És Fortune felől ily szóval beszélvén:
- 1580 Imé Fortunatus mely szerencsés volna,
Minden rendbelinek hogy jó ura volna,
Tökéletességgel hogy csak teljes volna,
Minden rendtartása fejedelem volna.
- „Méltó volna, úgymond, ez a császárságra,
Akar császár után minden méltóságra,
Ha ötet vennők is oly nagy királyságra,
Császárnak illenék urunk sinossága.”
- 1585 Fortune császárhoz még meg nem jött vala,
Mikor ez itélet az köznép közt vala,
De ez nem ok nélkül köztök indult vala,
Mert Fortunet Isten erre viszi vala.
- 1590 Akképpen szól vala császár az asszonnak:
„Csak tenálad vagyson helye főtitkomnak,
Előmentét várván édes magzatunknak,
Jámborságát látom én az Fortunének.
- 1595 „De most honnat vagyson nekünk ilyen szolgánk,
Kihez csak félkedvvel mi előszer valánk,
Ennek tartására nem mindjára hajlánk,
De ismeretire hogy mi ennek jutánk.
- 1600 „Minden nagy hűséget im látunk őbenne,
Ha néked tetszenék, bátor fejünk lenne,
Az mi vénségünknek hogy segítő lenne,
Mert jobbat már ennél, nem tudom, ki lenne?
- „Noha ő nemzete nem igen nagy nemből,
De senkit nem tudok lenni királynemből,
Allani valakit ilyen ékességéből,
Sokakat meghalad ő szép termetéből.
- 1605 „Ennek szolgálatját meg nem fizethetem,
Ő akarki legyen, én azt nem nézhetem,
Mert nagyobb hatalma, magamban mint véltem,
Hogy nem mint énnékem, ki vénséget értem.

- „Látod, hogyha adok nékie valamit,
Viszontag ő is ad énnékem két annyit,
Nem adhatok ezért én néki most annyit,
Kéért én nem venném néki több jutalmát. 1610
- „Ezhez szereteti vagyson az községnek
És nagy épülése gyakran seregének,
Már nagyobb híre is vagyson ő nevének,
Hogy nem ez világon volna én nevemnek. 1615
- „Gondolom magamban én immáron azt is,
Mierthogy nincs nekünk sohált egy fiunk is,
Több egy leányunknál csak egy magzatunk is,
Kezdi ezt mielni még az országok is. 1620
- Utánunk emelik ötet császárságra,
Főképpen ha jutok én kimulásomra,
Nem tudom, ha visel cszton gondot arra,
Házastársom voltál, avagy leányomra.
- „Mert nagysok tartomány már ötet szereti,
És nagysok tartomány viszontag rettegi,
Némely szeretetből véle ezt mieli,
Némely félelemből ötet felemeli. 1625
- „De mindezfélekét mostan hátrahagyván,
Engem híven szolgál, ezt bizonytal látván,
Nem tudom, mit lennék önénie adván,
Ilyen jó voltáért, hogy ajándékoznám. 1630
- „Mert ha önénie drága kincset adnék,
E nélkül jól tudom, hogy nem szükölködnék,
Ha marhát, jószágot nékie ígérnék,
Ezekkel önénie örömet fizetnék. 1635
- „Ennek kazdagsága honnat, én nem tudom,
Temérdeki nagy kincse nála egy jól látom,
Maga nem keresi semmiből, mint látom,
Szolgái kazdagok, ezt igen csudáalom. 1640
- „Országomban néki nagyörömet adnék,
Ha enélkül mostan ő is szükölködnék,
Várost, falut néki ezekért ígérnék,
Immáron élteben hogyha telepednék.

1645 „De menyee sok kincse vagyon önékie
És nagy sok serege mint látom nékie,
De végső ideig ő legyen mivelünk,
Nékem úgy tetszenék, hogy így cselekedjünk.

1650 „Mi édes leányunk, ki csak egyszülöttünk,
Mely helyében soha immár többni nekünk
Nem születik többé, mert vénség életünk,
Melyet emberkorba nálunk felneveltünk.

1655 „Hogyha akarátja, vennéje magának,
Lenne neve rajta immár fiúságnak
És hitőse lenne mi szép leányunknak,
Jövendőbe lenne ura ez országnak.

1660 „Ezben is ily módon mégis cselekedjünk,
Hogy mi nagyobb bizonyosb ezről lehessünk
És értelmet tőle inkább is vegyünk,
Elgondolt dolgunkban ne hirtelenkedjünk.

„Mert együld öneki fog hitőse lenni,
Kit mindediglen is nem mert jelenteni,
Azvagy mást magának eznél választani,
Netalám is fog ott egyebet szeretni.

1665 „Mert a szeretetnek oly nagy ő kötele,
Hogy valakit vehet világon előve,
Vagy szegény vagy gazdag, léssen ő elege,
Azhoz figyelmezik mindenkor elméje.

1670 „De mikor megjutand Fortune mihozzánk,
Kit szép beszédünkkel tőlünk elbocsátánk
És mi személyünknek népünk között hagyánk,
Főkapitányunknak utánunk választánk:

1675 „Ottan behivassuk akkor mielőnkben
És mitőlünk legyen jó szerencsélésben,
Üdöt ne halasszunk mi nékie ezben,
Ne essék felőlünk oly elmélkedésben.

1680 „Kényszerítjük arra, tőlünk kérőt kérjen,
Jó szolgálatjáért hogy jutalmat végyen,
Nagy kegyelmet tőlünk mindenekben leljen,
Mindent, azmit kíván, megadnia higgyen.

„Mindannyira tőlünk azvalamit kíván,
Azokat öneki teljességgel adván
És mindaddig erre ötet hozdagolván,
Mikoron Fortune végre erre jutván.

1685 „Látván, hogy mindenek néki adván vannak,
Végre kérelmére hogy jut leányunknak,
Tudom, hogy mindjára nem vehet magának
Illyen bátorságot, hogy mondjon atyjának.

1690 „De mindaddig ebben én ötet ingerlem,
Hogy mégis ő kérjen azkor kérőt tőlem,
Mert mit kíván, higgye, azt mind megmielem,
Adván léssen néki, azmit kérend tőlem.

1695 „Ott eszében veszi ily jó akarattal,
Vagyok őhozzája illyen jó szándékkal,
Hogy fiának híjam mi szép leányunkkal
És hogy részesítem teljes országgal.

1700 „Ezből indittatik aznak kérelmére
És igyen hajlani mi végezésünkre,
Mert így jobban esik mi tisztességünkre,
Ha kötötte is magát másnak szeretetre.”

Igen nagy szép dolgot itt vegyünk eszünkben,
Kit bátor követnünk kelljen életünkben;
Az embernek dolga mint legyen ezekben,
Ez is világ szerént való rendelésben.

1705 Csuda sok rendtartás vagyon házasságban,
Jelesben azok közt, kik nagy méltóságban
Vannak uraságban és az királyságban,
Rendtartást szoktanak megházassulásban.

1710 De ez honnat jött be, bizonytal nem tudom,
Mert a szentírásban sohül én nem hallom,
Pogán írásban is nem igen hallhatom,
Azmint hozzá tudnék, sohül nem olvasom.

1715 Én bejöttek lenni hiszem kevélységből
Inkább, hogy sem lenni Isten szerzéséből,
Mert ezt így értettem Őrnak beszédéből,
Nem jó lenni — úgymond — senkit egyességből.

- 1720 Vagy pedig ez esett telhetetlenségért,
Emberekben való oly nagy kevélységért,
Az ördögtől talált való negédségért
És kárhoztatandó hitván kazdagságért.
- Ne bánjátok, ifjak, sok hejöl beszélek,
Ezféle írással mostan megkéslellek,
Mert nekiknek hasznot én ezben is lelek,
Jelesben ezekben kit forgani vélek.
- 1725 Ezt előszer mondom, mint a szokás va-gyon
És az embereknél mely igen jól álljon,
De az főnépeknek néha mint szolgáljon,
Sőt sokaknak mostan ez mind ellent tartson.
- 1730 Az Istentől Adám mikor teremtették
És Éden kertében hogy ő helyhez-tették,
Csak egyedül akkor vadak közt hagyaték,
Kivel társalkodnék, ott nem találtaték.
- 1735 Űristen beszédét már mind hallottátok
És írást főképpen azok olvastátok,
Hogy nem értettitek, azt sem mondhatjátok,
Mert természetből is fattig ezben vattok.
- 1740 Nem jó az embernek már egyedül élni,
De szükség, hogy legyen segítőtárs néki,
Magához hasonlót Isten teremt néki,
Kiből üdvösségesb lehessen életi.
- Más oka mi légyen, azt is tudod annak
És hogy csak ez földön megsokasodjanak,
Mert az más világon nincsen helye annak,
Csuda cégért ada ime Isten annak.
- 1745 Mert az írás mondja ezt Adám atyánkhoz,
Mikor vitte volna Isten az Évához
És hogy jutott volna akkoron atyánkhoz,
Ígen nagy szerelme indula asszonyhoz.
- 1750 Már ketten valának, de egynek nevezé,
Hogy ő teste volna, magától megérzé,
Husának, testének ott ötet nevezé,
Isten jóvoltából ezt Adámnak szerzé.

- Nagy kötést utána ennek vetett vala,
Kit nagy szerelméből Adám mondott vala,
Atyját, anyját ember elhadná, szól vala, 1755
Valakit szeretne, az mellé állana.
- Másik erősséget ezt ada hozzája,
Valakinek Isten szerelmét vonnája,
Ígaz házasságra egymásnak adnája,
Egymás akaratból azt megmutatnája. 1760
- Senki ne mernéje azt elválasztani,
Sem atyja, sem anyja ezeket veszteni,
Ígaz szeretetről őket is elvenni,
Mint gyakorta szokták ezt most cselekedni.
- És minémű dolgot előtekben adok,
Íjak, megértsétek, mit írni akarok 1765
Mert ilyen dolgot sohúl nem találok,
Hogy ez törvény volna, azmit itt hallotok.
- De csak a szokásból mindezek löttének,
Hamikor Istentől néha rendeltetnek, 1770
Végezése szerént ezek egyben esnek,
Az kazdag kazdaggal hogy egyesüljenek.
- Ezek nem törvényöl nekünk íratatnak,
De csak ilyen okért előnkben adatnak,
Isten szabadsága mint megmutattatnak, 1775
Kit akar, ő szerez, bátor higgyed, annak.
- Ha mind elkeresed ezt a szentírásból
És megtanólád szentek példájából,
Azvagy bibliákban való mondásokból,
Nehány királyoknak históriájokból: 1780
- Soha nem találod ezt ilyen mondásban,
Hogy valaki volna már nagy méltóságban,
Azvagy uralkodnék földén királyságban,
Még király leányát vegye házasságra.
- De erről sok példánk az írásban va-gyon, 1785
Pogán írásban is behelyezve va-gyon,
Astiages király mint megházasuljon,
Szegény nemből való házásával háljon.

- 1790 Ezeket olvasni az több királyokról,
Az patriarcháknak ő házasságokról,
Vénsége idején szent Dávid királyról,
Sokakkal egyemben szegény Tóbiásról.
- 1795 Nem üztenek azok akkor oly nagy gögre,
De mindenkor néztek Isten beszédére,
Hogy mikor juttanak ők ilyen üdöre,
Valamely személynek az ő szerelmére:
- 1800 Azok szegény nemből társot ömagoknak,
Ki illendő személy volt házassulásnak,
Nem nézték, hogy szegény atyja s anyja annak,
De szép ékessége ha láttatott annak.
- Nékiket pediglen ugyan rokonságból,
Magoknak vöttek törvényházasságból,
Azi sem nézték pedig, hogy volna rabságból,
Vagy hogy az lőtt volna az sült parasztságból.
- 1805 Megmaradt ez ugyan még nagy sok nemzetnél,
Jelesben olasznál és német nemzetnél,
Nem keres más társot tagánál, vérénél,
Mert birtokát félti, ne legyen más kéznél.
- 1810 De atyák elvégre, tudom, hogy mivelik,
Hogy a szegény nemből való társot vöttek,
Ezt természetben inkább meggyőzötték,
Mi kedvekre való, mind azt cselekedték.
- 1815 Lám ez nyilván vagyon mostan sok embernél,
Ki nagyobbat véssen gyakorta rendinél,
Az visszavonásban oly sok vagyon ennél,
Fiának is mondják, ha nem kedves ennél.
- 1820 Az Soltárkönyvben is így vagyon megírván,
Illyen házasoktól a szent Dávid szólván,
Kik egyenességből vannak házassulván,
Egyik az másikat mindenben hallgatván:
- Nagy hosszú életek leszen mindazoknak,
Megáldja munkáit Isten mindazoknak
És fiai leszenek kazdagok, sok jóknak
Megszaporodása leszen mindazoknak.

- 1825 Mindenestől fogva im ezt sem ólcsárlom
És némely példákban így lennie látom,
Az Ádám mondása szerént meg is valloim,
De derék írásban így lenni nem hallom.
- 1830 Hogy valakit szerez Isten földön egyben,
Mint Ádámot viszi társához üdőben,
Ha császár császárnak leánya kedvében
Lészen Úristentől néki rendelésben.
- 1835 Mert Dávidot immár királynak felkenték,
Saul is kent király, őtet is felemelték,
Saulnak leánya az Dávidnak adaték,
Istentől ez Saul és az Dávid inteték.
- 1840 De az írás mondja, nem csak kazdagságért,
De két személy között való szeretetért,
Mert csak Isten hordoz idestova azért,
Hól a tört megvette, el nem hagyhat azért.
- Valamely házasság emberek közt vagyon,
Az mind Úristentől megszerelve vagyon,
De három okáért ez rendelve vagyon,
Kiért az Úristen házastársot adjon.
- 1845 Sokakat ez dolog meg is botránkoztat,
Jelesben egymáshoz kit úgy találkoztat,
Hogy egyiket mással szüntelen átkoztat,
Kit szemben, kit titkon társa szidalmaztat.
- 1850 Mindezben Istennek ily szokása vagyon,
Szeretetből soknak nagy jó társot adjon,
Nékiknek pediglen hogy ostorúl adjon
És nékiknek ismét csak próbájul adjon.
- 1855 Hogyha mellyik ezből keresztyén embernek,
Istentől adatnék az istenfélőnek,
Csak hálaadással köszönje Istennek,
Mert így rendelte volt az ő életének.
- 1860 Im ezt is találom ugyan az írásban,
Királyokról való beírt írásokban,
Sámuel könyvének az ő folyásában,
Sidóknak királya megházassulásban.

- Feleséget hogy vött Aegyptom földéből,
Pogán közöl való fejedelemségből,
De mégis elégnek nem itílem ezből,
Valaki idejét mulassa ezekből.
- 1865 Hogyha Ister mutat néki ezenközben
Tökéletes személt, bátor szegény nemben
És magában lenne ily ügyeközésben,
Ismét ollyant keres ő minémű rendben,
- 1870 Vagy pedig, ha lehet, bizony ollyat vészek,
Ki miá ingyen majd én is úrrá lészek,
Ha kinek sok pénze, csak illyent kérdezek,
Csak fia ne legyen, aggot is elvészek.
- 1875 Mert igen szeretem én az kétszer főzést,
Ottan elhallgatom agnétól a szörzést,
Meghal talám hamar, ott kiveszem az részt,
De gyemeksírástól nem hall sükötelést.
- 1880 Ifjakkak szokások, hogy nagy rendre vágnak,
Ha jószágos leánt, vagy asszont hallhatnak,
Azok marhájáról gyakran tudakoznak,
De ha falra rugók, eszekbe sem jutnak.
- Illyen kívánságban szegények vólnának,
Kazdagot és szépet együtt találnának,
Ki jámbor is vólna, örvendezne annak,
De nem sok akadhat mind utába annak.
- 1885 Az szegént pediglen csak megsem tekintlik,
Jámbor és szép legyen, semminek itilik,
Mert az kapanyelvtől az kezeket féltik,
Hogyha szegént vészen, kevésben tisztelik.
- 1890 De sokkal jobb — úgymond — hogy legyen valami
Hogy semmi nem vólna, kit fognék szeretni,
Mert marhát nem tudok én ugyan keresni,
Szántást és aratást nem szoktam mielni.
- 1895 Gyakorta szép dolog következik erre,
Mert ha puszta kézzel száll a gazda helyre,
Oly sokszor im ezt is hányják ő szemekre,
Mi nem te kerested, lassan ígyál erre.

- De ha lehet, ugyanoly rendet keresek,
Hogyha nem szeret is, csak kazdag lehessenek,
Erre barátomat valljon hún keressek,
Kitől ruhát reám kevésbé kérhessek. 1900
- Nem rendet emlíget Adám beszédében,
Kit szent Máthé is ír az ő levelében,
De hogy valakiket Isten szerez egyben,
Vagy szegény, vagy kazdag, de a lesz éltiben.
- Az férfiú volna feje mindeniknek,
Kazdaggal egyemben ugyan a szegénnek,
Ennek választása legyen jegyesének,
Néki engedtetett, hogy kerestessenek. 1905
- De minémű dolog imé ezből léssen,
Az pápától rendelt szokás mire viszen, 1910
Isten ellen való dologra vezérljen,
Testi fogyatkozást mely nagyot mieljen:
- Mind főképpen esik ez az császárokon
És az méltóságban való királyokon,
Ő utánok való hatalmas urakon, 1915
Azkik uralkodnak nagy sok országokon.
- Ezt ugyan már törvénné már közöttök tartják,
Királynak, császárnak ha leányát hallják,
Annak ábrázatját szépen megíratják,
De valóban leánt ők meg nem láthatják. 1920
- Az képét meglátván, úgy kéri magoknak,
Maga az kezében vagyon képírónak
És színt adhat hamar ő szép kolorának,
Kit alája vetnek valamely királynak.
- Lám, ha csak egy marhát ember venni akar, 1925
Sokszor megkerüli és nézi, mit akar
És ha következők véle reá az kár,
Azvagy jövendőben mi hasznot azból vár:
- Lám ezt mind jól tudják, azkik késértették,
Nyereségét azok, azkik ezt megnyerték, 1930
Ez földön nyertenek, kik jó hitből kérték,
Kinél nagyobb jó nincs, kik ezt meglelhettek.

- 1935 Nagy messze országra készülnek utána,
Mintha országában leánt nem találta,
Azvagy Isten honnat felemelte volna,
Nemzetéből senki csak egy úr sem volna.
- 1940 Idegen nemzetből való behozása,
Somma kinccsel készül olyan nagy lakásra,
Mely a szegénységnek vagyon romlására,
Sok nyomorultaknak sívás és rívásra.
- 1945 Azmit oda elkölt temérdek kincsből,
Tudom, hogy mind vagyon ez csak negédségből,
Azvagy azt mieli ilyen reménségből,
Hogy uraságot lel ily egyesüléséből.
- 1950 Ládd-é, ennek oka az telhetetlenség,
Kit az Isten gyűlöl, az undok kevélység,
Kit eszében nem vött az császári felség,
De viseli őket ez földi tisztesség.
- 1955 Mert ugyan ezt vélik ez földön magokban,
Hogy nagy kisebbséget vallanának abban,
Ha szegént vennének mostan házasságban,
Kit helyheztetnének velek méltóságban.
- 1960 De hogy ez törvényül ez világon volna,
Császár és az király valahül találta,
Császárnak, királynak hól leánya volna,
Ismétlen azokból társot választana:
- 1965 Im elébb jelentém, ezt nem láttam volna,
Szentek írásában behelyeztetvén volna,
De hogy csak szokásból ez is bejött volna,
Bátor magyarok is ne követték volna.
- 1965 Mert azmennye kinccsel asszonyunkat hoznák,
Sok szegény legénnek inkább azt kiadnák,
Kik az határt, földet igen óltalmaznák,
Mert az pénzadással szemeket felnyitnák.
- 1965 Nekik beszédére mégis azt mondhatom,
Ádám mondásából ezt is én írhatom,
Követni azértlan szinte nem hallhatom
És szokásnak lenni ezeket vallhatom.

- 1970 Hogyha az Üristen azból is rendelend,
Vagy idegen nemből tenéked jelentend
És eszközök által néha is vezérend,
Néked házastársot életedben szerzend:
- 1975 Nem azvégre Isten veled ezt mieli,
Hogy törvényül hadná tenéked követni,
De hogy ezből inkább ötet megismerni,
Rendelt dolgaiban szabadosnak lenni.
- 1980 Mert azokket Isten földön egyberendelt
És társul egymásnak kötelesül szerzett,
Kit soha éltében senki nem kerülhet,
De az léssen övé, kit néki épített.
- Im látjuk, gyakorta emberek közt esik,
Sokat járnak-kelnek és ugyan keresik,
Sokan pedig ugyan magokban végeznek,
Hogy valamely személt magoknak elvésznek.
- 1985 De gyakorta aztól hamar megfosztatnak,
Gondolt szerelmekre azok nem juthatnak,
Hanem kik önékik elfondáltattanak,
Az üdö orogván oda vonattatnak.
- 1990 Mind úrnak, királynak ezek is úgy esnek,
Az három adásból Üristentől léssnek,
Kinek jó kedvéből és ostorul léssnek,
Kinek csak próbájul ezek követköznek.
- 1995 Énnékem írónak ez mind így tetszenék,
Sokakkal egyemben ily ítélő vólnék,
Hogyha az uraktól ez megtartatnejék,
De tudom csak csúfság, mit most beszéljenék.
- 2000 És kívánságomnak helye is nem lenne,
Ki ámbátor oda mind éltig is lenne,
Csak fejedelmünknek hogy vége meg lenne,
Ezkiket mondanék, hogyha törvény lenne.
- Az kazdagot adnák bátor a szegénnek,
De ellene esnék ez az rendelésnek
És a szegént adnák az jó kazdag hősnek,
De tudom, nincs helye itt is a szerzésnek.

- 2005 Ezt azok nem bánnák, azkik velem tartják,
Jó leány, asszonyok kik szerencsét várják,
De ezt minden rendek bátor meggondolják
És velem együtt is bár igaznak vallják.
- 2010 Azhoz az Úristen őket szerkeszteti,
Kiket ő magában csak ingyen sem véli,
Az szegént kazdaghoz sokszor szerkeszteti,
Kazdagot szegényhöz ő gyakorta viszi.
- 2015 Azért azonkívül akarkit szeressen
És ugyan gyakran is közölök keressen,
De nem engedtetik, hogy azhoz mehessen,
Kit igen szeretne, azzal örülhessen.
- 2020 Igen ritkán esik ennek megvétele,
Kinek csak Istenben vagyon jó hitele,
Gyakorta könyörög Istennek felöle,
Szerelméből leszen annak elvétele.
- És hogy beszédemet mostan tovább nyujtsam,
Annak gondolatját ezben megjobbítsam,
Őt ily gondolatból megvigasztalhassam
És jó értelmére azt igazíthassam,
- 2025 Kinek ily gondolat vagyon ömagában:
Nám én is keresztyén vagyok enmagamban,
De kérésem Isten nem lön hallgatásban,
Hogy jó társot adna énnékem világban,
- 2030 De vagy ugyan annak ha nem adott volna,
Azvagy ha adott is, de ellene volna
És nem kedve szerént való társa volna,
Hiszem, hogy az gonosz nem Istentől volna.
- 2035 Rövideden ennek mostan így felelnék
És ha én tanácsom ezeknek tetszenék,
Hogy gonosznak nekünk valami látszanék,
Az írásban gyakran kétképpen mondatnék.
- 2040 De mindenik vagyon Istentől engedvén,
Ő akaratjából csak mireánk jövén,
És az három okért az mi rajtunk lévén
Ezt mindennek illik békével szenvedvén.

Lám meg vagyon hagyva, hogy minden úgy éljen,
Örögbet nálánál kiki megböcsüljen,
Nem illik valaki anyja kárát vegyen,
Kazdagság kívánót Isten ezzel verjen.

Ezeknek más helyen kell vala lennie, 2045
Vagy ilyen dolgokban nem egyelednie,
De természetünket mind ezben lennie,
Igazat hitván közt eszében vennie.

REDIT FORTUNATUS E BELLO ET AFFICITUR BENEVOLENTIA CAESARIS
FILIAMQUE CAESARIS COPULAT.

Fortune megjuta urához hadával,
Magát bemutatá nagyszép ajándékkal, 2050
Kiket nyertek vala marhákkal, lovakkal,
Császár örvendeze azkor Fortuneval.

Nem tudja Fortune császár akaratját,
Mint végezte volna róla ő tanácsát, 2055
Hogy néki akarná adni szép leányát,
Egy néhány napokon nyugatá meg magát.

Gyakran jut eszében az ő édesatyja
És szüvében forog nagy keserves anyja, 2060
Még élnek ez földön, azt is egyjől tudja,
De hogy üdö előtt magát meg nem mondja.

Igyeközik azon, mint megsegítené,
De hogy üdö előtt meg nem jelentené, 2065
Honnat való volna, senki nem értené,
Okának magában Fortune végezé.

Ha császár megérti az én mivóltomat, 2065
Várasában lenni atyámat s anyámat,
Nem nézi annyiban jó szolgálatomat,
Nem tölti nétalám én kívánságomat.

Mert ezt ő magában elvégezte vala, 2070
Ha szinte császár is néki nem szól vala,
De ilyen szándékban már Fortune vala,
Atyjának örökké mely várasban volna,

- 2075 Ily jó szolgálatért császártól megkérné,
Hogy könnyebben atyját óltalmában venné,
Mondott beszédének már végét érhetné,
Könyörög Istennek, hogy az üdöt érné,
- 2080 De mint elgondolta vala ömagában,
Jobb módot Úristen néki adott azban,
Végezett tanácsát császár ő magában,
Kórosként forgatja vala már házában.
- 2085 Izene ezenben ottan Fortunének,
Csak egyedül jőne házában császárnak,
Mert némi dőlgei nékie vólnának,
Kit megbeszélle csak titkon magának.
- 2090 Mindazáltal Pétert ezekről megkérde,
Az császár emberét tőle elereszté,
Hogy mindjárt menne, néki megizené,
Péter is tanácsát urának jelenté.
- 2095 Miérthogy Péternek elgondolt szándékát,
Jelentette vala minden akaratját,
Az császárnak kérné egy kis ajándékát,
De néki sem mondta vala meg ő magát.
- 2100 „Énnékem is tetszik kegyelmed beszéde,
Mert annak is vólna immáron ideje,
Rendelt életednek holott lenne helye,
Nagy bátorságosan kívánjad ötole.
- 2105 „Híszem, megtekinti ily jó szolgálatod,
Kinek mind kórosként hűséged mutatod,
Kegyelmét császárnak, hiszem, hogy találod,
Mert immár holtiglan csak ötet szolgálod.”
- Ezenben Fortune császárhoz beméne,
Mint illik, urának házában köszöne,
Miért hogy kevéssé távol volt ötole,
Kit jó kedvvel vévén az császár is tőle,
- Mindjárt behívatá császár feleségét
Fortunenak monda, meghallja beszédét,
Mert császárnak venné minden nagy kegyelmét,
Valamit kívánna, most kérné köröjét.

- Hogy hallá urának ily jó akaratját,
Elölvötte vólna Fortune szándékát, 2110
Mig megjelentené elrendelt tanácsát,
Atyjának kíváná inkább nagyobb javát.
- Szépen megköszöné császár ő beszédét
És hogy vötte vólna ilyen nagy kegyelmét,
Azkor császár előtt így ejté beszédét: 2115
„Nem kívánom — úgymond — felségednek kincsét,
- De vagyon egy váras császár birtokában,
Csak egy házhelyt hallott lennie ott azban,
Császár adná néki az ő jóvoltában,
Hogy csak majorságot ott tartana azban.” 2120
- Ezt hallván a császár felele mindjárt
És nem tön ő azban akkor semmi várast:
„Nem csak a helyt adtam, de teljes az várast,”
De mégis mást kérjen tőle ott mindjárt.
- Mind a szokás szerént ezt is megköszöné, 2125
Császárnak kegyelmét nagy jó néven vivé,
Urát ő magához jókedvűnek hívé,
Ura mit parancsol, nagyörömetest tövé.
- De erről magában fogá gondolkodni,
Akkoron császártól mit kellene kérni, 2130
Ott egy szerencsére önnenmagát vetni,
Erre is magában így megbátorkodni.
- „Ha kívánom — úgymond — tőle oly jószágot,
Ki megháborítja talán uraságot
És megkisebbiti császárnak birtokát, 2135
Így fogja megvonni tőlem akaratját.
- „Kincsét ha kívánom, azban elég vagyon,
Bátor is énnékem affélét ne adjon,
Végezett tanácsban hogy hátra ne álljon,
Tőlem legelőször ilyen szókat halljon. 2140
- „Ha mégis kénszerít engemet azután,
Hogy tőle ismétlen valamit kívánám,
Én gondolatomat azután kimondván,
Tőle szép leányát magamnak kívánom.

- 2145 „Felségednek látom most kegyelmét rajtam,
Ezzel ha ezt mostan császárt nem bánthanám,
Egy kicsin jószágot mégis tőle várnám,
Kiért holtig érte mindéltig szolgáltnám.”
- 2150 „Ez is adván vagyon, valamit te kértél,
De többel akarok néked lenni ennél,
Valamit illendőt éntőlem kérhetnél,
Mindeneket mostan tőlem megnyerhetnél.”
- 2155 Immár mindezekből Fortune megérté,
Végezett tanácsát urának jelenté,
Mégis erről császárt viszont megköveté,
Urának leányát mert igen szereté.
- 2160 „Ha most mindenekben nálad kedved leltem,
Beszédét én ezben felségednek hittem,
Kiben én soha is hogy nem kételkedtem,
Mostan azért magam én is erre vöttem.
- „Egy leányát láttam lenni felségednek,
Ha lehető dolog, legyek ura ennek
És hogy fia legyek mostan felségednek,
Ha lész akaratod, légy engedő ennek.”
- 2165 Császár mindezt hallván, oly igen örüle,
Mert mit kíván vala, nagyhamar meglelé,
Fortunenak azért asszonnyal felelé:
„Kész vagyok engedni”, azért meghitölé.
- 2170 Mihelyt elvégezék magokban ezt hárman,
Császárnak házából asszony kiindulván,
Leányához anyja mikoron eljutván,
Atyja eleibe leányát behozván,
- 2175 Mint kívánta vala Fortune császártól,
Am néki adaték atyjától, anyjától,
Addég nem távozik császár leányától,
Míg bulcsúját vövé Fortunatus aztól.
- 2180 Erre készületi nagy lön a császárnak,
Izen mindjárt ő jó szomszédjának,
Eladását írja nagyszép leányának,
Lennének ott jelen lakásában annak:

- „Immár hallottatok hírét Fortunenak,
Ki értem rontója volt sok országoknak,
Nagy jámborságáért választám fiamnak,
Én utánom lenne birodalma annak.
- 2185 „Hozzám bejőjete most nagy szeretetből,
Semmit ne véljétek egyebet itt ezből,
Leányomat vötte nem császár nemzetből,
Azvagy kit nem tudnánk, ki volna földéből.
- 2190 „Lám ez irván vagyon bölcseknek könyvében,
Az jó erkölcs viszen embert nemességben
És az kazdagít meg embert életében,
Főképpen ha marad végig az hűségben.
- 2195 „Gyermekem énnékem ugyan nem szolgálna,
Azmint Fortunatus, ki már fiam volna
És akaratomat úgy nem tötte volna,
Ha ily szükségemben elbocsáttam volna.
- „Vajjon s ki adja meg jó szolganak zsoldját?
Ki fizetheti meg annak szolgálatját?
Ki urát szolgálja tulajdon mint atyját,
Illik ezt úgy tartsa, mint hű jó barátját.”
- 2200 „Az Jézus Sirákban bölcs Salamon hagyja,
Igen szép beszéddel előnkben is adja
És ezt megtartani jó uraknak mondja,
Valamely szolganak ha hűségét látja.
- 2205 „Oly nagy szeretetben tartsa azt mindenben,
Mint tulajdon lelkét örözze éltében,
Mert ha azt történik tőle elvesztésben,
Nem mindjárt talál mást olyant hűségben.
- 2210 „Magamban ezeket én mind meggondolván
És immár vénségre életemben jútván,
Fiúmagzatam egy is nem adatván,
Én az Fortunenak szolgálatját látván:
- 2215 „Ezből indúltattam fiammá fogadni,
Értvén leányomat őt igen szereti,
Örömét éltében én ezeknek látni,
Mert elméjét értem, tőle el nem vonni.

- 2220 „Meggondolván azt is sokszor én magamban,
Ha megháborítom mostan ötöt azban,
Mire figyelmeztet leányom magában,
Féltem, hogy ne esnék jövendő buában.
- „Mert immár ég alatt már nincs nagyobb ennél,
Ki embert meggyőzzön, méltó szeretetnél,
Mely főképpen lakik földön embereknel
És kinek ő szüve gyakran forog ennél.
- 2225 „Nám Parist meggyőzé Helena szerelme,
Azkiből adaték Trójának törölme,
Soha nem lön néki addig nyugodalma,
Míg nem teljesedék véle nagy öröme.
- 2230 „Noha másnál jegyben elébb szép Heléna,
Menelaus király öt elvötte vala,
De azután is Isten másnak adta vólna,
Kihez jobb szerelme indította vólna.
- 2235 „Diomedes dolgát ki hallotta vólna,
Mint az Cataristát megszerette vólna?
Noha szegény varga leánya az vólna,
De éltében igen megszerette vólna.
- 2240 Kiért atyja szavát megvetette vólna,
Mikor ezről ötöt szépen inti vala,
Az Telamon király néki mondja vala,
Nem hozzá illendő szegény nemzet vólna.
- „De mit cselekedék ezzel a szeretet,
Nem néz Diomedes itt semmi nemzetet,
Sőt érette halált magának végezett,
Kit végre Telamon önnönmaga veszített.
- 2245 „Mert mikor ő eztől megtiltatott vólna,
Telamon az leánt vízbe vette vólna,
Fia is álmában ezt meglátta vólna,
Teste hülve gyorsan ám felugrott vólna:
- 2250 „Meggöve csak gyorsan az országos haddal,
Hova küldte vala atyja ez dologból,
Hogy inkább veszthesse leánt ömagából,
De társot szerezzen néki nagyságosból.

- 2255 „Érté meg mindjárt: mátkáját megölték,
Oly nagy szeretelenül szegént elvesztették,
Elevenen leánt az vízben vetették,
Mint tőle veszthessék, csak azért elküldték.
- „Kezdé nagy erősen Telamont átkozni,
Kegyetlen atyjának szemében mondani,
Kiért elvégezé magát is megölni,
Hól mátkája meghólt, vízben szökölni.
- 2260 „Keserű sirással víz mellé ment vala,
Hún belévetették, azt megkér(d)te vala,
Népeket magától tovább küldte vala,
Az vízbe hertelen beszököllött vala.
- 2265 „Ezt atyjának hamar megmondották vala,
Kin atyja magában elbolondult vala,
Az vízből is fiát hogy kihozták vala,
Egymáshoz ölelvén az két holttest vala,
- 2270 „Kiknek az Telamon mind egy sirt ásata
És ott egy koporsót nékik csináltata,
Hogy őket szerelem ott is egybevonta,
Sok sirással fiát atyja takartatta.
- 2275 „Azután az vargát házához hozatá,
Mint fiának atyját tisztességben tartá,
Azután királynak csakhamar lön holta,
Mint az is nékie fia felől mondta.
- 2280 „Mindezekről féltém én szép leányomat,
Ezekben én törtem jóllehet magamat,
Királyfinak adnám édes magzatomat,
Kire én hagyhatnám én uraságomat:
- „De ezt aránzotta csak hozzá illeni
És házasságára ötöt választani,
Fortune jóvoltát mind eszében venni,
Sokakból itilem mind ennek engedni.”
- 2285 Ezt értvén császárnak szomszédi, örülék,
Semmiben magokat akkor nem remélék,
Nem sok üdö azkor mindezekben telék,
Szép ajándékokkal Fortunet tisztelék.

2290 És a szokás szerént eljöttek volna,
Baráti császárnak ígértek volna,
Országában valót mind begyűtött volna,
Császárnak, uroknak mind engedték volna.

2295 Nagy szép rendtartással az hűtlés meglőn,
Sok népnek Fortune ismeretiben lőn,
Mint fejedelmek lakása ott ugyan lőn,
Szép jegyesétől is szereteti nagy lőn.

2300 Ugyannyira mikor ennie kezdének,
Hegedők és lantok zengnie kezdének,
Néki drága étkek akkor nem kellének,
Fortuneval ketten asztalnál beszélnek.

Ennek örvendezvén mind az egész község,
Nem esék senkitől közöttök irígység,
De éltesse őket az menybeli felség,
Mert egybe illendők, érje őket vénség.

2305 És nagy örömeiben mindnyájan azt vallják,
Hogy holtig Fortunet császárért uralják,
Atya hólta után császárrá választják,
Mert nagy jámborságát önégie láták.

2310 Sokáig ez öröm akkor tartott vala,
Vendég az császártól hogy bulcsúzott vala,
Fortune társával örvendeznek vala,
Kinek atya s anyja úgy örülnek vala.

2315 Császár felesége ő nagy örömeiben,
Áldja vala őket ilyen beszédekben;
Istenek éltessek nagy sok ideiglen,
Vagy szegény vagy kazdag ki ily szeretetben,

2320 „Mert ilyen fiúval minket Isten láttál,
Vénségünk idején segítséget adtál,
De inkább örülem, leányomnak adtál,
Szegény nemből való kazdag társot hoztál.

„Mi haszon énnékem az nagy úr rendiben,
Vagy azki lőtt volna fejedelemségben,
Hacsak ejtett volna engem keseregésben,
Hogyha leányommal nincsen békességben.”

2325 Számlálnom sok volna most a sok szerelmet,
Melyet Fortunatus azkoron megszerzett,
Ki illendő dolgot közöttök illetett,
Ennek végső napot megában végezett.

2330 Ezben véget vetvén, császártól bulcsúzóék,
Szállására töle kevéssé kéredzék,
Péterhez házánál Fortune érkezék,
Mit kelljen mielni, véle tanácskozóék.

2335 Vigan vala immár Fortune Péterrel
És oly nagy lakásban császárnak népével,
Forgódik erősen ő nagy seregével,
Csuda ajándékot szerze nagy kincsével.

2340 Nem kíván senkitől semmi ajándékot,
Sőt ajándékozza vala mindazokat,
Kik jelentik vala nékie magokat,
Szereték mindenek, mint édes urokat.

Jegyesének küldé Pétertől azokat
És néki izene töle ilyen szókat:
„Most vegye éntőlem ily ajándékokat,
Jövendőben véssen ennél is jobbakat.”

2345 Követségét Péter Fortunének mondá,
Leány is mit küldé, nékie megadá,
Szép szókkal is a leány az urát áldá,
Örömmel Fortune Pétertől fogadá.

2350 Már hogy mindenektől igen böcsültetnék
És császár fiának Fortune hivatnék,
Elkezdett dolgában kevés üdö mulnék,
Egykoron magában igen gondolkodnék,

2355 Élteben egy házat hogy ő építene,
Kinek mássa immár világon ne lenne,
Császár leányával kivel holtig élne
És hólta utána is fiájé lenne.

2360 Az császártól azért mely várást kért vala,
Kiben ő szülei még lakoznak vala,
Házat csináltatni ott rendelte vala,
Kitől az Péterrel azkoron szólt vala.

Elküldé az Pétert várat csináltatni,
És az formáját is néki megmutatni,
Sok bölcs mestereket néki kerestetni
És drágakövekkel azt megépíteni:

2363 „Ne kíméld semmiben bátor én kincsemet,
Csak vidd gyorsan véghöz ígyekeztemet,
Mert addig nem viszem haza jegyesemet,
Míg nem látom lenni ott nékem helyemet.

2370 „Négy szegevéen azért várat te csináltasd,
Szép kis házakat oldalán hagyattasd,
Azon erkélyeket nézni el-kinyútasd,
Kapuját északra annak megrakattasd.

2375 „Az császárnak csinálj napkeletről házat,
Asszonyom anyámnak délről drága házat,
Napnyugatról csinálj jegyesemnek házat,
Északról építtess enmagámnak házat.

2380 „Ennek fondálása mindenütt úgy legyen,
Hogy az napnak fénye azokra mind érjen,
Szép világossággal rajta által menjen,
Erkély bővségesen mindenfelől legyen.

„Azban mulatóhelyt mind négy helyen hagyass,
Az derék házakban evőhelyt szakasztass,
Táncolásnak való hosszú helyt te mutass,
Gyakran ily helyeket várban te hagyattass.

2385 „Alattvaló házak sűrő sok bástyákkal,
Legyen mindenfelől rakva kőfalokkal,
Azonkívül legyen alább felrakással,
Azoknak kivőle szép bélétt árkokkal.

2390 „Különb-különb kertek környüle legyenek
Hova azon várból ajtók kimenjenek,
Mind kökerítéssel kerítvén legyenek,
Sokféle füvekkel teljesek legyenek.

2395 „Az házakat rakasd fattig drágakövből,
Bővségesen legyen aranyból s ezüstből,
Mi fa benne lészen, légyen a setimből,
Semmit ne tartozzál bátor az költségből.”

Mely nagy szeretettel Péter ő urának
Mindenekben szolgál, enged mondásának,
Noha nagy gondot ad ura ő nyakának,
Megszerzője Péter azért mindazoknak. 2400

Elindula Péter temérdeki kinccsel,
Az házat csinálni nagy sok szekerekkel,
Onnat is indula sok bölcs mesterekkel,
Péter úgy siette elmenni ezekkel.

Serénkedik vala azban mind eljárni,
Ura beszédében semmit hátrahadni,
Mint jobban lehetne, azon gondolkodni,
Mert csak reá bízták azt megépíteni. 2405

Tizenöt szekerek utána Péternek
Fortunetól ismét hamar küldetének,
Kik arany forinttal mind megtöltetének,
Ezek után sokszor gyakran küldetének. 2410

De mikor Pétertől ház elvégeztetének,
Urának Pétertől az megizentetének
És látni Fortune tőle hivattaték,
Mert nem látta addig, míg megépítették. 2415

Rá bizott vala Fortune dolgában
És nem kételkedék semmit ő azban,
Hogy nem tudott volna eljárni dolgában,
Mert sokszor jól használt Péter tanácsában. 2420

Ezeket megérté, hogy igen szép volna,
Teljességgel immár mind elkészült volna,
Beméne császárhoz, hogy nékie szólna,
Vendégségbe atyját véle oda hívá:

„Felségedhöz, atyám, mostan azért jöttem,
Ha kedvet tenálad én ezben is leltem,
Uram felségedtől az mely várást kértem,
Azban egy házacsckát mostan építettem. 2425

„Kit eddiglen én is még ingyen sem láttam,
Pétert csináltatni csak oda bocsáttam,
Már most elvégezte, azmint meghallottam,
Ezért felségedhöz most ide ballagtam, 2430

- 2435 „Hogy felséged légyen immár erre méltó,
Én asszonyanyámmal beszédem hallható,
Jegyeseimmel együtt most lennél áldható,
Felségedet kérem, ne lennél mulató.
- 2440 „Azokat meglássa császár kegyelmével,
És áldomást tegyen nagy szép beszédével,
Énvélem legyenek sok jó vitézimmal,
Szomszédságból legyen nagy sok vendégivel.
- „Az is felségedé, valami ott vagyon,
Kit akar felséged, senkit el ne hagyjon,
Felséged népében kevés honn maradjon,
Kévánom minden rend engem ott megáldjon.”
- 2445 Ezt hallván a császár, úgy örülte vala,
Magát is elmenni ott ígérte vala,
Hadat igen nagyot ott begyűtött vala,
Együtt Fortuneval oda indult vala.
- 2450 Nagy roppant hadával már hogy császár menne,
Hogy ő Fortuneval vendégségben lenne,
Leánya megkérte nem tudja ott lenne,
Azhoz készületben nem tudja, mint lenne.
- 2455 De hogy közöliték várasnak határát,
Fortune elhagyá ott az útban urát,
Hogy elébb láthassa mint rakták meg várát,
Titkon a seregből el-kilopá magát.
- 2460 Fortune Péterhez ezenben eljutván,
Ott is sok szolgáit Péterrel találván
És véle egyemben erősen forgódván,
Fortune házakat azkor mind megjárván,
- Nagyszépen Péterrel elvégezték vala,
Kit hún telepítsen, azt meghatta vala,
Igen nagy hadával el-kiindult vala,
Császár eleiben kinyomtatott vala.
- 2465 De mikor elkezdék ott az várast érní,
Oly nagy fényességet az várasban látní,
Kin az császár azkor igen csodálkozni,
Hogy mi állat legyen? kezdé azt kérdeni.

- Neki megjelenték, fia háza volna,
Fortune magának kit épített volna, 2470
Ezt szinte magában nem hihette volna,
Ezenben nagy hadat jöni látott volna.
- Nem tudja, mi dolog, szinte arcúl jöne,
Gondolá ellenség az nékie lenne,
Ezenben Fortunét kezdé kérdeznie, 2475
Hadnak akaratját tőlek értenie:
- Megállá serege legottan császárnak,
De nem sokan tudják dolgát Fortunének,
Hogy nem találhatják, megmondák uroknak,
Gondolat szüvében ily esék császárnak: 2480
- „Nem tudom mit akar fiam most mielni?
Azvagy ugyan akart engem megcsúfolni?
Netalám is akar engem itt veszteni,
Így az birodalmat magának elvenni?”
- Ezenben Fortune seregét elhíván, 2485
Csak egyedül ismét császárhoz indulván,
Atyja népét látván azkor veszteg állván,
Fortune nem érti, magában csudálván.
- Császárnak megmondák, hogy Fortune jöne,
Csak egyedül majdan a seregben lenne, 2490
Kiből császár akkor bizonyosb lehetne,
Mi szándékban néki az Fortune lenne?
- Ezt hallván az császár, maghagyá hadának,
Semmit ne féljenek, bátor induljanak,
Mert azt hogy mondának: népe Fortunének, 2495
Bátorsága ottan jobb lön vén császárnak.
- „Mert alitom vala azt idegen népnek,
Nem hittem lennie Fortune népének,
De mint ellenségöl lenni seregének,
Csudálom húl tőtte hamar szerét annak. 2500
- Fortune császárnak eleibe mène,
Kéré indulásban már házához lenne,
Minden seregével várasában lenne.
Helye mindeneknek nagy bővséggel lenne.

2505 „Csak nem tudom vala, mit késik felséged?
És hogy megállapodt vala nagy sereged,
Hiszem, immár vólnék én is te gyermeked,
Uram, bár ne legyen énhozzám kétséged!”

2510 Erről császár fiát megkövette vala,
Mert hogy seregében meg nem lették vólna:
„Kihez mindenkoron én úgy bízam vólna,
Hír nélkül mellőlem hogy elmentél vólna.”

2515 „Ezt mieltem vala én annakokáért,
Hogy elmentem elől csak szállásosztásért,
Felséged házának most meglátásáért
És asszonyanyámnak való nyugoloméért.

2520 Nagy vígan azértlan onnat indulának,
Várhoz mentől közölb hogy ők is valának,
Drága sok szépséget ott lenni látának,
Kin felette igen sokan csudálának.

De mikor az várban bejutának vólna,
Csuda épülését hogy mind látták vólna,
Mely drága szépségből készítették vólna,
Fejenként magokban úgy csudálták vólna.

2525 Mind ennek felette eszét Fortunének,
Hogy honnat találta formáját ő annak
És nagy mesterségét az Péter pallérnak,
Mondják bölcsen szolgált vólna ő urának,

2530 Mert nagy okossággal az házat elosztá,
Népeknek is szállást renddel megmutatá,
Külön-külön házban vendéget szállítá,
Az rend szerént mindent szállásra elosztá

2535 Nem vala semminek azkor ott szüksége,
Ételnek, itálnak vala ott nagy bővsége;
Valami Péternek lön ott tehetsége,
Magában forgatja: ura tisztessége.

2540 Nagy vígasságokkal kezdenek lakozni,
Minden gyönyörűség ott kezde zengni,
Mindenféle renden való örvendezni,
Sokan Fortunatust ott kezdék áldani.

Sőt nagy örömeben császár is így szóla,
Fortunet, leányát kezén fogta vala,
Hogy nagy szeretetek már egymáshoz vala,
Minden hallására megáldotta vala:

2545 „Istenek titeket földön megáldjanak,
Sok hosszú életet tinéktek adjanak,
Nagy sok nemzetségre hogy szaporodjanak
És nagy sok királyok néked szolgáljanak.

2550 „Mert az én szememnek ti vattok öröme
És én életemnek oly nagy gyönyörűsége,
Kiknek egymás között, látom, oly szerelme,
Hogy kiből nem léssen jövődő félelme.

2555 „Ennek rendeltetett az én szép magzatom,
Discirlek istenek, hogy most ezt láthatom,
Kinek még éltében örömét vallhatom,
Egymásnak engedők, örölkök, mondhatom.

2560 „Nagy szomorú vólna ez az én lelkemnek,
Akaratja kívül ha ötet illyennek,
Én eladtam vólna oly fejedelemnek,
Ki nem tetszett vólna leányom kedvének.

„Noha szolgálarden nálam Fortune vólt,
De oly nagy hűséggel hozzám mindenkor vólt,
Engedelmessége nálam tekintve vólt,
Fiammá istenek ötet rendelték vólt.”

2565 Számtalan beszéddel ezt mieli vala,
Császárral az község annyán áldják vala,
Császárrá emeljék, mind kiáltják vala,
Harmadnap lakásban immár betölt vala.

2570 Ez bár példa légyen nekünk ismeretre,
Valakit úr viszen fel az tiszteletre,
Vagy szegény, vagy kazdag léssen nemzetére,
Méltóságos léssen minden böcsületre.

IAM FORTUNATUS POST BENEDITIONEM CAESARIS VULT CELEBRARE NUPTIAS.

2575 Fortune atyjához egykor bement vala,
Erről az császárnak azkor így szólt vala,
Nagy sok jó áldását már hogy vötte vala,
Kevés beszédekkel meghálálta vala:

2580 „Uram, így végeztem én mostan magamban,
Mierthogy idő is immár haladt azban
És ez hogy ne legyen felséged gondjában,
Jegyesemet kérem haza itt házamban.”

Császár menti vala fia előtt magát,
Mert ingyen sem vélte így lennie dolgát,
Másképpen akarta erre ő országát,
Reá készíteni császár méltóságát.

2585 Fortune szép szókkal császárnak felele,
Mint erről is neki ott szólnia kelle,
Atyja előtt magát mentenie kelle
És akaratjának teljesezni kelle:

2590 „Nem volna ez szükség mostan felségednek,
Hogy másszor már erre többször készüljenek
És hogy haladéki ennek lehetnének,
Felséged ne tartson mostan ellent ennek,

2595 „Mert itt felségedé, az valami vagyon,
Minden készülettel Péter készen vagyon,
Egy bizonyos urat csak felséged mondjon,
Ezben mint fiadnak bizodalmat adjon.”

2500 Jól érté az császár, hogy nem halaszthatja,
Már nem övé volna, őt meg nem tarthatja,
Mert Fortunatusnak ilyen akaratja,
Ellent nem tartának azért atyja s anyja.

Az valami lakás völt annak előtte,
De sokkal nagyobb lön osztán is kétszerte,
Az nagy kazdagságot senki nem érthette,
Néznie, csudálni soha nem győzhette.

2605 Számtalan sok jókat Fortunetól vőnek,
Mindenek két annyit mennyit azok vőnek,
Három hólnapiglan mind lakásban lőnek,
Ezek elvégezvén, mind búlcúkat vőnek.

2610 És a szokás szerént császár is búlcúsván,
Isméglen szép szókkal gyermekét megáldván,
Onnaton házához el-hazaindulván,
Sok jó szomszédjával házához megjutván.

2615 Fortune marada házában atyjától,
Császár leánya is búlcútvón anyjától,
Anyjától asszontól, sok jó barátitól,
Sokan nem türhetik magokat sírástól.

2620 Vala még élteben ez is vén császárnak,
Egy fiúmagzatja lön az Fortunének,
Császár és az ország örülének annak,
Gyermekeket nevezék Andalosiának.

De hogy nagy lakása ennek is lőtt volna,
Kiért Fortunatus kedvesb is lőtt volna,
Az császár és asszony mind meghóltak volna,
Nem sok üdö mulván, hogy gyermek lőtt volna.

2625 Nagy bánatja esék ezen Fortunének
És véle egyemben császár leányának,
Keveset szolgáltak volna vén atyjoknak,
Kicsin vígasságot látta kis fioknak.

2630 Már az ország vala fejedelem nélkül,
Szűkölködnek vala és jó császár nélkül,
Ne bontakoznának ők meg azok nélkül,
Láták nem lehetnek ők Fortune nélkül.

2635 Országul tövének hamar egy nagy gyűlést,
Melyben is tövének ők ilyen végezést,
Azmint tötték volna császárral a szerzést,
Tulajdon élteben Fortunének kötést.

2640 Mind egy akaratban hogy most is vólnának,
Országul mindnyájan néki szolgálnának
Többet is nálánál hogy nem uralnának,
Illik azért ötet emeljük császárnak.

Egy közakarattal mindezt elvégezvén,
Fortunet mindenek ezzel megtisztelvén,
Minden nagy hűséggel önekie lévén,
Ő is országához szeretettel lévén,

2645 Kezde határokat megszélesíteni,
Mindenütt világon igen híres lenni,
Édes hazájáért igen tusakodni,
Egykor békességben ellenségtől lenni.

2670 Másik fia ismét Fortunatusnak lön,
Kiért dicsiretet sok népektől ott vön,
Nevezésben gyermek hogy szüleitől lön,
Jánosnak nevezék, kin nagy örömök lön.

2655 Éltében Fortune, hogy vígan lakoznék
És hogy már senkitől nem háboríttatnék,
Nagy kazdagságában igen elhirdetnék,
Két kazdag királyság tőle hallattatnék.

2660 Egyiket dél felé mondják vala lenni,
Ázsia földében igen sokat birni,
És az Áfrikában valami részt birni,
Aegyptomnak földjét teljességgel birni.

Jó szomszédság szerént ennek izent vala,
Levéllal követit hozzá küldte vala,
Szándékát királynak megjelenté vala,
Ötet is szomszédnak akkor írta vala.

2665 Szándéka az volna, hogy ő hazamenne
És semmi csalárdság tőle is nem lenne,
De ilyen dologért vele szemben lenne,
Csak kevés magával, gallyával ott lenne:

2670 „Régólta ezeket sokaktól hallottam,
Oly nagy kazdagságod, kit én még nem láttam,
Sokszor hozzád látni mennie akartam,
Jó szomszédságodhoz mulatni indultam.”

2675 Az király megérté Fortune szándékát,
Hogy látni kívánná ő sok kazdagságát,
Ezben király hívé igen el ömagát,
Hogy kevesen jöne, nem félté országát.

2680 Mert nagy jámborságot Fortuneban érte,
Nagy tökéletesség őbenne, elhitte,
Követét ily szókkal tölek elereszté:
Örömet elvárja, ezt ingyen sem vélte.

De mikor egymással szembejöttek volna,
Kazdagságát király megmutotta volna,
Lakásban Fortune ezt mondotta volna,
Kérdi, ha több annál az királynak volna?

2685 „Énnékem ennél több nincsen kazdagságom.”
Király azt felelé — „semmi drágaságom,
Hiszem, ezt is látod, hogy nagy birodalmom,
Feljebb egyebekben magamat mondhatom.”

2690 Fortunatus szóla: „Im ezeket látom,
De alábbvalónak magam nem mondhatom,
Kazdagbnak most királt nálam nem mondhatom.
Ezből engedelmem néki nem mutatom.

2695 „Mert csak egy oszlop vagyon én házamban,
Ki meghaladnája királyt kazdagságban,
Birtokom is vagyon még annyi világban,
Mint azki birtokod vagyon Ázsiában.”

2700 Onnat visszatérven Fortune házában
És hogy uralkodnék vígan országában,
Mindenek volnának már ő határookban,
Egy király lakozik vala Indiában.

Nagy kazdagságának oly nagy híre vala,
Ki az Fortunera ügyeközik vala,
Hogy oly kazdag császár országában volna,
Magában gyakorta ezt gondolta volna:

2705 Miképpen mehetne annak ő végére,
Fortunet vehetné valahogy ő erre
És közöttök való ilyen szerződésre,
Mint lehetne elég annak győzésére?

2710 Izene mindjárt ez is Fortunének
És ilyképpen íra király az császárnak:
„Értem rövid napját te uraságnak,
Ki ellene völtál elébb országomnak,

2715 „De hogy megtartassék köztünk az békesség
És megmaradhasson végig jó egyesség,
Tőlünk ne rontassék már a szegény község,
Tegyük oly végezést, ki köztünk oly szükség.”

2720 „Hozzám, ha lesz kedved, bár te magad jönél,
Minden bátorsággal népeddel jöhetnél,
Egy falka ideig hogy énnálam lennél,
Ha kazdagb nálamnál világban lehetnél.

„En azután téged földön uralnálak
És én országgal téged hallgatnálak,
De hogyha tégedet én meghaladnálak,
Én hatalmam alá én is hajtánálak.”

2725 Fortune magában kezde gondolkodni,
Jámbor vén szolgálótól tanácsot kérdeni,
Kik sokat jártanak, tőlek tudakozni,
Ha tudnák az királt ok kazdagnak lenni?

2730 Ha adnák tanácsul, hogy úgy oda menne,
Csak kevés magával császár elkészülne,
Ha szükség királlyal azért szembe lenne,
Kisebbség magára ezből ha nem lenne?

2735 Mind az főtanácsok és szolgálók szólnának:
„Ha ily akaratja volna az császárnak,
Hogy látni akarna menni az királynak,
Semmi haladékat ő ne tenne annak.

2740 „Mert ha el nem menne, király azt gondolná,
Nem mertél elmenni, másnak azt mondaná,
Kivel méltóságod ezben megbutaná,
Jó híred és neved mind megrutitaná.

„Más dolog ez benne, tudom, hogy az királt,
Ezeknek felette azt is, azmit talált
És ő maga felől nagy sokaknak kiált,
Magadnak meghajthadd ezekkel a királyt.

2745 „Mi tanácsunk azért ilyen végezésben,
Ha császárnak tetszik valami részében,
Hogy így cselekedjék mostan mindenekben,
Valami csaltság ne essék ügyében.

2750 „Királyhoz induljon csak kevés magával,
Más úton bocsásson népét lovagokkal,
Külön-külön vala úton gyalogokkal,
Hadnagyok legyenek mindenütt azokkal.

2755 „Mindenik seregben legyen annak híre,
Hogy az Fortunatus ott közöttök menne,
De ők körüljenek egy megmondott helyre,
Holott beálljanak azok rejtekhelyre.

„Fortune királyhoz közülök bemenjen,
Mint király kívánta, csak kevesen legyen
És ígyen királlyal császár szembe légyen,
Kit király jobb kedvvel azkor vendégljen.”

2760

Fortune ezeket nagy jó kedvvel vívén,
Mert járás és kelés ő kedvében lévén,
Erre gyorsasággal Fortune készülvén,
Mint tanácsul adták, seregét rendelvén.

2765 Nem messze királyhoz őket hatta vala.
Sokféle útról egybengyültek vala,
Hogy foltonként jöne, csak híre sem vala,
Fortune királyhoz így el-bement vala.

2770 Megérté az király Fortunet ott lenni,
Kin az király azkor úgy kezde örülni,
Itilé őmagát oly nagy úrnak lenni,
Hogy olyan császárság messzül hozzá jöne.

2775 „Tudom kazdagsággal engem meg nem halad,
Immár én ellenem, nem tudom, ki támad,
Ez is többé hozzám kardot is nem ragad,
Mert semmiben engem, tudom, meg nem halad.”

2780 Házában jó kedvvel király vitte vala,
Három nap Fortunet vendéglette vala,
Azután ismétlen kezén fogta vala,
Egy magas hegy alá ötet vitte vala.

Oda hű emberét véle vitte vala,
Kire minden dolgát király bízta vala,
Hegy alatt kilenc bólt csináltatott vala,
Ki sok drágasággal betöltetett vala.

2785 Am ott parancsolta egyik szolgálójának,
Ajtaját megnyitná akkoron az bóltak,
Mutatása lenni immáron mindannak,
Valamit ő mondott volna Fortunének.

2790 Mikor első bóltban bementenek vala,
Ezüstnek soksága ott helyhetvén vala,
Valami ezüsből csináltatott vala,
Az egy bóltban rakva behelyhetvén vala.

2795 Szóla Fortunének, jól reá vigyázna,
Mindent megszeméllene, azmit ott láthatna,
Ha ezféle marha néki ennye vólna,
Mit király csak oda behelyhetett vólna.

2800 Nem sokat mulata Fortune, felele:
Igen alávaló önála azféle,
Szolgának fizetne országában véle,
Azért beljebb vinni az királynak kelle.

Rend szerént az király hogy bevitte vala,
Csuda drágaságot néki mutat vala,
Ki földön embernél nevezetben vala,
Jó része királynál ott az bóltban vala.

2805 Minderre Fortune akkor mondja vala,
Csak egy oszlopa is annál többbe vólna,
Nem hogy ő házánál az egyenlő vólna;
„Még több kazdagságom meg sem mondtam vólna.”

2810 Mikor már vólnának kilencedik házban,
Fortunatus hallá, azt igen csudálá,
És azmi kazdagság vólna az nyólc bóltban,
Aranyat, köveket nem vön kazdagságban.

2815 Monda Fortunének király is akkora:
„Valami nékem vólt, mind láttad immáron,
Kazdagnak magamat véltem ez világon,
De mindezek felett még egy marhám vagyon,

2820 „Kinél már nagyubbat földön nem itílek,
Illyen kazdagságot senkinek nem vélek,
Ki miatt ez földön senkitől nem félek,
Valamig világban im ez földön élek.”

Fortunatus hallá, azt igen csudálá,
Hún vólna az marha? tőle kérdi vala,
Mert sohúl oly marhát még nem látott vólna,
Kiben Fortunének része nem lött vólna.

2825 Felele az király: „Itt vagyon az bóltban,
Minden kazdagságom, ki vagyon világban,
Az többit mind tartom tőlem elmúlásban”
Fortune királynak lön illyen szólásban:

2830 „Látok most itt lenni egy kicsin ládácskát,
De annak nem tudom még én semmi hasznát,
Azban sem reméllek lenni olyan marhát,
Ki meghaladnája Fortunének házát.”

2835 Jól látá az király, szavát hogy nem hivé,
Csak azzal Fortunet véli ieszteni,
Mint hatalma alá Fortunet vehetné,
Kazdagságnak nevét magának vehetné.

2840 Az ládát előtte megnyitotta vala,
Egy karimás süveg ott azmelyben vala,
Előtte ládából el-kivőtte vala,
Hasznát Fortunének megmondotta vala:

„Aranyból, ezüstből látom kazdagb vólnál,
Kikkel mostan, értem, engem meghaladnál,
De ezzel nálamnál kazdagb itt nem vólnál,
Ez földön ez küvül felől nem haladnál.

2845 „Süvegemnek vagyon azért illyen haszna,
Valaki ez földön nagy rabságban vólna,
Azvagy kívánsága valahova vólna,
Vagy hadban valahún fegyver között vólna,

2850 „Ha fejemben lenne szőke papsüvegem
És illyen gondolat azkor lenne bennem,
Vajha most ott vólnék, hún kívánja szívem,
Mindjárt teljesedik, mit kíván én lelkem.

2855 „Nagy hadat és népet én ezzel megbírok,
Ottan odamegyek, azhún mit hallhatok,
Nagy sok fejedelmet benne megpróbálok,
Senki birtokában ezzel nem maradok.

2860 „Ezért mondom magam feljebb mindeneknél,
Mert mi lehet immár mostan nagyobb ennél?
Kinek maradása nem lesz ellenségnél,
Nagyobb gyönyörűség annak győzéséről?

„Valamit akarok mielni én velek,
Mikor táboromban vagyok őellenek,
Gyorsan én kezemben léssen ő életek,
Hamar itthon ismét, ha akarok, léznek.”

2865

Monda Fortunatus: „Im értem ezeket;
Vagyon-é több marhád mégis ezek felett,
Kivel haladhatnál felől te engemet,
Hogy én uralnálak ez úton tégedet?”

2870

Ezt mieli vala azkor illyen okból,
Mint kiszabadulna onnat a sok bóltból,
Fortune mint jöne király hatalmától,
Gondolá ezeket azért ömagából:

2875

„Most elég nem vagyok ennek győzésére,
Talám jobb énnékem entisztességemre,
Magamat most vegyem ily engedelemre,
Hogy ötet itéljem nagyubb tiszteletre.

2880

„És feljebb lennie sokkal is magamnál,
Kazdagbnak is lenni ötet sok királynál,
De mikor én lézsek oszton én házamnál,
Ezzel király oszton nem oly sokat használ.”

2885

Monda király akkor ismét Fortunének,
Hogy több vóltát kérdi ő kazdagságának,
Nagyságát jelenti sok bőv országának,
Naponként begyűlni ő sok aranyának:

2890

„Ily bővsége sohl nincs immár ez világban,
Mint én országomban itt énnám vagyon,
Ennek ő sokasága mind szám nélkül vagyon,
Ezzel is, nem tudom, ki most meghaladjon.”

2895

Nem lön mit tennie szegény Fortunének,
Mondását megtartja vala bölcs Catonak,
Ideig kellették engedni királynak,
Az főtiszteletet hogy adnája annak.

2900

Szava illyen vagyon azért bölcs Catonak,
Kit Athenásban küld Cato kis fiának,
Mely közöttte vagyon ő szép írásának,
Nescio könyvében vagyon Distichonnak:

„Emberek közt látom, — úgymond — én ezt lenni,
Gyakorta meg szokta egy másikat győzni,
Vagy szóval, erővel sokakat megbírni,
Fiam, azért hagyom, vegyed eszedbe venni:

„Ha véle nem birnál, engednél te annak,
Mert így jobbat lelnél, higgyed, temagadnak,
Ideig hogy lennél birtokában annak,
Mig jobb útát lelnél te birodalmadnak.

„Mert gyakran az győzett ismét felfordulni,
Az nagy hatalmason igen erőt venni,
Engedelmességből hatalmassá lenni,
Az rajta tött bosszút azon megállani.” 2905

Nagy Alexandernek bölcs mestere írja,
Az Aristoteles őt arra tanítja, 2910
Hatalmasb erejét néki megmutatja,
Erősbnek nálánál engednie hatta.

Ezenben az bóltból ismét kijövének,
Királytól ez okért úgy vendégletének,
Hogy már igyenesek igen örülének, 2915
Bölcsüvételekkel útra eredének.

De mikor Fortune népe közé juta,
Ott mint végeztenek, senkinek nem monda,
Csak titkon magában ezt lenni gondolta,
De bánkodik azon, királyt nem próbálta. 2920

Immár ő népével vala indulásban
És Fortune azért lön ily gondolásban,
Egykevessé mégis lenne maradásban,
Az királyhoz lenne visszafordulásban.

Ezt valamiképpen hogy ő megpróbálná, 2925
Azmit király mondott, ha az igaz vólna,
Csak beszéddel király eláltatta vólna,
Ily kevés dologért néki engedte vólna.

Királyhoz azértlan Fortune megtére,
Követvén ismétlen öhozzá beméne, 2930
Miért hozzá megtért, királlyal beszélne,
Kit csak önmagának titkon jelentene:

„Uram, mostan azért hozzád visszatértem,
Kit hasznos dolognak én magamban véltem, 2935
Miért hogy barátom nagy sok vagyon nékem,
Hól jártam, mit láttam, megkérdenek engem.

2940 „De hogy hiresedjék az felséged neve,
Kérésemre király engedelmes lenne,
Engemet börténéből ismét el-bevinne,
Kiből jövődöbe nagy sok haszna lenne.

2945 „Az süveget ismét néki megmutatná,
Mert csak formája is eszében nem jutna,
Ha ki kérdenéje, hogy mi színű vólna,
Mikoron sok helyen ő azt megmondaná,

2950 „Senki kazdagsággal azt meg nem győzheti,
Az ő nagy jószágát meg nem böcsülheti
És hatalma alá senki nem veheti,
Olyféle óltalma vagyon, úgymond, néki.

2955 „Hadd tudjam bátor csak színét megmondani,
Ha ő formáját is nem tudnám mutatni,
Hogy kiből fogjanak tenéked engedni,
Azoktól békével országodban lakni.”

2960 Ezt ingyen sem vélé az király, mint csala,
Ismét kezén fogva el-bevitte vala,
Süvegét ládából el-kivötte vala,
Fortune kezében király adta vala.

2965 Csudálkozik rajta, hogy minémü vólna,
De hogy ő fejében helyezettette vólna;
Illyen gondolatban azkoron lött vólna:
Vajha népe között most Fortune vólna!

2970 Legottan Fortune népe között ott lön,
Kiért Fortunatus nagy örömben is lön,
Gyorsan ő népével indulásában lön,
Miért hogy királynak határában ő lön.

2975 Nagy fohászodással király jajgat vala,
Fortune mint csalta, igen bánja vala,
Mert mihez élteben inkább bizik vala,
Egy szempillantásban elvesztette vala.

2980 Buvában kiméne az börténből házában,
Gyorsan elizene király határában,
Ha Fortunet érnék valahun útában,
Ötet, ha lehetne, fognák meg útában.

2975 De mikor Fortune vissza kezdé menni,
Sok nép vala véle, kezdék úgy csudálni,
Nem lönek elegek őt megkésérteni,
Mert nem úgyan vala, mint az király véli.

2980 Megírá Fortune, hogy hozzá hallgatna,
Mint király azelőtt nékie megírta,
Mert ha nem mieli, szomszédtság bomlana,
Azért azt is hozzá így hajtotta vala.

MIKÉPPEN FORTUNATUS MEGJELENTETTE MAGÁT AZ Ő ATYJÁNAK
'S ANYJÁNAK ÉS HALÁLÁRÓL.

Mikor mindezeket Fortune késérté,
Házában vígada, hogy ezt meggyőzheté,
Mindenfelé határt igen messze veté,
Egykor új udvarban szolgálait hirdeté.

2985 Nem tart vala immár senkitől világban,
De Fortune vala oly nagy jámborságban,
Mindent békével tart, kit bir hatalmával,
Nem akar rontani senkit határiban.

2990 Elege hogy vala immáron is néki,
Ha ki nem háborog ellene önéki,
Semmiben nem akar szomszédtságunk vétnei,
Inkább ellenségtől őket óltalmazni.

2995 Nagy vígan lakozék jámbor szolgálival,
Mindent ajándékoz sok szép ajándékkal,
Dicsekedik vala nagy szép udvarával
És jó szomszédival, két szép magzatjával.

3000 Már hogy mindenfelől hozzá begyülének,
Sokfelől baráti Fortunehoz jönnek,
Sokan penig hozzá messzéről küldének,
Kik az Fortunetól ott vendégletének:

Rend szerént azoknak mind megmondta vala,
Hogy az király ötet miért hitta vala,
Kazdagságát annak megpróbálta vala
És ez is immáron őhozza hallgatna.

3005

De a süveg felől emlékezet nem lön,
Miérthogy az haszna köztök titokban lön,
Azért csak magánál mind eltítkolva lön,
Hogy oda ily jól járt, nagy dicsiretet vön.

3010

Még ő vén szüleje ez világon vala
És azon városban, hol Fortune vala,
Kit senki addiglan még nem tudott vala,
Kiről önmagában gondolkodik vala.

3015

Hogy nyilvánban lenne ez mind ez világban,
Miképpen forgódott Fortune dolgában,
Mindenek valának még ott az lakásban,
Fortune mezőre méne multságban.

3020

Pétert ám mindjárt elöve szólítá,
Egy kisdéd házacsát néki megmutata,
Konyháját Péterrel ott felcsináltatá
És mint cselekedjék, néki megmutatá:

3025

„Ha valakit találsz ott lenni az házban,
Főképpen, ha lenne annak birtokában,
Vagy szegény vagy kazdag volna ömagában,
Ha rongyos volna is minden ruhájában

3030

„És ha másutt volna valahun várason,
Hogy nem találhatnád őket az szálláson,
Tudakozzál széllal te meg hamar azon,
Kerestess meg őket, várjon addig otthon.

3035

„Sohova ne bocsásd, ha akarna menni,
De ott azon házban mindvégig maradni,
Akarmint akarja önmagát menteni,
Ötet kényszerítsed engemet megvárni.”

3040

Gyorsan megszerzője lön Péter ezeknek
És megkeresője lön szegény embernek,
Elkészülése lön ottan az ebédnek,
Ily beszéde esék nyomorult embernek:

„Nem tudom, mi oka mostan ennek legyen,
Hogy hatalmas császár én házamhoz jöjen,
Ily szegény embernél nem szükség, ebéljen?”
Követi az Pétert, kéri, hogy elmenjen.

Az szegény embernek ez nem engedteték,
De Péter azban jár, mi néki hagyaték,
Pétertől akkoron nékie mondaték,
Sohova ne menne, azért leülteték.

Ideje hogy vala már jó ebédkornak,
Péter megüzené ezt az Fortunének,
Hogy immár mindenek mind készen volnának,
Szegény emberek is otthon tartatnának.

Szépen háza népét készítötte vala,
Az szegény emberhez Fortune ment vala,
Véle mindeneket odahívott vala,
Ezt miért mieli, nem érthetik vala.

Mikor nagy sereggel bemennének házban,
Néki bocsáta ott szomszéd házakban,
Ömaga beszälla az kis házacsában,
Atyja s anyja vala néki udvarlásban.

El-kiindulának, az császárt hogy láták,
De hamar a szölgák ott őket megtarták,
Az házból is szegént csak ki sem bocsáták,
Hagyá Fortunatus őket megmosdaták.

Oly nagy pirongással szegények valának,
Nagy esedezéssel Fortunének szólnak,
Néki békét hadna, méltók nem volnának
Elötte császárnak, hogy megmosdanának.

Kemény szókkal monda Fortunatus erre,
Hogy szót ne tennének bátor mostan erre,
De gyorsan mieljék hamar beszédére,
Azután üljenek mindjárt az főhelyre.

Nem lön mit tenniük, azban eljárának,
Vagyon oly csudája császár leányának
És véle egyemben nagy sok asszonyoknak,
Mi szándéka volna ott az Fortunének?

- 3080 Oly igen erősen Fortune forgódik,
Talpon állva ültet mindent, hova illik,
Nem gondola azzal, hogy hozzá nem illik,
Mert ő császár volna, szolgák megmielik.
- Mert eszében vala vén atyjának szava,
Kórosként forgatja, mit fogadott volna,
Szegény vén atyjától mint búlsút vött volna,
Élteken nékiek öremest szolgálna.
- 3085 A sok keserűség ki vala öerte
És az nagy szegénység, az mely őket érte,
Mindezek löttének utána, hogy szülte,
Szolgálnia akart önékik érette.
- 3090 Mikoron immáron vígan lakoznának,
Jó bornak miatta megszájosulnának,
Jó étel-italtól hogy megvidulnának,
Fortunatus szóla akkor vén atyjának:
- 3095 „Semmiképpen tőlem, gazda, meg ne tagadd
És beszédem mostan énnékem megfogadd,
Hogy nagy büntetéstől magadat megójad,
Mond meg azt igazán, ha völt néked fiad?”
- 3100 Ezt hallván az ember igen megfélemlék,
Asztalnál talpára szegény emelkedék,
De az Fortunetól ismét leülteték,
Rend szerént szegéntől előmondattaték.
- Miképpen éltében hogy igen kazdag völt,
Császártól is akkor ő tiszteltetik völt,
Végre házastársot magának hozott völt,
Sok ideig nékik fiok is nem lött völt.
- 3105 Elvégre Jupiter őket meghallgatta,
Vénségek idején jóvöltát mutatta,
Egy fiúmagzattal őket látogatta,
Kit nagy szerelméből Fortunének hittá.
- 3110 Az szegénység rájuk miképpen jött volna,
Ő kicsin magzatjok hogy született volna,
Az napságtól fogva szegényedett volna,
Fiok is ötölek hogy mint elment volna:

- „Kit immár nem várok soha én éltemben,
Melyért eddig vóltam az keserűségben,
Hiszem, hogy életem hogy lesz végezésben,
Társommal kimúlok ezen szegénységben.” 3115
- Fortune ezt hallván igen keseredék,
De hogy ezt mindenek nyilvánbak értenék,
Mit ő vén atyjával akkor cselekedék,
Gazdától ezféle gyakran kérdezteték. 3120
- De hogy már ezeket megmondotta volna,
Éltében nyavalyás miképpen élt volna,
Fiát szüntelenül haza várta volna:
Anyja mind szüntelen ötet nézte volna.
- Mert arcúl Fortunen elő oly jel vala, 3125
Kit császár homlokán vénasszony néz vala,
Szüntelen magában azt gondolja vala,
Illyen kérdésekből azt itili vala.
- Netalám ez volna egyetlen egy fia,
Kit oly nagy erősen várna atyja s anyja, 3130
Fiokon ollyan jegy, magában azt mondja,
De hogy császár volna, nem lehet, gondolja.
- Minderre sok szavát nem türhette vala,
Sírástól ő magát nem tarthatta vala,
Mindennél ez dolog már hogy nyilván vala, 3135
Miképpen vén ember ez földön élt vala:
- Félfelé asztalnál atyját megölelé,
Minden hallatára Fortune felelé:
„Én vagyok te fiad.” Vén atyja örülé,
Keserű sírással anyja megölelé. 3140
- Oly erősen atyját Fortunátus kéri,
Hogy eddig nem mondta ő magát meg néki,
Kegyesen bocsássa vétkeit meg néki,
Ennek sok oka völt, hogy nem mondta néki.
- Ő is megbeszélé, miképpen járt és kelt, 3145
Hogy keresett volna mindenütt ő oly helt,
Holott vén atyjának találna életet,
Kit végre Jupiter nagy jó végre rendelt :

3150 „Hogy immár lehetek néktek szolgálattal,
 Én mind holtodiglan lések óltalommal
 És együttartalak mindaddig magammal,
 Mig Jupiter együttart asszonyanyámmal.”

3155 Mint keserves népek igen örülének,
 Hálát Jupiternek erről ők tevének,
 Vénségek idején segítőt lelének,
 Asztalnál isméglen ott mind leülének.

3160 De ez csuda dolog, hogy császár leánya,
 Vén asszont ölelé, mintha édes anyja,
 Vólna önégie szülő és nagyanyja,
 Semmivel nem gondol, ötet úgy apolja.

Mert azki ő urát valóban szereti,
 Semmi atyjafiát az nem gyűlölheti,
 Annak szerelmejért ezt megmihelheti,
 Hogy ötet tiszteli és igen böcsüli.

3165 Ezen mind fejenként, azok ott valának,
 Dicsiretet tőnek fattig Fortunének,
 Nem nézte rút voltát atyjának s anyjának,
 De hogy ura lött vólt ő fogadásának.

3170 Már hogy vólna vége a sok beszélésnek,
 Elhagyása hogy lön akkor ételeknek,
 Ismét ömagokat adák nagy örömmek,
 Fortune meghagyá azt hamar Péternek:

3175 Szép ruhákat hamar Péter hozattasson,
 Atyjának, anyjának öltözni mutasson,
 Szekeret utánok mindjára hozasson,
 Szép házat az várban nekik tisztíttasson.

3180 Házához felvivé azért tisztességgel,
 Az népek valának véle nagy örömmel,
 Dicsérték, tisztelék azért sok nemzettel,
 Hogy így cselekedett vólna szüleivel.

Jó falka ideig nála éltek vala,
 Kikre császárnevet ő is adta vala,
 Mind azban jártanak, mit atyja mond vala,
 Egyik másik után kimúltanak vala.

3185 Kiből nagy bánatja lön ott Fortunének
 És véle egyemben szép házastársának,
 Hogy nagy betegsége ezből lön asszonnak,
 Halála is juta eszében atyjának.

3190 Ugy annyira ezből következett vala,
 Nagy hosszú betegség reá esett vala,
 Kiből végre asszony ugyan meghólt vala,
 Melyért Fortunatus igen búsult vala.

3195 Nagysok beszédekkel kellene mondani,
 Fortune szép társán mint fogá bánkódni
 És teljes életben ők egymást szeretni,
 Kiért keservesen kezde veszekedni.

3200 Mindenik halála szűvén forog vala,
 Kiknek kimulások nehezítik vala,
 Minden gondolatit elfordítják vala,
 Ő is nem sok várván, megbetegült vala.

Társ nélkül élt vala jó falka ideig,
 Betegségben sindék Fortune mindaddig,
 Magában gondolja, ha él is valamig,
 De társ nélkül lészen éltében mind fattig.

3205 „Mert nincsen szerelem felette már annak,
 Azmint hozzám vala császár leányának,
 Elöttem lön hólta atyjának s anyjának,
 Azért azont várom mennyekből magamnak.”

3210 Megismeré azért, sokáig nem élne,
 Gondolá magában, azmíg eszén lenne,
 Két fia utána birtokában lenne,
 Éltében előttök hogy végezést tenne.

3215 Behívatta vala teljes mind országát,
 Azokkal egyemben sok jó szomszédságát,
 Azkikre gondolá, hogy bizhatja magát,
 Pétert is magához úgy, mint jó hű szolgát.

3220 Szép renddel mindenről testamentomát tön,
 Ha fiát uralnák, arról bizonyos lön,
 Teljes udvarától akkor felelet lön,
 Mindéltig uralják, kiről hitölés lön.

- Nagy szép beszédekkel mindent úgy kér vala,
Hogy egymást szeretnék, nekik mondja vala,
„Mert így maradtok meg”, — azt üvölti vala, —
„Ha egyik másikon bosszút nem állana.”
- 3225 „Lám én nem bántattam, azki békét hagyott
És én határomban engemet nem bántott,
Sokat elszenvedtem, azki megbosszantott,
Ily engedelemért végre hozzám hajlott.
- 3230 „Ezt tudom peniglen, mindnyájan tudjátok,
Azkik értelmesek most előttem vattok,
Jó egyenességgel végig uralkodtok,
De visszavonással igen bontakoztok.
- 3235 „Szüvemből kívánnám megmaradástokat,
Istentől is kérem minden javatokat,
Ha engem szerettek, fogadjátok szómat,
Mert nem enmagamnak keresem hasznomat.
- 3240 „Tudjátok, sok dolgot mieltem véletek,
Kikről, ha akartok, megemlékezhetek,
Immár Isten legyen, hüveim, veletek,
Boldogságot lássam ismét tiveletek.
- „Mégis erre kérlek, mieljétek értem,
Ne háborítsátok, kérlek, két gyermekem,
Míg élnek világon, legyen hirem nékem,
Engem szerettetek, legyen ilyen nevem.
- 3245 „Hiszem, szolgálatomért megmielitek,
Kik én tüteket még eddig öröztelek,
Isten után, kérlek, el ne felejtsetek,
Mire én most kértem mindnyájan tüteket.
- 3250 „Mert jól látjátok, hogy órámnak ideje,
Elközelgetett én életemnek vége,
Én lelkeimnek nincsen itt maradó helye,
Am két fiaimat hagyom most érette.”
- 3255 Sirván és óhajtván ott minden hívei,
Előtte valának néki jó szolgálói,
Teljes seregével minden azt üvölti:
„Miért Isten velünk mostan ezt mieli?”

- „Hogy tölünk elvészen ilyen fejedelmet,
Kitől várunk vala mostan hiedelmet,
Sokáig éltünkben való segedelmet,
Nám tőle vallottunk lenni győzedelmet.” 3260
- Előle kiküldé szép szókkal mind őket,
Uralni, böcsülni hagyá nekik Pétert,
Mert sok szolgálattal nékiek ő lehet,
Kit sok ő közülök soha is nem tehet.
- Nem felejtheté el Péter szolgálatját, 3265
Az is elunta vala világban magát,
Kit jól megértétek és nagy jámborságát,
Erről minden eszében veheti magát.
- Nem vete már nagy gondviselést Péterre,
Ismeré nékie is hamar lenne vége, 3270
Fiaitól semmi bántása ne lenne,
Hogy nyugodalomba lenne már ő szüve.
- De hogy az ország ötet is úgy uralná,
Mint önnön két fiát, Fortunatus hagyá,
Érdemlette régtől fogva szolgáltatja, 3275
Két fiára az ország lássa, ott hagyá.
- Forgatja elmében ő kincses tarsolyát
És ennek felette süvegének hasznát,
Fiainak hadná, megmondaná ő hasznát,
Mert látá előtte ő végső óráját. 3280
- Szóla két fiának, ottbenn maradnának,
Csak ketten az házban előtte állnának,
Néminémü dolgot tőle hallanának,
Kivel jövendőben sokat használnának. —
- Ugy mint édes atya szóval megdorgálá, 3285
Egymás szeretnejkék, nekik hatta vala,
Meg ne osztoznának, őket inti vala,
Visszát birodalmon egyik is ne vonna.
- Mert mihelt ök ha egymást gyűlölni kezdnék,
Egyik-másik ellen vinni ügyekezdnék, 3290
Teljes birodalmok tőlek bontakoznék,
Híres és jó nevek nekik megbomlanék.

3295 „Jó hírem és nevem nékem megörüztetek,
Ha ki gonoszt rám mond, megércsítetek (így),
Az ki jó erkölccsel, mind előlvegyétek,
Ha mi hiba benne, azt is betöltsetek.

3300 „Mert néha ez vagyon és sokszor világban,
Ha kinek ő atyja vólt fajtalomtságban,
Vagy emberek előtt vólt volna szólásban,
Fia jámborsága azt megjobbitásban.”

Ezenben kivövé nyakából tarsolyát
És eléhozatá fiával ládáját,
Szépen mind elkezdé fiának mondását,
Süvegnek, erszénnek megmondá ő hasznát.

3305 „Még eddig senkinek meg nem mondtam vala,
Fiaim, ezeket nem hirdettem vala,
Ezeknek mi haszna és ereje vólna,
Mely nagy csudaképpen hozzájuttam vala.

3310 „Im látjátok ketten én rút erszényemet,
Isten után ez gazdagított engemet,
Aranyba nincsen fogyatkozása ennek,
Nem mondtam senkinek, hanem most tinéktek.

3315 „Ne legyen gondotok, míg ez erszény léssen,
Szegények nem lésttek, míg nálatok léssen,
Igen örüztetek, töletek ne vesszen,
Nem lelttek erszént többet, ki ilyen léssen.”

3320 Azt is megmondá, mint jutott vólna hozzá,
Egy erdőben adta vólna az Fortuna,
Nagy paranccsal néki is meghatta vólna,
Idegennek, hogy senkinek ne mondaná.

„Eddig régen vesztettem vólna engemet,
Ha megjelöntöttem vólna erszényemet,
Ha élni akartok, most kérem tüteket,
Nagy böcsületben tartjátok erszényemet.”

3325 Eleitől fogva mint az dolog vala,
Fiainak szépen megbeszélte vala,
Mégis szép beszéddel őket inti vala,
Süvegét ládából hogy kivötte vala.

Az süvegnek hasznát azt is megbeszélé,
Mint jutott kezében, ő mind megbeszélé,
Senki már ez világon olyant nem lelne,
Senki sem vólna, ki azt megböcsülhetné.

3330

János kisebb fia Fortunének vala,
De Andalosánál mégis eszesb vala,
Erszént és süvegét néki adta vala,
Hogy ő örüznéje, azt meghatta vala.

3335

Senki önáloknál már kazdagb nem lenne,
Ha nálok titokban örüzésben lenne,
Kéri házastársa ha melyiknek lenne,
Annak is tudtára soha az ne lenne.

3340

„De ha megszükölné bátyja életében,
Vagy valahún esnék ellenség kezében,
Titkon csak süvegét néki engedésben,
Bizott emberedtől hogy hozzáküldésben.

„Erszént is nyakadból soha ki ne vessed,
De mindenek előtt mint én, úgy elrejtseed,
Sok ember láttára onnat ki se vegyed,
Ha így cselekesztek, haszon lesz, higgyétek.

3345

Mindeneket immár elvégezett vala,
Fiait, szolgát megkövette vala,
Szemét az egekre felemelte vala,
Lelkét ő testéből kibocsátta vala.

3350

Mint illik, urokat szépen eltemeték,
Fortune jóvóltát mind megemlígeték,
Két fiát utána éltekben tisztelék,
Mint urok meghatta, szeretvén becsülék.

3355

Végre Andalosa kezde szelleljárni,
Sok különb helyekre kezde igyekezni,
Végre egy leányhoz együtt találkozni,
Kit azkor magában úgy kezde szeretni.

3360

Mind elfelejtkezék atyja mondásáról,
Meg sem emlékezék immáron ő arról,
Nem foga élnie leánnyal jámborul,
Az leánnak szóla tarsolynak hasznáról.

3365 Mert igen szereté, de végre megcsalá,
Süvegnek hasznát is megmondotta vala,
Kit szép szóval otthon öccsétől csalt vala,
Leány ismét tőle mind elcsalta vala.

3370 Nagy pirongatással öccséhez megtére,
Bátyja szegény vólna, Jánosnak lön hire,
Kit akkor nem tudá vélnie, hogy mire
Bátyja jutott vólna hamar szegénségre.

3375 Andalosa öccsét félre hívta vala,
Hogy mindent elvesztett, néki mondta vala,
Kiert az Jánosnak gondja esett vólna,
Szóval ő az bátyját igen feddi vala.

3380 De néki meghagyá, senkinek ne szólna
És hogy titkon nála végig megmaradna,
Mert tanácsot néki ismét olyat adna,
Kivel mindeniket onnat meghozhatná.

Csuda kalmárarut ott szerze nékie,
Ötet kénszerité meg oda mennie,
Az várnak előtte áróval lennie
És hogy leány szokott egyházhoz mennie.

3385 Melyből következék, hogy megnyerte vala,
Süvegét és erszént visszahozott vala,
Ki már csak magokban nagy titokban vala,
Végre ha nem éltek, meghóltanak vala.

3390 Ifjak, hallottátok Fortune életét,
Kiből érthetitek részszerént nemzetét,
Mire vitte vala ez világban végét,
Hogy atyját tisztelé és ő vén szülejét.

3395 Mindezekre azért bocsánatot kérek,
Azmi vétket ezben ellenetek leltek,
Ifjak, mindezeket, kérlek, megértsétek,
Az mire ez tanít, esztekben vegyétek.

3400 Derék írást erre én még nem olvastam,
Életét is ennek többé nem hallottam,
Gondolatból azért nem szinte ezt irtam,
Ezt irván németből Szebenben hallottam.

Azért ha valaki ezt olvasta vólna
És erről különbet ha az értett vólna,
Kivel én írásom nem egyenlő vólna,
Oka mindezeknek, mert csak ki tudhatná?

5405 Mindenestől fogván azt meg nem érthettem,
Azmint Fortuneról eszembe vehettem,
Sokak kérelmére ide behelyhettem,
Neveket atyjának, császárnak ejtettem.

V É G E.

JEGYZETEK.

Hartyáni Imre.

Mielőtt Hartyáni Imréről és a többi kisebb énekszerző társairól szólnánk, meg kell emlékeznünk röviden az első protestáns énekeskönyvekről. Tudva azt, hogy Luther nagy fontosságú szerepet juttatott az istentiszteletben a gyülekezet nemzeti nyelvű éneklésének és hogy e célból maga is szerzett egyházi énekeket — egészen bizonyosnak vehetjük, hogy a reformáció elfogadásával egyidejűleg nálunk is készültek prot. énekeskönyvek. Ezeket az első énekeskönyveket kezdetben kézirati másolatban terjesztették. Az első szerzők maguk a reformátorok voltak, akik eredetileg az általuk reformált egyházak használatára szánták énekeiket, ezeket aztán az énekszerzésre magukban tehetséget nem érző más reformátorok és lelkészek is átvették, ha pedig énekszerző ihlet szállta meg őket, az énekek számát újjal is gyarapították.

A legrégebb fennmaradt énekeskönyv, melynek töredékét Erdélyi Pál közölte a M. Könyvszemle 1887. évfolyamában, talán csak Luther énekeinek fordítása volt Gálszécsitől (1536). Legalább a töredék az ajánlólevélen kívül csak két Luther-éneket tartott fenn. Valószínű, hogy a prot. énekeskönyvek csakhamar ezután felvették később szinte általánossá vált alakjukat, t. i. hogy egy részét a Dávid zsoltárai foglalták el, másik részét ünnepi (karácsonyi stb.), valamint alkalmi énekek. A Dávid zsoltárainak előtérbe nyomulását az magyarázza meg, hogy Kálvin ezeket többre becsülte az emberi szerzeményeknél.

De azután mikor a magyar reformáció az egyházalapítás után a szervezkedéshez látott, az istentisztelet ünnepélyesebbé tételére véget, főként a nagyobb egyházak számára Gradualét is szerkesztett, melyhez mintául a katolikus Gradualét vette, kihagyva belőle a hittételeivel össze nem egyeztethető részeket. Ilyen a Batthyány-kódex (1541—63); első ismert nyomtatott formája a Kálmáncsehi elveszett Gradualéja, első fennmaradt nyomtatott formája pedig a Huszár Gál énekeskönyve.

Huszár Gálról szólva, meg kell említenem, hogy ő valószínűen először a gyülekezeti és magánistentiszteleti használatra szánt *rendes* énekeskönyvet szerkesztette és adta ki 1560-ban (ennek a címe lehetett: *Isteni dicséreték és Psalmusok* (8°, Meliusnak ajánlva). Ez nem maradt fent, de azért — mint erre alább rátérünk — azt hisszük, ismerjük a tartalmát. Mivel a Székely István „Istenes énekek. Krakkó 1538” című kiadványa sem maradt ránk, Zsoltára pedig, épen úgy mint a Heltaié, prózai fordítás, tehát nem tartozik az énekirodalomba, a Hoffgreff-féle énekeskönyv pedig főként bibliai históriákat tartalmaz: Gálszécsi töredéke után Huszár Gál énekeskönyve az *első ismeretes* (l. alább) *nyomatott énekeskönyv*. Ővé az első fennmaradt Graduale is. Eddigi ismereteink szerint ugyan Kálmáncsehi S. Márton volt az első, aki Graduale szerkesztésére és kiadására rászánta magát. Erről szóló tudomásunkat ismét csak Ujfalvi S. Imrének köszönhetjük, aki az 1602. évi énekeskönyv történeti visszapillantásában ezeket mondja róla: „Kálmáncsehi Márton mester (ítélem, hogy azt hívják Sánta Mártonnak) egy keresztyéni gyülekezetben való reggeli énekléseket, melyeket primáknak hívnak, magyarra fordította (így) a psalmusokkal egyetemben. Vannak ebben Hymnusok, Antifonák, Psalmusok, Responsoriumok, versiculi, praecationes seu Collectae et Benedictiones in 8°.” Ennek létezését az Ujfalvi hitelére el kell fogadnunk, de meglep bennünket, hogy midőn Huszár Gál egy szakasztott ilyen Gradualét szerkeszt, egy szóval sem emlékezik meg arról, hogy ő előtte már valaki csinált ilyet, sőt inkább munkája előszavából azt olvashatjuk ki, hogy úttörőnek tartja magát e téren. „Minekokaért — úgymond — hogy a mi Urunkat Istenünket a régi szent emberekkel mi is egyelőképpen dicsérhetnénk, im az ő tőlök szerzött isteni dicséreték közöl, ahol mit a jámbor keresztyén atyafiak magyarul csináltak, öszveszedegtettem. Melyekhez a régi és mostani anyaszentegyháznak külön-különféle szükségiben való imádságát is néhol-néhol beirtam.” Ez a kijelentés utal ugyan „jámbor keresztyén atyafiak” korábbi munkájára, de az öszszeszedegetés mégis csak szerkesztést jelent. Az így elkészült művet 1574-ben (4°) Komjátiban ki is nyomtatta. Címe: „A keresztyéni gyülekezetekben való isteni dicséreték és imádságok” és két részből áll. Első része Graduale, mely hangjegyekkel ellátva közli, amit a Ministernek, a Községnek, a Kórusnak, a Gyermeknek kell énekelni, vannak Hymnusok, Psalmusok, Antifonák, Responsoriumok utasítással, mikor következik a Prosa, Epistola, Capitulum, Benedicamus stb. Ezek közé vannak beiktatva az imádságok. Ez van az első részben. Ennek a végére a következő érdekes megjegyzést teszi: „E könyben (így)

való Psalmusokról és egyéb dicséretekről. Miért-hogy a Psalmusok a diákul való régi translatioban sok helyen igen különböznek a sidó Bibliában való értelemtől, ezokaért e mi fordításunkban nem a régi translatiot, hanem a sidó textust vettük. Azért akinek nem mind járton tetszik, ne siessen adzig (így) itélni (coecus de colore), hanem olvassa meg először a sidó textust, s ám bátor kárhoztasson azután bennünket. Az Hymnusokat kedig, Antiphonakot (így) és egyéb lelki énekeket abban hadtuk, amiben találtuk. Mindezekkel nem ártani, hanem inkább szolgálni akartunk a Krisztus hiveinek. Csináljon jobbat, akitől lehet, hogy ne menjen üres kézzel az itéletre Krisztusnak eleibe.” Ez a jegyzet a „Finis primae partis” után a „Registrom” előtt áll.

Eddig nem ismertünk olyan példányt, melyben több lett volna ennél az I. résznél, pedig az Ujfalvi-féle bibliográfiai felsorolás világosan mondja, hogy „H. G. A keresztyéni gyülekezetben való isteni dicséretet és imádságokat kibocsátá in 4°, két részben Komjátiban laktában 1574”. Az eddig ismeretes egyetlen eperjesi példányban nincs is több ennél az első résznél. Újabbban azonban előkerült egy másik példány, amelyben benne van ez a második rész is. Igaz hogy végül csonka, de nem sok hiányozhatik belőle. (L. alább.) Ennek a II. résznek ebben a példányban nincs külön címlapja. Valószínű, hogy egyáltalán nem is volt, legalább az ívjege arra mutat. T. i. A-val kezdődik az ív, pedig ha címlap is van, azt is beszámítják az ívjelzésbe, ha nem teszik is fel a címlapra (kivételesen erre is van példa), de azért a szöveg első lapja A., szokott lenni. Címfelirata: „MÁSODIC RESZE A | SZENT GYÜLEKEZETBEN | VALO ISTENI DICZERETEKNEK”. | ; a díszítés után: „A PREDICATIO VTAN VA- | lo Isteni Diczeretec.” Lehet, hogy Huszár Gál nem akarta megvárni, míg a II. rész nyomtatásával elkészült s mihelyt az első készen volt, azt külön is kibocsátotta, s a II. rész elkészülte után pedig teljes példányokat (I., II. rész) adott ki. Ezt a feltevésünket látszik támogatni az I. rész Registroma után nyomtatott figyelmeztetés: „A Psalmusokból és a régi szenteknek egyéb könyörgéseiből való több isteni Dicséretet, Istennek kegyelmes segítségéből e könyvnek második részében adjuk ki.”

Ennek a II. résznek (Fejcíme rendesen: a) A SZENTEGYHAZBAN VALO b) ISTENI DICZERETEC) tartalma három részre oszlik, ú. m. 1. Prédikáció után való isteni dicséretet; 2. XXXII^a: A Psalmusokból való isteni dicséretet; 3. CXXIII^b: Halotttemetéskor való isteni dicséretet (csonka). Halotti ének csak hat van benne; Az istennek jó voltáról kezdetű ének hatodik versszakának „hogy haragom ne mennyen be De” szavaival (a CXXVI. levelen) szakad meg. Terje-

delme e szerint: 4°, A—Z ||| + a—i ívjeggyel I—CXXVI számozott levél (több helyen hibás levélszámozással).

Ha összehasonlítjuk a Huszár Gál énekeskönyvének ezt a második részét a Bornemisza Péter 1582-ben megjelent *Enekec, három rendbe* c. művével, arra az érdekes eredményre jutunk, hogy ezt Bornemisza teljes egészében bevette a maga gyűjteményébe. Csak a főcímet (MÁSODIC RESZE... és A PREDICATIO VTAN VA- | Isteni Diczeretec) hagyta el, ahelyett az első éneknek, melynek kezdete: Aldott az Ur Isten örökké mennyekben, ezt a címet adta: Isteni dicséret és hálaadás. Notája: Tudni adta nyilván. A másodiknak is más címet adott. Huszárnál: Más dicséret a predicatio után (Tü keresztyének), Bornemiszánál: Hogy az Istent dicsérnénk. A harmadik és negyedik ének mindkettőben egyformán van, de az 5. ének elé Bornemisza egy főcímet is tesz: KÖZÖNSÉGES ISTENI DICZERETEC. A 6. énektől kezdve azután a két énekeskönyv egyező, sőt Bornemisza az átvételkor a részcímet (A Psalmusokból való isteni dicséret; Halotttemetéskor való Isteni dicséret [így, H.-nál: „diczeretec” van sajtóhibával „diczeretec” helyett]) is meghagyta, a sorrenden sem változtatott, nála a Psalmusok után egy csoport más különböző tárgyú dicséret következik, csak hogy a Palatics György 1570-ben készült éneke után, mellyel Huszárnál zárul ez a „Psalmusokból való isteni dicséret” c. rész, Bornemisza még két éneket told be: a Valkai Kelemen énekét (Az Isten előtt való megigazolásról: „Csak tereád Ur Isten” kezdettel) és saját szerzeményét: „Enekeczke gyermekec (így) regentesere (így), kit Bornemisza Peter szerzet Szulok (így) Anna Balasii Janosne nevere. Notaia: Meni sokat szol etc.” A Huszár Gál énekeskönyvét annyira híven követi, hogy még a hibás sorrenden (144., 143., 145., 142. Psalmus) sem változtat, de elhagyja Huszár Gálnak a 142. Psalmus után tett subjectiv jellegű nyilatkozatát: E Psalmusokra azután találkoztunk, hogy immár a töbit (így) kinyomtattuk volt. Kiket el nem akartunk hadni: Mert az hiveknek nagy vigasztalásokra vadnak.

Ez az egybevetés amiatt is érdekes, mert Bornemiszánál a Halotttemetéskorra való isteni dicséret cím alatt a Huszár Gál csonkán maradt énekén kívül még csak két ének van, ú. m. Mégis azonrol. Megszabadultam már én az testi haláltól és Az halálról való emlékeztetés. Batizi Andrásé. Ember emlékezzél az szomorú halálról: tehát csak ennyi lehetett a Huszár Gál énekeskönyvében is. Ezt megerősíti az a körülmény, hogy a Bornemiszánál (CLXVI^a oldalon) ezután következő „Az hiveknek regveli könyörgések az anya szent egyháznak szükségéért” Huszár énekeskönyve első részéből (201a, 233b, 143b) vannak átvéve s ezután még csak egy ének

van: Könyörgés. Notaia: Szannya az Ur Isten etc. Lass hozzám Ur Isten kegyelmes szemekkel. Ez az ének az, melyet Szilády Áron Balassa énekének fogadott el azért, mert Balassának van egy elveszett éneke: „Láss hozzám idvességemnek Istene” kezdettel, holott inkább valószínű, hogy ezt maga Ládoni Sára szerezte, mert a versfőkben Ládoni Sára sk. áll, az sk pedig, ha név után áll, azt szokta jelenteni: saját keze írása. Ezek után Bornemisza énekeskönyvének II. része következik, ebben hosszabb énekek vannak (Az Teremtésről, Bornemisza P. saját műve stb.), tehát jogosult a feltevés, hogy Huszár énekeskönyve a temetési énekekkel zárult s csak egy ív hiányozhat a csonka második részből s azt a fentebb említett temetési énekeken kívül az Index foglalta el. Ennélfogva e második rész előkerülésével énekirodalmunk tartalmilag nem gyarapodott.

De ez a II. rész előkerülése más szempontból nagyon becses. Ennek alapján joggal tehetjük fel, hogy Huszár Gálnak 1560-ban Debrecenben nyomtatott „Isteni dicséreték és psalmusok” c. énekeskönyve tartalmilag ezzel a második résszel megegyezett, úgy hogy ez úgy tekinthető, mint az 1560-iki kiadás második bővített kiadása. Már a cím is arra vall, mert ebben vannak a dicséreték és psalmusok. Az is lehet, hogy első énekeskönyvének több énekét az első részbe osztotta be. Ezt abból lehetne következtetni, hogy az 1566-iki Váradai Énekeskönyv és Szegedi Gergely Énekeskönyvének több éneke megvan a Gradualéban is, — de ez nem változtatta meg a Gradualéhoz II. rész gyanánt csatolt énekeskönyv alaplényegét. Hogy bővített kiadással van dolgunk, az kétségtelen abból, hogy 1560 után készült énekek is vannak benne. Azon fentebb idézett megjegyzése után („E Psalmusokra azután találkoztunk” stb.) mindjárt az első közölt éneke (VII. Ps. Számkivetésre Dávid megyen vala) 1564-ből való, a másodiknál (X. Ps.) nincs dátum, a 3-ik (XXIII. Ps.) ismét 1564-ből, a 4-ik (LXXI. Ps.) 1563-ból való, ezeket tehát a bővített kiadás rendezésekor a Szegedi Gergely 1569-iki énekeskönyvéből vehette át. A váradai 1566-iki énekeskönyvben egy sincs meg e négy psalmus közül. De hogy a Váradai énekeskönyvet is felhasználta, azt abból következtetjük, hogy olyan is van nála (pl. Én Istenem benned biztam; Istenünkhöz fohászkodván), ami viszont Szegedinél nincs meg, de megvan a Váradai énekeskönyvben, habár közös forrásuk is lehetett. Mivel ezeken kívül Palatics Györgynek először nála található éneke az utolsó versszak szerint 1570-ben készült „Csonka toronnak erős tömlőcében”, tehát kétségtelen, hogy ez a betoldás 1570-ből vagy 1570 után való.

Mindezek előre bocsátása után így képzeljük el e II. rész kelet-

kezését: Huszár Gál 1560-ban kiadja az „Isteni dicséreteket és psalmusok”-at; 1562-ben Szegedi Gergely szerkeszt és ad ki Debrecenben egy „rövidet” Énekeskönyv”-et, amint Sz. Ujfalvi Imre mondja: 1566-ban az L. F. monogrammos szerkesztő (amely monogrammm minden valószínűség szerint Literatus Ferenc nevét rejti, amint ezt S. Szabó József b. cikke a Debreceni Szemlében (1929. 350—1. l.) meggyőzően bizonyítja) a Huszár Gál és Szegedi Gergely énekeskönyveiből egy újat kompilál („egyben szedőget”, amint maga mondja). 1569-ben Szegedi Gergely ujonnan kiadja (1563-ban és 1564-ben fordított énekeivel bővítve) „Énekeskönyv”-ét. Ezek után Huszár Gál Gradualét szerkeszt, melybe beilleszti első énekeskönyve, valamint a Szegedi Gergely és Literatus Ferenc énekeskönyveinek odaillő énekeit, a többit pedig második rész gyanánt mellékeli hozzá. E második rész nyomtatásával 1569-ben már a XCII. oldalig haladhatott s az ekkor megjelent Szegedi Énekeskönyvének újabb bővüléseit (7., 10., 33. stb. psalmus), melyeket már a sorba be nem oszthatott, soronkívül a 142. psalmus után lenyomatta. Így jelent az meg Komjáthiban 1574-ben.

Hartyáni Imre kötetünkben közölt énekének, az LI. Zsoltár fordításának legrégebb szövegét az 1566-iki Várad énekeskönyvből ismerjük. Az énekszerző nevét a versfők tartották fenn. De nem egyformán. Az 1566-iki énekeskönyvben HARSIANI IMRÖHHUS, az 1569-ikiben HARTIANI stb. név jö ki a versfökből. A két alak közül, miként Szilády, mi is a HARTIANI-nak adjuk az elsőséget, mivel a T után következő I betűre szükség van, hogy (régí írásmód szerint) TY legyen belőle, de a HARSIANI-ban levő I felesleges. Mindamellett, hogy mégis az 1566. évi szöveget közöljük, ennek oka az, hogy e kiadvány eddig követett eljárásához, hogy minden irodalmi emlék a legrégebb szöveg szerint közlendő, hívek akartunk maradni. Egyébként a szövegen a versfő kedvéért esett változtatást alább közöljük. Nem tartjuk egyébként lehetetlennek, hogy ez az ének meg lehetett a Szegedi énekeskönyvének 1562-iki (elveszett) kiadásában, az 1560-iki (szintén elveszett) Huszár Gál-féle énekeskönyvben is.

Erről a Hartyániról semmit sem tudunk. Balassa Bálintnak volt egy Hartyáni Imre nevű inasa, akiről végrendeletében így emlékezik meg: „az zabola-lovamat és az pej paripát minden... egy ezüstös csákánnyal egyetemben, ki merő ezüst aranyozott, Pándy Zsigmondnál vagyon és szablyával egyetemben hagyom az én inasomnak Hartyáni Imrének.” (Századok 1873.). Szilády, aki Balassa-életrajzában e végrendeleti intézkedést szintén idézi, megmagyarázza, hogy az inas szó a régi magyar családéletben írdeáko^t, titkárt jelentett. Ehhez adhatjuk még a későbbi időből azt, hogy

Mikesnek sokáig ez volt a címe, Gyöngyösi komornyik volt, Rimaynak is hasonló állása lehetett egy ideig. Szilády utal arra, hogy a Bornemisza énekeskönyvében (1582) van ennek a Hartyáninak egy éneke s megjegyzi, hogy a későbbi énekeskönyvek, mint már az 1593-iki bártfai is, a *Hartiáni* névből *Harsiáni*-t formáltak. Akkor, mikor Szilády ezt írta (1879), sem a Szegedi-féle, sem a Várad énekeskönyv nem volt ismeretes. Azért nyilván úgy okoskodott, hogy 1582-ben a Balassa hatása alatt írta az énekét. Ma már tudjuk, hogy Balassa a Hartyáni éneke írásakor 16-, esetleg tízéves volt. Tehát inkább ő hathatott volna Balassára. Azért még később lehetett volna a Balassa inasa. A két ló, aranyozott csákány és szablya hagyományozásával — mint Szilády teszi — még arra is lehetne következtetni, hogy bujdosásában is társa volt Balassának. De sem erről, sem pedig arról, hogy — ugyancsak Szilády szerint — ő volna a Radványi kódex összeírója, nincsen semmi adatunk.

Hartyáni éneke a népszerű énekek közé tartozik. Ennek bizonyossága, hogy majd minden énekeskönyv átvette. A már említettek kívül megvan az 1579-iki énekeskönyvben, Huszár Gál énekeskönyve újabban felfedezett II. részében (LIVa), Bornemisza Ék. (1582), 1590., 1592. és a Gönczi-féle Ék. lenyomataiban, sőt meg rövidítve a Kájoni Énekeskönyvében (1676, 1719) is.

6. s. Várad Ék. *el veszē*. Szegedi: *el veszē*.

7. s. Várad: *Büneimel*. Szegedi: *büneimvel*.

10. s. Itt van a versfő kedvéért való szövegmódosítás: Várad: *Szent templomodat megsz.* Szegedinél: *Templomodat en megsz.*

14. s. Vár. *Mint*. Szeg. *Mind*.

15. s. *Mint a nyárlevél én úgy reszketek*. A népies szólások között *Reszket mint a nyárfalevél* alakban fordul elő s népies magyarázat is fűződik hozzá, hogy miért reszket a nyárfalevél? Az eredetiben, sőt az LI. zsoltárnak ugyancsak a Várad énekeskönyvben levő másik két fordításában sem fordul e hasonlat elő, tehát kétség-telenül Hartyáni betoldása.

16. s. Vár. *méhébe*. Sz. *méhében*.

22. s. Vár. *eleibe*. Szeg. *élében*.

33. s. Vár. *büneseknek*. Sz. *bünösöknek*.

36. s. A Váradiban levő *dicseret* sajtóhiba *dicseretet* helyett, miként a Szegediében van.

37—8. s. Vár. *jóságomat-marhámot*. Szeg. *jóságomat-marhámot*.

39. s. Szeg. *igaz vállassomat*.

41. s. Vár. *most*. Szeg. *mostan*.

47. s. A Váradiban *tészé*: azt hisszük sajtóhiba *tészé* helyett. Szegedi: *teszen*.

István deák.

A versek fejéből ISTVÁN DEÁK KÉSZE jő ki. Valószínűen a helyes kiegészítés KÉSZÉTETTE. Ezt az István deákot rendszeren egy személynek veszik avval a *Temesváry István deákkal*, aki a Báthori István és Kinizsi Pál kenyérmezei diadalát megénekelte 1569-ben, „hogy Telegden lagnék scholamesterségben”. (L. *Temesvári I.-t* alább.)

Ez ének megvan az 1566-iki Váradi, az 1569-iki Szegedi Gergely-féle, az 1574-iki Huszár Gál-féle, az 1579-iki, az 1582-iki Bornemisza-, az 1590, 1592-iki és későbbi, sőt a Kájoni 1676-iki és 1719-iki énekeskönyveiben is.

Dallama a Váradi Énekeskönyvben és a Huszár Gál Énekeskönyvben is (II. rész LXIII/a.) Cyrus éneke nótája. Ez alatt bizonyára Kákonyi Péternek 1549-ben írt „Historia Astiagis regis et Ciri” (Kiad. R. M. K. T. II. köt. 301—14. l.) értendő, melynek legrégibb kiadását (Debrecen) 1574-ből ismerjük. Szegedi Gergely Énekeskönyvében nincsen nótajelzés; Huszár Gál a Váradi Ék. nótajelzéseit veszi át s mivel (mint fentebb említettük) Bornemisza a Huszár Gál Ék.-e második részét bekebelezi a maga énekgyűjteményébe, tehát ezt a nótajelzést is változatlanul veszi át.

- 6. s. Szegedinél: *Még el nem mulnak.*
- 10. s. Sz. *jót tehessen.*
- 16. s. Sz. *szertettél.* Váradi: *szörstöttél.*
- 22. s. Váradi: *téné.* Szegedi: *fené.*
- 25. s. Váradi: *énnék fölötte.* Szeg. *feletté.*
- 26. s. Vár. Szeg. *Ő közzül is.*
- 32. s. Szegedi: *önnen.*
- 37—38. Váradi: *Késsz.* Szegedi: *Kesz.*
- 40. Szegedi: *Szent nevedet örökké d.*
- 41. Vár. *Kelly.* Szeg. *Kely.*
- 50. Váradi, Szegedi: *ötvenhat részében*, a címül közölt 57 helyett. Némely kiadás a címfelíratot változtatta 56-ra.

[Szegedi] Lajos.

A szerző nevét a versfők adják: LUDVICUS. Már Kálmán Farkas megjegyezte, hogy ez a *Ludovicus* valószínűen Szegedi Lajos. Először a krakói magyar bursa jegyzőkönyvében találkozunk a névvel, amely bursába Kálmáncsehi Márton seniorsága alatt 1525-ben lépett be. Az egyetemre pedig 1525 okt. 9-én iratkozott be: *Ludovicus Dyonisy de Zegedino dioc. Baciensis (Magyarországi tanulók külföl-*

dön. III. (Bp. 1893.) 25. 97. l.). Ebből tehát azt is megtudjuk, hogy az apját Dienesnek hívták. Az is figyelemreméltó, hogy miként a Bursa jegyzőkönyvében neve a Kálmáncsehiével együtt fordul elő, úgy később is többször szerepelnek együtt, úgy látszik itt olyan barátság szövődött köztük, hogy később is szívesen dolgoztak együtt közös egyházuk előmeneteléért. A krakói tanulóév után sok ideig nem hallat Szegedi magáról. Csak 1547-ben szept. 26-án bukkan fel ismét a neve Sylvester Jánosnak Bécsből Nádasdyhoz küldött levelében. A levélírára az adott okot, hogy Ludovicus Teghezinus valami zsoldárokat (quosdam psalmos) küldött magyar fordításban dedicációval ellátva Nádasdynak. Nádasdy felküldte e művet Bécsbe Sylvesterhez nyomtatás végett, de egyszersmind meghagyta, hogy mielőtt a nyomdára bízna, a fordítást bírálja meg. Sylvester készséggel eleget tett a megbízásnak, de a bírálatban nem volt köszönet. Sylvester nagyon haragudott a fordítóra, mert mikor Új Testamentum fordításából egy csomó példányt Fejérvárra küldött, ezek ott a vértanuvá lett Bertalan házában elvesztek. Ez a fordító, mikor Fejérváron működött, kárhóztató példányai pusztulását. Most azután (bár előre tiltakozik, mintha rosszat rosszal akarna visszafizetni) visszaadja a kölcsönt, sőt megfenyegeti, hogy kihuzza rejtekéből és megveszi rajta hitvány munkájának jutalmát, a 32 aranyat. Nem is tagadhatja meg azt tőle — úgymond — ha Isten igéjének igaz szolgája.

A bírálat leleplezéssel kezdődik. Megmagyarázza, hogy a Ludovicus Teghezinus álnév, mert ez a szó hazai nyelvünkön *Zeghet*-nek hangzik, ha a betűket megfordítjuk, amit más városok és falvak nevével is meg kell tenni, hogy azok jelentése (!) kiderüljön. E leleplezés után beleköt a Nádasdyhoz intézett ajánlólevél címébe s annyi hibát talál ebben az egy mondatban, hogy ideje sem jut a zsoldárok bírálatára. Az ajánlás így kezdődik: *Az tholmach istennek esmeretibe való nevedeket kevanna az olvasónak.* Sylvester minden szóban talál hibát. Pl. *tholmach* v. *tholmacz* az, aki élőszóval magyaráz, az *istennek* szó elől elmaradt a névelő, az *olvasó*-hoz oda kellett volna tenni, hogy *ember*, mert így a templomban használt olvasót érthetnék alatta stb. Végül aztán azt is megmondja, hogy így kellett volna e mondatot fogalmazni: *Az ki ez könuet Magyar nelwre fordította Kivanna az istentul azoknak, kik ezt olvassak hog az ü esmeretiben neukeggenek.* Van a Sylvester levelében több érdekes megjegyzés is, pl. hogy ezt meglehetne tanulni az ő Grammatikájából, mely Nádasdynál a porba hever, elkallódik s borstakaró lesz belőle; hivatkozik Erasmusnak újszövetségi jegyzeteire s panaszkodik, hogy régebben is, mostan is sokan szorgoskodnak minden haszon nélkül az efféle írásban, mint amilyen ez a mi tegzesünk (pharetratus nos-

ter). Azt is említi, hogy ő különböző egyházi és világi írókból összeszedte a jó fordítás általános és különös szabályait és azokat szokása szerint közhelyekké rendszerezte, hogy akár beszéd-, akár írásközben készen és számozva legyenek. Ilyenek szabályok nélkül — úgymond — ebben a studiumban senki sikerrel nem forgolódhatik, ehhez a korhoz méltó dolgot senki ki nem adhat. (Ir. Közl. 1893. 96—98. l.)

Ilyen ajánlás után Nádasdy alig vállalkozott a neki ajánlott zoltárok kiadására.

Ha Teghezinus csakugyan álnév, ill. anagramma v. metathesis, amit egyébként nem gondoltunk volna, de amit valóság gyanánt kell fogadnunk, mert hiszen Sylvester nagyon jól látszik ismerni azt, akiről szó van, akkor az ő megfejtése szerinti Szegedi Lajos a mi Ludovicusunk lehet. Annál is inkább öreá gondolhatunk itt, mert éppen zoltárfordításról van szó. Tehát több zoltárt is fordított. Sőt, aki nem fogadná el S. Szabó József feltevését (Debr. Szemle, 1929. 350—1. l.), hogy a Váradai énekeskönyv (1566) szerkesztőjének titokzatos L. F. betűje alatt Literatus Ferenc, a Bocskay Györgyné provisor a lappang, még arra is gondolhatna, hogy ez az álnevet használni szerető Ludovicus lehet s talán a maga zoltárfordításait is belevette ebbe az új énekeskönyvbe. Későbbi életrajzi adatai, hogy 1553-ban kevés ideig Bécsben volt tanár, hogy 1556 táján krasznai plébános volt s Kálvin urvacsorai tanát vallotta s Kálmáncsehivel együtt munkálkodott Erdély reformálásában (V. ö. RMKT. II. 464. l.) s jelen volt az 1557 jún. 13-án Kolozsváron tartott zsinaton és a beteg Kálmáncsehi helyett ő vitatkozott a kálmánisták részéről: ennek nem mondanának ellent, az pedig, hogy 1561 körül Heltainak segítségére volt az Újtestamentum fordításában, még kevésbé. Heltai hálával emlékezik meg itt szerelmes vény bátyjáról tiszt. Lajos mesterről, mint dézsi főlelkipásztorról (Bod: *Bibl. hist.* 140. l.). De minek akarjuk a feltevések számát szaporítani. Szegedi Lajos további élete folyását az egyháztörténet tartja számon. 1564—5. kolozsvári magyar pap, 1567. unitáriussá lett s a gyulafehérvári második disputáción is (1578) megjelent. 1571-ben Szászvároson működött 1583-ban bekövetkezett haláláig. Nem tartjuk lehetetlennek, hogy e név alatt két egyházi férfiúnak (talán apának és fiúnak) életrajzi adatai keveredtek össze. Szegedi Lajos 1525-ben már a krakói egyetem hallgatója, tehát legálább húszéves s így halálakor közel járt volna a 80. évhez. Ez túlhosszú életkor ezekben a mozgalmas időkben.

Ez ének a közkedveltségű énekek közé tartozik. Megvan a Váradai énekeskönyvön kívül Szegedi Gergelynél (1569), Huszár Gálnál (1574. II. r.), Bornemiszánál (1582), az 1579, 1590 s a bártfai Ék. 1593 (216. és 307. l.) későbbi énekeskönyvekben is, a Vasady-kódex-

ben (78^b—79^a), sőt a református énekeskönyv revisiója alkalmával ezt átvették a régiak közül.

A feliratban sajtóhiba az I. Psalmus, helyesen LI-nek kellene lenni. Az ugyanott idézett II. Reg. 11. (a Károli Gáspár-féle bibliafordításban II. Sám. 11. rész) az Uriás megöletését beszéli el. Maga a zoltárfelirat is utal erre.

2. s. Váradai Ék.: *álnoktul. Szegedi: álnokul.*

5. s. V. *Derékképpen megtisztits. Szeg.: Derékképpen te m.*

32. s. V.: *mebántunk. Sz.: megbántottunk.*

Tesini [Imre].

Az ének versfőiből TESINIS vagy TÉSINIS jő ki. Először Kálmán Farkas gondolt arra, hogy ez *Tessényi Imre* cenki pap neve lehet, aki 1591-ben jelen volt a csepregi colloquiumon. Ilyen család csakugyan élt Magyarországon s nevét valószínűen Teschentől (Teschen cseh alakja: Tešin) vette. Teseni Vencel, „Szép Magelona” fordítója és kiadója valószínűen későbbi bevándorló.

A XXX. Psalmusnak a Károli Gáspár bibliafordításában XXXI. felel meg. Megvan e zoltár a Váradai Énekeskönyvben (1566) 59. l., a Szegediében (1569) 23. l., Huszár Gál Énekeskönyve (1574) II. részében (XLV^a l.), Bornemiszánál (1582) XCIII^a l., az 1579-ikiben (22. l.), az 1590-iki, az ajánlásról Nagy Dorkó (Váradai Kis Gáspárné, a könyvnyomtatóról Csáktornyai énekeskönyvének nevezett) debreceni énekeskönyvben 25. l.; 1592-iki 20. l. s a későbbiekben is.

1. s. *En Istenem* helyett, mint már Kálmán F. észrevette, az 1579-iki Ék.-ben *Uram Isten* van, így találjuk ezt az 1590-ikiben és később is.

7. s. Váradai: *bè kéuér*, Szegedi: *be keuer*.

11. s. Szeg.: *tartasz*.

19. s. Vár.: *vagy e mentségem*. Szeg.: *vagy mentségem*.

Tseh.

Az író neve a versek fejeiben van. Ilyen nevű egyházi írófő ebben a korban nem ismerünk. Szerepel ugyan egy Cseh Márton, a Lovak orvoságos könyvecskéje szerzője, de ez ekkor még gyermek volt. Túlmerész feltevés volna Kálmáncsehire gondolni, akinek ugyan volt egy énekeskönyve, mint fentebb említettük.

Ez az ének nincs meg Szegedi Gergely énekeskönyvében, ahol a 183—9. lapokon a *Halotttemetről való énekek* mind egy csoportba

vannak összegyűjtve. A Huszár Gál énekeskönyve II. részében (1574) szintén el vannak már a halotti énekek különítve s itt a CXXIII^b lapon van! Megvan Bornemisszánál, az 1590. évi Ék.-ben (281. lapon) s a később külön kiadott halotti énekeskönyvekben is. A debreceni 1632. évi *In exequiis defunctorum. Halot (így) temetes korra való énekek* c. kiadásban, melynek *Rövid előjáró beszéd-e* Debrecenben, 1598-ban Pünköszt havának 12. napján kelt s aláírása E. S. U., (Kálmán Farkas aláírt jegyzete szerint Emericus-Szilvás-Ujfalvi), ez az ének szintén megvan s felirata szerint Esaiás 64. részéből készült.

4—8. s. Az Esaiás könyve 64. r. 3. 4. verse van itt szabadon átalakítva, mely így hangzik a Károli fordításában: Hiszen öröktől fogva nem hallottak és fülükbe sem jutott, szem nem látott más Istent te kívüled, aki így cselekszik azzal, aki őt várja. Elébe még annak, aki örvend és igazságot cselekszik, akik utaidban rólad emlékeznek! Ime, te felgerjedtél és mi vétkeznénk; régóta így vagyunk; megtartatunk-é?

A Váradi énekeskönyv (1566) névtelen szerzőktől írt énekei.

A Váradi Énekeskönyvet, mely a nyomtatás helyéről nevezetik így s melyet előbb is gyakran emlegettünk, Hellebrandt Árpád 1892-ben fedezte fel a wolfenbütteli könyvtárban. Címe: A KERESZTYE | NI GYÜLEKEZETBEN VALO | ISTENI DICZERETEK EGYBEN SzE- | Dö-GETTEK, ES MOSTAN, NYOMTATTA. | tak vyonnan eregbitetek (így), es emen- | daltattatak (így) L. F. altal. | PSALMO C.XLIX. | Diczeretet modgyatok az Istennek az szen- | teknek Gyülekezetiben. | VARADON. | Nyomatot (így) Raphael Hoffhalter, ANNO D. | M. D. LXVJ. || 4°. A — Z + A — A üj = 186 + 1 levél: TABLAYA (azaz Mutató-tábla). A cím 1. 3. 5. 7. sora, a nyomtatás helye és éve minium-nyomással.*

Mivel Szilády Áron a Szegedi Énekeskönyve kiadásához csatolt függelékben ezt az énekeskönyvet is összehasonlította a Szegediével (IX—XII. lap), az újra összehasonlítást feleslegesnek tartjuk, csak azt jegyezzük meg, hogy ahol a Szegedi Énekeskönyvében hiányzó énekeket felsorolja (XI—XII. lap), a Bornemissa Énekeskönyve helyett most már több helyen az ennél régebbi Huszár Gál-féle Énekeskönyv második részét lehetne felemlíteni, amelyet Szilády még nem ismert. Azért írjuk: több helyen, mert olyan ének is van, amely nincs meg Huszár Gálnál.

* A nyomda a második sorban *Gyülekezetben* szó V betűje s a 9. sorban ugyanezen szó u betűje felett levő kis c jelt, mely az ü-t jelzi, valamint a *szedögettek* ö betűjét jelző o felé tett c-t nem tudta visszaadni.

Mint nevezetes dolgot említjük föl, hogy a címben említett L. F. monogramm S. Szabó Józsefnek a Debreceni Szemle 1929. évfolyama szeptemberi számában (350—351. l.) megjelent „Ki volt az 1566. évi váradi énekeskönyv emendátora?., c. b. közleménye szerint Literatus Ferenc, másképen János deák, a Bocskay Györgyné jószágigazgatója nevét rejti, akinek nőtestvérét Erzsébetet, Melius Péter vette feleségül. Ez állítás bizonyosságára S. Szabó Debrecen város jegyzőkönyvéből három érdekes birtokügyi adatot közöl. Ez a feltevés futólag nekünk is eszünkbe ötlött, midőn ez adatok közül kettőt az Irod. Közl. 1910. évfolyama 108. 109. lapján Csürös Ferenc közlésében olvastunk, s örömmel látjuk, hogy ez nemcsak másnak is eszébe jutott, hanem S. Szabó alapos érvelése által valószínűvé válik. A Literatus Ferenc neve még később is szerepel. A Daróci Imre éneke versfőiből ez jö ki: *Emericus Daroci Francisco Literato in Oroszi fecit*. De ez már aligha a mi Literatus Ferencünk, mivel 1604-ben írja, tehát nagy időtávolság van 1566 és 1604 között, de meg úgy látszik, hogy ugyanerre vonatkozik az ének utolsó két sora: Ez éneket Csapán Ferenc Deáknak Holtom után hagyom testamentumban.

A Váradi és Szegedi Gergely Énekeskönyve egybevetésének eredménye, hogy a Váradi Ék. következő énekei nincsenek meg a Szegediében:

1. *Kérlek és intlek.*
2. *Senki ne bizzék.*
3. *Tudjuk Uram Isten.*
4. *Istenünkhöz foházkodván.*
5. *Legyen nagy vigasságunk.*
6. *Én Istenem benned bízom.*
7. *Csuda dolgot beszélnek* (A fősvényről).
8. *Magasztaljuk az Ur Istent már hivek* (Dobokai M.).
9. *Hallgasd meg Ur Isten.*
10. *Atya Ur Isten, mennybéli.*
11. *Jövel szent Lélek Isten* (Szegedi Kis István).
12. *Hajts meg Ur Isten kegyes füleidet.*
13. *Mi Urunk Jézus Krisztusnak.*
14. *Emlékezzél Ur Isten hivedről.*
15. *Dicsérlek téged mennybéli Isten.*

E tizenöt ének közül a 7. 8. 11. számúakat még Szilády Áron közölte e mű korábbi köteteiben, a 3. számút (a *Tseh* versfővel) ebben a kötetben a 8—9. lapon, a fentmaradó 11 éneket „A váradi énekeskönyv (1566) névtelen szerzőktől írt énekei” cím alá foglalva itt adjuk ki. Evvel elértük azt, hogy a Váradi Énekeskönyv egész anyaga napvilágot látott, t. i. a többi rész a Szegedi Gergely Énekeskönyvének különkiadásában (Bp., 1893.) könnyen hozzáférhető.

Ezek az énekek nincsenek meg Szegedinél (ezért nem közlünk itt varianst), de nagyjából megvannak a későbbi énekeskönyvekben.

1. *Kérlek és intlek.* Megvan a Huszár Gál Ék. II. rész XX^b lapján; a Bornemissa Ék. (1582) LXXI^b (sajtóhiba LXVIII^b); 1592-iki Ék. 156. l., s ennek későbbi kiadásában, sőt Illyés István: Soltári énekek (1693) c. kath. énekeskönyvében is (147. l.).

2. *Senki ne bizzék jó szerencséjében.* Bornemisza Ék. (1582) CCXLIX^{a-b} lapon. Itt a felirata: Hogy csak Istenben kellessék bízunk; 1593. bártfai Ék. 366. l. A váradi Ék.-ben nótául idézett ének: Mi kegyes Atyánk, kit vallunk hitünkben, u. o. 33. lapon van e címmel: „Az Miatyánk azon nótára”; az előtte álló, melyre ez utal: „A tiz parancsolat a Saphicum carmen notaiára.” Tehát ez az ének is a sapphói versformára menne. De itt természetesen mértékes versről nincs szó, csak a szótagok száma szerinti utánzatról, bár erre se nagyon ügyel a szerző, mert az Adonicus sor hol 5, hol 6 szótagból áll. Ugyanolyan versformát használ, mint Péchy Ferenc Szent Miklós-hymnusában, csak hogy az szerényebben Endecasyllabon-nak nevezi versformáját. Ilyen nótajelzést többet is találunk énekeskönyveinkben. Pl. Huszár Gálnál (I. rész CLXXIX. b.): Az Elegiacum avagy Pentametrum vers Discant notájára; Bornemisznál (LXII. b.): „A Mecoenas (így) atavis edite regibus Discant notaiara” stb.

3. *Istenünkhöz fohászkodván.* Megvan Huszár Gálnál (II. rész XCIX^a) és Bornemisznál (CXXXIX^a). Mindkét helyen ez a címe: Az mi időnkben való nyomoruságainkról való panaszolkodás. Notaiá: Dicséretes példát mondok nektek etc., az 1590-iki Ék.-ben (277. l.) „Anyaszentegyház panaszolkodása” a címe; 1592. 152. l.; Kájoninál 1719. 452. l. és a későbbi ref. énekeskönyvekben is.

4. *Legyen nagy vigasságunk.* Nincs sem Huszár Gálnál, sem Bornemisznál.

5. *En Istenem benned bízam.* Megvan Huszár Gálnál (II. rész. XCVIII^b). Itt felirata: Azon Psalmus (Előtte a LXXI. Ps. van). Notaiá: Uram Isten magasságban. Bornemisznál (CXXXVIII^b) ugyanilyen felirattal.

6. *Hallgasd meg Úr Isten, mi beszédünket.* Megvan Bornemisza Ék. CCLV^a lapon; a Gönczi-féle énekeskönyv különböző kiadásaiban.

7. *Atya Ur Isten, mennybéli teremtőnk.* Megvan az 1590-iki énekeskönyvben (258. l.). Itt felirata: Más ének. Felséges Isten notára; az 1592-ikiben (139. l.) és a későbbi kiadásaiban.

8. *Hajts meg, Úr Isten, kegyes füleidet.* 1590-iki énekeskönyvben, a 258. lapon címül: „Szép ének” van, maga az ének a 259. lapon kezdődik; 1592 (139. l.) és a későbbi kiadásokban.

9. *De populi Israelitici numeratione. Mi Urunk Jézus Krisztusnak.* Az 1590-iki énekeskönyvben (260. l.) címe: Az Izrael fiainak számlálásokról. A későbbi kiadásokban (1592. kk.) rendszeren ez a címe: *Döghalálnak megszüntetésejért. Ex 2 Sam. 24.* Egyébként mint elbeszélő költemény, kéri ez énekek sorából.

10. *Emlékezzél Úr Isten, hiveidről.* Megvan Huszár Gálnál (II. rész IV^b. l.). A címe: Más könyörgés a lelki ételnek és italnak adásáért, a notaiá: Légy irgalmas etc. Ugyanígy nyomatta le Bornemisza

Ék. LVIII^b. (S. h. LVI.); megvan az 1579-ikiben; az 1590-ikiben (262. l.), 1592-ikiben (125. l.) és a későbbi kiadásokban.

11. *Dicsirlek téged, mennybéli Isten, én édös teremtőm.* Az 1590-iki énekeskönyv szerkesztője ismerte ez éneket, mert a 273. lapon a „Mikor a Sidó nemzet tartatnék Babiloniában” kezdetű éneknek nótájául választotta. Megvan a Lugossy-kódexben is (84. lev.) A versfőkből: DOMNUS M LEKS (Dominus mea lex?) olvasható ki.

Dóci Ilona (1567).

A Dicsirlek tégedet, én édes Istenem, nagy kegyelmességédért! kezdetű ének versfőből DOCHI ILONA neve jö ki s habár gyakori dolog, hogy valakinek a nevére szerez az énekszerző éneket, akinek nevét a versfőkbe is befoglalja, mégis hajlandók vagyunk az ének szerzését Dóci Ionának tulajdonítani, mivel az utolsó előtti strófában maga hangsúlyozza, hogy annak van az énekekben panaszolt szomorúsága, aki az éneket rendelé versekben 1567-ben pünkösdsnek elmúltában.

Megvan Bornemisznál (254. l.); Bártfai Énekeskönyv (1593) 350. l.

Bornemisza Miklós (1568).

Bornemisza Miklós életéről nem maradtak fenn adataink. Az utolsó versszak szerint ez egyetlen művét 1568-ban „Istennek hivein keserűségben” írta, ebből, valamint a mű végén levő intelemből azt lehetne következtetni, hogy pap volt. Az énekszerzők rendes szokását nem követi és nem árulja el működési helyét. Nevét a címlapon kívül a versfőkben latinul mondja meg: MARTIRIVM ELEASARIS ET SEPTEM FILIORVM EIVS CUM MATRE SOLO[M]ONA GRAFICE DESCRIPTVM PER NICOLAVM BORNEMISSA IN LAVDEM ALTISSIMI AMEN EEA. E latin akrostichonból valószínűnek látszik, hogy latin műveltségű pap vagy tanító lehetett. Művének négy szövegét ismerjük, két nyomtatott kiadását és két kézirati másolatát. Az egyik nyomtatott kiadást Szabó K. (Régi M. Kvt. I. 356. sz.) XVI. századi bártfai kiadásnak gondolja, a másikon a kolophon megmondja, hogy Debrecenben 1605-ben nyomtatott. (U. o. 396. sz.). Kardos Lajos szerint a két kiadás nyomása, betűi, s egész kiállítása megegyezik egymással, tehát — úgymond — a nyomtatási hely és év nélkül megjelent kiadás lehet akár előbbi, akár későbbi, csupán annyi látszik bizonyosnak, hogy csak egy pár év különbség van a kettő között. Az év nélküli a M. N. Múzeum könyvtáráé, a debreceni kiadás a debreceni ref.

kollégium tulajdona. Az egyik kézirati másolat a Lugossy-codexben (146^b—155^a) van ugyancsak a debreceni ref. kollégiumban, ezt Kardos az előbb említett két kiadásnál korábbi és gondosabb kiadás másolatának tartja (egy versszakkal bővebb is; l. alább), a másik a Kuun-kódexben van (1—18. l.).

Az Eleázár és a hét Makkabeus-testvér története azok közé a bibliai elbeszélések közé tartozik, amelyek leghamarább magukra vonták az egyházi költők figyelmét. Már a negyedik században élt Caius Marius Victorinus Afer neve alatt találunk egy *Carmen de fratribus VII Maccabaeis interfectis ab Antiocho Epiphane* c. bibliai epikus művet, melynek régebbi szerkezete 394 hexameterből áll s mint ál-Victorinus mű szerepel, egyébként szerzőségét egy darabig Hilariusnak is tulajdonították. (Manitius: *Gesch. d. christlich-lat. Poesie*. Stuttgart, 1891, 113—9. l.). A német irodalomban Hans Sachstól (1552. *Die Machabeer*) elkezdve számos tragédiai feldolgozása van, amelyek közül a Werner Zakariásé (*Die Mutter der Makabäer*) és Ludwig Ottóé (*Die Makkabäer*, 1852) a legismertebb. A mi elbeszélésünk nem az ál-Victorinusén alapul, mely retorikai gyakorlatnak látszik s a benne levő beszédek nagyobb része az anya szájába van adva s a fiai hősi halála felett érzett örömeiben hal meg. Itt nincsenek ilyen beszédek s Antiochus végezteti ki fiait után az anyát is.

Hogy e bibliai tárgy nálunk is népszerű volt, bizonyosága az, hogy a 16-ik századtól három magyar verses feldolgozását ismerjük, úgymint Sztárai Mihályét (1546), a Bornemisza Miklósét, melyet itt közlünk és Zombori Antalét, mely 1583-ban Debrecenben jelent meg s egyetlen példánya a British Museumban van. A Sztárai Mihály énekét Szilády névtelenül közölte a Régi M. Költők Tára II. kötetében (317—24. l.), de később, mikor Sztárai többi műveit is kiadta, maga is utalt erre. (V. köt. 349. l.). Ez főként abban különbözik a Bornemisza feldolgozásától, hogy Eleázár történetével foglalkozik részletesen, a fiai vértanúságát nem részletezi. Zombori művének csak második része szól Eleázárról és fiairól, de így is nagyobb (800 sor), mint Sztárai (228 s.) és Bornemisza éneke (464 s.) együttvéve.

A bibliai história nótájául idézett „Nagy bánatban Dávid etc.” a 37. zsoltár Szegedi Gergelytől származó fordításának kezdő sora és mások is használják a nóta gyanánt.

Forrásául az ének a Makkabeusok könyve 6., 7. részét nevezi meg. Ennek a Vulgata szerint kanonikus, a protestánsok szerint apokrifus műnek II. könyvéről van itt szó. Csakhogy ebben a hét Makkabeus-testvér neve nincs meg, úgy hogy bár Bornemisza ezt vette alapul, de egyben-másban másunna (V. ö. Makkabeusok IV. könyve) vett adatokkal kiegészíti. Előadása eléggé szabatos és folyamatos, de verselése nagyon gyenge, rímeire semmi gondot nem fordít.

9. s. Lugossy-kód. *Roppantot(t) sereggel.*
 11. s. L. *Jerusalembe hogy ő b. v.*
 13. s. L. *szent Templomban.*
 17. s. L. *Igen sok praedáját.*
 18. s. L. *tékozlásból.*
 24. s. L. *elhadnák, monda.*
 28. s. L. *koromlja vala.*
 29. s. L. *szöndülés az népek között.*
 32. s. L. *minden nép között.*
 33. s. L. *Magzatját két asszony. A Bibliában is két asszonyról van szó.*
 36. s. L. *tartja vala.*
 38. s. L. *hordozták vala.*
 39. s. L. *kivette vala.*
 47. s. L. *Egy nagy magas.*
 53. s. L. *emberek kik ott állnak vala.*
 56. s. L. *Disznóhúst ne önnének meghagyván vala.*
 57. s. L. *Eliázár, alább Eleazárt ír.*
 62. s. L. *Disznóhussal ötet.*
 63. s. L. *uszollá.*
 71. s. L. *rád szánt fogsága (valószínűen soksága helyett).*
 75. s. L. *Ily fertelmes étet hogy ő utálta.*
 81. s. L. *Soha az ég alatt többet vallok (így).*
 96. s. L. *le vonják.*
 97. s. L. *az égben.*
 98. s. L. *nagy sok kénjaival.*
 104. s. L. *Kikre keservesen rejá néz vala.*
 118. s. L. *Az poroszlók semmit nem nyerhetének.*
 126. s. L. *örök Istene.*
 135. s. L. *ingörli vala.*
 136. s. L. *izgatja vala.*
 137. s. L. *még hét.*
 140. s. L. *parancsolja.*
 147. s. L. *Salomona.*
 158. s. L. *szépségökön álmélkodása.*
 159. s. L. *Nagy bátor voltokon oly nagy csodája.*
 163. s. L. *én inlésömet.*
 171. s. L. *tömerdek kéncsökkel.*
 175. s. L. *fogók(k)al szag(g)atni mindon husokat.*
 178. s. L. *nagy vas fazekakat.*
 187. s. L. *Sok k.*
 188. s. L. *vagy tanétója.*
 189. s. L. *csak bizodal munk.*

193. s. L. *merészségöket.*

A 200. sor után a Lugossy-kódexben ez a strófa van, amely nincs meg a nyomtatott kiadásban:

*Mindön tagjából már vér kifoly vala,
Nyelvét gyökerestül kivonták vala
És fejének bőrét levonták vala,
Kezeit, lábait elválták vala.*

Ennek hiányzását már Kardos L. észrevette (id. h.) s ebből azt következteti, hogy a Lugossy-kodex egy elveszett (az ismeretesektől különböző) kiadás szövegét tartotta fent. Ezt az állítást helyesen támogatja avval az észrevételével, hogy e hiányzó strófa *M* betűjével a versfőkből kijő a SOLO[M]ONA neve. Az is támogatja ez állítást, hogy a bibliában is van e strófa tartalmának megfelelő szövegrészlet.

212. s. L. *hagyá (mondja helyett).*

215. s. L. *Szép szóval az ifjat ő inti vala,
Disznóhusban önnék, úgy kéri vala.*

217. s. L. *Rejája az ifjú —*

225. s. L. *Pogány király látá ezt is hogy megholt.*

236. s. L. *Bürét (buret) levonyatá.*

241. s. L. *Ezt ifjunak neve szent Aber vala (később is Abert ír).*

255. s. L. *Örökkül örökké.*

257. s. L. *Istennek lelkét ajánlá.*

259. s. L. *hozná kénra.*

267. s. L. *együtt származtunk.*

271. s. L. *az halálra mert látod, bizvást megyünk.*

284. s. L. *kénlódjál azért.*

286. s. L. *Mert látá az Machert.*

288. s. L. *Judást azért fogák.*

289. s. L. *kénzatni kezdé.*

292. s. L. *tagjai.*

293. s. L. *Röttenetössen öt kénozák vala.*

299. s. L. *örökké leszön.*

300. s. L. *örökkül örökké.*

302. s. L. *Akas ifjat.*

304. s. L. *kénzatá.*

308. s. L. *Gyötrelmet mi kénunk hoz te fiadnaknak (így).*

311. s. L. *Aret.*

314. s. L. *Rettönetös kéntul megótalmazlak.*

318. s. L. *neveltettünk.*

319. s. L. *születtünk.*

320. s. L. *Azért az Isténért mind meghalunk.*

321. s. L. *nagy csudája.*

323—4. s. L. *parancsolja—hagyja.*

326. s. L. *rakattak vala.*

327. s. L. *Hogy az láng immáran megfojtja vala.*

330. s. L. *tajtézkzik vala.*

343. s. L. *ennek az ő neve vala.*

349. s. L. *Mönyemő nagy.*

352. s. L. *hidd meg én szómat.*

364. s. L. *feledője.*

366. s. L. *kilenced holnapig én hordoztak (így, hordoztalak h.)*

371. s. L. *örökké leszünk.*

372. s. L. *szép atyáddal együtt örülünk.*

377. s. L. *Légy követője hat szép bátyaidnak.*

384. s. L. *megoldta vala.*

392. s. L. *feje vagy királ.*

395. s. L. *inkáblan.*

396. s. L. *Ő nyelvecskéjét is kivonták vala.*

399. s. L. *fejét töröli vala.*

404. s. L. *nagy lángazó tűzben őt vették vala.*

409. s. L. *Tén ilyen óhajtást.*

411. s. L. *Bátyjaival, atyával.*

416. s. L. *bocsáta asszont.*

417. s. L. *kenzatá asszont.*

419. s. L. *szaggatják vala.*

425. s. L. *Eleázárt.*

427. s. L. *ként szenvedését.*

428. s. L. *Hittlen Antyochus (így) kegyötlenységét.*

434. s. L. *mint fiaira.*

439. s. L. *Bününkből serkenjünk akaratjára.*

441. s. L. *Mind (így) szent Eleázár mi is szenvedjünk.*

460. s. L. *ronts el ellenségidnek.*

461—2. s. L. *Az ki ez éneket költé versőkben,*

Nevét el-beirták versők fejében.

464. s. L. *Istennek hivi keserűségben.*

Nikolsburgi névtelen.

A kenyérmezei diadalról két históriás énekünk van. Az egyik Temesvári Istváné, amelyet hátrább közlünk, a másik egy névtelené, akit Toldy *Nikolsburgi névtelennek* nevezett el. Ez elnevezés onnan ered, hogy az utolsó versszak szerint 1568-ban „ez éneket szerzék az jó Morvaságban, Boldogasszony havában (január) Nekkij Purgh

várában, Jó Magyarországrul való gondolatban." Nekki Purghról, azaz Nikolsburgról (Morvaországban) tudjuk, hogy Kerecsényi László véggyulai kapitány 60.000 forintot vette meg s családja is ott lakott, tehát magyar deáknak lenni kellett a várban. Gyuláról ismerünk egy énekszerzőt, Balázsdeák Márton, vagy Szilády szerint Békési Balázst, aki Gyulán volt még az 1566-iki ostrom alkalmával is s Pető Gáspár szerint a vár feladásakor török fogságba esett. Csakhogy ugyanerről Istvánfi azt írja, hogy az ostromkor kapott sebébe belehalt. De ha nem ez volt az énekszerző, kétségtelen, hogy Nikolsburgban volt magyar énekes, aki a kenyérmezei diadalt megénekelte.

Ennek a históriás éneknek nyomtatott kiadását nem ismerjük. Műve talán még sem jelent nyomtatásban. Kései XVII. v. XVIII. századi másolatban Tinódi 1554. évi Chronicája mellé kötve maradt fent a késmárki ev. lyceum könyvtárában. Onnan közölte Pekár Károly a budapesti VII. ker. külső állami főgimnázium 1904/5. évi értesítőjében, mely *Históriás ének a kenyérmezei diadalról 1568-ból* címmel (1905) különnyomatban is megjelent.

Forrása neki is, mint Temesvári Istvánnak, a másik feldolgozó-
nak, Bonfini történeti műve. Tizenkét szótagú sorokra minden vers-
szakban ötödikül egy tizenhárom szótagú sor következik egy rimmel,
azaz ötsarkú strófában, mint a Czobor Mihály Kariklia-énekében. De
verselése nagyon gyenge, még a szótagok számát is sokszor elvétí, az
ötödik sorban 12—14 szótagot is találunk.

A késmárki ev. lyceumi másolatot nem kaphattuk kölcsön; szö-
vegünk az akadémiai másolat és a Pekár összehasonlításán alapul.

18. v. s. Akad. más. es (is) *esék*. Pekárnál: *ez esék*.

22. s. Pekár említi, hogy a kézirat *Kenésy* alakja helyett a
szokásos (Kinizsy) kiejtést használja. Az akadémiai másolat több-
féleképen írja e nevet.

50. s. Ak. *tudtak vala*, Pekár: *juttak vala*.

53. s. Pekár: *meghallották vala*.

69. s. P. *székelyek*.

70. s. P. *meghálának*.

79. s. P. *étele, itala*.

81. s. P. *másikkat*.

111—5. s. Protestáns szerzőre vallanak.

134. s. P. *megvívunk*.

161. s. P. *halljátok az ő sirásokat*.

166. s. P. *csincsér*. M. Ny. Sz. I. 435. h. csincsér: manila =
bilincs.

183. s. P. *az Jézus Krisztustul*.

199. s. P. *idején*.

201. s. Ak. *in*.

219. s. P. *Hogy nem mint ő néki pironkodjatok*.

306. s. *nagy sebbel*. V. ö. sebbel-lobbal. Temesvárinál 293. s.
oly nagy sietséggel.

329. s. Pekár: *Két felől nagy rést tör, ő oda lenn vala*. Akad.
Kétfelől nagy két tör ő odalán vala. V. ö. Temesvárinál: *Valamerre*
téről: hátat ad a pogán, | Két éles tör vala néki az oldalán.

376. s. Ak. *hácsok*.

385. s. P. *Akiket ő benne erővel kaphatnának*. Ak. *Akiket ő*
benne érének kaphatnának.

390. s. P. *parasztok*.

395. s. P. *a melyet*.

399. s. P. *hálana*.

414. s. P. *csókolják*.

420. s. P. *Láták, hogy már az éjjel közelget volna*.

429. s. P. *Vitézek jó kedvet*.

478. s. P. *Nekyspurgh*. Akad. *Nekki Purgh*.

Hunyadi Ferenc.

Trója veszedelmének históriáját Hunyadi Ferenc írta meg elő-
szőr hat részre osztott verses históriájában. Kiadásából ítélve, ez volt
a legnépszerűbb Trója-história. Kolozsváron 1577-ben jelent meg elő-
szőr, vagyis ez a legrégebbi fentmaradt kiadás. Az utolsó versszak
szerint másfélezer és a hatvankilencben írta művét, tehát a nótául
választott Mátyás király históriája (Göröcsöni műve) vagy már ez év
előtt megjelent, ami ellenkezik Szabó Károly azon feltevésével, hogy
Göröcsöni a munka írása közben 1574-ben meghalt s azért nem foly-
tathatta művét, vagy pedig utólag kapta a nótajelzést, amire van
példa. Későbbi kiadásai: Debrecen 1582; Kolozsvár 1586, 1613, 1651;
Sic 1592; Lócse 1656, 76, 92; Pozsony 1729 és még több kiadás.
Kéziratban megvan a Csoma-kódexben is.

Hunyadit mint magyar költőt Szabó Károly fedezte fel (Régi
M. Könyvtár 130. sz. a.). Ő jött rá, hogy neve a Trója históriájának
hatodik részében a versfőkbe van foglalva: S. (Scripsit) *Franciscus*
Huniadinus).

Hunyadi Ferenc neve egyébként addig is ismeretes volt. Külföldi
egyetemeket látogatott híres orvosdoktor volt. Utazott Belgiumban,
Francia- és Angolországban, valószínűleg egyetemlátogatás céljából.
Páduában húzamosabb ideig tanult s Wespriáni Csanádi István sze-
rint (*Succinta medicorum Hungariae et Transilvaniae biographia*. Cent.
II. Pars. I. [Viennae 1778] 86. l.) ott nyert orvosi doktori
oklevelet is. Egy *Epigrammation*-ja és *Votivum*-a Hieronymus

Mercurialis két orvosi műve üdvözlésére azok előtt Velencében 1588-ban jelent meg. Nem tudjuk, nem füzte-e vérségi kötelék Hunyadi Demeterhez, aki 1568. ápr. 19-én indult Olaszországba tanulni (Veres E. *Matricula*. Vol. I. *Padova* 73. l. Tört. tár 1889. 800. l.) s ugyancsak Páduában húzamosabb ideig tanult és 1579-ben unitárius püspök lett. Hunyadi Ferentől még több latin művet is ismerünk. Ilyen egy hosszabb költeménye Báthori Istvánról Zucconelli Hippolytnak „Viridarium (Venetiis 1583)” c. kötetében (Apponyi: *Hungarica* I. 500. sz.); ugyancsak Báthorihoz írt egy üdvözlőverset „*Ob felicem Stephani ad oppidum Miechoviam adventum* (1586); Báthori András kardinális római útjáról szól „*Ephemerum s. Itinerarium Bathoreum* (Cracoviae 1586) c. verses műve s van egy Báthori István lengyel királyt elsírató elegiája (*Piis manibus D. Stephani Bathorei* u. o. 1588); Weszprémi még azt is említi, hogy Cornides Dániel gyűjteményében van magyar nyelvű gyászverse, melyet Báthori temetésekor énekeltek. Báthori Istvánnak és később Báthori Zsigmondnak házi orvosa volt s Bod Péter ebből az időből egy anekdotát is tud róla t. i., hogy a Szinán basa elleni hadjárat alkalmából (1595) Báthori Zsigmond mellől hazakéredzett Brassóba, hogy onnan golyó ellen biztos orvosságát elhozza s mikor hazaérkezett, azt írta a fejedelemnek, hogy a golyó ellen legbiztosabb orvosság, ha az ember otthon ül. 1594-ből egy VIII. Kelemen pápához írt levele maradt fent. (Erd. Prot. Közlöny 1880. 34. sz.?) Midőn a fejedelem otthagytá Erdély trónját, Hunyadi magával vitte s ezután nem is hallunk róla többet. Azt sem tudjuk, mikor halt el.

Hunyadi Trója-históriáját az énekmondók szokott módja szerint avval kezdi, hogy „Históriák immár nagy sokak voltak... Jer, halljuk meg mi is szörnyű romlását, Szép Trójának kegyetlen viadalját: Görögországnak nagy szörnyű haragját, Két jeles császárnak fölindulását.” E bevezetés után elbeszéli Hector születését, Hecuba álmát, Alexander (Paris) kitételét és felneveltetését, továbbá Hector ifjúkori párviadalát Alexanderrel, mely avval végződik, hogy Priamus ráismer benne fiára. Az almajelenetet teljesen mellőzi. Ezután szól Trója első romlásáról Laomedon király alatt és Hesione rabul ejtéséről, anélkül, hogy a romlás előzményeként az argonauták megsértését egy szóval is említene; végül Helena megszőktetéséről (1—292. v. s.). A II. rész a Trója ellen való hadikészülődések ismertetésével, seregszempléjével és Trója leírásával kezdődik; azután mindjárt következik a részharok: Cygnus viadala Achillessel, Protesilaos és Antilochus viaskodása Hectorral; Trója megszállása, Diomedes, Rhesus és Patroclus halála (293—640). A III. rész az ostrom ötödik évébe vezet. Itt Memnon és a szerezsenek segélye, Achilles és Sarpedon, Hector és Menelaus, Hector és Ajax küzdelme, a Penthesilea

vezetése alatt álló amazonok harca, Memnon halála és Hector bosszúja a kiemelkedő jelenetek (641—988). IV. Hector halálát a görögök elhatározzák; Ajax és Hector, Penthesilea és Diomedes viadala; fegyverszünet; a galamb, sólyom és sas jelenet vézsjósló példája; amazonok veszedelme; Diomedes és Aeneas bajvívása; Hector megsebesíti Achillest (989—1404). V. A scythiaiak segítséget hoznak Trójának; a háború tizedik éve; Troilus eleste; Hector halála Achilles mérgezett nyilától; Priamus a Hector holttestét kiváltja; Hector dicsérete, Paris nyila megöli Achillest; Ajax vetélkedése Ulissessel Achilles fegyverzetéért; Neoptolemus (1405—1824). VI. A faló bevitele Trójába; a Laokoon-jelenet; Aeneas és Hector szelleme; a királyi palota ostroma; menekülés Trójából; Androgeus, Cassandra, Paris halála; Priamust megöli Neoptolemus; Aeneas és Anchises megmenekülése, Deiphobus megcsönkítése; Trója elfoglalása (1825—2300).

Hunyadi utolsó sorában említi forrását: „Sok Cronikákból írák ezt versekbe.” E szerint több munkából szerkesztette volna egybe históriáját, noha ez a forrásjelölés-mód nem zárja ki a közvetlen forrást sem. Az események elbeszélésében sem Homerost, sem Vergiliust, sem Dares Phrygiusnak és Dictys Cretensisnek már keletkezésükre nézve is mesés históriáit nem követi. Ezek későbbi feldolgozásai, ú. m. Simon de Capra aurea (Chèvre d'or) kb. 1152, Hildebertus, Josephus Iscanus kb. a XIII. század elejéről való verses latin, valamint Benoît de Sainte-More francia, Herbort von Fritslar, Konrad von Würzburg német, Guido de Columna latin prózai munkája, sem ennek számos leszármazottja, amennyire összevethettük, közvetlen forrásul nem szolgáltak. Közvetett forrásai Daresen és Dictysen kívül Ovidius (Heroid. V., Metam. XIII.) Vergilius (II. k.), Hyginus. Hunyadi művének egyes jelenetei pl. Alexander (Paris) és Hector ifjúkori párviadala, középkori feldolgozók művével (Konrad v. Würzburg, Cronica Troyana, Trojumanna Saga és a szláv Trója-vers) sokszor meglepő egyezést mutat. Ennek magyarázatát a mindenik által használt, ma már talán ismeretlen latin forrásban találhatjuk meg. (W. Greif: *Die mittelalterlichen Bearbeitungen d. Trojanersage* 96, 100, 102, 105, 121, 148, 160. l. — H. Dunger: *Die Sage vom trojanischen Kriege* 47, 77. l.)

A trójai históriának ez a legterjedelmesebb magyar verses feldolgozása, úgy szerkezet, mint verselés tekintetében gyengének mondható. Tizenegy szótagú sorokban van írva, de elég sok tíz szótagú is akad köztük. És a rímei! Mintha erre gondolt volna Szenci Molnár, midőn a sok „valá”-s verseket megrögtte. Jellemző sajátága (egyéb-ként humanista divat) a hősök és más szereplők szájába adott, sokszor hosszadalmas beszéd s a szerző morális elmélkedése pl. a vak-

merőségről (IV. 157—60. v. s.), a holttest elégetéséről (V. 225—8. v. s.) stb. Szókészlete meglehetősen fogycatékos, ami különösen a jelzők használatánál tűnik szembe. Nála nemcsak Helenának jelzője: „szép”, hanem *szép Trója, szép seregek, szép síkmező, szép sátor* stb., *jeles császárok, jeles fejedelmek, jeles úriak, jeles urak, jeles vitézek* stb., állandó jelzők: *erős Hector, tollas görögök, piros hajnal, éles tör;* igen kedveli a *szörnyű, rettenetes, iszonyú* jelzőket.

Ezt a trójai históriát, mielőtt még Szabó Károly rá nem akadt a versfőkben a Hunyadi Ferenc nevére, Toldy és mások mint a Dálnoki János művét emlegették. Ennek az a magyarázata, hogy az 1631-iki kolozsvári kiadásban a Trója-história előtt Dálnoki latin versei olvashatók s azt hitték, hogy ezek csak a mű szerzőjétől származhatnak. Álljanak itt, mivel úgyis e tárgyról szólnak, e tévedés emlékéül:

Nulla adeo est pugna urbs, aut respublica, quam non
Funditus evertat luxuriosa Venus.

Troja fuit celebris quondam victricibus armis,
Nunc Helenae et Paridis diruta amore jacet.

Anno Domini
16 31

Causa Phrigum casus Helenae Ledeae fuisti
Causa mali tanti forma venusta tua est.

Te Paris abreptam Spartâ—Phrigiâ urbe locavit
Coepta hinc sunt causa Praelia saeva tui:

Et Paridis reputes Helenes et semper amores
Cautius ut vivas, nec tua damna feras.

Iudicium Paridis.

Piramide juvenis, quo non praestantior alter,
Qui renuit magni Troica sceptrâ Senis,

Pallados et Veneris formae Iunonis et olim
Arbiter electus, talia verba tulit:

Quam magna potes Iuno conjuxque sororque
Illius excelsi, qui iuga summa tenet.

Non tamen his moveor, curae mihi non tua dona,
Haud referes formae praemia digna tuae.

Non tua forma placet, svades nunc quam mihi Palla,
Ingenii quamvis gloria magna tui.

Namque Venus Cytheraea placet, calor ossibus ardet,
Munera iudicio nunc ferat illa meo.

Hoc igitur capias malum, quae svavia reddis
Pectora, quaeque potes flectere cuncta Venus.

In gravibus mihi sola dabis solatia curis
Te nihil in tanto firmius orbe colam.

Johannes Dálnoki Alumnus Scholae
publicae Claudiop.

Érdekes, hogy Dálnoki külön költeményben éneklí meg a Paris ítéletét, amelyet Hunyadi kihagyott Trója-históriájából, mintha evvel akarta volna pótolni a hiányt, vagy figyelmeztetni a Trója-históriák gyakori bevezetésének elmaradására.

Szövegünk az 1577-ik évi kolozsvári kiadásra alapul, melynek legteljesebb példánya a M. Nemz. Múzeum könyvtárában van; ugyanott van egy csonka példány. A harmadik példány, mely egykor Fáy Alajos tibold-daróczi könyvtárában volt, jelenleg lappang. A múzeumi példány néhány sora alól kézírattal van kiegészítve s végül hiányzik pár levél. Ezt Szabó Károly, aki a példányt épnek mondja, azért nem vette észre, mert a hiányzó levelek helyére a Lévai Névtelen művének 3 levele (250—356. v. s.) van kötve (Ir. Közl. 1917. 13. l.). Ezt a hiányzó részt (Hunyadi Tr. v. 2165—2268. v. s.) a Csoma-kódexből pótoltuk. Ennek az orthographiája (Deyphobus, Neoptolomus stb.) elárulja, hogy nem a leggondosabb másolat.

Megemlítjük, hogy az elbeszélés legjellemzőbb epizódjainak forrását Király György igyekezett kimutatni (Ir. Közl. 1912. 13—23. l.), megjegyezve, hogy az aprólékos, színtelen részletek hovátartozása nem állapítható meg pontosan. Nem tartjuk valószínűnek, hogy Homerosból, Vergiliusból, Ovidiusból, Dictysből, Colonnai Guidóból stb. maga Hunyadi szerkesztette volna elbeszélését. A Király által említett Ubertinus-féle Ovidius-kommentar felhasználását sem tartom valószínűnek. Itt t. i. Hecuba a Priamus kijátszásával menti meg Parist, míg Hunyadinál a király szolgái, akiknek megölés végett átadták, könyörültek meg a gyermekben s azok parancsolták meg a kecskepásztoroknak, hogy nevelje fel az árva gyermeket mint sajátját. Valószínűbb, hogy valami összefüggő Trója-ének szolgált Hunyadi forrásául, amelyhez esetleg nem ragaszkodott szoroson. Latin forrásra vall, hogy többször *amazones*-t, sőt *amazonesek*-et is (682, 1106, 1124, 1157, 1168. v. s.), holott az *amazon* alakot is (879, 1103, 1182, 1185, 1195, 1124. v. s.) ismeri és használja.

Ujlaki Péter.

Neve a versfőkbe van foglalva. Életéről semmi adatot nem ismerünk. Ez énekének — a III. zsoltár szabad átdolgozásának — legrégibb szövege a Szegedi Gergely 1569-iki énekes könyvéből ismeretes. Megvan Huszár Gál énekeskönyve (1574) II. részében (CII^b l.), az 1579. évi énekeskönyvben 76. l. „Azon Psalmus” felirattal. Előtte ugyancsak a III. Psalmus „Szent Dávid próféta háborúságában” kezdetű átdolgozása van. Átvette Bornemisza 1582-iki énekeskönyvébe (CXLII^a [CXL]), valamint a Bártfai 1593-iki énekeskönyv szerkesztője is (287. l.).

Temesvári István deák. 1569.

Temesvári István deák telegdi iskolamester 1569-ben írta históriás énekét a kenyérmezei győzedelemről. Ezt az írási évet régen a nyomtatás évével egynek vették s beszéltek 1569-iki debreceni kiadásról (Szabó: R. M. K. I. 73. sz.), amelyből egy példány sem maradt fent. Valószínű, hogy ilyen kiadás nem is volt. Első évszámmal ellátott kiadás (Kolozsvár, 1576) a Heltai „Cancionale”-jában lenyomatott szöveg a IV. részben, amely rész ezenkívül még Tinódi hét énekét foglalja magában. A kolozsvári 1579. évi kiadást Szabó Károly Sándor István „Magyar Könyvesház” c. bibliográfiája után veszi fel (R. M. K. I. 158. sz.) s valószínűen meg sem jelent, legalább egy példányát sem ismerjük. A marosvásárhelyi Teleki-könyvtárban van még egy nyomtatási év nélküli kolozsvári kiadás. Szabó K. ezt tartja a legrégebb kiadásnak, amely után a Cancionale fentebb említett lenyomata készült (R. M. K. I. 351. sz.).

A 19. században fedezte fel újra Benedek István növendékpap, aki azt lemásolta. Másolata dr. Ötvös Ágoston gyulafehérvári orvos és történetkutatóhoz került, aki azt a Batthyány-könyvtárnak ajánlódta (1855) s onnan azután Veszely Károly az „Idők tanuja” c. ujság 1863. évfolyama márc. 19-iki számában közzétette. Ezt nyomatta le azután Thaly K. a „Vitézi énekek és elegyes dalok” (Pest, 1864) I. kötetében 56—84. l. „Hegedős-ének a kenyérmezei diadalról” címmel.

Temesvári István, épenúgy mint a Nikolsburgi névtelen, a Bonfini előadását foglalta versbe s egy tárgynak ugyanazon forrás alapján való feldolgozásáról lévén szó, összehasonlításra e két mű önként kínálkozik. Különböző a forma: Temesvári négysarkú, ú. n. Zrinyi-strófában ír, a Nikolsburgi névtelen ötsoros alexandrinusokban, mint Czobor Mihály (Kariklia). Ez utóbbi inkább hajlandó az

elmélkedésre s főként retorikai gyakorlatra. Neki kapóra jön, hogy Bonfini a harc hevében is szónokoltatja Báthori Istvánt s ő is 137 soros beszédet mondhat el vele, míg Temesvári ugyanezt 54 sorban jól el tudja mondani. Hogy a kettő terjedelme mégis csaknem egyenlő (a Temesvárié 488, a Nikolsburgié 480 sor), annak magyarázata az, hogy Temesvári viszont nagyobb gondot fordít a történet részletesebb előadására, míg a névtelen ezt inkább összevonja.

Temesvárinak a kenyérmezei győzelem leírásán kívül több művet is tulajdonítanak. Így Thaly Kálmán a „Vitézi énekek”-ben (I. 352—7. l.), a Csoma-kódex „Járulok elődben, szerelmes Jézusom, | Az én könyörgésemben” kezdetű énekéről, mely szerinte a XVI-ik század közepe tájáról való, állítja határozottan, hogy a versfőkben rejlő ISTVÁN DEÁKH, az a Temesvári István, „aki a kenyérmezei diadalról írt hosszabb éneket is szerző”. Nem tudjuk, hogy mire gondol, mikor u. o. azt is mondja, hogy „ő magát többször csak István deáknak nevezi”, mivel mi bizonyosan tőle származó művet a kenyérmezei győzelen kívül nem ismerünk. További megjegyzése pedig ez: „Nevezetes, hogy a jelen költemény, mely Balassa Bálint műveinél régiebb — az úgynevezett Balassa-mértékben van írva, csakhogy középrímei nem oly szabályosak. Ime e versmérték már Balassa előtt használtatott, ő csak népszerűvé tette.” Megjegyezve, hogy ez már a Balassa-strófa tovább fejlődése, mert ez négy, a Balassa-strófa pedig 3 sornak felaprózása, épen e versforma ejtethet volna gondolkodóba a Temesvári szerzőségére vonatkozólag. Ugyanott közöl „Édes vigasztalás az bűnnek nehézségi alatt. A XVI-ik századból” címmel egy „Mennybéli Úr Isten, Hallgass meg engemet az én könyörgésemben” kezdetű másik éneket ugyancsak a Csoma-kódexből. Ez is ugyanolyan versformában van írva. Thaly erről azt mondja, hogy „nagyon hasonlít az előbb közölt István deákéhoz; lehet, hogy szintén Temesvári István írta, a codexben is egymásután következnek. Nyelvezetök is igen egyforma.” Természetesen ennek még az előbbinél is kevesebb a valószínűsége. István deákat a Csoma-kódex írási koráig többet ismerünk, pl. Óváry István deákat, aki 1589-ben Báthori Zsigmond szolgájának mondja magát (Erd. tört. ad. III. k. 316. l.); gondolhatnánk magára a másoló Csoma Istvánra, a szintén énekszerző Decsi Istvánra, a Decsi-kódex összeírójára stb.

Több joggal lehetne a fentebb (4. lapon) közölt ének István deák nevű íróját egy személynek tartani Temesvári Istvánnal: 1. mert az 1566-iki Várad-i énekeskönyvben már benne van az éneke, tehát csaknem összeesik a két ének írási ideje; 2. mindkét ének Cyrus, azaz Kákonyi Péter Astiages király és Cyrus históriája (1549) c. műve nótájára készült.

Lévai névtelen. 1570.

A Trója-monda egyik földolgozóját műve szerzési helyéről *Lévai névtelen*-nek nevezte el az irodalomtörténet. T. i. 1570-ben írta az, „ki nevét ez énekben még nem írta, híres Léva város kerületiben”. Ez a *Trója veszedelem*, vagy egy újabb kiadás címe szerint a *Páris és görög Ilona históriája* Kolozsvárt 1576-ban és u. o. 1597-ben jelent meg nyomtatásban s ezenkívül kézirati másolatban megvan a Csoma-kódexben is. A szerző hozzá forrás gyanánt, mint a címlapon is említi, Ovidiuszt használta. A négy részre osztott mű derekát az Ovidiusznak tulajdonított XVI. és XVII. heroida: Páris levele Ilonához és Ilona válaszelevele Párishez foglalja el. A két levél előtt bevezetésül (I–II. 104.) Priamus nejének álmát, Páris kitételét, Peleus király lakodalmát az aranyalma-jelenettel, Páris ítéletét, Ilona szépségét, Párisal találkozását, utána pedig befejezésül a IV-ik részben Ilona megszöktetését, a Trójába küldött görög követséget, Ilona bűnbánatát, Trója pusztulását és Priamus halálát (e két utóbbinak csak három versszakot szentelve) beszél el a költő. Ezek forrása még nincs kiderítve. Eddig legbehatóbban Király György foglalkozott vele „*A trójai háború régi irodalmunkban*” c. dolgozatában (Ir. Közl. 1917. 129–132. l.). Az elbeszélte események sorrendjéből némi joggal lehet arra következtetni, hogy Huszti Péter és a Lévai névtelen közös forrásból merítettek. Noha a cím szerint gyönyörködtes (voluptatis causa) volt a szerző célja, még sem állhatja meg, hogy közbe-közbe (pl. Ilona bűnbánatánál) és a mű végére erkölcsi tanulságot ne illesszen, mely szerint „példa Ilona tinektek szép szüzeknek, Hogy ifjak szavának ti ne higgyetek”. A 11 szótagú négysoros versszakokból álló mű gyenge verselése kezdő, gyakorlatlan verselőre mutat, ki talán iskolamester lehetett avval a barátjával együtt, akinek művét ajánlotta. A műnek az ad némi jelentőséget, hogy Besenyei Jakab művével együtt legrégebb Ovidius-átdolgozásaink közé tartozik.

Palatics György. 1570.

A Szegedi Gergely énekeskönyvében több olyan ének található, mely a török pusztításán kesereg. Ilyen a „Nagy Uristen, ne hagyd minket, ne akarjad veszésünket, Pogány kézre ne adj minket”; ilyen a Szegedi Kis István „Szánja az Uristen híveinek romlását” kezdetű éneke, melyet „Egren” 1566-ban írt s megindító szemléletességgel rajzolja benne a szegény rabok szenvedéseit. Szegedi maga is volt török rabságban, tehát tapasztalatból írja le a végtelen megaláztatást és kinszenvedést s éneke valóban rabok éneke: „Nagy sírván

anyjoknak az gyermekek kiáltnak: „Adnál vizet innom, édesanyam” azt mondják, Ó édesanyjoknak csaknem hasad szívök, hogy csak azt sem adhatják”. Ezt az éneket Szegedi egyházi énekek szánta, az utolsó versszakba be is vette: „Sírván így könyörge az Istennek egyháza, mikor tatár miatt felföldnek lén rablása” és ez valóban be is került az énekeskönyvekbe „A magyarok siralmas éneke a tatár rablásáról” címmel.

Négy év múlva újabb rabéneket ír a budai Csonkatorony egyik rabja, Palatics György; ezt is felveszi a következő énekeskönyv: a Huszár Gál énekeskönyve s a címben is jelzi, hogy „a keresztény rabok könyörgésének formája”. Annyi rab volt, hogy külön éneket lehetett írni számukra, mint ahogy a betegek számára éneket és könyörgést írtak s itt maga a rab írta a rabok számára való könyörgést. A budai Csonkatorony Budának egyik városrésze volt, sűrűn szerepel az e korbéli oklevelekben, mert rakva volt magyar foglyokkal (l. Takáts S. *Rajzok a török világból* I. köt.). Palatics is itt sínylődött s itt írta 1570-ben rabéneket.

Figyelemreméltó, hogy a bécsi udvari (most nemzeti) könyvtárnak abban az arab betűkkel írt kódexében, mely a Divinyi „Madzsar türki”-jét fenntartotta, több ének között ez is ott van.

Ebben a kis kötetben Gévay Antalnak egy Döbrentey Gáborhoz írt levele (Ir. Közl. 1901. 109–10. l. [Rexa Dezső közlése]) és Szilády Áronnak egy kézirati jegyzéke szerint ezek foglaltatnak: 58^b: Alázatos könyörgés Istenhez; Kezd. Uram, benned még az én reménységem. Vége: Palaszki (sic.) György igen bízik Istenben, Hogy nem hagyja sokáig az büntetésben; 61^a: Áldott az Uristen örökké menyekben (evvel az énekkel kezdődik a Huszár Gál (1574-iki) Énekeskönyvének II. része (megvan Bornemisánál is (LIV^b); 61^b: Diker madzsari (Más magyar): Dicsérlek tégedet, én édes Istenem, nagy kegyelmességedért, Dóczi Ilonának itt a 21. lapon közölt éneke; 63^a: Jézus születése: Nekünk születék mennyei király, kit üdvözítőnek monda az angyal. Szegedi Ék. (1569. 98. l. Bornemisza XV^a.) Dávid panasza Istenhez. Mikoron Dávid nagy busultában. Az LV. Psalmus. Kecskeméti Vég Mihály (Vég Kecskeméti) éneke; Gönczi énekeskönyvében (1592) 41^b; 66^a: Madzsar türki: Fekete szemü, szemöldökü, szeretlek én tes megh szeres. (L. Tudománytár V. 1893. 326–8. l. Toldy F.: A m. költ. kézik. 2. kiad. 81–2. l.; Abafi: Figyelő II. köt. 134. 219. l.) 66^b: Ghazel türki ve madzsari (Török-magyar ghazel). Egy makaronikus vers: Én nem bántom te kegyelmed, Jöszte, szívem, énvelem. Csekmeszun hidszanill dzsàn ü dil derd ü elem (Gévay ford.: Ne szenvedjen elválás által lélek s szív fájdalmat s bánatot); és így felváltva magyar és török szavak, illetve

mondatok. A „jere szívem, jere lelkem, jere“ refrainül szolgál. 67^a: Horvát ének. Ah evista dusha moja etc.

Palaticsról, vagy ahogyan ő olvasta, Palaszky Györgyről így emlékezik meg Gévay idézett 1832. június 5-én kelt levelében: „... a Kalemel író hazánkfia' keresztény nevére is akadtam. Palaszky Györgynek hívták a szegényt, ki legalább három eszt. sinlődött török fogságban (1567—1570) „az csonka toronnak erős tomlo-czeben (hogya maga szavait felhozom), míg talán ezen nyomorúságának súlya arra bírta, hogy lemondjon a keresztény hitről és az izlamhoz ragaszkodjék: mely gyanítást leghihetőbbé teszi az, hogy költeményeiben eleinte a' régi magyar négy-négy sort hasonrímekkel öszvecsatló verselés nemét követi, ettől magyar ghazelében már egészen eláll, utóbb egy kavarek ghazelben (macaronicum) a' magyar nyelvet a törökkel elegyíti és végtére mintha evvel búcsút akart volna venni édes hazai nyelvétől, magyarul többé nem is ír, a kéziratjának következő lapjain csupán csak török darabokat adván.“

Gévaynak ebben a „gyanításá“-ban az a legérdekesebb, hogy ő Palaticsnak (v. Palaszky Györgynek) tulajdonította az egész kézirat írását, aminek van annyi valószínűsége, mint a másik feltevésnek, hogy t. i. Divinyi volt az egész kézirat. Természetesen ez nem érinti a „Madzsar türki“ szerzőségét, mert annak végső szaka világosan mondja: „egy divini eszt meghírta, meddig az eszivel bírta“. Fel lehetne tenni, hogy Palatics fogságában tanult törökül s előbb magyar énekeket másolt (ezek közül legelől saját énekét) s azután Divinyi magyar nyelvű szerelmes versét, majd egy félig magyar, félig török nyelvű, úgynevezett makaronikus verset. Divinyi (Nógrád vármegye) a Balassáék egyik vára volt s nem lehetetlen, hogy a versszerző egyideig Balassáék foglya volt s ott tanult meg magyarul. Toldy Ferenc Divinyi Mehmedet (így említi a madzsar-türki szerzőjét), egy személynek gondolja avval a portai tolmáccsal, aki a portánál 1571-ben Békési Gáspár erdélyi fejedelem törekvéseit közvetítette. (*M. költ. kézik.* 2. kiad. id. h.) Gévai gyanúsításának az a része, hogy Palatics búcsút vett édes hazai nyelvétől és áttért az Iszlám hitére. azért nem valószínű, mert Illadiai Palatics György neve később többször szerepel Udvarhelyszéken birtokügyi oklevelekben, aki rabságból való szabadulása után Erdélybe ment volna, feltéve természetesen, hogy ez azonos az énekszerzővel. A neve előtt álló „Illadiai“ előnév krasó-szörénymegyei származásra vall. (Kemény L. *Palaticz Györgyről.* Ir. Közl. 1912. 472—6. 1. Századok 1912. 476. 1. Jakab E.: *Dávid F. eml.* 220. 1.)

Palatics éneke megvan Huszár Gál Énekeskönyve (1574) II. részében (CXVIII^a), ez a legrégebb ismert szöveg, onnan vette át Bornemisza 1582-iki Ék-e (CLV^a, sajtóh. CLIII.); megvan az 1579-

ikiben (182. l.); a bártfai énekeskönyvben (1593. 310. l.), sőt kéziratok kódexben is, pl. a Decsi-kódexben 35^a—39. l. Megemlítjük, hogy Balassa ennek nótájára írta „Láss hozzám üdvösségemnek Istene“ kezdetű énekét. Különkiadása nem ismeretes. A Jankovich-gyűjteményében volt ugyan egy ilyen különkiadásnak látszó példány, de erről maga a volt tulajdonos megjegyezte: „ezen kis munkátskák, mellyek csak két levélből állanak, nem különösen ki nyomtatott könyv, hanem Valamely Énekes, Ditséreték vagy könyörgések könyvének véglapjai. A' betű formája azonnal el árulja a nyomtató Műhelyt, a' vég czífrázat még bizonyosabban, hogy t. i.: Lipsiai Pál Debreczenyi könyvnyomtató Műhelyéből 1596—1620. esztendő közzött adatott ki. W. Jankowich m. p.“

A nótául választott *Abigail éneke* a Küküllei névtelen 1560-ban írt bibliai históriája (R. M. K. T. VII. 36—46. l.).

A versfökből e név jön ki: VPALATICH GyÖRGI SSzERSzEMT-TEMCHAE.

II. A Palatics másik éneke az 1579-iki énekeskönyvben van meg, „Más ugyanazoné“ felirattal. Ez a „Enekes Keoniv Melibol szoktanak az Vrnak dicziretet mondani... Debreczembe M:D:LXXIX.“ egyetlen csonka példányban maradt fent a kolozsvári ref. kollégium könyvtárában. Dr. Csűry Bálint ak. tag volt szíves számomra betűhíven lemásolni.

36. v. s. Az ezután következő versszakból egy sor hiányzik.

Névtelen: Béla király és Bankó leánya, 1570.

Nem Dugonics volt nálunk az első, aki úgy fordított, hogy megváltoztatta az eredeti mű cselekvényének helyszínét, megmagyárosította személyeinek neveit. Már Ráskai is ilyenformán járt el, midőn verses elbeszélésének színterét Budára és Zebernik várába tette át. De az olasz földből magyar talajba átültetett növény így is magán viseli idegen származása bélyegét. Tárgyánál fogva ugyanilyennek tekinthető a Bankó leánya, amely horvát eredetűnek vallja magát, de a budai király udvarát teszi meg eseménye színhelyének.

Arról szól az elbeszélés, hogy Béla király (nem mondja meg, hogy melyik, de a széphistóriának alapul szolgáló monda nem is szokott ilyenl törödni) Budára új udvart vagyis lovagjátékokat hirdetett s arra a vén Bankó, mivel fia nem volt, legkisebbik leányát küldte el, aki a versenyben, sőt még az ivásban is rendre legyőzte a férfiakat. Mikor pedig a király leányos külsejű vitézéről furdással akarta kideríteni az igazságot, török-tatár betörésre hivatkozva, búcsút vett

az tőle s csak mikor már a Duna hátán az útra kész gályán biztonságban érezte magát, akkor árulta el nőiségét. Az újabb versenyben, melyet a király most érette rendeztet, hogy feleségévé tehesse, megint csak ő lesz a győztes a vén Bankónak nagy büszkeségére.

Egy fényes és derűs kép tárul ebben a költeményben elénk, abból az időből, midőn még a budai várban fényes lovagjátékokat tartottak. Horvát költő volt, aki a mondát énekbe foglalta, de a horvát mondák is vágyva tekintettek Buda felé és sűrűn emlegetik a budai királyt (Egy. Phil. Közl. 1913. 109—10. l.). Tárgyánál fogva inkább a Lajos, Zsigmond vagy Mátyás király korába illenek, de az elbeszélés Béla királyt emleget, alighanem ugyanazt a Bélát, akinek udvarában egy másik új udvar alkalmával vitéz Francisco tette kockára fejét hitvese hűségéért. Nagyon messzemenő feltevés ebből egy Béla-mondakörre következtetni, mint Széll Farkas teszi (Egy XVI. sz. hist. énekei 57. l.). A Bankó leánya és Francisco meséje közt különben is van némi rokonság. Amint bizonytalan megjelölés a Béla király neve, úgy Bankó v. Bánkó aligha történeti név, noha okleveleinkben elég gyakran előkerül. 1211-ben pl. a királyné udvarbírája is egy Bankó nevű főúr, de ez nem a Béla király korába esik; IV. Béla korában is élt egy Bankó, Ibraim fia, akinek a király 1263-ban egy pusztát ajándékozott, de ez jelentéktelen ember volt (Budai F. Polg. Lex. I. köt. (Nagyvárad 1804.) 147. l. Széll F. id. ért. 56. l.)

A magyar elbeszélést egy ifjú rendelte versekbe „Sebes Vág mentibe Semphe városába 1570-ben, Kisasszony havának (augusztus) legelső hetiben.“ Ez a Semphe a nyitramegyei vágsellyei járásban fekvő Sempthe v. Sempthe nagyközség lehet, tehát ugyanaz, ahol két év múlva Bornemisza Péter is működött

Nem eredeti műve ez a semptei névtelennek, maga megmondja, hogy „horvátul magyarra nem régen fordíták“. A kis elbeszélés arányos szerkezete, derűs humora, naiv bája elfeledtetik a verselés gyarlóságait, mert verselése valóban gyenge, egy-egy sorban nem egyszer találunk 12 szótag helyett 13-at; a rimeire se fordít gondot.

A horvát eredeti nem maradt fenn. De az átalakult mondát, vagy annak egyes alkatrészeit már Szilády Áron megtalálta (R. M. K. T. VI. k. 312. l.), Pável Ágoston (*A Bankó leányáról szóló szépirodalmi forrásai*. Egy. Phil. Közl. 1913. 104—12. l.) és Szegedi Rezső (*A „Béla király és Bankó leánya“ forrása*. Bp. Szemle, 1913. CLIII. k. 404—22. l.) tanulmányai azután ezeket többféle változattal egészítették ki. Szilády utalt az 1879-ben megjelent *Hrvatske narodne pjesme* 8. és 17. sz. két dalára, melynek Vidovics leánya (Vidovics Margitka) és Duncsics Romanija a főhősnői.

Az elsőben a vén Vidovics 9 fiával dicsekszik, holott 9 leánya van s midőn a császár hadba szólítja, leánya megy el helyette férfiruhában. Leányos külseje feltűnik s a császár próbának vetteti alá, de az ékszer-, fegyverpróbát, löpatkolást, sőt versenyúszást is sikeresen kiállja a leány s azután 9 évig harcol a császár seregében. A másodikban Duncsics János dicsekszik el 9 fiával, holott neki is csak 9 leánya van. Őt is hadba szólítják s a király fiának tűnik fel a leányos külső s ez is kiállja az ékszer- és kardpróbát s a királyfival rendezett versenyúszásban, messze meghaladva versenytársát, ő is megmutatja két almáját. Szegedi ezekhez sorakoztatja a Szultánija c. éneket, melyben a vén Vida leánya az ifjú császárt szedi rá a próbák alkalmával; a Zlatija, a Gyejván leánya történetét, melyben a köhajtás, a heverő test nyomai a fűben s a fürdés szolgálnak próba gyanánt, s itt is koholt hírral menekül haza a leány a kíváncsi Omer cselebia elöl s végül le is fordítja egészen a Nejmana és Mujo c. éneket, melyhez az elaggott Dizdar-aga kapja a szultán hadba szólító levelét s helyette a spahinak öltöző Nejmana szolgál kilenc évig s a szultán fia (Mujo) veti őt próba alá (köhajtás, kardöv, fürdés) s épen úgy koholt hírral menekül meg az utolsó próbán, mint Zlatija s nemcsak elárulja leány voltát, de fel is szólítja, hogy ha szereti, kérje feleségül, amit Mujo nem is mulasztott el.

A Páveltől közölt változatok egyikében Krajcsevics Marko helyett megy a hadba kilenc évi szolgálatra huga Andjelija s Perisa nagyvezért játssza ki s nemcsak elmarad a fürdés, hanem a próbák alkalmával tükröt, selymet és csecsebecsét is választ, de elfogadható okát adja, t. i. három huga számára vette azokat. A másik változatban Markót legifjabb leánya Mandolina váltja meg a kilenc évi hadi szolgálatból s Zrinovic bán teszi próbára s véletlenül ugrásközben kapcsolódik ki keblén a dolmány. Ez a sok változat egy se a mi szépirodalmiánk, de annak rokonságához tartozik valamennyi.

Az a mesemotivum, hogy a leány derekasan megállja helyét férfinak való foglalkozásban is, nagyon régi. Egy kínai hősi ének Mou-lanról (a Kr. u. 6. századból) arról beszél, hogy ez a leány szomorúan látja, hogy apja nem mehet el a császár hívó szavára, fia sincs, aki helyettesítse s maga öltözik férfiruhába s tizenkét évig szolgál vitézül, anélkül, hogy gyanút keltett volna s midőn kitélt a szolgálati idő s vitéztársai hazakísérik, elválik tőlük s leányruhába átöltözve mutatkozik előttük, akik az ámulattól nem tudnak hova lenni. Ebben nincs meg a Bankó leánya legfontosabb alkatrésze, a próbatétel. Viszont a próba már a Homéros utáni Achilleus-mondában szerepel: a Skyros szigetén a Lykomedes királynál leányruhában lappangó ifjú avval árulja el magát, hogy az Odysseus által elébe tett szövöserszámok és fegyverek közül az utóbbit választotta. Széll

Farkas szerint a Bankó leánya Shakespeare „What you will” (Vízkereszt vagy amit akartok) c. vígjátékára emlékeztet. Igaz, hogy ebben a darabban egy leány (Viola) mesterien játssza Cesario néven a férfiszerepet, szerelmet is ébreszt Olivia grófnőben maga iránt, de a két mese semmi rokonságban sincs egymással. Az újabb költők közül Torkos László dolgozta fel a Petőfi-Társaság 1907. ápr. 14-iki ülésén bemutatott költői beszélyében.

A Bankó leányát Széll Farkas fedezte fel a birtokába került kódexben s ő tette először közzé *Egy XVI. (recte XVII.) századi codex históriás énekei* címmel a Századok 1884. évfolyamában (670—4. l. és különnyomat). A kézirat, melynek 107—112. lapján van, Kubelíkné sz. Bessenyei Marianne könyvtárában Prágában van.

72. v. s. *ölnök*, 74. v. s. *öltetének*, 95. v. s. *ölének* a m. ülünk, ültetének, ölének; 98. v. s. *ül*. Az eredetivel összehasonlítani nem volt módunkban.

75. v. s. *Bachus isten* említése, mint már Pável megjegyezte, nem vall népi eredetre, bár lehet, hogy ez csak a magyar szerző fordításában van így.

Temesvári János deák, 1571.

Temesvári János Tatárjárás Krónikájának két régi kiadását ismerjük. Az egyik Heltai „Cancionale”-jában első mű gyanánt jelent meg Kolozsvárt 1574-ben az alatt a cím alatt, melyet a mű élén közöltünk. Utána következik mindjárt Tinódi Sebestyén „Sigmond királynac és Császárnac Chronicája” c. műve. Ebből a kiadásból egy különnyomat készült, mely csak e két művet foglalja magában s némileg eltérő címe van: *Chronica, A Bela Kiralyrol, kinec Királysága allatt be iöntenec à Tatárok Magyar országban, és el pusztítottac aszt Soc üdeig. És Sigmond Királynac és Császárnac Chronicáia, Szép énekben szerezuén. Nyomtatta Colosvarot Heltaj Gáspár, 1574.* (Szabó: R. M. K. I. 112, 113. sz.). Elmondja ebben a versszerző, hogy a tatárok, midőn a készületlen magyar sereg elvesztette a csatát, előzőlötték az országot és sorra megadásra kényszerítették a városokat és várakat. Csak Esztergom, Székesfehérvár és Szent Márton klastroma tudott ellenállni. Elbeszéli a király pecsétjével üzött csalárd-ságot s a Várad ostrománál követett cselt; e városnak és Esztergomnak ostrománál időz hosszasan. Azután arról is megemlékezik, hogy a tatárok elvonulása után sem szűnt meg Isten ostorozása: dög-halál pusztította a kevés megmaradtakat. A keresztény tanulja meg ebből, hogy kerülnie kell a bűnt s hallgatni Isten ígétjét, mert „Isten bosszút állott tudod a zsidókon, Nagy sokszor im az Magyarokon.”

Ilyen bosszúállás most újabban a törökök pusztítása, mely kevés

hiján felér a tatárpusztítással; de a jobbulást, t. i. az egyetértést s a vallásosságot azért csak nem vehetni észre.

A versfőkből e hosszú mondat jö ki: KALAMITOSISSIMA DEVASTATIO RÖGNI HVNGARIAE A TARTARIS PERPETBATA (a. m. perpetrata) TEMPORIBUS REGIS BELAE KVARTI VERSIBUS KOMPREHENSIA A IOANNE LITERATO THEMESVARINO IN MÖMIRUAM (a. m. memoriam) PANNONIAE VT TANDEM TOT CLADIBVS EDOCTA POENITERE DISCAT T.

A nótául idézett „Szent Tóbiás” históriája Dézsi András „Az iffju Tóbiásnak házasságáról való história” (1550). A másik, melyre cím szerint inkább gondolnánk, Székely Balázs „Az szent Tóbiás egész históriája” (1546) tizenháromszótagos sorral kezdi a versszakot. Az utolsó versszak szerint Temesvári János Deák öszveszedé, Deák Chronikából versekbe rendelé Dézsen (nem Desz, mint Szabó K. R. M. K. I. köt. 59. l. írja, akit az írásjegyek hasonlósága tévesztett meg) lakásában beszörzé énekbe, Ezerszázhetven és egy esztendőben.

Az itt említett deák krónika Bonfini történeti műve, melyet gyenge verselésű tizenkét szótagos sorokban nyomon követ az események előadásában, csupán itt-ott nyilvánul némi önállóság az összefoglalásban és kihagyásokban, némi eredetiség a közbeiktatott feddésben és példalózásban.

A szerző 1575-től 1584-ig Belső-Szolnokmegye főjegyzője volt s egyúttal 1584. augusztus táján Dézs város jegyzőjének is megválasztották, 1588—90-ig városi esküdt, 1589-ben főbíró volt. Ekkor úgylátszik leköszönt a bíróságról, mert ez év május 20-án már más viseli e tisztelet. Ezután, úgy látszik, prókátorkodott s még 1606-ban is szerepel a neve egy sikeresen védett perben. (Lukinich Imre: *Adalékok Temesvári János deák életéhez*. Egy. Phil. Közl. 1905. 902—3. U. a. *Temesvári János deák életéhez*. U. o. 1909. 643—4. l.).

Névtelen. Az Turi György haláláról, 1571.

Turi György vitéz kapitánynak újabban egy kiváló történetíró és egy jeles költő állított maradandó emléket. A költő Vargha Gyula, aki egy kis eposzt szentelt a törökverő hősnek (Vitézi énekek Thury Györgyről, 1923), a historikus Takáts Sándor, a XVI. század legalaposabb ismerője s prózai eposzok írója, aki *Vitéz magyar híres kapitányok és generálisok* (Bp., 1922) c. kötetében annyi jeles és hősies kapitány közt is kiemelkedőnek, páratlannak rajzolja őt. Ez a költői és írói lelkesedés nem a jelenkor felbuzdulása, hanem a múlt visszhangja.

Legméltóbb énekese a szintén törökverő Zrinyi Miklós volt. A Szigeti Veszedelem második énekében magasztalja hősi tetteit. A kéziratban még több volt róla, mint a nyomtatott kiadásban, evvel a három versszakkal:

És ez az bátor vitéz vala Palotán
 Király hagyásából jó gondos kapitán.
 Ez Arslánnak mérgét idején meghallván,
 Kezde szorgoskodni mindenrül gondolván.
 Először is ira az Salmensis grófnak,
 Küldjön segítséget korán Palotának;
 Azért gróf meghagyá Izdenczi Istvánnak,
 Hogy száz gyaloggal segítsen Palotának.
 Lén Pápáról is alkalmas segítsége,
 Mert harmindeháromezred gyalog onnan eljüve,
 Túri Farkast öccsét kapitán elküldé
 Maximiliánhoz, segítséget kérne.

Majd elmondja, hogyan kérkedett Arslán bég avval, hogy „elvágyja Túri Györgynek vitéz nyakát.” Azután az erős oroszlánhoz hasonlítja, melyet a vadászok fektében lepnek meg barlangjában s onnan haraggal kiugorva vadászt halomban mar és valamerre fordul, piros vért sokat ont.

Mikor Túri az itt megénekelt hősi tettet véghez vitte, akkor már fényes hadi mult állott mögötte. Ott volt a lévai támadás után Balassi Menyhárttal együtt a törökűzők között (1544), ott volt 1552-ben a palásti mezőn is. A Miksa koronázásakor Pozsonyban adott lakoma alkalmával bajvívásra hívta ki Gyulaffy Lászlót (1563) s úgy belemelegedtek a vitézi játékba, hogy Ferdinánd abba hagyatta velük, mert az egyik vagy a másik életét féltette.

Egy vitézi éneket is irtak a nevére: „Zöldítsétek egek hamar az erdőket, Hogy próbálhassuk már nyugott fegyverinket” kezdettel, de Horváth János fejtegetései után („Thury György éneke.” Irodalomtört. 1914. 393—401. l.) nyilvánvaló, hogy ez az elkeresztelés nagyon is újabb keletű.

De egykorú az itt kiadott históriás ének: *Az vitéz Turi Györgynek haláláról*, melynek csak egy nyomtatott kiadását ismerjük. Kéziratban megvan a Lugossy-kódexben is (155^a—161^b lapon) *Az vitéz Turi Györgynek vitézségéről és haláláról való szép história* címmel.

A históriás ének, melyet valószínűen a temetésen is elmondtak, mintegy halotti búcsúztatóképen, elbeszéli, hogy a török előhaladásának egyetlen gátja Túri volt, azért ha erőszakkal nem lehetett, cselrel, ravaszsággal igyekezett eltenni láb alól. Ilyen fortély volt az is,

amely Túri halálát okozta. Kicsalták Túrit várából kopjatőrésre, de nem jelentek meg, hanem egy kisebb csapatot elküldtek „rablani” Kapornak felé, a derékerő pedig lesbe állott. Túri a kisebb csapatot megtámadta, a foglyokat kiszabadította, de mikor a derékerőhöz ért, mindjárt tudta, hogy ily nagy sereggel az ő kised csapata nem mérkőzhetik. De mikor látta, mennyi sok fogoly van ott is, megesett a szive rajtok s megtámadta a túlerőt s ez okozta vesztét. A török minden áron élve akarta kézrekeríteni s lovát is leszúrták alatta. György deák új lóra akarta felsegíteni, s féllába már a kengyelben volt, midőn mindenfelől körülfojták. Eleinte csak lábát „sebösítették”, hogy élve küldjék Konstantinápolyba, de mikor Túri ezt észrevette, ledobta sisakját s oly hevesen osztogatta halálos csapásait, hogy jobbnak látták leszúrni s a fejét küldeni a török császárnak.

A végzetes harc 1571-ben történt s ennek elbeszélése után vitézségének még néhány példáját hozza fel (Palota védelmét, a fehérvári bég elfogását), de abba hagyja, mert ki tudná azt mind előszámlálni. Szerzője valószínűen Túri egyik embere, íródeákja, vagy lantosa volt, aki talán ezen a harcon is résztvett, mert azt írja, hogy mikor a vitézek a harcra felkészültek, „Turi György jöve ki *közinkben*.” Hogy az egyszerű vitézekkel együttérző íródeák lehetett a szerző, abból is következtethető, hogy a Turi halálát egyenesen annak tulajdonítja, hogy a király nem fizeti a vitézek zsoldját, tehát a jó kapitány elvesztésén kívül ugyanazt kesergi, amit a gyulai kaland megénekelője, a „Cantio de militibus” szerzője. Két vitéz deákot, Györgyöt és Vincét névszerint is megemlíti, talán ő volt a harmadik. Takáts Sándor Alistáli Mártont tartja szerzőjének, Vargha Gyula is ezt szerepelteti Túriról írt kis eposzában hűséges íródeákként.

Tizenegy szótagú négysarkú versekben van írva s a verselésre fordított kevés gond is arra vall, hogy a szerző sietve készítette el, hogy előadhassa, halotti emlékversét. A nótául idézett *Laknak vala régente (Aegyptomban)* Szeremlyéni Mihálynak Kanizsa várában 1544-ben szerzett éneke: *Aegyptombeli kijövéséről Israelnek* (R. M. K. T. II. k. 233. köv. II.).

Csanádi Demeter: II. János király élete. 1571.

János király első krónikása Tinódi volt, aki Erdéli história c. művét e fejedelem születésével kezdi s hosszasan tárgyalva Fráter György politikáját és megöletését, valamint a korabeli hadi eseményeket, az Izabella és János Zsigmond életrajzában a Lengyelországba való kibujdosásig jut el. Ebben a krónikában főhős gyanánt talán nem is Tinódi tudatos alakításából, hanem az események ala-

kulásából Fráter György alakja emelkedik ki. Tinódi maga is észrevehette ezt, mert egy külön „János király fiáról való szép króniká”-t is szerkesztett három részben, mely habár az Erdéli história kivonatának látszik, de mégis János Zsigmondot helyezi előtérbe s Buda elveszésének és a gyermek fejedelem bujdosásának elbeszélésén kívül búcsúbeszédet is ad szájába. Műve mint verses életrajz, töredék, mert mikor János Zsigmond valósággal uralkodni kezdett, akkor már Tinódi rég halott volt.

Tinódi krónikája folytatásának tekinthető Csanádi Demeter műve: *Vita Joannis Secundi Electi Hungariae Regis Scithico sermone a Demetrio Chanadi eiusdem Principis Secretario miserabiliter decantata*. Címlapja nincs, a nyomtatás helye és éve nincs rajta feltüntetve, de valószínűen 1571 körül Debrecenben nyomtatott. (Szabó K. (R. M. K. I. 88. sz.). Hogy ugyanabban az évben (1571) Kolozsvárt is jelent volna meg egy másik kiadása, mint Szabó Toldy után írja (u. o. 89. sz.), az nyilván tévedés, mivel a két különböző kiadás gyanánt felvett két példány egy nyomdából került ki. Kissé különösnek látszik, hogy a Tordán író Csanádi Debrecenben adja ki művét, mikor közelebb volt hozzá Kolozsvár (t. i. csak az erdélyi és nem Bihar-Tordára gondolhatunk), de Szabó Károly állítja, hogy „nyomdai kiállítása Debrecen mellett bizonyít.” A debreceni 1577-iki kiadást Szabó (u. o. 124. sz.) csak Seivertnek a „Siebenbürgische Quartalschrift”-ben (VI. köt. 220. l.) megjelent közléséből veszi át, de egy példányát sem látta. A cím itt változik, nev. *Historia de Vita, morte vniuersaqve fortunae alea Illustris Principis ac D. D. Ioannis Secundi, Regis Hung. Dalm. Croat. Dei Gratia Electi, per Demetrium Chanadium in gratiam suae gentis studiose collecta. Debrecini 1577.* Nem ismerünk példányt a kolozsvári 1582-iki kiadásból sem, melyet Toldy említ s Szabó tévedésnek gondol (R. M. K. I. 197. sz.), ellenben a debreceni 1577-iki kiadásból fennmaradt egy példány a szatmári püspöki könyvtárban s a címlap belső oldalán Kállai Jánosnak az olvasóhoz intézett latin distichonait közli. Ezekből látszik, hogy ez ének, ha több kiadást is ért meg, elég ritka, mivel példányai elkallódtak.

Csanádi munkája sem szerkezet, sem előadás, sem verselés tekintetében nem jobb a Tinódiénál. Annyiban is Tinódi műve mellé állítható, mivel az alaphangja ennek is épenúgy szánakozás a fejedelem (János Zsigmond herceg) gonosz szerencsésén, mint a Tinódié, aki látta is öt Kassán „bánkódva és búskódva”.

A szerencse forgandóságának rajzával kezd, mert erre lehet példa a jó János király élete. Ez az élet a szerencsétlenségek szakadatlan láncolata volt, születésekor apját elveszítette, a német meg-

támadta s pártfogója a bárányt pártfogoló farkasra emlékeztet. Fráter György elárulta, úgy hogy kénytelen volt Lengyelországba bujdosni. Öt év múlva tért vissza, de a szerencse ekkor sem szegődött melléje s holtáig betegeskedett. Mikor leánymátkáját akarta elhozni, halála is akkor következett be. A gonosz szerencsével kezdte, avval is fejezi be elmékedését, elmondva, hogy a régi bölcsek hogyan ábrázolták a Szerencsét s intést is csatolva hozzá, hogy ha Isten ostoroz is, „áldomással” kell venni tőle és kérni kell őt, hogy tartsa meg a nekik mutatott vezért, tegye „egyessé” hozzá mindeneknek szívéit, oltalmazzon alatta gonosz pogány kéztől s „építse már meg az ő anyaszentegyházát, Ne szenvedje nevének ily nagy káromlását.”

Szöveggközlésünk az elsőnek vélt (1571) kiadáson alapul. A versfőkből: CHANADI DEMETER ENEKLE NAGY SOK ELMVLT DOLGOKROL GONDOLKODVAN jö ki.

209. v. s. Az 1582-iki debreceni kiadásban ez a sor így hangzik: *Az ki szerze ezeket nem regen versekben.*

215—6. v. s. Az 1582. kiad. *Tordan leteben iria enni esztendőben | Az io ezer öt szazban es az hetuen hatban.*

Zeleméri László: II. Psalmus. 1574. előtt.

Az énekszerző nevét csak ebből az egy énekből ismerjük, melynek versfőibe foglalta nevét (ZELEMÉRI LASZLHSEMSBD). Ez ének megvan Huszár Gál énekeskönyve (1574) II. részében (XXXIII^a l.). Az előtte álló ének: I. Psalmus. Bodog az olyan ember az Istenben, tehát az „Azon nótára” erre utal. A „*Quare fremuerunt gentes*” a II. Psalmus Vulgatabeli fordításának kezdő szavai. Lenyomatta Bornemisza Péter is Ék. (1582): LXXX^a lapján; az 1590-iki (Nagy Dorkónak ajánlott) énekeskönyv 93. l., Huszár Gál, Bornemisza és az 1592-ikinek tartott Gönczi György-féle énekeskönyv mindjárt elől közlik beiktatva a zsoltárok sorrendjébe, míg az 1590-iki kiadás mintegy függelékül közli több más zsoltárfordítással együtt a törzszsoltárfordítás után. Megvan a Gönczi-féle énekeskönyv későbbi le nyomataiban is.

Enyedi György: Gisquardus és Gismunda. 1574.

Enyedi Györgyről a legtöbb adat a Kénosi Tözsér-Uzoni Fosztó-féle kéziratot Unitárius egyháztörténetben található. Főként ez adatok alapján írta meg életrajzát Jakab Elek a Keresztény Magvetőben (*Enyedi György élete*. K. M. 1890. évf. 131—151, 211—44. l.), művei ismertetésével együtt. E szerint 1555-ben született, s való-

színűen Kolozsvárt járt az iskolákba, mert a kolozsvári tanács 260 forintnyi támogatásával kelt külföldi útra. Saját nyilatkozata szerint három és fél évig volt külföldön: Genfben volt másfél évig, ugyanannyi ideig vagy valamivel tovább Páduában, egy fél éven keresztül Német-, Francia- és Olaszország több városát látogatta meg. 1574-ben Bécsben énekelte meg a két szerető nyomorult halálát, a versfőkben Komáromi Ferencnek ajánlva azt (GEORGIVS ENIEDI TRANSILWANVS IN GRATIAM NOBILIS FRANCISCI KOMAROMI THIRNAVIENSIS FRATRIS VNICE DILECTI CECINIT VVIENNAE MISERAM MORTEM DVORVM AMANTVM OB IMPATIENTIAM AMORIBS (sic.), [a versfő tovább nem ad értelmes szót]). Az utolsó versszak is, melyben megmondja, hogy „piros pinkösd havának (május) közepiben, másfélezer hetvennégy esztendőben ezt éneklé társához szerelmében”, ugyanezt erősíti meg.

Enyedi György rövid élete alatt (negyvenkét éves korában 1597 nov. 24-én, Szabó K. sz. 28-án halt meg) úgy a tanári, mint az egyházi pályán folyvást magasabbra emelkedett. Előbb kolozsvári tanár, 1587-ben rector, 1592-ben unitárius püspök lett. Mint író és egyházi szónok is kimagaslott a korabeli egyházi férfiak közül. Egyházi beszédei a korabeli állapotokra való vonatkozásai miatt voltak nevezetesek. Mint dogmatikus író is híres volt. Kéziratban maradt *Symboli Apostolici fons et origo* c. értekezése és több egyházi beszéde. Nem maradt fent az elődje, az 1592 július 6-án elhunyt Hunyadi Demeter unit. püspök felett tartott „*Oratio funebris*“-e; továbbá *Responsio ad Michaelis Chierényi de Balástalva Assertiones scholasticas de sanctissima et individua Trinitate* (1593) c. vitairata. Nagy hírre tett szert *Explicationes locorum Veteris et Novi Testamenti ex quibus Trinitatis dogma stabiliri solet* c. műve, mely sorra veszi a Szentírás azon helyeit, amelyekre alapul a Szentháromság dogmája s unitárius egyházi felfogás szerint értelmezi azokat. Ezt a művét holta után (Kolozsvárt) 1598-ban püspökutóda, Toroczkai Máté adta ki s példányai egy részét elégették. (Szabó: R. M. K. II. 281. sz., e szerint újra kiadták Gröningben 1670-ben: R. M. K. III. 4237 sz.). Toroczkai Máté magyarra is lefordította (Kolozsvár, 1619. Szabó: R. M. K. I. 494. sz.). Jelentőségét mutatja, hogy 1619-ben Szentkirályi Benedek, 1634-ben Tályai Z. Márton, 1640-ben Almási P. András írt rá cáfolatot.

Két műve érdekel különösebben bennünket. Az egyik a Heliodoros „*Aithiopia*” c. görög regényének latin fordítása, melyet 1592-ben Báthory Zsigmondnak ajánlott, de sajnós, kéziratban maradt. A másik a „*Historia elegantissima regis Tancredi filiae necnon secretarii regii Gisquardi*” latin című magyar széphistóriája. Allítólag már 1574-ben megjelent egy debreceni kiadása, de ebből egy példány sem

maradt fent. E kiadást, ha csakugyan megjelent, valószínűen megelőzte egy kolozsvári kiadás. Első ismert kiadása, melyen szövegünk is alapszik, megjelent Kolozsvárt 1582., későbbi kiadásai: Monyorókerék 1592., Hely (Kol.) nélkül 1624., Lőcse 1683., Lőcse 1700. A Nemzeti Múzeumban van egy Fraknoi által könyvtáblából kiáztatott töredéke (R. M. K. 2135. sz.), mely a XVII. század végén 1697 előtt nyomtatott. XVIII. századi kiadásai: Buda 1737., u. o. 1750., 1765 és bizonyára sok elveszett kiadása is volt. Újabb kiadás Henrich Arnold tanítványunktól: Enyedi Gy. Tancredus király leánya Gismunda és Gisquardus széphistóriája. Ért. a Kol. egy. magy. irod. szemináriumából 2. sz. (Kol. 1912.). Kéziratban is megvan a 8 első versszak a Csereyné-kódexben, a Csoma-kódex Jankovich-féle másolatában és a Lugossy-kódexben.

Ezen elbeszélés Boccaccionál a IV. nap első novellája (31.), Honnan vette Boccaccio, van-e mondai alapja: Landau szerint (Die Quellen des Dekameron. 2. Aufl. Stuttgart 1884. 115—6., 218—9. l.) nem ismeretes. A Decameronból indult el ez is világgörútjára s vált latin, angol, francia, német stb. verses és prózai átdolgozásban minden nemzet kedvelt olvasmányává. Angol névtelen verses átdolgozásán kívül versben dolgozta át Banester, William Walter és Dryden; Franciaországban a Gismunda története a Boccaccio-fordításokból vált külön s lett kedvelt népkönyvvé. Verses feldolgozása Jean Fleurytől 1493-ban jelent meg; német átdolgozás (Aretino után) von Wyletől, Albrecht von Eybe-től stb. Hans Sachs egy drámát és két verses művet írt róla (1516, 1549) (Égy. Phil. K. XIV. 1890. 320. l.). A német népkönyvet I. Simrocknál (Deutsche Volksbücher VI.). Olasz- és Angolországban tragédiává is feldolgozták. Cammeli (Pistoja) olasz „tragédiá”-ját 1499-ben adták elő; Frederigo Asinarinak († 1576) is van hasonló tárgyú darabja. Lásd ezeknek, valamint az angol Tancred és Gismunda- (1568) feldolgozások ismertetését Creizenach: *Gesch. d. neueren Dramas* II. Bd. 231. 404. és 471. kk. 496. l.). Latinra Leonardo Aretino prózában fordította s Beroaldus ezt szedte distichonokba. Több átdolgozásnak s ezek között a magyarnak is Beroaldus szövege szolgált alapul. Beroaldus átdolgozásában inkább rontott, mint javított a novellán, t. i. mythologiai elemet vitt bele s oktató elmélkedéseivel meg-megakasztotta az elbeszélés menetét.

Amit Beroaldus még némi önmegtartóztatással tett, abban Enyedi nem ismert korlátokat. Nem annyira a mythologia alkalmazását vitte túlságba, bár itt is saját szerzeménye a halálra készülő Gismunda hosszú imádsága Venushoz, hanem az erkölcsi oktatást, amelyre mindenféle alakban visszatér, nemcsak ezzel kezdi és végzi. Beroaldus mint Boccaccio rögtön az elbeszélésbe kezd (a Bentivolus

Hannibalhoz intézett ajánlás az elbeszéléstől egészen külön van választva), csak a lapszéli jegyzet említi a tanulságot, hogy korán férjhez kell adni a lányt, akkor nem jár úgy mint Gismunda, de Enyedi előbb még a bevezetésben hosszan fejtegeti, hogy mint az okos róka vagy „tanólt héja”, tanuljunk más kárán; azután az elbeszélésbe beillesztett egy hosszú elmélkedést a valódi szívbéli és nem örökölt nemességről, a női nem állhatatlanságáról és az atyák könnyelműségéről, hogy nem vigyáznak eléggé „házasságra illendő magzatjokra”, a szerelem állhatatlanságáról. Itt prózában elmondja Paris idahegyi kalandját is a három istennővel s azután tovább folytatva Tarquinius és Lucretia, Dido és Aeneas, Achilles és Briseis szerencsétlen szerelmének leírásával, a gazdagok szerencsétlen sorsáról, Q. Scipio, Agesilaus, Q. Aemilius, Tarquinius, Belisarius példájával; a szegény sorból magas polcra emelkedésről, a Rómát alapító pásztrok, Hostilius, Ptolemaeus, Darius, Parrasius, Locastus, Agathokles példájával (Beroaldusnál a lapszélén ezek közül csak Romulus és Darius van meg). Ismét újabb elmélkedés következik ezután a nemességről, befejezésül az ördög serénységének rajzával és a jámbor atyákhoz és tutorokhoz vagy gyámokhoz intézett intéssel, hogy ne rekesszék útját a házasságnak. És azonkívül micsoda hosszú beszédet ad a Tancredus, Gismunda és Gisquardus szájába! A mi Beroaldusnál 2—4 sor, itt 8—12 sorra vagy még egyszer ennyire is megnő. Ez a bőbeszédűség nemcsak Enyedi önállóságának jele, hanem átdolgozásának is legfőbb hibája. Ez is, valamint egyes félreértései (Heinrich is felemlít egyet (Boccaccio 193. l.), de van több is) azt mutatják, hogy sietve dolgozott. De önállósága nemcsak ebben, hanem főleg forrásától való számos tárgyi eltérésben nyilvánul meg. Ilyen eltérés Beroaldusnál is van, pl. Boccaccionál a szerelmesek utolsó találkozója nem a barlangban, hanem a Gismunda szobájában van, ahol akkor véletlenül Tancredus is ott volt, de Enyedi lépten-nyomon elcsapong forrásától. Az ő leleménye, hogy Gismunda a keresztségben kapta nevét; hogy első férje rut, de gazdag volt, valamint a kikoszorózott többi kérék irigysége, férje halála után az urak kíséretében visszautazás, azok megajándékozása; annak megtiltása, hogy elhalt férje nevét említsék előtte, csak ő teszi meg Gisquardust cancelláriai fődolgosnak; a király asztalánál csak ő ülteti Gismundával szembe (V. ö. Tinódi Jason és Medeájával); csak nála találjuk, hogy Gismunda a találkozón „szép jegygyűrűjét” adja Gisquardusnak, valamint egész beszédét (Beroaldus: „Illa suum dominum iam vocat, ille deam”), miközben „szép Gismunda ajaki mosolyognak”; másképp adja elő a szerelmesek leleplezését, a felfedezés módját; csak nála tanácskozik a király az urakkal, mitévő legyen a szerelmesekkel (V. ö.

„Telamon király”); a király beszédében az az ötlet is tőle ered, hogy inkább Thrácia királyához ment volna feleségül; továbbá az aranybetűs koporsó, melybe a két halottat tették; hogy a király a temetés után negyven napig nem ment ki s végül az önmagával meghasonlott király öngyilkossága. (A Gismunda-tragédiák némelyike szintén Tancredus bűnhődésével végződik pl. egyikben kétségbeesve ollóval szúrja ki szemét [Creizenach id. m. II. 405. l.]) Ezen eltérések nagyobb része lélektanilag megokolt, az előadás élénkítésére szolgál s így költőiségét emeli. Figyelemreméltó, hogy Enyedi az érzelmek festését is megkísérli, ami a Pataki névtelen Euryalusát (1577) kivéve, sőt ezután is egész Gyöngyösökig példátlan a széphistóriákban. Hogy Enyedi lírai tehetség, kifejezései is mutatják. Pl. Gismunda nevét virággal cseréli fel: „Nem lón ehhez késedelme virágnak”, „Rajta esék virágnak nagy öröme”, „Melly bánatot hozza a szép virágnak”, „Véget veté a szép virág éltének”. Mintha a „Házások éneke”-t hallanók: „Az virág így szól viszontag szeretőjének”! Költői hasonlatot is gyakran használ. Ilyen hasonlat a szerelem ébredéséről: „Lám virágnak földben rejtett gyökere, Hideg előtt csak napig áll rejtezve, De ha éri tavasznak meleg szele, Nem titkolja, fűben lesz jelensége”. Vagy egy másik: „A szép rózsza kedves csak idejében, Ha megnézed mosolygó szép színében, De ha hervadt, nincsen oly böcsületben”. Ismét másutt madárhoz hasonlítja a leányt, aki szerelmét soha el nem felejt, mint a madár régi fészket. És még sok ilyen példát idézhetnénk, hogy annál inkább sajnálhassuk, hogy a tanítás, egyházkormányzat és felekezeti polémia egészen elvonták Enyedit a Muzsától, melynek szolgálatában önálló maradandó becsű művet is alkotott volna.

A Gismunda-elbeszélés hatása alatt keletkezhetett a Percy balladagyűjteményében (I. köt. 50. sz. a.) a „Ballad of Sir Cauline and the daughter of the King of Ireland” c. skót ballada (Greguss: A balladáról 1886. 61—62. l. Egy. Phil. Közl. XIV. 1890. 320. l.); Bürger „Lenardo u. Blandine” c. balladája és a mi „Szép Júlia” c. székegy népballadánk, melynek két változatát közli a Gyulai—Aranyféle Magyar népkölt. gyűjtemény (III. k. 8—12. l. és jegyzet 426—427. l.). Itt Gyulai figyelmeztet Enyedi hatására (V. ö. Egy. Phil. Közl. id. h. és Heinrich id. m. 179—202. l.).

107. v. s. *bucsuja* helyett az eredetiben sajtóhiba: *baczuia*.

141. kk. és 660. kk. v. s. A nemességről való elmélkedés Enyeditől ered. Ebből nem lehet az Enyedi származására következtetni, mivel annak hangsúlyozása, hogy a valódi nemességet önerejével szeretheti meg az, akinek tehetsége és szorgalma van, a humanisták kedvelt retorikai tárgya volt. (V. ö. Bárány Tököl Miklós heidelbergi egyetemi beszédével: Oratio de nobilitate [Heidelbergae, 1604]. Apponyi: Hun-

garica IV. 1969. sz.). Enyedi is állítólag a nemes Mészáros-nemzetségből származott.

232. v. s. *Fuallo*. Az eredetiben: Littera dissecta celatur arundine furtim, amit a lapszéli glossa így magyaráz: Arundine, baculo concavo et fistuloso aut revera arundine cannam arundinem. Boccaccio még bővebben foglalkozik vele: Gismunda írt egy levelet... ezt aztán beledugta egy nádszárba, melyet tréfálkozva átadott Guiscardónak és mondá: Csinálj ebből szolgálódnak fuvót, hogy estére vele tüzet élesszen (Bokor J. ford. 256. l.).

332. v. s. után mi szedettük jegyzetként az idahegyi jelenetről szóló prózai elbeszélést, mivel úgy véljük, hogy Enyedi is jegyzetnek szánta azt.

643. v. s. *csizamik*. L. Ny. Sz. I. 468. h. *csuszamik* (hitnek vége) alakban idézi.

840. v. s. Az eredetiben: *Passamesat* van. A Ny. Sz. innen idézi s zárójelben utána teszi: scharsteke? A Lugossy-kódexben: *mondgiak hata megött Bassus notaiat*.

860. v. s. *hidásba*. Lugossy-k. *hidasban*. Beroaldusnál nincs megfelelő szöveg.

865. v. s. *arany mosdó*. Boccacciónál: *kehely*. Beroaldusnál: *in fulvo auro*, alább *patera*.

867. kk. v. s. A szív ilyen megküldésének több példáját sorolja fel Heinrich G. Egy. Phil. Közl. 1890. 319—22. l. („Fayel”) és Greguss id. m. 61—62. l.

870. v. s. *Kochonyául*. Lugossy-k. *koczioniaiul*.

880. v. s. *fogyád*. Lugossy-k. *fogiad*.

922. v. s. *öttösse*, valószínűen sajtóhiba *öttözze* helyett. A Lugossy-kódexben: *öntözze meg*. Az *ött*, *öt* alak ebben a korban még gyakori; egyébként itt is előfordul alább a 928. verssorban: kiönté.

956. v. s. *medgyek*, többször előfordul *mit tegyek* helyett (l. pl. Balassánál).

1016. v. s. *lábna*, l. Ny. Sz. *lább* alatt v. ö. *lábbad*.

1109. v. s. A Lugossy-kódexben két versszakot úgy vont össze a másoló, hogy az öngyilkosság kimaradt. Ez az összevont versszak:

Irva hagyja mindön testamentomat,
Az urakra biza országnak gondgyat,
Budulása nag' vala orszaganak,
Mert helyeben idegent valasztanak.

1115. v. s. *Budosása* sajtóhiba lehet *budulása* (bódulása) helyett, miként a Lugossy-kódexben van.

Sztárai Miklós (1576).

Sztárai Miklós itt közölt éneke tudtunkkal egyetlen kiadást ért meg. 1581-ben Kolozsvárt került ki a Heltai Gáspár műhelyéből. Címe az, amit az ének feliratául közlünk. Az ugyanott nótául említett Sodomia veszedelméről való ének, mely így kezdetik el: *Beszélek Abrahám atyánknak dolgáról*. Balázsdeák Márton vagy Szilády szerint Békési Balázs műve (R. M. K. T. VI. 265—91. és Egy. Phil. Közl. 1885. 155—62. l.). Nagy Sándor szerint ez a Balázsdeák Békésen tanult, talán éppen Sztárai Mihály tanította, aki 1552—53-ban itt működött. Ez az adat annyiban is érdekes, hogy némi valószínűséget ad annak a feltevésnek, hogy a nevén kívül valami rokonsági kapcsolat is lehetett Sztárai Mihály és Sztárai Miklós között.

Sztáray az utolsó strófa szerint „Balázsfalván Kikellő mentében” 1576-ban szerezte énekét. Utolsó sora: „Kiből dicsértessék az egy Isten”; ebből, valamint abból, hogy az unitárius Bogáti Fazekas Miklós a Dávid Ferenc fiával és Kornis Mihályéval együtt jegyezte fel halála évét, következtetni lehet, hogy unitárius volt. A versfőkből ez az ajánlás van: NICOLAVS STARINVS EGREGIO DOMINO GEORGIO BAGDI PATRONO SVO SEMPER COLENDISSIMO SALVTEM DICIT ET SE COMMENDAT. A fentebb említett halálozási adatot Bogáti az Eber „*Calendarium Historicum*”-ába jegyezte be: „1582. apr. 18. Nicolaus Starinus moritur tertia nocturna Thordae” (Ker. Magvető 1902. 265. l. Idézi Borbély is Egy. Phil. Közl. 1914. 6. l.).

Forrásául Sztárai maga megnevezi a Genesis VI—IX. részét. Előadása meglehetősen száraz, verselése se mutat gyakorlott verse-lőre. Nem elégszik meg a bibliai elbeszélés versbe foglalásával, hanem megmagyarázza, hogy a Noé bárkája egyszersmind allegória az anyaszentegyházról. Minden ember elveszett, aki a bárkába be nem juthatott. Így kell elveszni mindenkinek, aki az anyaszentegyházon kívül van. Ezt az egyébként bibliai gondolatot Sztárai kibővítette s egyes részleteit magyarázta. De nyilván tőle származik a pápa ellen való kifakadás, amiért Pénteken Kántoron (azaz Kántorbójtben) a húsevést eltiltotta. Ez kissé erőszakosan van Noé bárkájával kapcsolatba hozva.

118. v. s. *az bárka tétova labb vala*, tulajdonképen: *lább*, Ny. Sz. II. 501. hasáb: fluctuo, schwimmen.

347. v. s. *házunkat*, valószínűen sajtóhiba *hasznunkat* helyett.

Névtelen: Salamon és Markalf.

A legismertebb, legelterjedtebb és legnépszerűbb népkönyvek egyike nemcsak nálunk, hanem az egész világon a Salamon és Markalf tréfabeszédei.

E népkönyv eredete még nincs kiderítve. Valószínű, hogy Salamon és az elmés paraszt dialogusa volt az alapréteg, melynek egy része, mint Benary és nálunk Loósz (Egy. Phil. Közl. 1889. 783—8. l.) kimutatta, úgysis a bibliából (Példabeszédek, Prédikátorok, Énekek éneke) van kiszedve. Keretül kezdetben a Bölcs Salamon ítélete szolgált (I. Kir. 3., Vulgata: III. Reg. 3.), később a dialogus is bővült s a kerethez is újabb elbeszélő részek járultak, de így is nagyon vékony meséje elárulja eredetét. Eredetére nézve hasonlít az Achikar történetéhez, vagy a Vita Aesopi-hoz. Keletkezési ideje ismeretlen. Elsősorban a héber rabbirodalomra lehetne gondolni, melynek chokmáirodalmába e művet jól be lehetne illeszteni. De ennek legfőbb akadálya, hogy e mű irányzata az, hogy mindig Salamon maradjon alól a vitatkozásban, vagyis Salamon-ellenes. A negyedik században a tiltott könyvek közé soroztak egy „*Contradictio Salomonis*” c. művet, de erről nem tudunk ez adatnál többet. A cím az azonosításnak nem mondana ellene. Az angolszász „*Dialogue of Salamon aud Saturnus*”, melyben Salamon a keresztyén, Saturnus a pogány bölcsesség képviselője, csak annyiban említhető itt fel, mivel Salamon ép úgy vitakozónak lépteti fel, mint népkönyvünk, de egyébként, vitakozási tárgy, szelleme váltig különböző, Minutius Felix „*Octavius*”-ára emlékeztető s természetesen benne Salamon győz. A 10-ik században Notker Labeo, a Zsoltáráról híres szentgallen szerzetes (952—1022) a 118. zsoltár parafrázisában már azt is említi, hogy Marcholfus Salamon példabeszédei ellen (*Proverbia Salomonis*) harcol. Ez már a mi Markalfunk s ettől kezdve különböző (Markolf, Morolf) alakban elég gyakran emlegetik nevét. A nyelve sem mondana ellent annak, hogy ebben a korban keletkezett. Kormeghatározóul szolgálhat az is, hogy Lüttichi Egbert (szül. 972. körül) *Fecunda ratis* c. mondás-gyűjteményében (kiad. E. Voigt, Halle 1889.) népkönyvünk több mondása megtalálható (Benary XII. l.). A francia eredet mellett bizonyít, hogy a vulgáris latin szöveg számos szava (mint azt Benary, aki maga is a francia eredet felé hajlik, kiadásában felsorolja) román eredetű, sőt a példabeszédek egy része is ilyen alakban van meg az ó-franciában, de erre azt is lehetne mondani, hogy innen kerültek ki a nép közé.

A német eredet mellett szól a Marcolf neve. Nem valószínű ugyan e névnek az Ipolytól említett ó-almémet Markolf, (szajkó) márdárnévvel való azonosítása. De Markalf nevének, Lupitana, Lupicana nemzetsége (néhány kéziratban Lupa, stb.) figyelmeztet arra, hogy a

Marcolf v. Marolf névben is a Wolf ősi alakja lappang; a német eredet mellett szól az is, hogy leghamarább német vidéken emlékeznek meg róla. Egyébként egyes részei (mint azt Benary kimutatja) görög-latin, más részei (mint versenyvirrasztás, a gyertyát tartó macska) keleti kölcsönzésre vallanak.

A legrégebb kézirat, mely lényegesen eltér a vulgáris szerkezet-től, az erfurti városi könyvtárban kb. a 14-ik század második feléből való; a későbbiek XV., XVI. századiak. A XV. századból való az 1453—70. táján írt Béli-kódex töredéke. (Benary nem ismeri.) A legrégebb kézirat korából nem lehet a mű keletkezési idejére következtetni, mivel a német és francia átdolgozás legalább XIII. századi szöveget feltételez (Benary id. XIII. l.). Nyomatásban Kölnben 1473 körül jelent meg először; a nyomtatott mű címe rendesen *Dialogus* (v. *Dyalogus*) *Salomonis et Marcolphi*, vagy pedig: *Collationes* *quas dicuntur fecisse mutuo rex Salomon sapientissimus et Marcolphus*... Német verses átdolgozásai közül nevezetes az Eschenburg-féle kézirat szövege, melyet egy névtelen (Benary szerint) a XIII—XIV-ik század évfordulóján szerkesztett. Ezt megelőzi a kéziratban egy Salman és Morolfról szóló másik német verses történet, melyet a Voigt kiadásából ismerünk. (L. alább).

A héber legendában Salamon a szellemek királya s testvére Markolis. Némelyek ebből származtatják a Marcolf nevét. De ha a népkönyv írója ismeri a héber legendát, a nevén kívül bizonyára egyebet is átvész abból. A középfelnémet Salman és Morolf c. költemény már rokonságot mutat a héber legendával, de a Markolis nevet még sem veszi át. Története, melynek szövegünkhöz kevés köze van, t. i. ennek a hőse Salman jeruzsálemi király, az egész keresztyénség császára s az elbeszélés arról szól, hogy nejét, Salmét kétszer is elrabolják: egyszer Fore (Faraó), máskor Princian s mindig Morolfnak, Salman „testvére” és vezérének kell az elloptott császárné tartózkodási helyét nagy ravaszsággal kikutatni és azután őt magát is visszaszerezni. Itt vitéz és varázsló (v. ő. a Merlin-mondával) s csak annyiban emlékeztet a *Collationes* (a mi szövegünk) Marcolfjára, hogy némely csinját (a nyülelbocsátást, kemencébe bűvást) ő is elköveti, egyébként a talmudi és az orosz Salamon-mondára emlékeztet. Másik német feldolgozás a Hayden Gergelyé, mely a XV. század harmadik negyedében készült (Schaubach, E. *Gregor Hayden's Salamon u. Marcolf*. Meiningen, 1881). Nevezetes olasz nyelvű szabad átdolgozása Croce Giulio Cesaretól: *Vita di Bertoldo*, melyben a paraszt Bertoldo Markalfot helyettesíti s a királyon kívül a királyné is szerepel. Ennek aztán ismét vannak utánzatai.

Hogy mikor készült a magyar fordítás, nem lehet megmondani. Kétségtelen, hogy Kolozsvárott 1577-ben már megjelent, mert egy ki-

adás metszetén a metsző jelvénye mellett ott van az 1577. évszám s Bod is említ ebből az évből (M. Athenás 194. l.) egy kiadást. Mivel egy képdücsöt későbbi kiadáshoz is felhasználtak, az 1577. évszámmal ellátott kiadás is származhat későbbi időből s valóban Körösi László az Erdélyi Múzeumnak egy ilyen képes címlapú példányát legalább ötven esztendővel későbbinek tartja.

A népkönyv bibliográfiáját Ferenczi Zoltán a M. Könyvszemle 1896. évfolyamában (52—60. l.) állította össze; ugyanott helyreigazításokat közölt hozzá Kanyaró Ferenc (269—275. l.). Ferenczi Zoltán a fentemlített kiadást az Erd. Múzeum Szabó Károly által (R. M. K. I. 133. sz.) leírt példányát tartotta első kiadásnak. Szabó műve megjelenése után az esztergomi főszékesegyházi könyvtárból is előkerült egy példány, melyet mi is használtunk, mely úgy Körösi, mint Kanyaró szerint a Ferenczi most említett példányánál régebbi kiadás. Ez utóbbi véleményt elfogadva 1. kiadás (1577 körül) az esztergomi példány. Későbbi kiadásai: Kolozsvár 1585 (elvesztett); H. és év nélkül (XVI. század); Monyorókerék (Manlius János könyvnyomdájából 1591); Erdélyi Múzeum (régén első kiadásnak tartott) példánya. Még mindig kérdéses, hogy hová illeszthető be, vagy új kiadás-e a debreceni ref. kollégiumi könyvtár (R. M. K. 133. sz. a.) említett példánya? Lőcse XVIII. század. A későbbi kiadásokat a XIX. század közepéig összeállította Ipolyi Arnold (*Vizsgálatok a régi magyar népkönyvek felett I. Salamon és Markalf.* Új M. Múzeum 1855. évf.), ezt kiegészítve Ferenczi Zoltán adataival, köv. kiadásai vannak még: Buda 1744; 1749; Hely n. 1760; Vác 1783; Buda 1786; Vác 1795; Pozsony 1795; Pest 1796; Buda 1808, 1847; Buda 1878; Buda év n. Körösi László megcsonkított kiadása: Esztergom 1885.

Ki lehet e népkönyv magyar fordítója, nem tudjuk megmondani. Toldy valószínűnek tartotta, hogy Heltai vagy valamelyik „erdélyi társa” fordította le s utal arra, hogy Heltai nem csupán nyomtatott, hanem ezenkívül a keze ügyébe eső műveket, ha nem kapott alkalmas fordítót, maga fordította le. Ezen az alapon tulajdonította neki a Fortunatus verses fordítását is. Toldy nézetét Ferenczi is elfogadta, úgy magyarázva, hogy a latin és német szöveg szem előtt tartásával fordította Heltai s halála után a fordítást fia adta ki. Kanyaró Heltai szerzőséget nem tartja valószínűnek (M. Könyvsz. 1896. 1. l.), hanem vagy fiát, vagy valamelyik szász eredetű lectorát tartja fordítónak. Toldy után Ipolyi foglalkozott bővebben a szerzőség kérdésével. Egyszerre több névvel hozakodik elő. Megemlíti, hogy került a kezébe olyan példány, melyben Gyöngyösi István neve fordul elő, Gyöngyösi azonban semmiesetre sem első fordító. Bod Péter Athenásának egy példányában a névtelen szerzőkről szóló cikkben kézírással utána van írva a Valkai neve. Megemlíti még Ipolyi azt is, hogy Toldy Bod után

arra is hivatkozik, hogy Bornemisza Péter is lehet a fordító. Ez utóbbi megjegyzés első tekintetre azért figyelemreméltó, mert Bornemisza Péter kétszer is megemlékezik *Postillái* IV. részében (1578) Markalfról vagy ahogyan ő írja Markolfról. Az egyik hely 839^b lapon így szól: „Mi mulatságnak tartjuk az históriákat, kiket Markolff sibságáról írtak, avagy amaz Trágár (B. Tragar-t ír) Balásról”, ugyanitt említi Eulenspiegel-t, Orlandót is; a másik a 862. lapon: „(A nagy uraknak) asztaloknál istenfélő értelmes emberek szavának nincs helye. Hanem mint régen Markolff volt és Trágár Balás, valamit mondnak, méznél édesb.” Bornemisza tehát jól ismerte Markolfot (a név írásából az látszik, hogy a németet és nem a magyart), de éppen ez a kárhóztatása kizárja (mint már Király György, ez adatok közlője, megjegyezte, Irod. 1918. 312. l. 2. jegyzet), hogy Bornemisza maga fordítsa le e művet.

Mint curiosumot lehet megemlíteni, hogy a magyar hagyomány Markalfot megtette a mi Salamon királyunk udvari bolondjának. Loósz István figyelmeztet arra (E. Phk. 1892. 166. l.), hogy a Budai Ferenc-féle *Polgári Lexikon* II. kötete (634. l.) nemcsak ezt tudja, hanem azt is, hogy Markalf Moson vármegyében Óváron lakott. Budai ezt az adatot, úgy látszik Fröhlich Dávid „*Medulla geographiae*” (1639) c. művéből vette (E. Phk. 1914. 815. l. Gulyás József közl.). Valószínű, hogy Dugonics és Szirmay Antal (*Hungaria in parabolis*) is vagy innen vagy Budai művéből ismeri.

Mint Ipolyi (id. h.), Beöthy (*A szépprózai elbeszélés* I. k. Imre Sándor (*A néphumor a m. irodalomban*, 1890) és Tolnai Vilmos (*A szólásokról*) kimutatták, e népkönyv a magyar stílus történetében jelentős munka, nagy hatása volt a népnyelvre s különösen a példabeszédekre. Ipolyi össze is vetette Erdélyi János közmondásgyűjteményével és szembeállított szövegekkel bizonyítja állítását. Ugyancsak Ipolyi utalt arra, hogy e mű Beniczki Péter verses közmondásainak szintén egyik forrása volt, sőt hogy az egyházi irodalomba is belekerült Markalf alakja. Pl. Balásfi Tamás „*Tsepregi iskola*” (1616) c. vitáiratában éppen Markalf faválasztását idézi a protestánsokra, t. i. valamint Markalf nem talált olyan fát, melyikre felakasszák, épenúgy a protestánsok sem találnak olyan bűjtnapot, amelyiken bűjtölni szeretnének. Pázmány a „*Kalauz*”-ban Salamon király udvari bolondjának mondja Marculphust. M. Nyelv. 1907. 342. l.

Irod. *Salamon et Marcolffus*. Krit. Text mit Einleitung... herausgegeben von W. Benary (Heidelberg 1914); Schaumberg, W. *Untersuchungen über das deutsche Sprachgedicht „Salamon u. Morolf“* (Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache) II. 1876.); Schaubach, Ernst: *Gregor Hayden's Salomon u. Marcolff*. Inaug. Diss. Meiningen (1881); Vogt, Friedrich: *Die deutschen Dichtungen von Salomon u.*

Markolf I. B. *Salman u. Morolf*. (Halle 1880) II. része nem jelent meg. (E két művet a bécsi egy. könyvtárból használtuk.); Duff, E. G. *The dialogue or communing between the wise king Salomon aud Marcolphus* (London 1892); Conway, M. D.: *Solomon and Solomonic Literature* (London 1899); Lamma, E.: *El dialogo di Salomone e Marcolpho* (Bologna 1886. Scelta di curiosità lett. 209.); Salzberger G.: *Die Salomosage in der semitischen Literatur* (1907). A magyar értelmezéseket l. fent a szövegben.

A latin szöveg berendezéséről megjegyezzük, hogy az több szerkezetben két részre oszlik. Az I. rész Prologusa: *Cum stare* (több szövegben, így abban is, amelyet a magyar követett: sederet) *rex Salomon super solium David* ... szavakkal kezdődik s maga a mű (Dialogus) *Rex vero Salomon, cum eos conspexisset* ... szavakkal. (Kiadásunkban a 271. lapon a két leoninus distichon után: *Salomon annakokáért* ...). A II. rész: *Igitur rex Salomon quadam die cum venatoribus* ... (Kiad. 288. lapon: *Itt megiratik* ...) szavakkal kezdődik s több szerkezetben 1—20. fejezetre oszlik, amit a magyar elhagy.

Több szerkezetben a Dialogus előtt Salomon és Marcolfus is (16—16 soros) versben mutatkozik be. A Salomon bemutatkozásának kezdete:

Rex Salomon sum ego
 Qui Iudeos iure rego.
 Fuit David meus pater
 Et Berzabe mea mater,
 a Markalfé: Sum Marcolfus sycophanta,
 Turpis curtus ydeota,
 Marcolf fauer meus pater
 Et Floccenna mea mater etc.

A magyar előszónak azon szavaira, hogy „az mi nyelvünknek mi voltáért némely helyen gyengébb és tisztességesb szóval vagy fordítva, hogy sem mint az igék voltanak“ megjegyezzük, hogy ugyan-ezt több fordító és átdolgozó is megtette pl. Hayden Gergely (Schaubach id. ért. 21. l.), akinél az is előfordul, hogy egy-egy mondásnak csak a felét (az illedelmes részét) fordítja le (Schaubach id. ért. 21. 24. l.). A magyar fordítónak az eredeti szöveghez való viszonyáról meg kell említenem, hogy az nemcsak durvább vagy erősebb kifejezéseknek enyhébbekkel kicserélésére vagy elhagyására szorítkozik. Ha a Markalf durvább mondását elhagyja, elmarad avval együtt a Salomon bölcs mondása is. De elhagy ilyen beszédcsoportot is: Sal. Sermo mollis frangit iram, sermo durus suscitatur furrorem. M. Irasci cui non potes, nec finge te quasi noceas! S. Cor mundum nichil timet. M. Qui

sanum digitum ligat, sanum dissolvit. S. Amicus et medicus in necessitate probantur. M. Adiuuat, non nocet; sepius bibit, qui cellaria diligit. Másutt: Uxoris preces sobrias despiciere noli! M. Cum tua uxor vult sese uti, noli illi negare, qui necesse habet stb. Olykor tesz is hozzá valamit. Pl. Necessitas facit iustum peccare, ezt így fordítja: A szükség kényszeríti az igaz embert vétkezni, ha nem akarná is. Máskor magyaráz is pl. „... a fejér fátyol alatt gyakorta moly vagy“ ezt zárójel közt megmagyarázza: Azaz férges belől. Perdit suas lacrimas, qui coram iudice plorat. Ezt így fordítja le: Elveszti a siralmát, aki bíró előtt jelenti sirását. De ezt is utána teszi: Post latam sententiam. A turós ló turos lovat keres... utána teszi: érts(d) meg mint stb.

270. l. alulról 18. s. az orra peng Markalfnak (mint egy sós-ugorka) temérdek, szeplős és horgos, mint a kányának; a latinban csak: nasum spissum et gibbosum (habebat).

U. o. a. 15. s. *sarjai igen parasztlak valának*: calciamenta pedum eius rustica erant nimis.

271. l. 1—2. s. néminemű bölcs: quidam juvenis.

272. l. 2. s. Némely szöveg szerint: Promittit presbyter sanitatem... más variáns: P. sacerdos sanctitatem; más v. P. medicus...

272. l. 4. s. Salomon ítéletének itt említése és a II. részben ugyanennek történetként való bő előadása mutatja, hogy mily laza az összefüggés a két rész között.

272. l. alulról 5. sor: Vulgata: Prov. XIV. 1. Sapiens mulier aedificat domum suam, insipiens exstructam quoque manibus destruet. A Példabeszédek könyvének megfelelő latin idézeteit l. Benary id. kiadásának X. lapján. A magyar szövegnek a magyar bibliával való egybevetését, mely azonban nem teljes, l. Loósz összeállításában Egy. Phil. Közl. 1889. 784—6. l. Mi itt csak néhány jellemző hely egybevetésére szorítkozunk.

273. l. 2. s. Liber Proverbiorum: XXXI. 30. Mulier timens Dominum (a Sal. és Markalf latin szövegében: deum) ipsa laudabitur; u. o. 11. s. megfelel XXXI. 10-nek: Mulierem fortem quis inveniet?

275. l. 2. s. *Nehéz tenéked az eszten ellen rugódoznod*. Vulg. Actus Apost. IX. 5. Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Saulus megtérésekor (Pál fordulása) Jézus mondja ezt a keresztyéneket üldöző zsidó Saulusnak; ez a mű héber eredete ellen szól. *Eszten* (öszton) Heltainál is (Bibl. I. Hhh. 3. Ny. Sz. II. 1202. h.) ilyen alakban fordul elő, egy hegyes fapecek az igavonó állat serkentésére. Párizspapai a stimulus magyarázatában: öszton, mellyel az ökör ódalát megszurják. A Jordánszky-kódex a Vulgata fenti helyét így fordítja: Keme(n) teened az eztöke ellen rwgodoznod (v. ö. ösztökél).

275. l. 4. sor *fülni*. A Ny. Sz. Salomon és Markalf 1744-iki ki-

adásából idézi a *fúl* alakot, megjegyezve: az 1. kiadás 7. l.: fúrni. A forrásjegyzék szerint Salamon és Markalfot az 1591-iki monyorókeréki kiadás szerint dolgozták fel s ott is zárójelbe van téve: 1. kiadás Kol. 1577. Egyébként *fúl*, fúr jelentéssel a kódexekben többször előfordul (megful: Ny. Sz. a Vitkovics—Jordánszky stb. kódexet idézi) s Simonyi Zsigmond a *fulánk* szó iskolapéldájában is felhasználja. (A magyar nyelv 2. kiad. 356. l.)

276. 15. s. V. ö. Máté ev. VII. 6.: Neque mittatis margaritas vestras ante porcos: ne forte conculcent eas pedibus suis et dirumpant vos. Egyébként középkori közmondás is: Hos porci comedent, qui se sub furfure miscent.

277. 1. 16. s. *hurútni* (tussio) I. Ny. Sz. I. 1520. h.

278. 1. 2—3. s. Cant. cant. IV. 16. Surge Aquilo et veni Auster, perfla hortum meum et fluant aromata illius.

U. o. 4—5 s. az eredetiben vers: Quando pluit aquilo, pluit alta domus | Et qui habet hirniam, non est bene satius.

U. o. alulról 7. s. *mgasb* sajtóhiba *magasb* helyett.

U. o. alulról 3. s. Egyjól (egyiol) lát a macska, noha talpát nyalja: A latin szöveg: Bene videt cattus, cui barbam lingit voluntarius: egyiol v. ö. egyld. ygyol, idgyol, igjol alakokkal (Ny. Sz. I. 1559. h.). Sz. Molnár A. Ígyjól = sic satis bene. V. ö. Egy. Phil. K. II. Pótk. 499 l.

280. 1. 7. s. *ebéljél*. A kódexben, sőt még Sylvester Újtestamentomában is (1541) előfordul; ebellönk mi ketten, Weszprémi-kódex. Ny. Sz. I. 554. h.

280. 1. alulról 12. sor. Markalfnak e mondása: A köszikla meghallá, kinek felel a cserfa, némely szövegben Petra quod audit, illi respondet echo; másutt: cui respondet quercus.

281. 1. 16. s. A latin szövegben: Quando homo harpat, non potest parabolisare. Más szöveg: Homo hyans non potest loqui. Kőrösi id. kiadásában *rágcsál*-t ír, a későbbi lenyomatok így közlik e mondatot: Mikor az ember rág, akkor nem beszélhet.

281. 1. utolsó sor az eredetiben vers: Exiguum munus quum dat tibi pauper amicus | Accipito placite et plene laudare memento.

282. 1. 10. s. *aláznak*. A latinban: *callidus*.

283. 1. 12. s. Non omnes omnia possunt. Lucilius mondása: Non omnia possumus omnes.

283. 1. 14. s. Az *nyomorúságoknak száma között meg vagyott írva*. Az eredetiben: Scriptum est in breve; más szöveg: Scriptum est in casibus (a magyar fordító előtt valószínűen ez volt); ismét más: Moyses admisit, quod. (Idézi Benary id. kiad. 17. l.)

283. 1. alulról 5. sor: Máté ev. XIII. 12. Markalf köv. mondása a latinban: Ve illi, qui habet panem et non habet dentes! De másutt *dentes* helyett *parentes* van.

284. 1. 5. s. Ex habundantia cordis os loquitur. Máté ev. XII. 32. (Benary nem idézi.)

Salamonnak a 285. l. kezdetén lévő kijelentése vonatkozásban lehet a Salamon-mondának avval a szerkezetével, mely őt az egész keresztyénség császárává teszi meg. (V. ö. Vogt, Salman-kiadása XXI. l.)

285. 1. 14. s. Az eredetiben: Molli bergario lupus cacat lanam. A *bergarius* szót a francia eredet egyik bizonyítékául szokták felhasználni. (V. ö. a francia berger-vel.)

287. 1. alulról 11. sor: *mondj kuhit* (az eredetiben: confitere te victum). Sz. Molnár—Pápai Páriz sz. kuhit mondani: Prov. Herbam porrigere, Manus dare, Szabó D.: Magyarság virági: Megadni magát. L. Ny. Sz. II. 464. l.

A dialógus befejezésével közölt névsor: Bananias filius Ioiadae, Zabud filius Nathan sacerdos, amicus regis, Adomira, filius Abda super tributa, Benhur, Bendecao és a többi név valamennyi az I. Kir. (Vulg. III. Reg.) IV. fejezetéből vétetett. (Benary 55. l.)

288. 1. A Markalf itt közölt feleletét utánozza a magyar népies találós kérdés, melyet egy öreg pásztornak a vízparton adnak fel: Hány ez? Meddig ér? Hány a 32? A felelet: 300; kengyelig; már, Uram, csak kettő!

291. 1. A versenyvirrasztást és a *Non dormio, sed penso* mondást Cosquin (Romania 1911. [XL.] 517. kk. II.) keleti eredetűnek tartja.

292. 1. 15. s. *Fejérb tat*. A *tatt* szóra, mely rövid t-vel is ejtetik, a Ny. Sz. Molnár A. inquam (mondok) magyarázatát idézi, de a contextusból látszik, hogy sokszor bizony értelemben használták.

294. 1. A nőpróbára (titok kifecsegésére) l. Benary XL. l. Magyar például l. az „Omnia vincit amor“ c. közjáték II. actusát: Bayer J. Pálos iskola-drámák (Bp. 1897.) 31—6. l. V. ö. Gesta Rom. (Haller ford.) CXXIV. CXXV. részt, Ethnographia II. évf. 234. l.

295. 1. A gyertyás macskáról Cosquin, Emm. egész értekezést írt ily címmel: *Le conte du chat et de la chandelle dans l'Europe du moyen âge et en Orient* a Romania 1911. évfolyamába (40) 371. kk. II. s keleti eredetűnek mondja.

296. 1. Az ebek figyelmét elterelő nyúl szabadon bocsátása a Salman és Morolf eposzban is előfordul.

296—7. 1. A kopasz fejére köpésről l. Diogenes Laertios.

297—8. 1. Salamon ítéletéről 1581-ben készült verses bibliai história: Historia bipartita ex I. Regum 1. et 3. capitibus desumpta;

ennek második része foglalkozik a Salamon ítéletével (Szabó: R. M. K. I. 179. sz.).

299. l. Itt az eredetiben szójáték van úgy a Salamon, mint a Markalf beszédében. Az első szerint mulier = *mollis aër*, a másik szerint *mollis error*. Ezt a magyar fordító nem tudja szójátékkal visszaadni s így fordítja: ...*hasonlatos a lágy éghez, kit beszivunk és Markalfnak mondása: Hasonlatosképpen mondhatod az asszony-állatot lágnak, mint szinte a bünt.*

300. ll. kk. A soknejűséggel való fenyegetésről l. Gesta Romanorum (Haller ford.) CXXVI. rész.

304. l. Markalf a kemencében: a Salman-eposzban is előfordul l. Vogt id. kiad. XXII. l.

305. l. Az akasztófaválasztásra von. Benary idézi: Köhler III. 12. l. de Vitry (Crane kiad.) Nro 62; Joseph Klapper: Exempla (Heidelberg 1911) Nro 105. (De duobus malefactoribus, qui impetra-verunt, ut instrumenta mortis sibi ipsi eligerent.) A magyar anekdota ezt a cigányra ruházza. V. ö. Ir. Közl. 1923. 187. l.

Szegedi Veres Gáspár: Titus és Gisippus. 1577.

Szegedi Veres Gáspár életéről csak annyit tudunk, amennyit műve végén maga mond magáról, hogy t. i. Désen a Nagy-Szamos vize mentében 1577-ben írta azt. Nevét egyébként műve versfőiben is elrejtette (CASPAR VERES SZEGEDI).

Műve: „SZEPE ROEVID | HISTORIA KÉT NEMES IFFIAK- | nac igaz barátságokról” Kolozsvárt az 1578. esztendőnek „szinte a végiben” jelent meg. A címlap nótául Abigail asszony históriáját idézi, mely a Küküllői Névtelennek 1560-ban írt „Historia Abigail uxoris Nabal” c. műve (R. M. K. T. VII. köt. 36—46. l.). A címlap kezdetleges metszete az akasztás előkészületeit ábrázolja, tehát Gisippusra vonatkozik. Ezen, valószínűen első kiadáson kívül kolozsvári 1580-iki, löcsei 1676-iki és ugyancsak löcsei év nélküli (XVII. századi) kiadása van (R. M. K. I. 144. 172. 1204. 1600.). Újabb kiadása Vissnyovszky Rezsőtől: Széphistóriáink olasz-latin csoportja. (Bp. 1907.) 69—104. l.

A barátság e gyönyörű panegyrisének Boccaccio a szerzője (X. 8.). A mesét Petrus Alfonsi „Disciplina clericalis” c. művéből vette: Exemplum II. De integro amico. Hílka és Söderhjelm kiadása (Heidelberg, 1911.) 4—6. l. Innen vette a Gesta is 171. sz. elbeszélését, de jelentékeny módosítást tett rajta. Erre nézve elég például fel- említeni, hogy itt két kereskedő a vőlegénycserét üzletszerűen hajtja végre. (Dunlop-Liebrecht 252. l.). Ennek rokonsága közé tartozik Ami-

cus és Amelius története (V. ö. Pontianus XV. b.), ennek származéka a Gyöngyösinek tulajdonított „Igaz barátság és szíves szeretett tüköre”, Schiller „Bürgschaft” c. költeménye is. (Heinrich: Boccaccio 238—9. l.) Népszerűségét eléggé mutatja, hogy minden művelt nemzet nyelvére prózában vagy versben lefordították. Versben fordította angolra a XVI. század elején Willam Walter; Hans Sachs (1546), Schwarzenbach (1551), Montanus, Hardy drámának dolgozták fel. (Creizenach: Gesch. d. neueren Dramas II. Bd. 85. l. III. 424, 400, 409—410, 351; Goldsmith feldolg. l. Dunlop—Liebrecht 252. l. Hans Sachs drámája a stuttgarti Litteratur-Verein publikációi CXL. kötetében.) Latinra Bandello és Beroaldus fordították le. Minden valószínűség szerint a Beroaldusét vette fordítása alapjául Szegedi Veres is. A külföldi fordítások jó része is latinból készült pl. Walter angol fordítása is. Az „elmeigyakorlás kedvéért” fordító Beroaldus maga megvallja, hogy nem mindenütt szóról-szóra fordít, hanem itt-ott el- hagy, másutt hozzátesz és inkább szeret hozzátenni, mint elhagyni. Mindamellett sokkal hívebben követi ebben Boccacciót, mint Guiscardus átdolgozásában, amit részben az magyaráz meg, hogy Guiscardus versben, ezt pedig prózában fordítja.

Veres még több szabadsággal él forrásával szemben. De azért koránt sincsenek olyan hosszú betoldások benne, mint a Gisquardusban. Nem említi meg, hogy Titus Aristippus philosophus hallgatására megy Athénbe; hogy Chremes még három évig élt Titus megérkezése után; hogy Sophronia 15 éves korában lett Gisippus menyasszonya; elhallgatja a praetor, a tolvaj nevét. (Ennek egyik nevét [Ambustus] már Beroaldus is elhallgatta.); megrövidíti Gisippus nagyon hosszúra nyúlt beszédeit. Érdekesebb változtatásai: Gisippus „gyűrőjével” jegyzi el a leányt magának; Beroaldus ezt nem említi, valamint azt sem, hogy midőn Gisippus barátjával meglátogatta mátkáját, „Szép leánnyal nagy vígan táncolának”, ami sikerült ötlet a szerelem ébredésének magyarzására; a szerelemdoktorok megkérdezése, a beteg ereinek „meglátása” szintén a Veres ötlete, amit talán Apolloniusban olvasott. (De nem a magyarban, melyet névtelen fordítója 1588-ban fordított le, hacsak a Bornemisza Pétertől említett Apolloniusra nem gondolunk.), hol a szerelembeteg Lucinához szintén „doctorok jövének, az pulsust megláták”; valamint azt is, hogy Gisippus Athénben a sok per miatt ment tönkre. Ő teszi meg Titust a főtörvényben császár képének; Boccaccionál és Beroaldusnál véletlenül ment akkor a praetorhoz. Csak ő hasonlítja a két barátot Orestes és Pyladeshez (a címlapon is utal erre a Martialisból vett idézettel). Az elbeszélést befejező visszapillantás helyett is csak nála van e szép gondolat: „ime mégis emlékezetben vannak | Jám-borságok még mostan is virágozik, | Tökéletessége barátságoknak |

Tudva léssen míg az emberek élnek." Veresnek nincs meg az a szó- és gondolatbősége, ami megvolt Enyedinek, emiatt előadása is szárazabb és színtelenebb, nyelve sem olyan kifejező, verselése is gyengébb. Kevésbé önálló és mindenképen kisebb tehetség.

A címlapon az 1578-iki kiadás a Martialis epigrammájának a végét így közli: *ut amoris ama*.

31. v. s. *távozata*. Nincs a Ny. Sz.-ban, valószínűen a rím kedvéért Sz. Verestől csinált szó.

80. v. s. *lelnének* helyett sajtóhibából *lennének* van.

119. v. s. *ninczen* valószínűleg sajtóhiba *minden* helyett.

326. v. s. Titus *ma* hogy legyen tü leántoknak, valószínűen sajtóhiba e helyett: Titus *ura* hogy legyen tü leántoknak.

Szokmári Fabricius István (1577).

E név a versfőkből olvasható ki: STEPHANUS FABRICIUS SAKMARINVS DE AMORE IMPVDICO COGITABABAT (sic.). (A többi betű nem ad értelmes szót.) A Fabricus név szokatlan és emiatt Horányi Elek és Jankovich Miklós Fábri nevet fogadtak el; Toldy Ferenc is kérdőjelet tesz utána irodalomtörténeti jegyzeteiben (Fabricics?), de végül ő is (*M. költ. tört.* 2. kiad. 168. l.), Szabó Károly is sajtóhibának vették Fabricius helyett, amilyen név íróink közt is szerepel (Szikszai Fabricius B. a szótáríró). Sőt Toldy (u. o.) a Fabricius név fordításaként ez után zárójelben a Kovács nevet is odateszi. Életéről keveset tudunk. Azt, hogy szokmári volt, (a tájnyelvben Szokmári ma is szerepel Szatmári helyett) szintén a versfők árulják el. Művében említi az utolsó versszakban, hogy a Szamos mentén Kolozsváron (nem a várban, hanem a „várasba“) lakott s ott szerze azt 1577-ben, Ilosvai „Historia Alexandri Magni“ c. műve nótájára. Gyenge diák vagy énekmondó lehetett, aki latinul sem tudott jól, mert különben ezt, hogy „uxorem ducit illius filiam Illebiam“ nem fordította volna így: „Kinek az leánya Illebiam volt“. Egyébként szabadon fordít, elhagy és be is told részleteket. Pl. a Periander anyjáról szóló elbeszélésben Aesopusra hivatkozva egy anyáról és deák fiáról mond egy mesét, aki az akasztófa előtt leharapta az anyja orrát, mert nem verte meg „apróléklópásaiért“. A tanulságot szereti bőven kifejteni s végül a gonosz szerelem példáit bibliai példával is megtoldja. Verselése is nagyon gyenge, még a szótagok számát is elhibázza, 11 szótagú sorai olykor 12, 13 szótagúvá bővülnek; nincs ritmusérzéke és rímei is rosszak.

Az eredeti görög mű címe: *Peri erotikon pathematōn*. Szerzője Nicaei Parthenios, aki mint hadifogoly K. e. 73-ban került Rómába.

onnan Nápolyba. Tanítással és költészettel foglalkozott. Vergiliusnak is mestere volt. Mint elégiaköltő volt híres, neje (Arete) halálát két költeményben is gyászolta; Metamorphosis-költeményei is voltak. De ezek elvesztek vagy töredékben maradtak fent s az utánzásokban („Moretum“, „Ciris“) élnek tovább.

Az erotika pathemata-t, ezeket a lélek és élet nélkül való mythologiai elbeszéléseket különböző művekből, melyek nagyobb részét maga megnevezi, gyűjtötte össze s mikor kivonatai már 36-ra szaporodtak fel, Cornelius Gallusnak ajánlva kiadta azokat. A 36 elbeszélés: 1. *Lyrcus*. 2. *Polymela*. 3. *Euipe*. 4. *Oenone*. 5. *Leucippus*. 6. *Pallene*. 7. *Hipparinus*. 8. *Erippe*. 9. *Polycrite*. 10. *Leucone*. 11. *Byblis*. 12. *Calchus*. 13. *Harpalice*. 14. *Antheus*. 15. *Daphne*. 16. *Laodice*. 17. *Periander anyja*. 18. *Neaera*. 19. *Pancratus*. 20. *Haerus*. 21. *Pisidice*. 22. *Nanis*. 23. *Chilonis*. 24. *Hipparinus*. 25. *Phayllus*. 26. *Apriate*. 27. *Alcinoe*. 28. *Clite*. 29. *Daphnis*. 30. *Celtine*. 31. *Dimoetas*. 32. *Anthippe*. 33. *Assaon*. 34. *Corythus*. 35. *Eulimene*. 36. *Arganthe*. Ezek az irodalomban régen ismeretesek voltak és az újabb irodalmak költőire is (pl. Ronsardra) hatottak. Legjobb kiadása: E. Martinitől: *Parthenii quae supersunt*. Lipsiae 1902. (*Mythographi graeci*. Vol. II. fasc. 1. suppl.), használható kiadás görög-latin szöveggel a Hirschigé: *Erotici scriptores Parisiis* (Firmin Didot) 1856. 1—23. l. Ezek közül az elbeszélések közül Szokmári Fabricius 16-ot fordított le. A kiválogatott darabok: 1—10, 13—17, 31. A válogatásban inkább a terjedelemre, mint az erkölcsi irányzatra volt tekintettel, noha azt állítja, hogy „tanoságokra jámboroknak írta“ munkáját.

Névtelen: Fortunatus szép históriája.

A Fortunatusról való szép história a XVI. századból maradt fenn egy év nélküli kiadásban. Szabó Károly szerint a nyomtatás jellege Heltai kolozsvári nyomdájára vall. Címképe: egy oroszlánval és feljebb egy medvével viaskodó másik kardos férfi, jobb oldalon egy nő és egy férfi áll, ez utóbbinál süveg és erszény (?). A szövegben is van egy kép, mely vendégséget ábrázol és ugyanaz, amely a Comico-Tragédia több kiadásában címkéül szerepel. (R. M. K. I. 343. sz.) Egy példánya a budapesti Ráday-könyvtárban; elől 6 levél hiányzik belőle, másik példánya a marosvásárhelyi Teleki-könyvtárban van. Ebből hiányzik H, N—R ív; a nemzeti múzeumi teljes példány, melyet Szabó említ, úgy látszik tévedés. A Toldy által (*M. költ. tört.* 2. kiad. 116. l.) említett 1651-iki és 1778-iki pesti kiadás a prózai átdolgozásra vonatkozik, mint ezt már Szabó K. észrevette. Kiadásunkban mindkét példányt felhasználtuk.

Hogy az ismeretes népkönyvtől való eltéréseit feltüntethessük, előbb vázolnunk kell tartalmát.

Egyszer egy császárnak, a sok közül melyiknek, nem mondja meg, volt egy hűséges vitéze, aki, miután sokáig híven szolgálta urát, jó szolgálata jutalmául Olaszország egy városában lakóhelyet s a császári udvarból feleséget kapott. Meggazdagodtak, jó módban éltek, boldogságukból csak az hiányzott, hogy nem volt gyermekük. Sok imádkozás után vénségükre mégis lett egy fiúk, akit atyja Fortunának vagy Fortunatusnak nevezett. (Felváltva mindkét név használatik.) Mikorra a gyermek „jó inaskorba” jutott, akkorára szülei teljesen elszegényedtek s Fortunatus anyjától hallván, hogy atyja az ő jövő sorsán nagyon aggódik, elhatározta, hogy elmegy világgá szerencsét próbálni. „Valahun magamnak egy urat keresek, | Kitől én magamnak jutalmat vehessek, | Jövendőbe nektek segítő lehessen”. Úgy is tett és eljutott az „elgondolt helyre” s beállott egy király főkomornyikjának szolgálatába kemencefűtőnek és ágarak gondviselőjének. Ezen hivatalában a király figyelmét is magára vonta s gazdája halála után ő lépett annak örökébe. Bár Fortunatus a gyors emelkedés nem tette gögőssé, mégis magára vonta az udvari nép irigységét. Ezek addig mesterkedtek, míg szökésre nem kényszerítették. Felbérlették ellene egy barátját, aki aztán elhitette vele, hogy a király leányának oktatására van kiszemelve, de e tisztet csak férfiúsága árán töltheti be. Fortunatus megijedt „ismét budosnia esék”. Bujdosása közben egy medvével, tovább futva egy oroszlánnyal és sárkánnyal kellett megvívnia. Mindenkit legyőzi s nyelvét mind a háromnak kivágja. (Népmesei motívum.) A sok futástól és viaskodástól eltikkadva egy kúthoz ért, ahol leült pihenni. Alighogy ivott a vízből, szózatot hallott, mely azt kérdezte tőle, miért ment oda? és maga előtt látta Fortunát, elől szép és aranyhajú, hátul kopaszfejű leányt, aki felszólította, hogy kérjen tőle amit akar. „Hirtelenségében” Fortunatus nem tudja, mit szóljon: „Látom nem tudsz kérni, Fortuna azt mondja, | Mert még ifiú vagy és igen goromba” s kérés nélkül is olyan erszénnyel ajánlódokozza meg, melyből ezer arany soha ki nem fog. Fortunatus ezután útra kél, útközben kivieszi kebléből az erszényt, de eldobja, mikor látja, hogy igen rút. Később mégis meggondolja a dolgot, felveszi és kinyitva felvidámul a benne levő sok arany forint láttára. Végre érkezett egy városba s ott szállás után kérdezősködött, hogy „mellyik volna jobb vendégfogadó, Hol bővebben főznek, ott lenne | maradó.” Egy fogadó megtetszik neki, de annak gazdája elutasítja a rongyos utast. Később nagynehezen, sok könyörgésre a szolgák között ad neki enni. Az odaérkező koldusok közül egy megtetszik Fortunatusnak s felfogadja szolgájának, Péter a neve s állandóan hű kísérője, tanács-

adója marad gazdájának. (Emlékeztet Arany Toldijában Bencére.) Fortunatus a koldusoknak aranyat ad alamizsna gyanánt, ezt a gazda is meghallja s most megsüvegeli előbb csaknem elkergetett vendégét. Fortunatus ezután sok szolgát fogad, híre mindjobban terjed s elhatározza, hogy a királyt is meglátogatja, aki „új udvart” hirdetett. A király nemcsak fogadja és megvendégeli, de elmegy arra a lakomára is, melyet Fortunatus az ő tiszteletére készíttetett. Nagy gazdagsága szemet szűrt neki s megbízta a szállás gazdáját, hogy azt a sok kincset lopja el. A gazda sok büvel és bájjal (a tájnyelvben ma is előfordul: „Azt se tudja bü-i vagy bá! V. ö. bűvös-bájos) elaltatja Fortunatus | s aranyait eliktatta a királyhoz.” Háromízben tette ezt meg, de Fortunatus mindig tudott magán segíteni. Végre arra vetemedett, hogy a kincsen kívül Fortunatus ruháját, sőt a nyakában hordott erszényt is ellopta, de azután mivelhogy igen rossz volt, eldobta. Fortunatus megtalálta az erszényt, ez újra aranyakhoz juttatta, de most észrevette a gazda tolvajlását is, elmondta a királynak s büntetésül négyfelé vágta. Fortunatus ezután embereivel újra felkerekedett világot látni. Elment a császár udvarába és csakhamar sikerült neki ennek bizalmát megnyernie. Ez a bizalom még jobban megerősödött, mikor a császárt ellenség támadta meg és Fortunatus legyőzte azt. Magához hívatta Fortunatus és felszólította, hogy kérje kérőjét. Fortunatus egy házhelyet kért abban a városban, ahol szülei laknak: megkapta az egész várost. Újabb ösztöklésre egy kicsiny jószágot kért s csak harmadszor értette meg, hogy a császár sokkal nagyobb jutalmat, egyetlen leányát szánta neki, azt kéri tehát tőle, akit különben is „igen szerete”. A császár ezt örömmel hallja s azonnal elküldi feleségét, hogy hozza el a leányt „Am neki adaték atyjától, anyjától”. Ezután szomszédjaival tudatja „eladását szép leánynak”. Azok is eljönnek s „nagy szép rendtartással a hűtölés meglön”, a lakomán „hegedők és lantok” zengtek. Fortune mindenkit gazdagon megajándékozott, legfőképen jegyesét, azután elküldte Pétert, hogy építsen neki szülei városában egy olyan házat, „kinek immár mássa világon ne lenne,” ahol a császár leányával holtig élne. Péter elindult a „temérdek kinccsel” s ura kívánsága szerint megépítette a mesés házat, melynek csudálásával a császár sem tudott betelni. Itt tartották meg a lakodalmat. Nemsokára ezután meghalt a császár s veje lett az utóda, amint a császár még életében kijelentette s a nép is óhajtotta. Fortunatus ezután még sokáig élt és uralkodott feleségével, akitől két fia: János és Andalusia született. Egyszer ismét meglepte az utazás vágya s elhatározta, hogy meglátogatja India királyát. A király bevezette kincsesházába, mely tömve volt mindenféle drágasággal s végül a minden kincsnél többre becsült „süegert” is megmutatta neki, „kit mikor az fejébe tötte volna, valahova kívánczozott,

azon órába oda jutott." Ez a süveg, mely olyan jól illett az erszényhez, Fortunatust nem hagyta pihenni. Újból látni kívánta és azon szín alatt, hogy elfelejtette színét, megint előkérte. Ekkor aztán fejére is tette s eltűnt vele hazájába. Ezután még fiúi kötelességének akart eleget tenni. Meglátogatta szüleit és magához fogadva holtig eltarotta őket. Boldogságban élt és uralkodott tovább, mígnem egyszer meghalt felesége. Bánatába ő is belebetegszik, magához hívja fiait, kioktatja őket az erszény és süveg titkairól, azután meghal. Egyszer ifjabb fia, Andalosia, miként egykor apja, elmegy világot látni s útravalóul az erszényt és süveget viszi el magával. Egy leány elcsalja tőle mind a kettőt s anélkül elszegényedve tér vissza bátyjához. Ennek tanácsára kalmárnak öltözik s így szerzi vissza a varázstárgyakat. „Végre ha nem élnek, meghóltanak vala.”

Ez a Fortunatus meséje, de széphistóriánk nemcsak ezt foglalja magában. Az I. részben még szó sincs Fortunatusról, helyett elmondja a szerző az emberiségnek Nouétól (Noé) való leszármazását, versbe szedve Mózes I. könyvének 10. és 11. részét (a 9. versig; azután áttér a nyelvnek származására: „Görög, olasz, német, lengyel szók valának, | Kik főképpen köztők előszer valának. | Azután azokból támada horvát szó, | Tótokkal egyetemben, lengyelből a rác szó, | Németből támada cseh és spaniol szó.” Azután Ázsia népeiről mond el mesés dolgokat: olyan népek laknak ott, akik rosta nagyságú talpuk árnyékában hűsölnek; majd a törökről és a magyar nyelvről: „Avaris és Huri előbb az nyelv vala, | Melly két szóból osztán egy beszéd lőtt vala.” A magyarok nevét a magból magyarázza. Arról, hogy a magyarok is Japhettől származtak-e, nem tud mást mondani, mint „Doktorok ezen is meg nem osztozhatnak”. Különös egy másik nyilatkozata szintén a magyar nyelvről: „Mikor Scythiából ök el-kí jövének, | Mert Deák, 's görögből szép szókat szedének, | Végre minden nyelvnek magyarozói lőnek.” A pogány magyarok vallásáról azt mondja, hogy eleink kígyót, békát, amely napon pedig barmot vagy vadat nem láttak, a napot imádták. Tarka egyvelegben ennyi mindenféléről van szó a bevezetésben. A II. részben (Pars II. Ad rem progrediar. A többi rész felirata is latin.) előbb azon tépelődik, mily nemzetbeli lehetett Fortunatus, nem tudja eldönteni, mivelhogy forrása nem szól róla. Megnyugszik abban, hogy valószínűen olasz volt. Megint hosszú és zavaros elmélkedés az olaszok eredetéről. Constantzinapoly és Róma alapításáról és nevééről (Roma = Amor), a császári méltóság és nemesi rend keletkezéséről, csak ezután tér rá Fortunatus apjára. Az elbeszélés menetét hasonló kitérések még ezután is többször megszakítják. Pl. midőn Fortunatust irigyei a komornyiktól elriasztják, beszél a deákrend, a prókátor, székdeák, harmincados, vicecancellus, a barátok irigységéről, csak a papokat nem

bántja, mert azok is deákokból lettek. Ebből valószínű, hogy a szerző maga is deák volt. A III. részben hosszan elmélkedik arról, honnan ered a királyok és urak azon „rendtartása”, hogy nem szeretnek a szegények, hanem csak hozzájuk hasonlók közé házasodni. Sokféle példát (Astiages, Dávid, Tóbiás) hoz fel ez ellen. Még különösebb a császárok és királyok azon szokása, hogy a képiró képe után választanak a királyleányok közül, pedig „Ha csak egy marhát ember venni akar, | Sokszor megkörüli és nézi, mit akar.” Fájdalmi, hogy a magyarok és pedig nemcsak a főrendek követik e példát, „kétyszer főzésért”, vagyonért nősülnek s megvetik a szegény „tökélletes személt”. Végül maga is belátja, hogy mindezt megváltoztatni nincsen hatalmában s megnyugszik Isten akaratában. A következő részben a császár levéllel tudósítja szomszédait, hogy leányát az alacsonyabb származású Fortunatusnak „adta el”, bibliai idézetekkel bizonyítja eljárása helyességét, hivatkozik Paris és Helena szerelmére s végül egészen elmondja Telamon fiának, Diomedesnek szomorú történetét, aki Catharista miatt öngyilkos lett. (Található példa lett volna Guiscardus és Gismunda szerencsétlen szerelme.)

Ez a sok kitérés kétszeresre növelte a széphistória terjedelmét és az elbeszélés folytonos megszakítása által unalmassá tette azt. Ott is tanítani akar, ahol annak semmi helye nincsen s a nem helyén alkalmazott oktatásban nem tud mértéket tartani. Ebből is látszik, hogy az átdolgozó pap vagy tanító volt és pedig protestáns, mert a katolikus nem mondaná azt Rómáról, hogy „az vakságban ő mégis megmaradt” s nem fogná rá a pápára, hogy ő rendelte el a rangos és módos házasságot. Szerző ki magát írónak nevezi („Ez nekem írónak ez mind így tetszenék.”), különösen a bibliában való jártasságát mutogatja; még azt is tudja, hogy a biblia is említ egy Fortunatus nevű embert, azonkívül a klasszikus írók közül idézi Cicerót („Officiuma”) és Ovidius „Amorum könyvét”, s mint már említettük, amit a történetből, földrajzból, ethnographiából tud, mind elhelyezni igyekszik Fortunatus történetében. Ez volt-e egyetlen munkája, nem tudjuk; hogy más művet is akart írni, azt e szavai mutatják: „Ezekre találunk még több beszéllést is, | De az több írásra halasztom már ezt is.”

A mű szerzési kora a XVI. század második felébe tehető. (Egyértelműen odahelyezi Toldy, Szabó Károly, Lázár Béla stb.). Ezt mutatják azon sorai is, melyekben a törökről emlékeznek: „Kiket nem mondhatunk, hogy meg nem ismértünk, | Mert nem sok ideje, hogy nyakokon (nyakunkon) nekünk, | Esék nagy súlsága, kit előbb nem értünk, | Kiről sok ideig megemlékezhetünk.” (A „Telamon királyfi”-t már ismerte, ez pedig 1578-ban jelent meg; Gallen János kassai könyvkereskedő 1583-ban készült leltárában már szerepel „Az For-

tunatus", M. könyvsz. 1887. 137. l. 15. sz., (tehát 1578—1583. között készült és jelent meg először nyomtatásban). Toldy Heltait tartotta fordítónak. (Heltai szerzőségére mutat az írásmódon s a tudós tárgyaláson, név szerint a szentírásnak éppen oly módon használásán kívül, melyet a mesékben vehetni észre, azon körülmény is, mely szerint, mint mondja, a történetet Szebenben németül hallotta; holott tizenhatodik századbéli magyar versíróink közt alig van, aki a századok közt járt s a német nyelvet bírta. *M. költ. kézik.* I. [1855] 101—2. l.) E feltevés nem valószínű. Heltai kevés verses művében (R. M. K. T. VI. és a Nagybánkai-féle interpolatio: IV. 273—8. l.) nem mutatkozik olyan gyakorlott verselőnek sem, mint e széphistória szerzője. De azért ő nem mondható jó versírónak. A vers külformájára kevés gondot fordít; tizenkét szótagos sorai sokszor végződnek rossz rímekben, egész versszakon keresztül ugyanazon szóban vagy ragban; a mese kerekdedése iránt sincs érzéke, különben nem szakítaná meg annyiszor elmékedéseivel, de egyes jeleneteket (medvekaland, Fortuna-jelenet, Fortunatus első szereplése a vendégfogadóban stb.) élénken tud elbeszélni.

Hogy németből fordított, többször említi: „De Német írásból így értettem volna, | Jó vitéségeért csak kedves volt volna: | Fortune atyjának nemzete ki volna, | Ezt még ez írásból nem értettem volna.” És ismét másutt: „Sok szép beszédek immár az Fortune-ról, | Ezek után léznek az ő dolgairól, | Kiket beírtanak németek már arról”. . . „Gondolatból ezért nem szinte ezt írtam, | Ezt írván németből Szebenben hallottam”. (Hogy ez utóbbi idézetből nem következtethetünk arra, hogy hallomásból írta e széphistóriát, már Ipolyi megjegyezte. (Új M. Múz. 1855. I. 285. l. 1. jegyz. Lázár: *A Fortunatus-mese* 39. l. Egy. Phil. Közl. II. Pótk.) Arra is találunk művében bizonyítékot, hogy nem csak értett németül, hanem a németek közt is forgott. (Pl. „De soknál [t. i. papnál] Michhösfel ez német szót hallom.”)

Forrása valamely német népkönyv volt, melyet versbe szedett, de önállóságát kellenél inkább megtartva, amire úgy látszik büszke is volt. („Fortunatus dolgát én mostan beszéllem, | Kinek ő életét nevét tudom, leltem, | És ennek nemzetit most egyberendeltem, | Mulatság okáért erről emlékeztem.”) Ha összevetjük a magyar fordítást a prózai fordításban magyarul is megjelent népkönyvvel, a kettő között valóban sok eltérést találunk. (Az eredeti szöveggel való összehasonlításhoz csak úgy nyernénk biztos alapot, ha az összes német szerkezeteket összeszedve, meg lehetne állapítani, hogy melyik áll legközelebb széphistóriánkhoz?) A népkönyv Fortunatus származását Cypria országában Famagusta városába helyezi; tudja szüleinek nevét, azután a flandriai gróf szolgálatába szegődött, ismeri a For-

tunatusra ráijesztő ravasz ember nevét (Rupertus), bujdosása után még sok kalandon viszi keresztül, mielőtt a medvével összekeritené (az oroszlan- és sárkány-kaland elmarad), valamint azután is. Még szent Patrik purgatoriumát is meglátogatja vele. Nem császárlányt kap feleségül, csak a Famagusta közelében lakó gróf három lánya közül választ egyet; nem is lesz császár belőle. A magyar fordító növelte csak ennyire hőse alakját, mint a Drávai névtelen Eustachiusét, tette ez által még mesésbé a különben is elég mesés elbeszélést. A Fortunatus fiainak történetét ellenben annyira összevonta, hogy a népkönyvvel való összevetés szinte feleslegessé válik. Más a befejezés is: a népkönyv Andalózia szerencsétlen végéről bőven beszél, s széphistória szerint, mint a népmesében: „ha nem élnek, meghóltanak vala”. Mind olyan vonás, hogy azt kellene mondanunk, hogy szerző emlékezet után írta művét, ha nem emlegetné világosan az „írást”, mely előtte volt, mely a magyar fordításban is megjelent népkönyvtől, mint említettük, lényegesen különbözhetett, talán annak csak kivonata volt.

A Fortunatus-mesével foglalkozó művek közül, melyek egy része az eredet kérdésével is foglalkozik, kiemelhetők: Lázár Béla: *A Fortunatus-mese az irodalomban*. (Egy. Phil. Közl. II. Pótk. 1890. 335—398. l., itt a 399—504. lapon a prózai Fortunatust is közli.) Különlenyomatban is megjelent. Németül bővebben: *Über das Fortunatus-märchen*. Leipzig 1897. A magyar prózai Fortunatus német forrására vonatkozó legbecsesebb értekezés a Bleyer Jakabé: *Fortunatus-népkönyvünk német eredetije*. Egy. Phil. Közl. 1907. 729—46. l. Gundelfinger, Fr.: *Fortunatus* (1903); Günther Hans: *Zur Herkunft des Volksbuch von Fortunatus und seinen Söhnen*. (Doktori értekezés.) Freiburg im Br. 1914. (Ismerteti Bleyer: Egy. Phil. Közl. 1917. 60—1. l.) A legrégebb ismert német szöveg 1509. évi augsburgi kiadásának újabb lenyomata: Neudrucke deutscher Literaturwerke des XVI. und XVII. Jahrhunderts. Nr. 240—1. *Fortunatus. Nach dem Augsburger Druck von 1509. herausgeg.* von Hans Günther. Halle an der S. 1914. Az eredet kérdésével foglalkozik Heinrich értekezése is: *A Fortunatus-mese eredete*. (Ir. Közl. 1916. 153—7. l.) Szerinte e népkönyv mai befejezett alakjában eredeti német termék, mely Augsburgban a XV. század közepe táján Konstantinápoly eleste előtt keletkezett.

A széphistória 12 szótagos négysarkú versformája nőtául „Cyrus“-t vagy „Jáson“-t említi. A Cyrus alatt a *Historia Astiagis regis et Cyri potentissimi monarchae* c. művet értheti, melyet Kákonyi Péter 1549-ben írt s amelynek első ismert kiadása 1574-ből való. Jason alatt a Tinódi-féle Jason-éneket s Vajdakamarási Lőrincnek 1580-ban írt s 1581-ben Kolozsvárt megjelent művét (R. M. K. T. 183. sz.) egyformán érthetnők, de mégis inkább az utóbbira gondolhatunk, mivel

az előbbinek nyomtatott kiadását nem ismerjük, tehát kevésbé volt elterjedve.

A 25-től 108. verssorokban közölt genealogia a Mózes I. könyve IX—XI. 1—9. versein alapul, a személynevekben többször átírási vagy sajtóhibával. A 60-ik verssor helyesen így lett volna: *Resent es* (t. i. Resen várost is) *Ninive és Chale város közt helyheti.*

162. 165. v. s. *néki, nékiknek* I. Ny. Sz. ki alatt II. 294. h.

405. v. s. A *Fortunatus* név csakugyan előjő I. Kor. XVI. r. 15. versében, de ennek a mi Fortunatusunkhoz természetesen semmi köze, de a magyar átdolgozó bibliaismeretére jellemző.

530—1. v. s. A *baval* nincs a Ny. Sz.-ban. Ha ige, értelem szerint a *bajol* áll hozzá legközelebb; a Ny. Sz. Matkó „Bányászcsákány”-ából idézi: Sárral kezde bajolni.

612. v. s. *Michhösfel* német szónak még eddig nincs elfogadható magyarázata.

740. kk. II. Itt Fortunatus medvekalandjának elbeszélése következik. A népkönyv csak a medvekalandot ismeri, itt háromféle vad: medvével, oroszlánnal és sárkánnyal kell Fortunatusnak megküzdenie. Figyelemreméltó, hogy Argirusnak is úgy jelenik meg egy tündérlány a forrás mellett, mint itt Fortuna Fortunatusnak; mindkettőnek akkor, mikor már közelállanak a kétségbeeséshez, sőt Argirusnak akkor, mikor öngyilkos akar lenni. Argirus ekkor hirtelen iszonyú ordítást hall s „azt alítja (véli) sárkány és oroszlán volna” tehát ugyanazok az állatok, amelyekkel Fortunatusnak meg kellett vívnia. Önként felmerül erre az a gondolat, hogy nem Fortunatus hármaskalandja juttatta-e Argirusnak eszébe a sárkányt és oroszlánt? Egyébként is tündérlány megjelenésére itt nem sok szükség volt, de Fortuna megjelenését az erszényajándékozás eléggé indokolja. Nem volt-e Fortunatus hatással Argirusra?

885. v. s. *Topánkodik*. A Ny. Sz. csak toplakodás (terror, angst, toplakodik) alakot ismert. (III. 710. I. 513. h.) V. ö. sopánkodik.

950. v. s. A német szöveg Leopoldusa helyett a szolga Péter neve bizonyára a magyar mesemondó találmánya.

1701—2048. v. s. Elmélkedés a házasságról, melyre okot valami fejedelmi házassági terv adhatott. Erre utal az 1959. s. köv. sor, t. i. ezt megelőzően arról beszélve a versszerző, hogy milyen különös dolog, hogy a fejedelmek idegenből választanak (sokszor csak a káprázó műve után) feleséget maguknak, ezután így folytatja:

De hogy csak szokásból ez is bejött volna,
Bátor magyarok is ne követték volna,
Mert amennyi kincessel asszonyunkat hoznák,
Sok szegény legénynek inkább azt kiadnák.

Itt gondolhatnánk János Zsigmondnak, vagy ha e művet (a nőtájára tekintettel) később írottnak tartanók, a Báthory Zsigmond házassági tervére.

2233—76. v. s. Telamon fiának Diomedesnek és Cataristának szerelmi története, mely 1578-ban Kolozsvárt a Heltai Gáspárné műhelyében nyomtatott s több kiadása nem is ismeretes. Érdekes, hogy a Széll Farkas kódexében is megvan ez a széphistória és ott Catarista egy földös leányának neveztetik, nem úgy mint itt, vargáéna. Balassa is idézi egy szerelmi példatárban, ő is a földös leányának mondja, tehát kétféle változatban volt e széphistória (Bernauer Ágnes mondája) nálunk ismeretes.

2620. v. s. Fortunatus egyik fiának neve: Andalosia, a másiké (2652. v. s.) János. A német népkönyvben Ampedo és Andalosia.

2849. v. s. „*Ha fejemben lenne szőke papsüvegem*” népmese-reminiscentiának látszik.

3388. v. s. *Végre ha nem élnek (éltek sajtóhiba), meghóltanak vala*. Ma is szokásos mesebefejezés. (Most is élnek, ha meg nem haltak.)

3404. v. s. Az eredetiben levő: *Oka mind ezeknek mert csak ki tudnatná, valószínűen sajtóhiba Okát mindezeknek mert csak ki tudhatná?* helyett.

TARTALOM.

	Lap
HARTYANI IMRE. 1566 előtt.	
LI. Psalmus más nótára	3
Jegyzetek	435
ISTVAN DEAK. 1566 előtt.	
LVII. Psalmus.	4
Jegyzetek	442
[SZEVEDI] LAJOS. 1566. előtt.	
Azon LI. Psalmus, melyben Dávid minekutána vétkezött volna, az Istentől bűneinek bocsánatját kéri. 2 Reg. 11.	6
Jegyzetek	442
TESINI [IMRE]. 1566 előtt.	
XXX. Psalmus rövidedben.	7
Jegyzetek	445
TSEH. 1566 előtt.	
Tempore deductionis funeris.	8
Jegyzetek	445
A VARADI ÉNEKESKÖNYV (1566.) NÉVTELEN SZERZŐKTŐL IRT ÉNEKEI.	
1. Az utolsó itéletről	9
2. Senki ne bízzék jó szerencsében	11
3. De miserijs humanis querimonia fit	12
4. Krisztus feltámadá	13
5. Psalmus XXXI.	14
6. Cantio pulchra	14
7. Szép dicséret	16
8. Praecatio pia	17
9. De populi Israelitici numeratione	18
10. Cantio pulchra et optima	19
11. Cantio non inelegans	20
Jegyzetek	446
DÓCI ILONA. 1567.	
Könyörgés	21
Jegyzetek	449

	Lap
BORNEMISZA MIKLÓS. 1568.	
História miképpen az szent Eleázár pap Antiochus király alatt az Istennek törvényének megtartásáért mártýromságot szenvedett az ű feleségével és hét fíjával egyetemben, azmint meg vagy on írván Machab: 6. és 7. részében	22
Jegyzetek	449
NIKOLSBURGI NÉVTELEN. 1568.	
Igen szép história az Kenyér mezején Kenesy Pálnak és Báthory Istvánnak az törökökkel megvívásáru	36
Jegyzetek	453
HUNYADI FERENC. 1569.	
Historia de obsidione decennali Az régi és híres neves Trója városának tíz esztendeig tartó megszállásáru és rettenetes veszedelméru	50
Jegyzetek	455
UJLAKI PÉTER. 1569. előtt.	
III. Psalmus. Dávid király éneke	118
Jegyzetek	460
TEMESVARI ISTVÁN DEAK. 1569.	
Histórias ének az jeles győzedelemru, mint verte meg Mátyás király üdejében Báthory István az Ali béket a Kenyérmezőjén 1479.	120
Jegyzetek	460
LÉVAI NÉVTELEN. 1570.	
Historia continens verissimam excidiu Troiani causam, ipsum videlicet Helenae raptum per Paridem Troianum	135
Jegyzetek	462
PALATICS GYÖRGY. 1570.	
I. Palatics György éneke, mely a keresztyén rabok könyörgésének formája	169
II. Más ugyanazoné	172
Jegyzetek	462
NÉVTELEN. 1570.	
Az Béla királyru való és az Bankó leányáru szép história	173
Jegyzetek	465
TEMESVARI JÁNOS DEAK. 1571.	
A Béla királyru, mint jötte nek be a tatárok és elpusztították mind egész Magyarországot	178
Jegyzetek	468

	Lap
NÉVTELEN. 1571.	
Az vitéz Turi György haláláru	200
Jegyzetek	469
CSANADI DEMETER. 1571.	
Vita Joannis Secundi electi Hungariae regis	213
Jegyzetek	471
ZELEMÉRI LÁSZLÓ. 1574. előtt.	
II. Psalmus	219
Jegyzetek	473
ENYEDI GYÖRGY. 1574.	
Historia elegantissima regis Tancredi filiae necnon secretarii regis Gisquardi	222
Jegyzetek	473
SZTÁRAI MIKLÓS. 1576.	
Az vizezőnek históriájáru való szép ének	258
Jegyzetek	479
NÉVTELEN.	
Salamon királynak, az Dávid király fiának Markalífal való tréfabeszédeknek rövid könyve	269
Jegyzetek	480
SZEGEDI VERES GÁSPÁR. 1577.	
Szép rövid história két nemes ifjaknak igaz barátságokról	306
Jegyzetek	488
SZAKMARI FABRICIUS ISTVÁN. 1577.	
Historia ex Partenii Nicenensis de amatoriis affectionibus collecta	323
Jegyzetek	490
NÉVTELEN.	
Az Fortunatusru való szép história ének szerént szerevezve	337
Jegyzetek	491